

กรมวิทยาศาสตร์

ภูมิใจร่วมกันจัดพิมพ์งานประวัติศาสตร์อันสำคัญ

ดร. ชาญวิทย์ เกษตรศิริ

แพ่ง

ขบวนการนักศึกษากับประวัติศาสตร์อันระทึกใจ

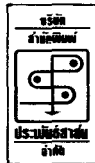
ยล:

ขบวนการนักศึกษา
กับประวัติศาสตร์อันระทึกใจ

ยลว:

ขบวนการนักศึกษา กับประวัติศาสตร์อันระทึกใจ

ดร.ชาญวิทย์ เกษตรศิริ

บริษัท สำนักพิมพ์ประพันธ์สาร จำกัด

ร่วมกับ

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

พม่า :-

ขบวนการศึกษากับประวัติศาสตร์อันสะท้อนใจ

ดร.ชาญวิทย์ เกษตรศิริ เขียน

คณะบรรณาธิการชุดเพื่อนบ้านไทย

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

นายวิทยา สุจิตตนารักษ์	ประธาน
นายรุ่งพงษ์ ชัยนาม	กรรมการ
นางสีดา สอนศรี	กรรมการ
นายธีระ นุชเปี่ยม	กรรมการ
นายเกรียงศักดิ์ เศรษฐพัฒน์วนิช	เลขานุการ

บรรณาธิการสำนักพิมพ์ **อาทอ เตชะธาดา**

ออกแบบปก **อุตร นิยมธรรม**

อธิบาภาพปก **พระเจ้าธิดาและราชวงศ์พม่า** ถูกจับลงเรือที่มณฑลเลย
และส่งไปกักกันที่บอมเบย์

พิมพ์ครั้งแรก : มิถุนายน 2533

จัดพิมพ์ร่วมกันโดย

บริษัท สำนักพิมพ์ประพันธ์สาส์น จำกัด

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

จัดจำหน่ายโดย **บริษัท ประพันธ์สาส์น มาร์เก็ตติ้ง จำกัด**
413/26 ถนนอรุณอมรินทร์ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ ๙ 10700
โทร. 434 1347 โทรสาร 434 1346

ราคา 60 บาท

คำนำโครงการหนังสือชุด มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2521 การดำเนินงานในขั้นต้นของมูลนิธิ ฯ นั้น คือการสนับสนุนให้มีการเขียนและแปลที่มีคุณภาพในรูปของตำราระดับอุดมศึกษา ต่อมา ในปี พ.ศ. 2525 มูลนิธิ ฯ ได้ขยายงานของตัวเองออกไปโดยได้ดำเนินการก่อตั้งโครงการแปลไทย-ญี่ปุ่นขึ้นมาด้วยความตระหนักในความสำคัญและในความจำเป็นของคนไทยที่จะต้องเรียนรู้เกี่ยวกับสังคมญี่ปุ่น และสิ่งที่ประชาชนญี่ปุ่นคิดเกี่ยวกับไทยให้ดีขึ้น โครงการแปลไทย-ญี่ปุ่นนี้ได้รับการสนับสนุนในแง่เงินทุนจากมูลนิธิโตโยต้า ประเทศญี่ปุ่น

อย่างไรก็ตาม เมื่อสภาพการณ์ได้เปลี่ยนแปลงไป มีหน่วยงานหลายหน่วยงานทั้งภาคเอกชนและรัฐได้เข้ามารับผิดชอบเกี่ยวกับการแปลตำราต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น มูลนิธิ ฯ จึงได้มีความพยายามในการปรับนโยบายใหม่โดยหันมาสนับสนุนงานที่เขียนโดยนักวิชาการไทยเองมากยิ่งขึ้น ดังนั้น โครงการหนังสือชุดจึงถือกำเนิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2530 โดยในขั้นต้นได้วางโครงการว่าจะดำเนินการผลิตหนังสือชุดต่าง ๆ 8 ชุดด้วยกัน นั่นก็คือ

1. ชุดนักคิดต่างประเทศ วัตถุประสงค์ของหนังสือชุดนักคิดต่างประเทศ คือ การศึกษาเกี่ยวกับชีวิตและความคิดของนักปราชญ์ในสาขาวิชาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ เป็นรายบุคคล โดยจะแบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 ส่วน คือ ส่วนแรกเป็นชีวประวัติ ส่วนที่สองเป็นผลงานและแนวความคิดที่สำคัญ ส่วนที่สามเป็นบทวิพากษ์วิจารณ์ความคิดและส่วนที่สี่เป็นการวิเคราะห์ผลกระทบอันเกิดจากผลงานและความคิดของนักปราชญ์ท่านนั้น ๆ หนังสือชุดนี้มีคณะบรรณาธิการประจำชุดคือ มารค ตามไท ไชยันต์ รัชชกุล และ อุกฤษฏ์ แพทย์น้อย

2. ชุดผู้นำต่างประเทศ หนังสือชุดนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาชีวิตและงานของผู้นำคนสำคัญของโลก โดยครอบคลุมทั้งผู้นำทางการเมือง ผู้นำทางศาสนา ตลอดจนผู้นำทางเศรษฐกิจและผู้นำทางศิลปวัฒนธรรม

3. ชุดนักคิดไทย หนังสือชุดนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาชีวิตและความคิดของนักปราชญ์คนสำคัญของไทย เค้าโครงของหนังสือเหมือนกับหนังสือชุดนักคิดชาวต่างประเทศ

4. ชุดผู้นำไทย หนังสือชุดนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาชีวิตและงานของผู้นำคนสำคัญของไทย โดยครอบคลุมทั้งผู้นำระดับประเทศและผู้นำชุมชน มีคณะบรรณาธิการประจำชุดคือ ยศ สัตตสมบัติ วารุณี ไอลถาวรมย์ และทรงยศ แวงหงษ์

5. ชุดเพื่อนบ้านไทย หนังสือชุดเพื่อนบ้านไทยนั้นจะมีวัตถุประสงค์เพื่อลดช่องว่างแห่งความรู้ในส่วนที่เกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านของไทย โดยขอบเขตของหนังสือชุดนี้จะครอบคลุมถึงประเทศต่าง ๆ คือ พม่า มาเลเซีย สิงคโปร์ ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย และประเทศในอินโดจีน ทั้งนี้โดยหวังจะช่วยกระตุ้นให้มีความสนใจศึกษาประเทศเพื่อนบ้านมากขึ้น ลักษณะของหนังสืออาจเป็นหนังสือที่มีผู้แต่งเพียงคนเดียว หรืออาจเป็น

หนังสือรวมบทความก็ได้ คณะบรรณาธิการของหนังสือชุดนี้คือ วิทยา สุจริตนารักษ์ สีดา สอนศรี รุ่งพงษ์ ชัยนาม และธีระ นุชเปี่ยม

6. ชุดประวัติศาสตร์ไทย หนังสือชุดนี้ต้องการส่งเสริมให้มีการเขียนประวัติศาสตร์ไทยขึ้นจากความรู้ที่มีอยู่ในปัจจุบัน ทั้งนี้เป็นที่ทราบกันดีว่า ในรอบระยะเวลาสองทศวรรษที่ผ่านมา พรหมแดนแห่งความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทยได้ขยายออกไปเป็นอันมาก จึงสมควรที่จะประมวลความรู้เหล่านี้มาเขียนเป็นตำราที่ทันสมัยขึ้นมา คณะบรรณาธิการของชุดประวัติศาสตร์ ประกอบด้วย พรหมงาม เก้าธรรมสาร ฉลองสุนทรวาณิช และสมเกียรติ วันทะนะ

7. ชุดสังคม การเมือง และเศรษฐกิจไทย หนังสือชุดนี้เป็นงานที่ศึกษาเมืองไทย ทั้งในด้านสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ เพื่อให้เข้าใจถึงสภาพการณ์และโครงสร้างที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน อันจะเป็นประโยชน์ต่อการทำความเข้าใจปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยให้ดียิ่งขึ้น

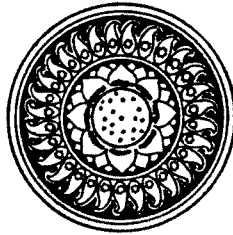
8. ชุดวรรณกรรมไทย ในชุดวรรณกรรมไทยนั้นจะจำแนกออกเป็น 2 โครงการย่อย โดยโครงการแรกจะเป็นการศึกษาชีวิตและผลงานของนักเขียนไทย และโครงการที่สองเป็นการคัดเลือกนวนิยายและเรื่องสั้นดีเด่นในอดีตเพื่อนำมาตีพิมพ์อีกครั้งหนึ่ง คณะบรรณาธิการประจำชุดประกอบด้วย สุชาติ สวัสดิ์ศรี พิทยา ว่องกุล และภิญโญ กองทอง

นับตั้งแต่การก่อตั้งโครงการหนังสือชุดเป็นต้นมา ภายใต้คณะบรรณาธิการและนักเขียนประจำชุดต่าง ๆ โครงการหนังสือชุดได้ดำเนินงานไปด้วยดีตลอดมา จนกระทั่งสามารถผลิตหนังสือในโครงการออกมาได้ถึงที่ท่านได้ถืออยู่กับมือในขณะนี้ และด้วยความหวัง ความปรารถนาอย่างแรงกล้า ประกอบกับความร่วมมือและการดำเนินงานอย่างแข็งขัน

ของคณะกรรมการและนักเขียนประจำชุดต่าง ๆ มูลนิธิ ฯ จะได้เร่ง
ทยอยผลิตหนังสือในโครงการหนังสือชุดออกมาสู่บรรณพิภพเป็นลำดับ
ต่อไป

ทรงยศ แวงหงษ์

ผู้จัดการมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

คำนำ

หนังสือ พม่า : ขบวนการนักศึกษา กับประวัติศาสตร์อันระทึกใจนี้ เป็นผลงานที่ข้าพเจ้าเขียนขึ้นใน 3 บทแรกเมื่อปี พ.ศ. 2522 ส่วนบทหลัง ว่าด้วย “นักศึกษาพม่ากับขบวนการประชาธิปไตย” เขียนขึ้นในปี พ.ศ. 2531 คือ 9 ปีต่อมา เมื่อมีการเดินขบวนครั้งใหญ่เรียกร้องประชาธิปไตย ในพม่า ข้าพเจ้าได้นำงานทั้งสองชิ้นที่ต่างกรรมต่างวาระมาปรับปรุงขึ้น เพื่อจัดพิมพ์ใหม่ ทั้งนี้ก็โดยจุดประสงค์ที่จะให้หนังสือเล่มนี้สามารถใช้อ่านประกอบในวงการการศึกษาได้ และก็เพื่อเป็นความรู้ของผู้ที่สนใจทั่วไปอีกด้วย

พม่าเป็นประเทศเพื่อนบ้านของไทยที่มีพรมแดนยาวเหยียดตั้งแต่จังหวัดเชียงรายเรื่อยลงมาจนถึงจังหวัดระนอง เป็นระยะทางถึง 1,609 กิโลเมตร นับว่าเป็นพรมแดนที่ยาวที่สุดเมื่อเทียบกับลาว หรือกัมพูชาตลอดจนมาเลเซีย ความยาวของพรมแดนนี้ยังหมายถึงความยาวนานของความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศ ที่มีมาตั้งแต่สมัยพุทธศตวรรษที่ 22 ในตอนกลางสมัยอยุธยา กระนั้นก็ตามความสัมพันธ์ของไทย-พม่าก็อาจจะมียาวนานกว่านั้นอีกถ้าหากจะคำนึงถึงสมัยสุโขทัยและอาณาจักรล้านนา ไทยและพม่าซบเคี้ยวกันในสงครามนับครั้งไม่ถ้วน จนกระทั่งพม่าตกเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษไป ในสมัยที่ตรงกับ รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ฉะนั้นประวัติศาสตร์พม่าจึงเป็นเรื่องน่าสนใจอย่างยิ่งที่จะช่วยให้เราเข้าใจประวัติศาสตร์ไทยได้ดีขึ้น

นอกเหนือจากความสัมพันธ์ในด้านสงครามและการแข่งขันของอาณาจักรโบราณไทย-พม่าแล้ว พม่ายังน่าสนใจในแง่ของวัฒนธรรมอีกด้วย คงปฏิเสธไม่ได้ว่าอิทธิพลทางการเมืองของพม่าที่สามารถยึดอาณาจักรล้านนาเป็นเมืองขึ้นอยู่ถึง 200 ปีนั้น ทำให้อิทธิพลของพม่าในด้านวัฒนธรรมและศาสนามีอยู่เห็นได้ทั่วไปในตอนเหนือของประเทศไทย ในทางกลับกัน อิทธิพลทางวัฒนธรรมไทยก็มีต่อพม่าไม่น้อย ฉะนั้นเมื่อมองให้ลึกลงไป เรื่องราวที่เกี่ยวกับพม่าก็ยิ่งน่าสนใจยิ่งขึ้น

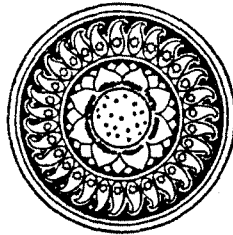
ในช่วงที่พม่าต้องตกเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษ ซึ่งเป็นช่วงเดียวกับที่ไทยสยามต้องเผชิญต่อการคุกคามจากตะวันตก ต้องปรับตัวและเปลี่ยนแปลงประเทศให้เข้ากับโลกสมัยใหม่นั้น ไทยและพม่าได้ขาดการติดต่อกันไปชั่วระยะเวลาหนึ่ง แต่เราคงปฏิเสธไม่ได้ว่าในสมัยปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ภายหลังความล้มเหลวของระบบสังคมนิยมทหารคอมมิวนิสต์ของนายพลเนวิน ทำให้พม่าจำเป็นต้องเปิดประเทศหลังจาก

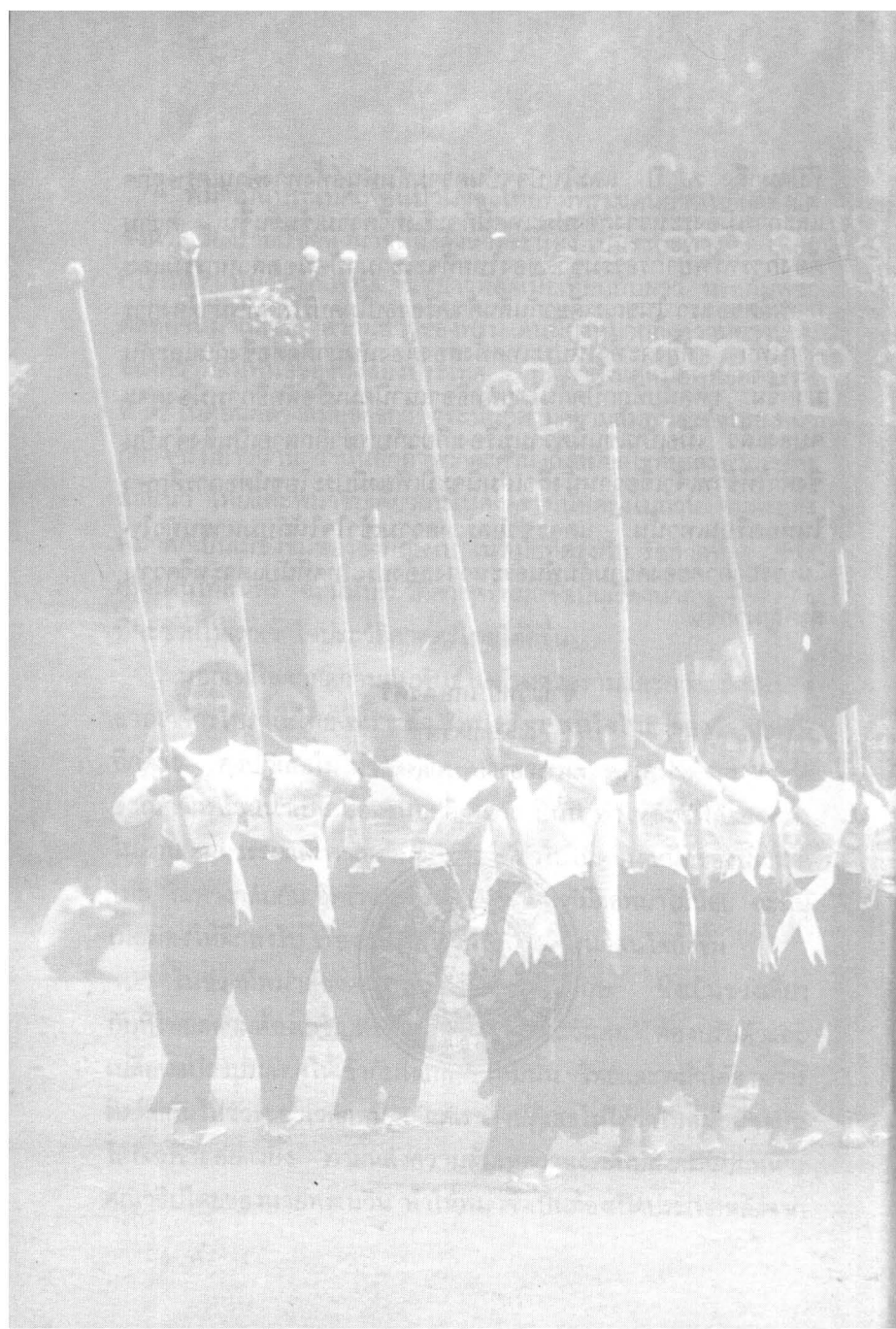
ที่ปิดมาถึง 26 ปี และในปัจจุบันความสัมพันธ์ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ และการเมืองระหว่างสองประเทศนี้ก็ยิ่งทวีความเข้มข้นขึ้น ความต้องการทรัพยากรธรรมชาติของไทยที่จะเอามาป้อนอุตสาหกรรมและการผลิตของเรา ในขณะที่เดียวกันสินค้าเครื่องอุปโภคบริโภคที่พม่าต้องการจากไทย ก็ยิ่งจะทำให้ประเทศทั้งสองต้องหันมาติดต่อกันและกันมากขึ้น ยุคสมัยที่ถูกปิดกั้นโดยลัทธิอาณานิคมหรือลัทธิการเมืองดูจะจบลงแล้ว เมื่อเป็นเช่นนี้ความรู้เรื่องเกี่ยวกับพม่าก็กลายเป็นสิ่งจำเป็น ซึ่งทำให้ข้าพเจ้าเชื่อว่าหนังสือเล่มนี้จะมีเพียงมีประโยชน์ต่อการศึกษาในห้องเรียนเท่านั้น แต่จะช่วยสร้างความเข้าใจให้กับมหาชนทั่วไปในบรรยากาศของความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศที่นับแต่จะทวีความสำคัญมากขึ้น

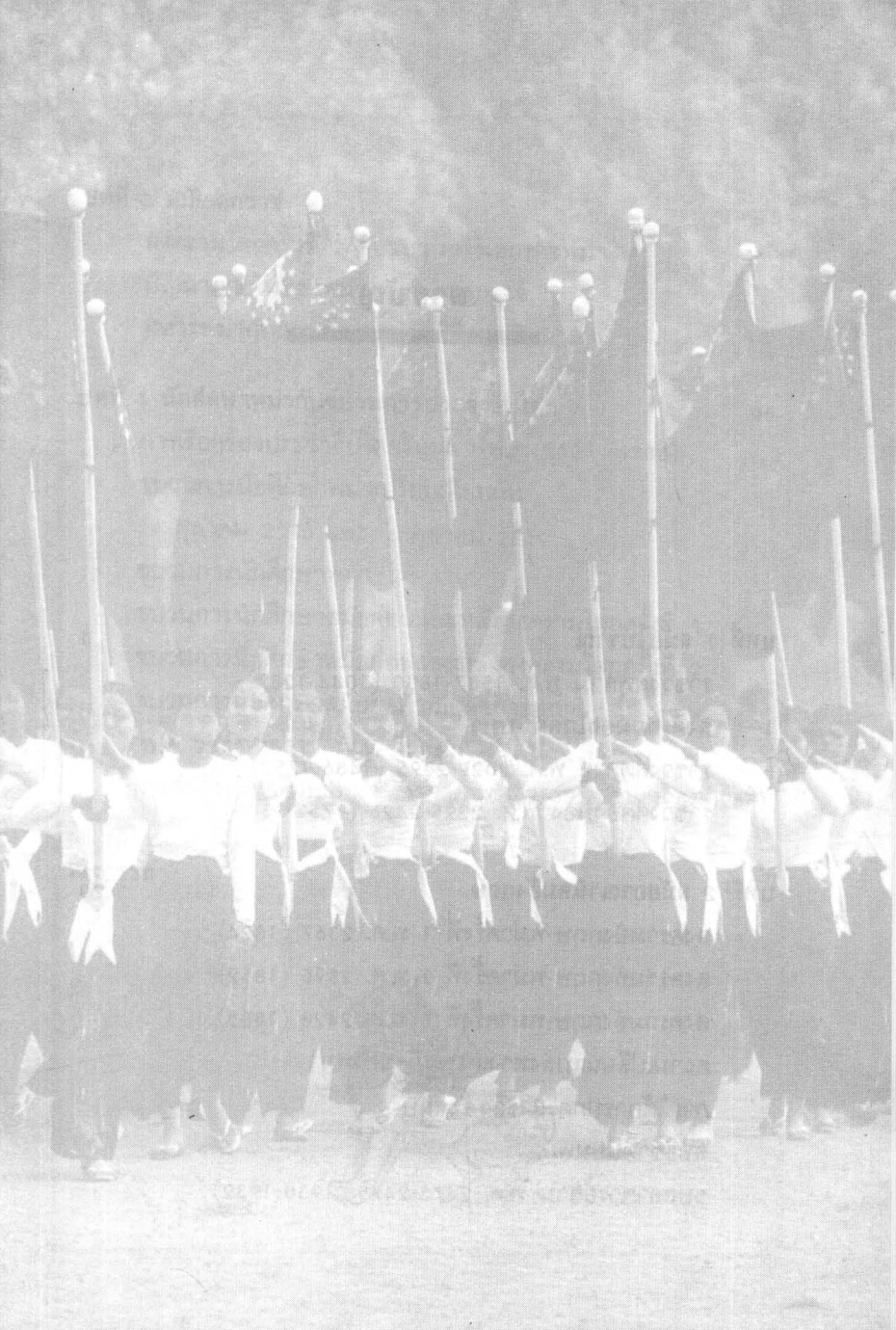
ชาญวิทย์ เกษตรศิริ

คณะศิลปศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สารบัญ

บทที่ 1 สมัยโบราณ

1

ราชวงศ์พุกาม พ.ศ. 1587-1830 (1044-1287)

สงครามมองโกลกับพม่า

ราชวงศ์ตองอู พ.ศ. 2029-2295 (1486-1752)

ราชวงศ์คองบอง พ.ศ. 2295-2428 (1752-1885)

บทที่ 2 สมัยอาณานิคมอังกฤษ

29

สงครามอังกฤษ-พม่าครั้งที่ 1 พ.ศ. 2367 (1824)

สงครามอังกฤษ-พม่าครั้งที่ 2 พ.ศ. 2395 (1852)

สงครามอังกฤษ-พม่าครั้งที่ 3 พ.ศ. 2428 (1885)

ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของพม่า

ภายใต้การปกครองของ อังกฤษ

ลัทธิชาตินิยมพม่า

ขบวนการชาตินิยม พ.ศ. 2473-2475 (1930-1932)

บทที่ 3 สมัยเอกราช 75

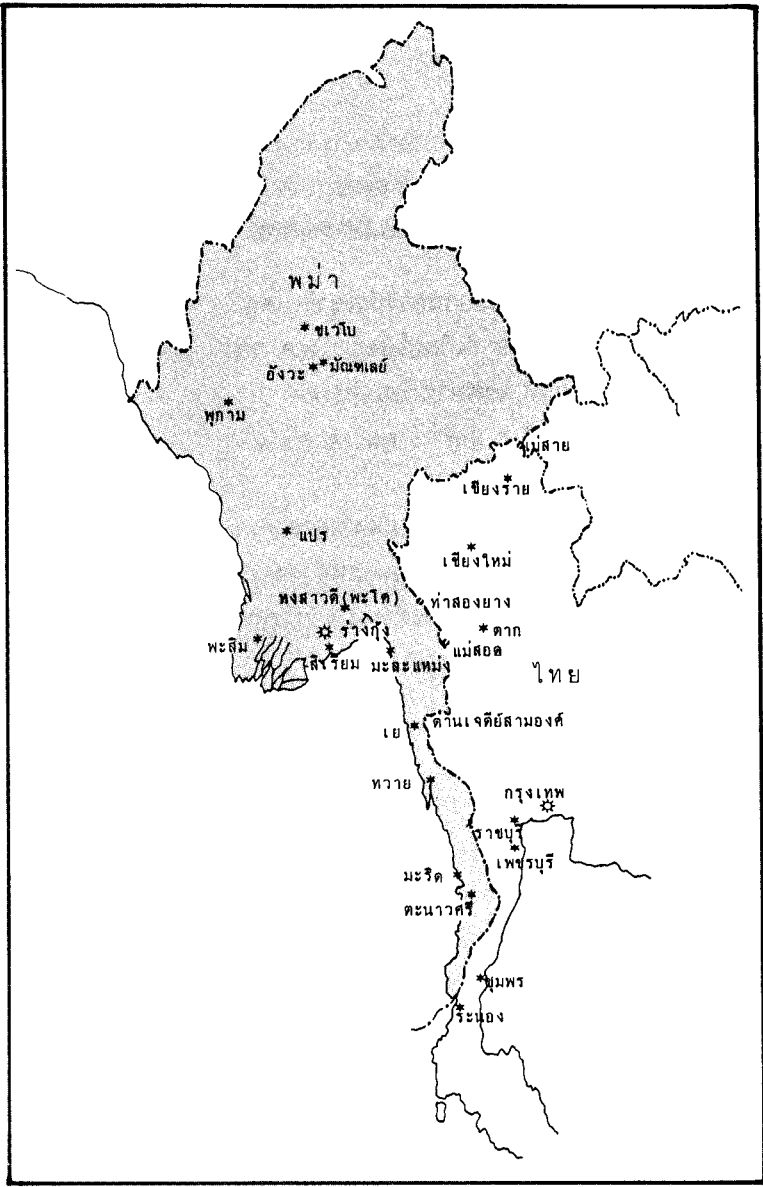
สงครามโลกครั้งที่ 2 กับขบวนการเอกราชพม่า
ปัญหาภายในของพม่าภายหลังเอกราช
ทหารพม่ากับการเมืองและลัทธิสังคมนิยม

บทที่ 4 นักศึกษาพม่ากับขบวนการประชาธิปไตย 95

การเรียกร้องประชาธิปไตยในพม่า พ.ศ. 2531 (1988)
ขบวนการนักศึกษาพม่าเปรียบเทียบกับ
14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519
ขบวนการนักศึกษาพม่า
ขบวนการนักศึกษาสมัยก่อนและหลังสงครามโลกครั้งที่ 1
ขบวนการนักศึกษาสมัยก่อนและหลังสงครามโลกครั้งที่ 2
ขบวนการนักศึกษาสมัยต่อต้านเผด็จการทหาร
พ.ศ. 2505-2531 (1962-1988)
การต่อสู้ของนักศึกษาพม่าครั้งล่าสุด พ.ศ. 2530-2531 (1987-1988)

เชิงอรรถ 155

บทที่ 1

สมัยโบราณ

ประวัติศาสตร์พม่าอาจแบ่งออกง่ายๆ เป็น 3 สมัยด้วยกัน คือ หนึ่งสมัยโบราณ สองสมัยอาณาจักรอังกฤษ สามสมัยเอกราช วิธีแบ่งแบบนี้เป็นการยึดประวัติศาสตร์การเมืองเป็นหลัก ในสมัยโบราณนั้น หมายถึงสมัยที่พม่าตกอยู่ภายใต้ระบบการปกครองกษัตริย์ ซึ่งอาจแบ่งขอยลงไปอีกตามราชวงศ์ต่างๆ คือ ราชวงศ์พุกาม (พ.ศ. 1587-1830 หรือ ค.ศ. 1044-1287) ราชวงศ์ตองอู (พ.ศ. 2029-2295 หรือ ค.ศ. 1486-1752) และราชวงศ์คองบองหรืออลองพญา (พ.ศ. 2295-2428 หรือ ค.ศ. 1752-1885)

สมัยอาณาจักรอังกฤษ คือสมัยที่พม่าตกเป็นเมืองขึ้น พม่าและอังกฤษทำสงครามใหญ่กัน 3 ครั้ง คือ พ.ศ. 2367 (1824), พ.ศ. 2395 (1852), และ พ.ศ. 2428 (1885) ผลสุดท้ายพม่าก็เสียเมือง และถูกผนวกเข้าไปเป็นแคว้นหนึ่งของการปกครองของอังกฤษในอินเดีย

2 พม่า : ขบวนการนักศึกษากับประวัติศาสตร์อันระทึกใจ

สมัยเอกราช เป็นสมัยของการสิ้นสุดอำนาจของมหาอำนาจนิคมทั้งหลาย อันเป็นผลมาจากสงครามโลกครั้งที่ 2 และผลของการก่อตัวของขบวนการชาตินิยม สมัยนี้เป็นสมัยที่มีการทดลองการปกครองแบบประชาธิปไตยตะวันตก แต่สิ้นสุดลงด้วยการปกครองเผด็จการทหารที่มาในรูปของลัทธิสังคมนิยม และท้ายสุดสมัยขบวนการนักศึกษาที่มีเหตุการณ์รุนแรงใน พ.ศ. 2531 (1988)

ต้นกำเนิดของคนเผ่าพม่า นั้นยังเป็นเรื่องเลือนรางคล้าย ๆ กับต้นกำเนิดของมนุษย์เผ่าอื่น ๆ (รวมทั้งเผ่าไทยที่ก็ยังหาข้อสรุปที่แน่นอนไม่ได้ว่าตนเองมาจากไหน) ถ้าจะเชื่อตามหลักฐานที่ยึดกันมาเป็นเวลานาน มนุษย์ที่อยู่ในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นี้ได้อพยพมาจากตอนใต้หรือตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศจีน มนุษย์กลุ่มแรกที่อพยพเข้ามาเรียกว่า *ออสเตรลอยด์* และ *นิกริโต* พวกนี้ถือว่าเป็นมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ และปัจจุบันถูกผลักดันให้เข้าไปอยู่ตามป่าเขาที่ห่างไกลความเจริญของอารยธรรม ยังมีหลงเหลืออยู่น้อยในฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย และออสเตรเลีย มนุษย์กลุ่มที่สองอพยพเข้ามาเมื่อสี่ห้าพันปีที่แล้ว กลุ่มนี้เรียกตามภาษาวិชาการว่า *ออสโตรนีเซียน* (หรือ *อินโดนีเซียน*) กลุ่มนี้แบ่งออกเป็นอีก 2 พวก คือ ก.พวก *โปรโตมาเลย์* (หรือ *มาเลย์โพลินีเซียน* ซึ่งรวมถึงพวกที่อยู่ทางมหาสมุทรแปซิฟิกตอนใต้ตลอดไปจนถึงเกาะฮาวายด้วย) พวก *โปรโตมาเลย์* เป็นพวกชาวมลายูเก่าแก่ ที่ประกอบเป็นชนกลุ่มจากคุณโนมมลายู พวก *ไดราวาส* ในสุลาเวซี (ซีลีบัส) พวก *ดอยค* ในบอร์เนียว และพวก *บาดัค* ในสุมาตรา ซึ่งพวกนี้เคยเป็นที่รู้จักกันในการทำพิธีกรรมล่าหัวมนุษย์ รวมตลอดไปจนถึงพวกจามในเวียดนามตอนกลาง ข.พวก *ดอยเตอโรมาเลย์* ซึ่งหมายถึงคนกลุ่มใหญ่ในมาเลเซีย ชวา บาหลี และฟิลิปปินส์ทั้งหลาย

หลังจากที่มนุษย์กลุ่มที่สองแยกย้ายลงสู่คาบสมุทรมลายู และ หมู่เกาะต่าง ๆ ในอินโดนีเซีย-ฟิลิปปินส์แล้ว ก็มีมนุษย์กลุ่มที่สามที่เรียกว่า *ออสโตรเอเชียติก* เข้ามา พวกนี้เป็นต้นตระกูลของพวกมอญ และเขมร จากนั้นก็มีพวกเวียดนาม ตามมาด้วยพวกพม่า และพวกสุดท้าย คือ ไทย-ฉาน-ลาว⁽¹⁾

กลุ่มที่เข้ามาในภายหลังนี้มีลักษณะทางร่างกายเป็นมอญไกลมากกว่ากลุ่มแรก ๆ แต่บรรดานักวิชาการก็ยังมีปัญหาว่าจะจัดกลุ่มพวกนี้อย่างไร เช่นว่าจะจัดเวียดนามไว้ในกลุ่ม*ออสโตรเอเชียติก*ของมอญ-เขมรหรือไม่ พวกพม่า นั้นจัดเป็นกลุ่มที่เรียกว่า *ธิเบต-พม่า* แต่แล้วกลุ่มไทยเล่า บางคนก็จัดไว้กับกลุ่ม *ธิเบต-พม่า* แต่บางคนก็ว่าไทยมีส่วนใกล้เคียงกับกลุ่ม*ออสโตรนีเซียน* หรือกลุ่ม*ออสโตรเอเชียติก* มากกว่า

ปัญหาการจัดกลุ่มนี้ยังเป็นที่ยังสับสน และตกลงกันไม่ได้ เพราะหลักฐานทางด้านภาษาศาสตร์หรือทางด้านเครื่องมือเครื่องใช้โบราณ เช่น ขวานหิน ซึ่งเคยถือเป็นเครื่องกำหนดเผ่าพันธุ์และวัฒนธรรมของมนุษย์นั้นถูกทำลายทางด้านทฤษฎีมาก และยังมีการขุดค้นใหม่ ๆ ทางโบราณ (เช่นกรณีของบ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี) ก็ยังทำให้เกิดปัญหามากขึ้น ถึงกับมีการตั้งคำถามต่อทฤษฎีการอพยพของมนุษย์ขึ้นมา เป็นการท้าทายทฤษฎีที่ว่าจำปาศักดิ์หรือที่มนุษย์มีจุดกำเนิดในที่ใดที่หนึ่งร่วมกัน แล้วก็ค่อย ๆ อพยพโยกย้ายไป ปัญหาเหล่านี้ยังต้องการคำตอบ และการค้นคว้าอีกมากก่อนที่จะสรุปอะไรลงได้แน่นอน⁽²⁾

ราชวงศ์พุกาม พ.ศ. 1587-1830 (1044-1287)

ประวัติศาสตร์พม่าเริ่มต้นขึ้นเมื่อพวกพยู ซึ่งเป็นเชื้อสายต้นตระกูลพม่าตั้งเมืองหลวงขึ้น ชื่อว่าศรีเกษตร (อยู่ใกล้เมืองแปร ติดฝั่งตะวันออก

4 พม่า : ขบวนการนักศึกษา กับประวัติศาสตร์อันระทึกใจ

ของแม่น้ำอิรวดีในพม่าตอนกลาง) เมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ 13 (7) ในเวลาเดียวกันนี้พวกมอญก็ตั้งอาณาจักรของตนในพม่าตอนล่าง อาณาจักรของพวกเขาและพวกมอญเป็นอาณาจักรเล็กเริ่มรับอิทธิพลวัฒนธรรมและศาสนาจากอินเดีย ในราว ๆ อีกสองศตวรรษถัดมา พวกพม่าก็ตั้งอาณาจักรพุกามขึ้น⁽³⁾

เมืองพุกาม ตั้งอยู่บนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำอิรวดีในพม่าตอนบน บริเวณพุกามแม้จะติดแม่น้ำใหญ่ก็ตาม แต่เป็นเขตของทะเลทราย ห่างจากที่ราบลุ่มที่เป็นอยู่อาศัยน้ำ ที่พม่าเรียกว่าเจ้าแซ และมินบู ประมาณกว่าหนึ่งร้อยกิโลเมตร ดูเหมือนว่าการเลือกภูมิประเทศตั้งพุกามนี้มาจากเหตุผลทางยุทธศาสตร์และความเชื่อทางศาสนาโบราณ คือบริเวณของพุกามสามารถควบคุมทางคมนาคมของแม่น้ำอิรวดี ซึ่งก็หมายถึงคุมเส้นทางระหว่างดินแดนทางภาคเหนือและภาคใต้ทั้งหมด และตั้งใกล้กับภูเขาไป/า ซึ่งเป็นภูเขาไฟที่ดับไปนานแล้ว คนพม่าเชื่อว่าบนยอดเขาเป็นที่สถิตของ นัต (ผี) อันเป็นสัญลักษณ์ของการนับถือวิญญาณภูติผีของพม่าก่อนที่จะได้รับอิทธิพลพุทธศาสนา

ศูนย์กลางของพม่าจะวนเวียนอยู่แถบนี้ คือแถบที่ไม่ไกลจากอยู่อาศัยของเจ้าแซและมินบู ดังนั้นเมืองหลวงของพม่าไม่ว่าจะเป็นพุกาม อังวะ อัมระปุระ และมันทลีย์ ก็หาได้ตั้งไกลจากแหล่งนี้เท่าไรไม่ จนกระทั่งระยะหลังที่ที่ลุ่มปากน้ำอิรวดีได้รับการพัฒนาชลประทานในสมัยอาณาจักรอินคาอังกฤษเท่านั้น ที่เมืองหลวงของพม่าถูกย้ายมาตั้งที่ Yangon

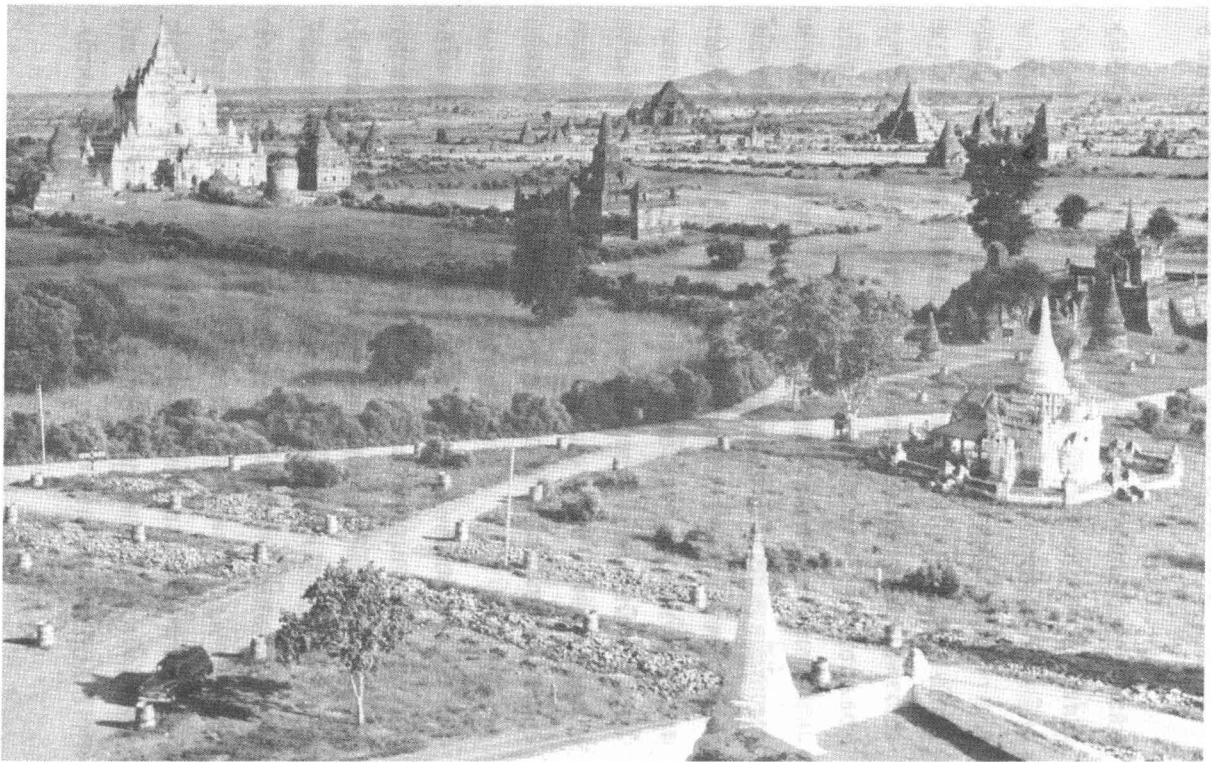
(ลักษณะความพยายามอิงฐานเศรษฐกิจและอยู่อาศัยของพม่านี้คล้าย ๆ กับที่ตั้งของเมืองหลวงของอาณาจักรอื่น ๆ เช่น เมืองหลวงของเขมรโบราณจะวนเวียนอยู่แถบทางตะวันออกหรือทางเหนือใกล้ทะเลสาบหลวง เวียดนามจะอิงอยู่กับแม่น้ำแดง ไทยอิงกับลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา

และในชวาอาณาจักรมะตะรัมอิงอยู่กับชวาตอนกลางแถบเมืองยกยา-
การ์ตา เป็นต้น)

อาณาจักรพุกาม รุ่งเรืองขึ้นอย่างมาก ในสมัยพุทธศตวรรษที่ 16
(11) ทั้งนี้ เนื่องจากพม่าขยายตัวลงยึดครองอาณาจักรมอญที่เมือง
สะเทิม (สุธรรมวดี) ประกอบกับการที่พม่าเปลี่ยนมารับพุทธศาสนานิกาย
เถรวาทในสมัยของพระเจ้าอโนรธา (อนิรุทธ พ.ศ. 1587-1620 หรือ ค.ศ.
1044-1077)

ตามตำนานพม่ากล่าวว่าพระเจ้าอโนรธา ทรงเปลี่ยนมารับนิกาย
เถรวาทเนื่องจากอิทธิพลของพระสงฆ์มอญ ทำให้พระองค์ต้องการได้
คัมภีร์ทางศาสนาจากอาณาจักรมอญ เป็นผลให้เกิดสงครามครั้งแรก
ระหว่างพม่าและมอญ ซึ่งจะยืดเยื้อไปอีกหลายศตวรรษ (แต่เดิมศาสนา
ในพุกามคงมีลักษณะผสมหลายอย่าง เช่น มหายาน ตลอดจนนิกาย
บางอย่างที่ได้จากอินเดีย) แต่การแผ่อำนาจของพม่าลงข้างล่าง อาจ
เป็นผลมาจากการแผ่ขยายอำนาจเพื่อควบคุมการเศรษฐกิจและทางออก
ทะเลก็เป็นได้⁽⁴⁾

นับตั้งแต่สมัยของอโนรธาเป็นต้นมา อาณาจักรพุกามได้รุ่งเรือง
ขึ้นมากทั้งแสนยานุภาพทางทหาร (พงศาวดารเหนือ ของไทยกล่าวว่า
อโนรธายกทัพมาตีถึงตอนกลางของประเทศไทย แต่จะมีข้อเท็จจริง
อย่างไรทางประวัติศาสตร์นั้นคงต้องอาศัยการค้นคว้าอีกมาก) และที่
สำคัญคือความก้าวหน้าทางด้านศิลปะ สถาปัตยกรรม ในสมัยของพระเจ้า
จันสีททา พ.ศ. 1627-1656 (1084-1113) อาจจะต้องถือว่าเป็นจุดเริ่ม
ต้นของการก่อสร้างสถาปัตยกรรมที่ยิ่งใหญ่ของพม่า เป็นยุคของศิลปะ
คลาสสิกที่พม่าในสมัยต่อ ๆ มากียังไม่สามารถจะสร้างได้ทัดเทียม งาน
ทางศิลปะศาสนาของพม่าสามารถจะแข่งวัดมีกับอาณาจักรนครวัด-

วัดและเจดีย์ที่เมืองพุกาม

นครธมของเขมร กับบรมพุทโธและปริมบายนันในชวาทอนกลาง หรือ
 แม้แต่ที่อื่น ๆ ในโลก ปัจจุบันซากปรักหักพังของพุกามยังยืนตระหง่าน
 อยู่ พร้อมด้วยเจดีย์และสิ่งก่อสร้างอื่น ๆ กว่าหลายพันองค์ ปกคลุมท้องที่
 ทะเลทรายยาวหลายสิบกิโลเมตร

ศิลปะของพม่ามีความงาม และความชำนาญพิเศษทางด้านของ
 สถาปัตยกรรม ดังนั้นการออกแบบเจดีย์และวัดจึงพิสดารล้ำลึกนัก วัดดู
 ในการก่อสร้างของพม่าส่วนใหญ่ใช้อิฐและปูนปั้นประกอบ ตลอดจน
 มีงานสลักลวดลายไม้ พม่าจะไม่ชำนาญด้านการก่อสร้างด้วยหิน
 อย่างชวาโบราณหรือเขมร รวมทั้งไม่ชำนาญในด้านการปฏิมากรรมทาง
 รูปทรงของรูปปั้นรูปแกะดั่งเช่นงานแกะหินของชวาและเขมร หรือการ
 หล่อรูปปฏิมาอย่างของไทย

ในสมัยของพระเจ้าจันลิตถามีการสร้างเจดีย์สำคัญ 2 องค์ คือ
 เจดีย์ชเวสิกอง และเจดีย์อานันท์ เจดีย์ชเวสิกอง เป็นรูประฆังง่าย ๆ
 เชื่อกันว่าข้างในบรรจุพระธาตุหลายองค์ที่ได้มาจากลังกา ส่วนเจดีย์
 อานันท์วิจิตรพิสดารกว่า ฐานของเจดีย์เจาะทะลุเข้าไปได้ 4 ด้าน แต่ละ
 ด้านมีพระพุทธรูปยืนนมहीมาตั้งอยู่ ภายในเจดีย์มีลายปูนปั้นเรื่องชาดก
 มากมาย เจดีย์อานันท์เป็นความสำเร็จของสถาปนิกพม่าที่สามารถ
 คำนวณน้ำหนักจนสร้างอุโมงค์ได้อย่างใหญ่โตตั้งแต่โบร่ำโบราณ ช่องลม
 และอุโมงค์โปร่งที่เป็นลักษณะเดียวที่พบตามเจดีย์อีกหลาย ๆ องค์ใน
 พุกาม บางองค์มีทั้งอุโมงค์ซ่อนไว้ในกำแพง ที่ทำไว้อย่างดีสามารถ
 ขึ้นลงได้สะดวก (วัดศรีชุม ที่สุโขทัย ซึ่งสร้างหลังจากสมัยพุกามประมาณ
 200 ปี นั้นก็มีอุโมงค์ลับซ่อนอยู่ด้วย แต่เทคนิคของสถาปนิกและตัวอุโมงค์
 ยังห่างไกลจากที่เห็นในพุกามนัก)

เจดีย์ชเวสิกองและเจดีย์อานันท์ เป็นแบบฉบับการก่อสร้างของพม่า

8 พม่า : ขบวนการนักศึกษากับประวัติศาสตร์อันระทึกใจ

มาอีกหลายร้อยปีจนกระทั่งพม่าเปลี่ยนมารับแบบอิทธิพลของมอญตอนหลัง ดังเช่น แบบรูปทรงของเจดีย์ชเวดากอง ที่เป็นแบบระฆังรูปเรียวยอดถูกบีบให้เล็กพุ่งขึ้นไปเสียดฟ้า นี่เป็นแบบที่เราจะเห็นได้ทั่วไปในอาณาจักรลานนา และตามวัดวาอารามที่มอญเข้ามาสร้างไว้ในภาคกลางของประเทศไทย

พุกามมิได้เป็นเพียงเมืองหลวงของพม่าเท่านั้น แต่ตัวเมืองยังเปรียบเสมือนศูนย์กลางทางวิญญาณของอาณาจักรอีกด้วย ในสมัยโบราณดินแดนแถบบ้านเราต่างได้รับอิทธิพลจากอินเดีย อิทธิพลของอินเดียในด้านฮินดู พราหมณ์ และพุทธ ได้กลายเป็นกรอบทางอารยธรรมที่ครอบลงไปบนคนท้องถิ่นที่เคยเป็น “คนป่า” มาก่อน ดังนั้น เราจะพบหลักความเชื่อต่าง ๆ ของอินเดียที่เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตของชาวท้องถิ่นนี้ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมู่ของชนชั้นผู้นำ⁽⁵⁾

ยอร์จ เซเดิ้ล ปรมาจารย์ทางด้านการศึกษาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โบราณ เชื่อว่าราวๆ ประมาณพุทธศตวรรษที่ 8-9 (2-3) ขบวนการอิทธิพลอินเดียเริ่มเข้มข้นมากในดินแดนแถบนี้และในสองศตวรรษต่อมาผลของมันก็เห็นได้ชัดเจน อันนี้ปรากฏได้จากหลักฐานทางศิลาจารึกและศิลปกรรมทางศาสนามากมายทั้งบนพื้นทวีปและตามหมู่เกาะของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อาณาจักรโบราณ เช่น พุ่ัน เจนละ จามปา ศรีวิชัย และมะตะรัม ก็ปรากฏให้เราเห็น⁽⁶⁾

บรรดาอาณาจักรต่าง ๆ ในดินแดนแถบบ้านเรา รับหลักความเชื่อว่าด้วยจักรวาลและพื้นพิภพมาจากอินเดีย ดังนั้น เมื่อจักรวาลมีศูนย์กลางอยู่ที่ภูเขาพระสุเมรุ อาณาจักรบนพื้นพิภพก็มีศาสนสถานเป็นศูนย์กลางด้วย ดังนั้น เมื่อจักรวาลมีพระอินทร์เป็นกษัตริย์แห่งเทวดา บนพื้นพิภพก็มีกษัตริย์เป็นผู้นำของผู้คนด้วย

ในดินแดนที่ได้รับอิทธิพลฮินดู เช่น พุณัน เจนละ ซวา ต่างก็ถือทฤษฎีของ*เทวราช*ในแง่ที่ว่าถือว่าต้นกำเนิดของกษัตริย์มาจากการที่พระองค์ทรงเป็น*อวตาร*ของเทพเจ้าองค์ใดองค์หนึ่งของฮินดูเพียงคนเดียว ดังนั้นการก่อสร้างศาสนสถาน ก็เพื่อสร้างเขาพระ*สุเมรุ*จำลองไว้บนพื้นโลก มี*ลิงค์*เป็นเสมือนตัวแทนของอำนาจของกษัตริย์นั้น ต่อมาการหล่อรูป*พระศิวะ-พระวิษณุ* (พระนารายณ์) ก็เพื่อจุดประสงค์แบบเดียวกันนั้น⁽⁷⁾

ในสมัยที่อิทธิพลฮินดูในกายพระศิวะหรือพระวิษณุเสื่อมคลาลงบ้าง กลายเป็นพุทธแบบมหายานหรือแบบเถรวาท ความคิดทางด้านนี้ก็ยังคงดำรงอยู่ แต่ได้รับการดัดแปลงไปบ้าง เช่น แทนที่กษัตริย์จะเป็น*เทวราช* ก็เปลี่ยนเป็น*มหาสมมุติ* (ผู้ที่ได้รับเลือกสรรแล้ว) หรือไม่ก็เป็น*พุทธราช* เปลี่ยนจากหลักความเชื่อด้วย*อวตาร* มาเป็นเรื่องของ*กรรม* กล่าวคือแทนที่กษัตริย์จะเป็น*อวตาร*ของเทพเจ้า ก็กลายเป็น “ผู้ที่ได้รับเลือกสรร” แล้วจากการสะสมบุญบารมีจาก*กรรม*ของชาติก่อน⁽⁸⁾

(อย่างไรก็ตามทฤษฎีว่าด้วยกำเนิดของกษัตริย์ แม้จะแบ่งได้ว่าเป็นแบบฮินดูว่าด้วย*เทวราช*และ*อวตาร* และแบบพุทธที่ว่าด้วย*มหาสมมุติ* และ*กรรม*ก็ตาม แต่ลักษณะทั้งสอง บางที่ก็แยกกันได้ไม่ชัดเจน บางที่ก็ปนเปกันอยู่ ดังนั้นเราจึงได้ยืมคำผสมว่า *มหาสมมุติเทวราช* เป็นต้น)

ถ้าเราจะดูเมืองหลวงของอาณาจักรโบราณ หรือจากลักษณะของโบราณสถานสำคัญ ๆ จะเห็นภาพสะท้อนของหลักความคิดดังที่กล่าวข้างต้นได้เป็นอย่างดี นครวัดเป็นเสมือนศูนย์กลางของอาณาจักรในนิกายวิษณุ ส่วนนครธมเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรในความหมายของพุทธศาสนา มหายาน พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 พ.ศ. 1724-1761 (1181-1218) ทรงสร้างพระพักตร์พระโพธิสัตว์บนยอดปราสาท เพื่อเป็นสัญลักษณ์ของอำนาจพระองค์ที่ทอดพระเนตรไปทั่วทุกทิศ แผ่ไปทั่วในความคิดของ

10 พม่า : ขบวนการนักศึกษา กับประวัติศาสตร์อันระทึกใจ

จักรพรรดิ หรือกษัตริย์แห่งจักรวาล และยังเปรียบได้กับว่าเมื่อสวรรคตแล้ว พระองค์จะกลายเป็นพระโพธิสัตว์อีกด้วย ในชวากกลางก็มีศาสนสถานใหญ่โต เช่น บรมพุทโธ ที่เป็นสถาปัตยกรรมจำลองพุทธปรัชญา

ดังนั้น พุกามก็เป็นเมืองที่จัดอยู่ในลักษณะดังกล่าว เมืองหลวงเปรียบเสมือนรูปจำลองของจักรวาลบนพื้นพิภพ พระเจ้าจันลิตาเองทรงประกาศองค์เป็นทั้งพระโพธิสัตว์และจักรพรรดิ เจดีย์อันนั้นก็สร้างขึ้นไว้เป็นที่บรรจุพระอังคารของพระองค์ด้วย⁽⁹⁾ (ถ้าเราจะพิจารณาความคิดที่ผสมระหว่างฮินดูและพุทธ ก็จะได้พบในอาณาจักรอยุธยาและกรุงเทพฯ ที่พิธีกรรมการขนานนามกษัตริย์ การสร้างศาสนสถาน สะท้อนลักษณะทั่ว ๆ ไปของดินแดนที่ได้รับอิทธิพลจากอินเดีย)

การรับอิทธิพลอินเดียว่าด้วยความคิดด้านกำเนิดและสิทธิของกษัตริย์ไม่ว่าจะเป็นแบบ*เทวราช* หรือแบบ*มหาสมมุติ*นี้ อาจอธิบายได้ด้วยสภาพทั่ว ๆ ไปของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กล่าวคือในสมัยเริ่มแรกก่อนพุทธศตวรรษที่ 8-9 (2-3) นั้น สังคมเล็กสังคมน้อยในดินแดนแถบนี้กำลังพัฒนาตนเองขึ้นมาด้วยการรวมตัวเป็นบ้านเมือง ต่างมีวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนในการนับถือผีและวิญญาณ ต่างมีระบบการเพาะปลูกที่เจริญมาขั้นหนึ่งแล้ว และกำลังอยู่ในระหว่างก่อตัวใหญ่ขึ้นเรื่อย ๆ ดังนั้นอิทธิพลของอินเดียในรูปอารยธรรมที่สูงกว่า ที่มีคำอธิบายทางศาสนาว่าด้วยอำนาจ จักรวาล ชีวิต มีหลักกฎหมาย วรรณคดี ตลอดจนตัวหนังสือเหล่านี้เป็นเครื่องดึงดูดใจให้ผู้นำท้องถิ่นรับอารยธรรมต่างประเทศเข้ามา ทั้งนี้เพื่อนำมาใช้กับสภาพท้องถิ่นของตน จะเห็นว่าผู้นำท้องถิ่นเหล่านี้ มองเห็นประโยชน์ในการรับเอาหลักความคิดว่าด้วยกำเนิดและอำนาจของกษัตริย์ ไม่ว่าจะความคิดนั้นจะมาจากทฤษฎีแบบตำนานปรัมปราของ*เทวราช* หรือทฤษฎีประเภทสัญญาสังคมผสมตำนานของ*มหาสมมุติ*

ต่างก็เอามาใช้เป็นประโยชน์ในการอธิบายสนับสนุนอำนาจของผู้ปกครองทั้งสิ้น นี่เป็นขบวนการทางประวัติศาสตร์ของการรับอิทธิพลอินเดีย (ดังนั้นในประเทศไทยผู้นำที่อาจจะเป็นเพียง หัวหน้าเผ่า เจ้า พ่อขุน พญา ก็มารับอิทธิพลอินเดียเพื่อสร้างตนเป็นกษัตริย์ จักรพรรดิ หรือในชั้นหลังมีอิทธิพลเขมรปนเข้ามาด้วย เช่น กลายเป็น สมเด็จพระ)

สังคมของพุกามเป็นสังคมเกษตร พื้นฐานของอาณาจักรมาจากการปลูกข้าวเป็นส่วนใหญ่ เชื่อกันว่าในอาณาจักรอยู่ข้าวอู่น้ำที่เจ้าเขานั้นได้มีระบบการชลประทานขึ้นบ้างแล้ว แต่ก็น่าเชื่ออีกว่าการเกษตรส่วนใหญ่ยังคงเป็นการพึ่งพาอาศัยธรรมชาติมากกว่า พม่าจึงจะไม่มีระบบการชลประทานที่พัฒนาขนาดใหญ่จนกระทั่งสมัยตกเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษ (เหมือนกรณีของไทยที่จะมีการพัฒนาชลประทานการสร้างเขื่อน ประตูน้ำ ตัดคลองเชื่อม ในสมัยกลางรัตนโกสินทร์ ซึ่งได้วิชาและเทคนิคมาจากตะวันตก และเป็นสมัยที่ระบบเศรษฐกิจแบบเลี้ยงตัวเองง่าย ๆ เปลี่ยนเป็นระบบการส่งสินค้าข้าวออก)

ในสมัยโบราณสังคมพม่าเป็นสังคมที่มีพลเมืองน้อย ซึ่งเป็นลักษณะทั่วไปของอาณาจักรโบราณในแถบนี้ สิมอง เดอ ลาลูแบร์ ทูตฝรั่งเศสที่เข้ามาในสมัยพระนารายณ์ พ.ศ. 2200-2231 (1657-1688) ประมาณว่าพลเมืองของสยามมีประมาณ 2 ล้านคน⁽¹⁰⁾ เซอร์ แสตรัมฟอร์ด แรฟเฟิลส์ ข้าหลวงใหญ่อังกฤษผู้ก่อตั้งสิงคโปร์ก็เคยประมาณไว้ว่า เมื่อประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ 24 (หรือต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19) นั้น เกาะชวามีพลเมืองเพียง 4 ล้านคน (ปัจจุบัน ชวามีพลเมืองประมาณ 80 ล้านคน และเพียงแค่มืองหลวง จาการ์ตา ก็มี 6 ล้านคน เสียแล้ว) ดังนั้นพลเมืองพม่าในสมัยอดีตก็น่าจะอยู่ในระดับน้อยเช่นว่านี้ หลักฐานชิ้นหนึ่งกล่าวว่าใน พ.ศ. 2327 (1784) พมามีพลเมือง 2 ล้านคน⁽¹¹⁾

12 พม่า : ขบวนการนักศึกษา กับประวัติศาสตร์อันระทึกใจ

การมีพลเมืองน้อย เป็นปัญหาเผชิญหน้าผู้ปกครองอาณาจักรโบราณ ดังนั้น นโยบายของผู้ปกครองจึงปรากฏออกมาในรูปที่พยายามควบคุมพลเมืองเอาไว้ ตลอดจนการหาพลเมืองเพิ่ม การควบคุมพลเมืองของพม่าในอดีตก็คือการจัดระบบการเกณฑ์แรงงานขึ้น ชาวนาส่วนใหญ่ของพม่าโบราณถูกแบ่งออกเป็น 2 พวก พวกแรกเรียกว่า *อุมุดัน* (Ahmudan ซึ่งอาจจะตรงกับ *ไพร่หลวง* ของไทย) *อุมุดัน* ต้องรับใช้นายของตน ซึ่งก็คือรัฐบาลหรือกษัตริย์ชั่วคราวระยะเวลาหนึ่งของทุกปี ส่วนพวกที่สองเรียกว่า *อติ* (Athi ซึ่งอาจคล้ายกับ *ไพร่สม* ของไทย) พวกนี้ต้องให้แรงงานกับนายคนใดคนหนึ่งที่ดินขึ้นอยู่เฉพาะ⁽¹²⁾

ดูเหมือนว่าวิธีการควบคุมพลเมืองด้วยการเกณฑ์แรงงานโดยนายแบบนี้เป็นลักษณะสากลในอดีต ในมลายูเองก็มีคำว่า *เคราห์* (Kerah) และในฟิลิปปินส์ก่อนที่สเปนจะเข้ายึดครอง พวกผู้ปกครองท้องถิ่นต่าง ๆ มีการเกณฑ์แรงงานที่เรียกว่า *โปโล* (Polo)⁽¹³⁾

การแก้ปัญหาพลเมืองน้อยนั้นยังมาในรูปของการจับผู้คนของอาณาจักรอื่น เขามาตั้งหลักแหล่งใหม่ ตัวอย่างเช่น อาณาจักรเขมรโบราณที่พระนครหลวง มักจะใช้กองทัพของตนรุกล้ำเข้าไปตามป่าเขา จับเอาชาวเขามาเป็นเชลยศึกหรือทาส ในสงครามสมัยโบราณของอาณาจักรเหล่านี้มักจะมีวิธีการหนึ่งที่เรียกว่า “*เทคริว*” ซึ่งหมายถึงการบังคับให้พลเมืองของศัตรูอพยพมาอยู่ในดินแดนตน เช่น สงครามระหว่างอยุธยา กับเขมรพระนครหลวง ก็มีการบังคับ “*เทคริว*” ชาวเขมรเข้ามาประเทศสยามเป็นจำนวนมาก ในสงครามเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์ พลเมืองลาวก็ถูก “*เทคริว*” เข้ามาในประเทศสยามสมัยรัชกาลที่ 3 ไม่น้อยเลย บรรดาชาวมุสลิมที่อยู่ในภาคกลางของไทยปัจจุบันก็เป็นเชื้อสายของผู้คนที่ถูก “*เทคริว*” เข้ามาในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ พม่าเองก็ใช้วิธีเช่นที่ว่าเป็นการ

เพิ่มพูนพลเมืองของตน ดังที่เราจะเห็นได้จากประวัติศาสตร์ของพม่าในสงครามกับมอญและยะไข่ หรือจากประวัติศาสตร์ไทยในสงครามเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 ที่พม่า “เทครัว” ชาวอยุธยาไปเป็นจำนวนมากมาย นี่เป็นชีวิตของผู้คนธรรมดาที่ประสบกับระบบการเกณฑ์แรงงานและการ “เทครัว”⁽¹⁴⁾

อาณาจักรพุกามถือว่าเป็นอาณาจักรแรกที่รวมพม่าเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน พุกามเจริญรุ่งเรืองอยู่เป็นเวลากว่า 200 ปี จนกระทั่งถูกกองทัพมองโกลของจักรพรรดิคุบไลข่านตีย่อยยับไป ในปี พ.ศ. 1830 (1287)

สงครามมองโกลกับพม่า

การแผ่ขยายอำนาจของมองโกลนี้ นับว่าเป็นช่วงประวัติศาสตร์ที่สำคัญช่วงหนึ่งในเอเชีย กล่าวคือพวกมองโกลนับตั้งแต่สมัยของเจงกิสข่าน ได้แผ่ขยายอำนาจทางทหารของตนไปทั่ว จากทวีปเอเชียจนจรดยุโรปแถบทะเลบอลติกและลุ่มแม่น้ำดานูบ พวกมองโกลเป็นเผ่าที่กรบที่มีความชำนาญในด้านยุทธวิธี มีความสามารถในการเคลื่อนกำลังทหารด้วยกองทัพม้าอย่างรวดเร็ว อาวุธของพวกมองโกลประกอบด้วยดาบและหอก แต่ที่สำคัญคือความสามารถในการยิงธนู ซึ่งมีทั้งธนูชนิดยิงบนหลังม้าและยิงบนพื้นดิน

เมื่อพวกมองโกลยึดประเทศจีนได้ ก็ตั้งราชวงศ์หยวนขึ้นปกครองและได้รับวัฒนธรรมจีน กลายเป็นจีนไปมาก หลานปู่ของเจงกิสข่านคือคุบไลข่าน พ.ศ. 1759-1837 (1216-1294) นั้นอาจนับได้ว่าเป็นจักรพรรดิที่ปกครองดินแดนประกอบด้วยพลเมืองต่างชาติต่างภาษาจาก

14 พม่า : ขบวนการนักศึกษากับประวัติศาสตร์อันระทึกใจ

เอเชียจรดยุโรปจำนวนมากมายมหาศาลที่สุดครั้งหนึ่งเท่าที่เคยมีมาในประวัติศาสตร์ของโลก

หลังจากชัยชนะแถบเหนือแถวเมืองปักกิ่งแล้ว มองโกลพยายามแผ่อำนาจลงทางใต้ เพราะในสมัยนั้นราชวงศ์ซ่งที่ยังหลงเหลืออยู่ได้อพยพหนีลงทางตอนใต้ของแม่น้ำแยงซี เป็นเหตุให้มองโกลพยายามติดตามพวกซ่งลงมาได้ และนี่ก็เป็นเหตุให้มองโกลรุกรานเข้ามาในมณฑลยูนนานในปี พ.ศ. 1796 (1253) ซึ่งตรงกับสมัยการตั้งอาณาจักรสุโขทัยของเรา

มองโกลประสบความสำเร็จในการผนวกยูนนานเข้าภายใต้อำนาจของตน และตีอาณาจักรน่านเจ้าในยูนนานแตกสลายไปด้วย (นี่เป็นปัญหาเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ไทย เพราะมีสมมุติฐานกันมานานแล้วว่า อาณาจักรน่านเจ้าเป็นอาณาจักรไทย เมื่อถูกมองโกลพิชิตไปดังกล่าวข้างต้นทำให้คนไทยซึ่ง “รักเสรีภาพ” มากขึ้น อพยพลงมาอยู่ในแหลมทองตั้งอาณาจักรสุโขทัยขึ้น แต่ปัจจุบันสมมุติฐานนี้ ถูกท้าทายมาก ข้อโต้เถียงสมัยใหม่ดูจะคัดค้านความเชื่อที่ว่าอาณาจักรน่านเจ้าเป็นของคนไทย)

มองโกลตั้งข้าหลวงของตนปกครองยูนนาน ข้าหลวงจากยูนนานเริ่มเรียกร้องให้พุกามส่งบรรณาการถวายปักกิ่ง ในปี พ.ศ. 1816 (1273) ถึงกับมีคำสั่งให้เชื้อพระวงศ์ของพุกามพร้อมด้วยเสนาบดีผู้ใหญ่ ไปเฝ้าจักรพรรดิคุบไลข่านที่ปักกิ่ง ซึ่งกษัตริย์พุกามปฏิเสธ กล่าวกันว่าทูตมองโกลที่นำสารมาเรียกร้องต่อพุกามครั้งนั้นถูกพม่าประหารชีวิต หรือไม่ก็ถูกลอบฆ่าตายในยูนนาน ในปีต่อ ๆ มาพม่าได้ยกทัพของตนเข้าโจมตีชายแดนยูนนาน เป็นผลให้มองโกลเริ่มทำสงครามใหญ่เพื่อปราบปรามพม่าในปี พ.ศ. 1826 (1283) โดยยกทัพพลกล้าเข้ามาตั้งทางตอนบน

ของแม่น้ำอิรวดี กษัตริย์องค์สุดท้ายของราชวงศ์พุกาม (นริหบดี หรือ ตรกปโยมิน หรือตยกเปอิน ซึ่งแปลว่ากษัตริย์ผู้วังหนี่จีน) เสด็จหนีออกจาก พุกามไปเมืองแปรในปี พ.ศ. 1830 (1287) กองทัพมองโกลก็ยึดเมือง พุกามได้ ทำลายอาณาจักรลง แล้วก็ยึดครองพม่าอยู่ชั่วระยะเวลาหนึ่ง⁽¹⁵⁾

เป็นที่น่าสังเกตว่าการแผ่ขยายอำนาจทางทหารของมองโกลครั้งนี้ มีผลกระทบทั่วไปในทวีปเอเชีย นอกจากการติดตามราชวงศ์ซึ่งลงมา ทางใต้ และเข้าพิชิตอาณาจักรน่านเจ้าในยูนนาน ดังที่กล่าวมาแล้ว มองโกลก็ได้เข้าปล้นสะดมฮานอยอีกด้วยในปี พ.ศ. 1800 (1257) และ ก็เริ่มเรียกร่องบรรณาการจากอาณาจักรจามปาที่อยู่ติดดินแดนเวียดนาม ลงไปทางใต้ เมื่อจามปาปฏิเสธ จักรพรรดิคุปไลข่านก็ส่งแม่ทัพลงมาให้ ทำการปกครองจามปา กษัตริย์จามปาใช้ยุทธวิธีหลบหนีเข้าป่า เป็นเหตุ ให้กองทัพมองโกลชะงักงันอยู่ตรงนั้นเมื่อปี พ.ศ. 1824 (1281)⁽¹⁶⁾

ในปีเดียวกันนี้มองโกลซึ่งยึดครองเกาหลีใต้ และได้รับการปฏิเสธ ที่จะยอมอยู่ใต้อำนาจของตนจากญี่ปุ่น ก็เริ่มจัดกองทัพเรือเพื่อพิชิต ดินแดนอาทิตย์อุทัย ปรากฏว่ากองทัพเรือครั้งนี้ย่อยยับด้วยลมมहाภัย ที่ชาวญี่ปุ่นเรียกว่า *คามิกาเซ* (หรือลมของพระเจ้า) เป็นผลให้มองโกล ราบมือจากด้านเหนือ

มองโกลหันกลับมาด้านใต้ อีก ด้วยการส่งกองทัพเข้ารุกรานเขมร ในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 8 เมื่อ พ.ศ. 1825 (1282) ดูเหมือนว่าไม่ประสบความสำเร็จแต่อย่างใด และกองทัพที่พยายามบุกป่าฝ่าดงเข้าเขมรนั้นก็ แทบไม่ได้กลับออกมาอีกเลย แต่กษัตริย์เขมรตกลงใจที่จะหาทางออก ด้วยการส่งบรรณาการไปจีนเช่นเคย⁽¹⁷⁾

อันดับถัดไปในแผนการขยายอำนาจของมองโกลก็คือจามปาที่ กองทัพมองโกลยังติดค้างอยู่ ในปี พ.ศ. 1828 (1285) จักรพรรดิคุปไลข่าน

16 พม่า : ขบวนการนักศึกษา กับประวัติศาสตร์อันระทึกใจ

ส่งกองหนุนไปช่วย ด้วยการให้ลูกชายเป็นแม่ทัพคุมไป กองทัพนี้ต้องเดินทางผ่านเวียดนามทางด้านตั้งเกีย ผลก็คือถูกเวียดนามตีแตกย่อยยับ ในขณะที่ทัพตกค้างอยู่ทางจามป่านั้นถูกพวกจามตีแตก แม้กระทั่งแม่ทัพมองโกลก็เสียชีวิตในที่รบ

อาณาจักรจามปาที่ว่านี้ เป็นอาณาจักรเก่าแก่ที่นับถือศาสนาฮินดู พลเมืองประกอบไปด้วยผู้คนที่เราเคยเรียกกันว่า แยกจาม ซึ่งมีเชื้อสายเกี่ยวพันกับเผ่าพันธุ์ของชาวอินโดนีเซีย ภายหลังอาณาจักรจามปาถูกกลืนเข้าไปในชาติเวียดนามประมาณพุทธศตวรรษที่ 21 (15) ในสมัยสงครามกับมองโกลที่กำลังกล่าวถึงนี้ เป็นสมัยของพระเจ้าอินทรวรมันที่ 5 ผู้ถูกคำสั่งจากมองโกลให้ไปเฝ้าถึงเมืองปักกิ่ง แน่นอนกษัตริย์จามปาปฏิเสธและยอมเพียงแต่ส่งบรรณาการให้เท่านั้น เมื่อมองโกลรุกรานลงมา กษัตริย์จามปาก็ใช้วิธีถอยเข้าป่าเขา ใช้ยุทธวิธีสงครามกองโจร ทำให้ทัพมองโกลประสบปัญหาหนัก ถึงกับต้องขอกำลังหนุนจากปักกิ่ง แต่กำลังหนุนก็ไม่สามารถจะผ่านแดนเวียดนามมาได้ดังกล่าวแล้วข้างต้น⁽¹⁸⁾

อย่างไรก็ตามทั้งเวียดนามและจามปาแม้จะได้รับชัยชนะเหนือมองโกล ก็ตัดสินใจทำแบบกษัตริย์เขมร ด้วยการส่งบรรณาการให้จีน

ได้ลงไปอีกจากแผนที่ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มองโกลพยายามแผ่ขยายพระบรมเดชานุภาพของจักรพรรดิคุบไลข่านด้วยการเรียกร้องให้อาณาจักรสิงหฬารี่ในชาวส่งบรรณาการ พร้อมด้วยเชื้อพระวงศ์ไปปักกิ่ง ถึงขนาดเรียกร้องให้กษัตริย์เกียรตินครไปเฝ้าด้วยพระองค์เองทางสิงหฬารี่ถือว่าเป็นการสบประมาทอย่างมาก จึงสบประมาททูตมองโกลเป็นการตอบแทนด้วยการจับตัดจมูกใส่เรือสำเภาส่งกลับไปปักกิ่ง ในปี พ.ศ. 1832 (1287) ดังนั้น ประมาณปลายปี พ.ศ. 1835 (1292) แสนยานุภาพทางเรือพร้อมด้วยทหารประมาณ 20,000 คน ก็ยกทัพมา

รุกรานชาว⁽¹⁹⁾

ช่วงนี้ของประวัติศาสตร์ชาวสืบสนหน้อย คือก่อนที่กองทัพมองโกล จะมาถึงนั้น ปรากฏว่าเกิดวิกฤตการณ์รัฐประหารในราชสำนักขึ้น กษัตริย์ เกียรตินครแห่งสิงหลารัฐเจ้าเมืองคิติรี (ดาหา) ปลงพระชนม์เสีย ราชบุตร เขยของเกียรตินคร นามว่าวิชัยเลยหันไปขอความช่วยเหลือจากมองโกล ให้กู้บัลลังก์ให้ และสัญญาว่าชาวจะยอมขึ้นต่อจีน เมื่อวิชัยปราบขบถ ลงได้ด้วยความช่วยเหลือของมองโกล ก็หันไปจัดการกับกองทัพมองโกล เสียอีกที กองทัพมองโกลในตอนนี้ได้รุกเข้าลึกไปในเกาะชวียงเมือง ดาหาแล้ว ดังนั้น ความไม่ชำนาญภูมิประเทศ ประกอบกับเป็นฤดูฝน ในชวา (ฤดูฝนของชวาตรงข้ามกับฤดูฝนของไทยภาคกลาง คืออยู่ในตอน ช่วงปลายปีจรดต้นปี) เลยทำให้กองทัพมองโกลเสียหายขนาดหนัก เสีย ทหารประมาณ 3,000 คน และต้องรีบลงเรือกลับประเทศจีน⁽²⁰⁾ คล้าย ๆ กับกรณีที่เคยประสบมาแล้วในเวียดนาม และจามปา

จุดประสงค์ของมองโกลที่มาชวาเพื่อบังคับให้อาณาจักรสิงหลาริ ยอมอ่อนน้อมด้วย ก็กลับกลายเป็นว่ามาช่วยราชบุตรเขยของกษัตริย์ เกียรตินครผู้ตดจุมุกเหตุ ให้ขึ้นครองราชย์แทนขบถเมืองดาหา ราชบุตรเขย วิชัยเป็นผู้เปิดศักราชใหม่ของประวัติศาสตร์ชวา ด้วยการสถาปนาอาณาจักรมัชปาหิต อาณาจักรนี้เป็นอาณาจักรยิ่งใหญ่สุดท้ายของยุคที่ชวา นับถือศาสนาฮินดู ก่อนที่อิสลามจะกลายเป็นศาสนาประจำเกาะไป และเป็นอาณาจักรร่วมสมัยสุโขทัยและอยุธยาตอนต้น อาณาจักรมัชปาหิต ยินยอมส่งบรรณาการให้มองโกลเช่นเดียวกับเขมร เวียดนาม จามปา แต่ไม่ยินยอมต่อข้อเรียกร้องที่จะให้กษัตริย์หรือเชื้อพระวงศ์สำคัญไปเฝ้า ถึงปักกิ่ง

การแผ่แสนยานุภาพของมองโกลในครั้งนี้มีส่วนเกี่ยวข้องกับประวัติ

18 พม่า : ขบวนการนักศึกษา กับประวัติศาสตร์อันระทึกใจ

ศาสตร์ไทยอย่างมาก กล่าวคือ นี่เป็นสมัยเดียวกับการตั้งกรุงสุโขทัย พ.ศ. 1800 นี่เป็นการปรากฏตัวของคนไทยที่มีอาณาจักรของตนแน่นอน เป็นครั้งแรก ประวัติศาสตร์ก่อนหน้านี้ยังเป็นเรื่องคลุมเครือที่จะต้อง การค้นคว้าอีกมาก เช่นเรื่องน่านเจ้า หรืออาณาจักรต่าง ๆ ที่มีมาก่อนหน้านี้ ไม่ว่าจะ เป็นทวารวดี หรือบรรดาแว่นแคว้นต่าง ๆ ในภาคเหนือ นี้มิได้หมายความว่าไม่มีคนไทย หรือไม่มีมนุษย์อยู่มาก่อนในดินแดน ที่เป็นประเทศไทยปัจจุบัน แต่หมายถึงหลักฐานที่แน่นอนว่าด้วยคนไทย ซึ่งปรากฏตัวในประวัติศาสตร์ พร้อมด้วยวัฒนธรรม ภาษา ตัวหนังสือ ของตนเองมากกว่า⁽²¹⁾

ในช่วงเวลาที่มองโกลทำการเรียกร้องบรรณาการ และส่งกองทัพ ของตนไปทั่วเอเชียชั้น ในปี พ.ศ. 1825 (1282) มองโกลก็ได้ส่งทูตมา เรียกร้องบรรณาการจากสุโขทัยด้วย ในเวลาหลังจากนี้ไม่เท่าไรมองโกล ก็ได้รุกรานเขมรและจามปา เราไม่ทราบว่าจะทางสุโขทัยจะตอบทูตไป อย่างไรในตอนต้น เพราะปรากฏว่าอีกตั้ง 10 ปี ต่อมา คือในปี พ.ศ. 1835 (1292) สุโขทัยในสมัยพ่อขุนรามคำแหง ได้ส่งบรรณาการไปปักกิ่ง เป็นครั้งแรก อันเป็นระยะเวลาเดียวกับที่มองโกลกำลังจะรุกรานชวาจน ประสบความเยอเยยกลับเมืองจีนไปดังกล่าวข้างต้น

(บรรณาการจากสุโขทัยครั้งแรกนี้ไม่อาจถือว่าเป็นบรรณาการ ชุดแรกจากดินแดนในประเทศไทยปัจจุบัน เพราะก่อนหน้านั้นในช่วงระหว่าง พ.ศ. 1832-1842 (1289-1299) อาณาจักรลพบุรีซึ่งเป็นอาณาจักรอิสระ เก่าในนามของละโว้ได้ส่งทูตบรรณาการไปยังเมืองจีนอย่างสม่ำเสมอ)⁽²²⁾

ในปี พ.ศ. 1837 (1294) สองปีหลังจากที่ทูตบรรณาการสุโขทัย ไปปักกิ่งแล้ว จักรพรรดิคุปโลซานได้ส่งสารมามีคำสั่งให้พ่อขุนรามคำแหง หรือไม่กี่พระโอรสและขุนนางไปเฝ้าที่ราชสำนักปักกิ่ง ในประวัติศาสตร์

ไทยเคยเชื่อกันว่าจากหลักฐานเอกสารจีนนี้ และจากตำนานเก่า ๆ ของไทยที่ปรากฏในพงศาวดารเหนือ เลยทำให้เชื่อกันว่าพ่อขุนรามคำแหงเสด็จไปถึงเมืองจีน ถึงกับไปเอาช่างทำเครื่องถ้วยชามสังคโลกกลับมาวัดหลักฐานในชั้นหลัง ๆ ก็ดูจะไม่เห็นด้วยกับความคิดเดิม ถ้าจะมีบุคคลสำคัญไปก็น่าจะเป็นเพียงพระราชโอรสหรือเชื้อพระวงศ์สำคัญเท่านั้น⁽²³⁾ อย่างไรก็ตาม สรุปได้ว่าสุโขทัยส่งบรรณาการไปยังจีนเป็นประจำจนกระทั่งถึงสมัยที่อาณาจักรอ่อนแอลง

ราชวงศ์ตองอู พ.ศ. 2029-2295 (1486-1752)

เมื่ออาณาจักรพุกามล่มลงแล้ว พม่าก็ตกอยู่ในสภาพปั่นป่วนทางการเมือง ดินแดนทั้งหมดแตกแยกออกเป็นแคว้นแคว้น แคว้นเหนืออยู่แถบเมืองพุกามตามเดิม และอยู่ภายใต้การยึดครองของกองทัพมองโกลชั่วคราวเวลาหนึ่ง หลังจากนั้นพวกไทยฉานก็เข้ามามีอำนาจโดยตรงและโดยอ้อม เช่น บางครั้งก็เข้ามาปกครองโดยตรง บางครั้งก็เข้ามามีอิทธิพลในราชสำนัก หรือไม่ก็สมรสเข้ากับราชวงศ์เดิมของพม่า ศูนย์กลางของแคว้นเหนือนั้นได้ย้ายจากพุกามไปอยู่เมืองฉังวะแทน คือบนฝั่งแม่น้ำอิรวดีเหนือเมืองพุกามขึ้นไปอีก ที่ฉังวะนี้จะมีเชื้อสายของราชวงศ์พุกามปกครอง แต่ก็มักจะอยู่ภายใต้อิทธิพลของไทยฉาน⁽²⁴⁾

ส่วนทางด้านตอนกลางของประเทศ มีศูนย์กลางอีกแห่งอยู่ที่เมืองตองอู ซึ่งตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำสะโตง เมืองตองอูนั้นได้ตั้งขึ้นมาก่อนการเสียกรุงพุกามเมื่อ พ.ศ. 1823 (1280) แต่เริ่มมีความสำคัญขึ้นก็เมื่อพม่าถอยตัวมารวมกันที่นี่ เป็นการหนีทั้งอิทธิพลของมองโกลและไทยฉานมา และที่นี้ก็กลายเป็นจุดรวมของพม่าในการสถาปนาอาณาจักรใหม่แทนอาณาจักรพุกามที่ล่มไป⁽²⁵⁾

20 พม่า : ขบวนการนักศึกษากับประวัติศาสตร์อันระทึกใจ

ทางด้านตะวันตกของภาคกลางนี้ ก็ยังมีอีกแคว้นหนึ่งที่เป็นอิสระ หลังจากการสูญเสียอำนาจของพุกาม คือแคว้นยะไข่หรือที่บางทีเรียกว่า อาระกัน แคว้นนี้มักจะเป็นแคว้นที่พยายามต่อสู้เพื่อความเป็นอิสระ ไม่ขึ้นกับพม่าตอนกลางและเหนืออยู่ตลอดเวลา

ส่วนทางด้านใต้สุดลงไป พวกมอญที่เคยรุ่งเรืองมาก่อนในสมัยของเมืองสะเทิม ก็ได้รวบรวมตัวกันขึ้นใหม่ภายใต้การนำของมะกะโท หรือเจ้าฟ้ารั่ว (พ.ศ. 1824-1856 หรือ 1281-1313) โดยเริ่มตั้งเมืองหลวงแรกอยู่ที่เกาะตะมะ จนกระทั่ง พ.ศ. 1912 (1369) ภายหลังรัชสมัยของมะกะโทไปอีกหลายสิบปี จึงได้ย้ายเมืองหลวงกลับไปสู่ศูนย์กลางดั้งเดิมของมอญที่เมืองหงสาวดี (พะโค)⁽²⁶⁾

กล่าวกันว่ามอญเป็นอาณาจักรที่รุ่งเรืองมากในยุคนี้ มะกะโทเองก็ทรงมีเกียรติยศว่าเป็นผู้รวบรวมกฎพระมนู ซึ่งเป็นกฎหมายที่ได้อิทธิพลมาจากอินเดีย และรู้จักกันในชื่อว่าพระธรรมศาสตร์ที่เป็นคล้าย ๆ การประมวลกฎหมายทั้งหมดไว้ใช้ปกครองบ้านเมือง พระธรรมศาสตร์ของมอญนี้ยังได้ตกทอดมามีอิทธิพลต่อกฎหมายไทยอีกด้วย นอกจากนี้หงสาวดีในสมัยนี้ก็ยิ่งได้ชื่อว่าเป็นเมืองท่าที่ค่อนข้างสำคัญกับการค้าต่างประเทศ และในระยะต่อมาเมื่อชาวยุโรปเดินทางมาถึงโดยทางเรือก็เริ่มที่จะแวะเข้ามายังเมืองมอญตั้งแต่วราชพลายพุทธศตวรรษที่ 20 (กลางคริสต์ศตวรรษที่ 15) หงสาวดีเป็นเมืองหลวงของมอญอิสระจนกระทั่ง พ.ศ. 2082 (1539) จึงถูกพม่ายึดไปได้อีก⁽²⁷⁾

นับตั้งแต่เสียกรุงพุกาม จนกระทั่งจะเริ่มราชวงศ์ใหม่ของพม่านั้น นับเป็นเวลาเกือบ 200 ปี เป็นระยะที่พม่าแตกเป็นแคว้นเล็กแคว้นน้อย การมีอาณาจักรอิสระต่าง ๆ โดยปราศจากศูนย์กลางที่แท้จริงนี้ ถึงแม้จะดูว่าเป็นความปั่นป่วนทางการเมืองก็ตาม แต่ทั่วไป สภาพทางการเมือง

และสังคมก็อาจจะอยู่ในสภาพที่ตึกกว่ายุคอาณาจักรใหญ่ด้วยซ้ำไป ถึงแม้การสงครามระหว่างอาณาจักรจะเป็นเรื่องหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่สงครามก็จำกัดอยู่ในระดับเล็ก ๆ แต่ละอาณาจักรมีโอกาสที่จะพัฒนาทางด้านวัฒนธรรมและสังคมของตนได้ค่อนข้างเสรี ต่างกับสมัยอาณาจักรใหญ่โตอาณาจักรเดียว ที่สภาพของการสงครามก่อสร้างอาณาจักรมีผลกระทบต่อชีวิตของพลเมืองอย่างมหาศาล และเป็นการจำกัดทุกอย่างให้เข้ามารวมหรือขึ้นต่อศูนย์กลาง

ในระยะเวลาดังกล่าวอาณาจักรทองอยู่ได้สร้างตัวขึ้นมาทีละน้อย จนกระทั่งมีอิทธิพลกลายเป็นศูนย์กลางใหม่ พวกพม่าที่อยู่ใต้อำนาจของไทยฉานที่เมืองอังวะ ได้อพยพลงมาผสมกับพวกทองอุจันในที่สุดทองอุจันตั้งราชวงศ์ใหม่ขึ้นมา ผู้ตั้งราชวงศ์ทองอุจันคือ พระเจ้ามินจันโย (พ.ศ. 2029-2074 หรือ 1486-1531) ซึ่งเป็นพระบิดาของพระเจ้าตะเบ็ง-ชะเวตี้ (พ.ศ. 2074-2094 หรือ 1531-1551) ผู้ซึ่งจะมีทหารเอกบุเรงนอง (พ.ศ. 2094-2124 หรือ 1551-1581) ในสามรัชกาลเป็นสมัยสงครามอาณาจักรพม่า เริ่มต้นด้วยการพยายามยึดดินแดนเจ้าแซจากพวกไทยฉานที่อังวะ และยึดเมืองหงสาวดีได้ใน พ.ศ. 2082 (1539)⁽²⁸⁾

เป็นที่น่าสนใจว่าเมื่อราชวงศ์ทองอุจันทำการปราบปรามอาณาจักรต่าง ๆ ได้แล้ว แทนที่จะย้อนกลับไปตั้งเมืองหลวงที่แถบพุกามหรืออังวะตามเดิม กลับย้ายเมืองหลวงลงมาตั้งที่เมืองหงสาวดีของมอญ และพยายามขยายอาณาเขตลงทางใต้เรื่อย ๆ เข้ายึดเมืองใต้ลงไป เช่น เมะตะมะ เมะละแหม่ง ทวาย เป็นต้นว่าพรมแดนพม่าภายใต้ราชวงศ์ทองอุจันมาจรดดินแดนของอยุธยา อันจะเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดสงครามไทยพม่าจนเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งแรกในปี พ.ศ. 2112 (1569)

การขยายอำนาจของพม่าทางใต้ลงสู่ดินแดนมอญนี้ น่าจะตีความ

22 พม่า : ขบวนการนักศึกษากับประวัติศาสตร์อันระทึกใจ

ได้ว่าเป็นการอ้างสิทธิพม่าเหนือดินแดนมอญที่มีมาตั้งแต่สมัยของพระเจ้าอโนรธา (เหมือน ๆ กับการที่ไทยสมัยอยุธยาเรื่อยมา ก็มักอ้างสิทธิของตนเหนือดินแดนมอญที่มีมาครั้งหนึ่งในสมัยพ่อขุนรามคำแหง ตกลงมอญก็ถูกอัดอยู่ตรงกลาง โดนอ้างสิทธิว่าเป็นของผู้เฒ่าอยู่ทั้งสองด้าน) แต่เหตุผลที่สำคัญในสมัยนี้น่าจะเป็นเหตุผลทางยุทธศาสตร์และเศรษฐกิจมากกว่า กล่าวคือ ดินแดนแถบหงสาวดีนั้นคุมด้านชายทะเล ดังนั้นจึงเป็นเมืองท่าเปิดออกสู่โลกภายนอก ยิ่งในสมัยที่ฝรั่งเดินทางเข้ามาสู่เอเชียแล้ว ก็ยิ่งมีความสำคัญมากขึ้นมา ฝรั่งได้นำเอาอาวุธปืนเข้ามาด้วย เนื่องจากหงสาวดีอยู่ในเส้นทางการเดินเรือ คือจากอินเดียผ่านมาเพื่ออ้อมแหลมมลายู แล้วไปทางอินโดจีน-จีน-ญี่ปุ่น ฝรั่งจึงเข้ามาถึงดินแดนแถบนี้ในระยะต้น ๆ ที่เดียว (ก่อนที่จะเข้ามาถึงเมืองไทยเป็นเวลาหลายปีนัก) เช่น เมื่อ พ.ศ. 1978 (1435) ชาวเวนิสก็ได้เดินทางเข้ามาในปี พ.ศ. 2039 (1496) ชาวอิตาลีก็ผ่านเข้ามาอีก และได้กล่าวถึงหงสาวดีว่าเป็นเมืองท่าที่ส่งสินค้าจำพวกงาช้าง ไม้จันทน์ กายาน ตลอดจนทับทิมออกต่างประเทศ ซึ่งก็คงจะไปขายทางเมืองจีนมากกว่าที่อื่น⁽²⁹⁾

การที่หงสาวดีอยู่ในเส้นทางการคมนาคมการเดินเรือนี้ ทำให้ฝรั่งและอาวุธปืนของฝรั่งตกเข้ามาสู่ดินแดนแถบนี้ ปรากฏหลักฐานทางประวัติศาสตร์ว่า เมื่อพม่ายึดได้หงสาวดีแล้ว ก็พยายามยึดต่อไปอีกถึงเมืองมะตะมะ และที่เมืองมะตะมะนี้มีทหารรับจ้างชาวโปรตุเกสอยู่ช่วยมอญป้องกันบ้านเมือง มีการใช้ทั้งปืนคาบศิลา และปืนใหญ่ขนาดย่อม ๆ ในสงครามกันแล้ว

ตามประวัติศาสตร์ไทยกล่าวว่าในปี พ.ศ. 2081 (1538) นั้น เกิดสงครามชายแดนที่เมืองเชียงกรานขึ้น ซึ่งนับว่าเป็นสงครามแรกระหว่างไทยกับพม่า และกล่าวกันว่าในกองทัพไทยมีทหารรับจ้างโปรตุเกสช่วยรบ

อยู่ประมาณ 120 คน ทางฝ่ายพม่าเองก็มีทหารโปรตุเกสช่วยรบอยู่ด้วยเหมือนกัน⁽³⁰⁾ ทหารรับจ้างโปรตุเกสนี้เรียกตามภาษาพงศาวดารว่า “ทหารอาสา” แต่ที่จริงเป็นทหารมิได้อาสาเปล่า ๆ โดยมีต้องการผลตอบแทน หรือเป็นความจงรักภักดีต่อกษัตริย์ไทยหรือกษัตริย์พม่าแต่อย่างใด พวกโปรตุเกสซึ่งเป็นฝรั่งกลุ่มแรกที่เดินทางมาเอเชียนี้ ส่วนใหญ่เป็นนักเผชิญโชคเพื่อหาเงินทองและชื่อเสียงแบบที่เรียกว่า fame and fortune ดังนั้นจึงเข้ามาสมัครรับจ้างเป็นทหารเพื่อหาเงินหาทองจากบรรดาอาณาจักรต่าง ๆ ในเอเชีย ต่อมาภายหลังพวกนี้ก็เติบโตขึ้นเรื่อย ๆ จนยึดอาณาจักรบางแห่งหรือเมืองบางเมืองเป็นอาณานิคมของตน เข้าใจว่าทหารโปรตุเกสนี้คงทำหน้าที่แบบทหารรักษาพระองค์มากกว่าที่จะออกทำการรบกลางแปลงอย่างจริงจัง

สงครามเมืองเชียงกราน เป็นสงครามแรกที่มีการใช้อาวุธยุทโธปกรณ์สมัยใหม่ในประวัติศาสตร์ไทย และจากสาเหตุต่าง ๆ ที่กล่าวข้างต้น น่าจะเข้าใจได้ว่าอาวุธปืนกับทหารต่างด้าวนี้ น่าจะตกเข้ามาในดินแดนมอญก่อน แล้วจึงค่อย ๆ ตกมาถึงมือไทยและพม่า ดังนั้น อาจจะมีเหตุผลเชื่อได้ว่าดินแดนมอญยิ่งมีความสำคัญมากขึ้นในทางยุทธศาสตร์ เพราะนอกจากจะเป็นเมืองท่าแล้ว ยังเป็นสถานที่ที่มีอาวุธเข้ามา เป็นเหตุให้ทั้งพม่าและไทยพยายามที่จะควบคุมดินแดนนี้ไว้ภายใต้อิทธิพลของตน

การใช้อาวุธปืนเป็นก้าวใหม่ในประวัติศาสตร์สงครามของเอเชีย เพราะอาวุธปืนเป็นเครื่องช่วยเสริมอำนาจให้แก่ผู้ปกครองได้เป็นอย่างดี เห็นได้ชัดจากอดีตว่า บรรดากษัตริย์ต่าง ๆ ต่างประกาศให้อาวุธปืนเป็นสินค้าผูกขาด (ภาษาพงศาวดารเรียกว่า “สินค้าต้องห้าม”) ผู้มีสิทธิซื้อขายได้นั้นต้องเป็นราชการเท่านั้น ผู้ใดมีปืนคาบศิลาและปืนใหญ่ไว้ในครอบครองมากเท่าใดก็ย่อมจะมีอำนาจมากขึ้นเท่านั้น

24 พม่า : ขบวนการนักศึกษากับประวัติศาสตร์อันระทึกใจ

ขอย้อนกลับไปเรื่องการที่ราชวงศ์ต้องถูรวบรวมนพม่าขึ้นใหม่อีกครั้ง การรวบรวมนประเทศและการผนวมมอญเข้าอยู่ภายใต้อำนาจของตนนี้ทำให้พม่าได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากมอญมากมาย ครั้งนี้เป็นครั้งที่สองที่พม่ารับอิทธิพลมอญขนานใหญ่ ครั้งแรกนั้นอยู่ในสมัยต้นของพุกามตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น พม่าได้เปลี่ยนมารับวัฒนธรรมการแต่งกาย ภาษา วรรณคดี และศิลปกรรมจากมอญ พระเจ้าตะเบ็งชเวเต้ก็ทรงมีพิธีราชาภิเษกครั้งหนึ่งเป็นแบบมอญที่เมืองหงสาวดี และทรงมีแบบราชาภิเษกของพม่าอีกหนที่เมืองพุกาม การก่อสร้างเจดีย์และวัดก็รับอิทธิพลมอญไปด้วย เจดีย์ทรงสูงยอดเหยียดขึ้นไปเสียดฟ้าแบบเจดีย์ชเวดากอง ก็กลายเป็นแบบฉบับแทนการก่อสร้างแบบของเจดีย์ชเวสิกองหรือเจดีย์อานันท์ในสมัยของพุกาม⁽³¹⁾

กรณีของการที่มอญผู้แพ้สงคราม แต่กลายเป็นผู้ชนะทางวัฒนธรรม เห็นพม่านี้ คล้าย ๆ กับกรณีอื่น ๆ ในประวัติศาสตร์ ดังเช่นพวกมองโกลที่เข้าพิชิตจีน ก็กลายเป็นสภาพจากคนที่ด้อยทางวัฒนธรรม หันกลับไปรับอิทธิพลจีน กลายเป็นจีนไปมาก พวกที่เรียกได้ว่าเป็นอนารยชน เช่นพวกต้นตระกูลของคนฝรั่งเศส-เยอรมัน ต่างก็ได้รับอิทธิพลจากโรมไปเช่นเดียวกัน หรือในกรณีของคนไทยเอง การที่ไทยสมัยต้นอยุธยาเข้าพิชิตอาณาจักรโบราณอันรุ่งเรืองทางวัฒนธรรมของเขมรที่เมืองพระนครหลวง (นครวัด-นครธม) แล้ว ก็ทำให้วัฒนธรรมเขมรหลังไหลเข้ามาในระดับราชสำนักอยุธยาอย่างมาก จะเห็นได้จากพระราชพิธีต่าง ๆ ตลอดจนราชาศัพท์ แน่นอนวัฒนธรรมเหล่านี้ บางอย่างก็เป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมของอินเดียที่เขมรรับมา แล้วไทยก็รับต่อจากเขมรอีกที⁽³²⁾

ในบรรดาอาณาจักรโบราณ ไม่ว่าจะป็นรูปการปกครองแบบทวารวดีหรือแบบพุทธราชา (ธรรมราชา) ก็ตาม ความมีอำนาจของอาณาจักร

มักจะเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นอยู่กับตัวบุคคลเสียเป็นส่วนใหญ่ ระบบการปกครองที่ว่ามีฐานอำนาจมาจากพระญาติพระวงศ์ และขุนนาง หากได้มีฐานที่มั่นคงจากประชากรส่วนใหญ่ไม่ ประชากรที่จัดอยู่ในระบบของการเกณฑ์แรงงาน เป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับการเมืองระดับสูงอย่างผิวเผิน การเมืองเป็นเรื่องกิจการของเมือง แต่ประชากรทั่วไปอยู่ในชนบทที่ไกลออกไป ดังนั้น การเมืองในรูปนี้จึงเป็นการเมืองที่มีขอบเขตจำกัด ถ้าหากได้กษัตริย์ที่เข้มแข็ง กษัตริย์สามารถดึงความจงรักภักดีได้จากราชวงศ์และขุนนางของพระองค์ ระบบก็ดูจะแข็งแรง แต่ถ้าหากตัวบุคคลอ่อนแอหรือความขัดแย้งภายในของกลุ่มผู้ปกครองสูง ระบบก็อาจจะร่อแร่ การเปลี่ยนตัวกษัตริย์หรือเปลี่ยนราชวงศ์เป็นเรื่องที่เป็นไปได้ไม่ยากเย็นนัก

ดังนั้นในสมัยของราชวงศ์ตองอู ระบบการปกครองจะดูเข้มแข็ง จนกระทั่งสมัยของบุเรงนองซึ่งถือได้ว่าเป็นตัวบุคคลที่มีความสามารถในการรักษาและแผ่ขยายอำนาจของอาณาจักร จนกระทั่งได้รับสมญานามว่า “ผู้ชนะสิบทิศ” แต่ภายหลังของบุเรงนองแล้ว ราชวงศ์ตองอูก็ประสบความแปรปรวน การศึกสงครามที่เคยพิชิตบรรดาอาณาจักรน้อยใหญ่ทั้งหลาย ก็กลายเป็นเรื่องที่ฝ่ายราชวงศ์ตองอูเสียเปรียบ เมื่อถึงสมัยของพระเจ้าันนทบุเรง (พ.ศ. 2124-2142 หรือ 1581-1599) โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อประสบความพราชัยในสงครามยุทธหัตถีระหว่างพระนเรศวรกับพระมหาอุปราชาแล้ว บรรดาเมืองมอญแถบมาละตะมะจนถึงทวายก็ตกอยู่ในอำนาจของไทยในปี พ.ศ. 2142 (1599) นั้นเอง เมืองหลวงที่หงสาวดีก็ถูกกองทัพพะไซกับตองอูตีเสียแตก⁽³³⁾ (ทัพของพระนเรศวรได้ถึงเมืองหงสาวดี กะว่าจะยึดพม่าให้ได้ แต่ปรากฏว่าพวกพะไซและพวกตองอูได้ยึดไปเสียก่อนแล้ว)

ช่วงหลังของราชวงศ์ตองอูนั้น (พ.ศ. 2140-2295 หรือ 1600-1752)

26 พม่า : ขบวนการนักศึกษา กับประวัติศาสตร์อันระทึกใจ

พม่าได้ถอยไปตั้งเมืองหลวงอยู่ทางแถบเหนือเป็นส่วนใหญ่ แม้จะพยายามปกครองดินแดนของพม่าไว้ทั้งหมด แต่ดูเหมือนว่าเมืองต่าง ๆ ก็พยายามแข็งข้ออยู่ตลอดเวลา บริเวณทางใต้ที่เมืองหงสาวดีเองก็ดูจะไร้ประโยชน์ สงครามทำให้ขาดผู้คนพลเมือง เมื่อพวกฮอลันดาพยายามเข้ามาทำการค้าในพม่าตอนล่าง ได้กล่าวว่าในปีพ.ศ. 2177 (1634) เมืองหงสาวดีเกิดข้าวยากหมากแพงมาก สภาพไม่เหมาะกับการติดต่อค้าขายแต่อย่างใด นอกจากนั้นบริเวณหงสาวดีที่เคยเป็นเมืองท่าอยู่ก่อนก็เริ่มตื่นขึ้น เมืองท่าใหม่เกิดขึ้นทางใต้ลงไปอีกที่แถบเมืองสิริเยม⁽³⁴⁾

ในปี พ.ศ. 2178 (1635) พม่าก็ตัดสินใจตั้งเมืองหลวงอยู่ทางภาคเหนือเป็นการแน่นอน โดยอยู่ที่เมืองอังวะ และเมืองหลวงศูนย์กลางของพม่าในขณะนี้ ก็ค่อนข้างตัดขาดจากการติดต่อทางการค้ากับโลกภายนอก นี่เป็นสมัยที่ใกล้เคียงกับสมัยของพระเจ้าปราสาททอง พ.ศ. 2173-2199 (1630-1656) ในอยุธยา

ราชวงศ์ตองอูที่ครองเมืองอังวะมาสิ้นสุดลงเมื่อเกิดการลุกฮือ “ขบถมอญ” ขึ้น นี่เป็นการขบถครั้งใหญ่ของพวกมอญหงสาวดีที่พยายามจะปลดแอกพม่า พวกมอญที่เมืองสิริเยม และเกาะตะมะได้รวมกำลังกันขึ้นก่อน แข็งข้อและก่อกำจัดอำนาจพม่าเมื่อประมาณ พ.ศ. 2283 (1740) และทำสงครามขึ้นไปจนถึงเมืองตองอู เมืองแปร ตีขึ้นไปถึงคู่อู่น้ำที่เจ้าแซ และยึดเมืองอังวะได้ในที่สุดเมื่อ พ.ศ. 2295 (1752) นี่เป็นเวลาตรงกับตอนปลายของอยุธยาเต็มที่แล้ว⁽³⁵⁾

ราชวงศ์คองบอง พ.ศ. 2295-2428 (1752-1885)

ราชวงศ์คองบองเป็นราชวงศ์สุดท้ายที่พม่าอยู่ภายใต้การปกครองระบบกษัตริย์ ราชวงศ์นี้ได้ก้าวเข้ามามีบทบาทในการรวมพม่า ซึ่งเป็น

ระยะเวลาของการ “ขบถมอญ” เป็นราชวงศ์ที่แผ่ขยายอำนาจไปทั่วถึงกับตึกกรุงศรีอยุธยาแตกย่อยยับไปเมื่อ พ.ศ. 2310 และก็เป็นราชวงศ์ที่ประสบปัญหาภัยกับลัทธิอาณานิคมของอังกฤษ ซึ่งได้แผ่ขยายอำนาจมาจากทางอินเดีย ผลที่สุดพม่าก็ตกเป็นเมืองขึ้นอังกฤษเมื่อ พ.ศ. 2428 (1885) ซึ่งตรงกับสมัยต้นรัชกาลที่ 5

ราชวงศ์คองบองเริ่มขึ้นเมื่อ อดองพญา ซึ่งเป็นหัวหน้าหมู่บ้านเล็ก ๆ แห่งหนึ่ง คือชเวโบ ทางตอนเหนือของเมืองอังวะ ได้รวบรวมบรรดาผู้คนจากหมู่บ้านแถบนั้นเข้าด้วยกัน อดองพญาอ้างว่าตนสืบเชื้อสายมาจากราชวงศ์ตองอูเก่า

การขึ้นสู่อำนาจของราชวงศ์คองบองนี้ก็คล้ายกับการมีอำนาจของราชวงศ์เก่า ๆ ของพม่า กล่าวคือ เริ่มต้นด้วยการยึดจุดยุทธศาสตร์ของพม่าตอนเหนือ ตั้งศูนย์กลางและเมืองหลวงที่นั่น เมืองหลวงของพม่าในสมัยหลังนี้โยกย้ายอยู่หลายเมือง ตั้งแต่ชเวโบ อังวะ อัมระปุระ และมณฑลเลย์³⁶⁾

เมื่อตั้งที่มั่นทางแถบเหนือได้แล้ว พม่าก็พยายามขยายอาณาเขตลงทางใต้สู่ดินแดนมอญ การรบกับมอญครั้งนี้เป็นการรบใหญ่มาก เรียกได้ว่าเป็นสงครามเผด็จศึก พม่ายึดเมืองย่างกุ้งจากมอญ ซึ่งแต่เดิมมีชื่อว่า ดากอง และเปลี่ยนชื่อเสียใหม่ว่า ย่างกุ้ง ซึ่งแปลว่า “อวสานสงคราม” จากนั้นก็ยึดเมืองหงสาวดีหรือพะโคอันเป็นศูนย์กลางของมอญ กล่าวได้ว่าสงครามในสมัยนี้ทำให้อาณาจักรของมอญสิ้นสุดลง⁽³⁷⁾ คนมอญจำนวนมากมายมหาศาลได้ลี้ภัยสงครามเข้ามาเมืองไทยตั้งแต่สมัยปลายอยุธยาจนถึงต้นรัตนโกสินทร์

การแผ่ขยายอำนาจของพม่าสู่ดินแดนมอญนี้ เป็นผลให้เกิดสงครามใหญ่ระหว่างพม่ากับไทย ซึ่งก็คงมีสาเหตุมาจากการแย่งชิงประชากร

28 พม่า : ขบวนการนักศึกษา กับประวัติศาสตร์อันระทึกใจ

และการควบคุมเมืองท่าต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ในที่นี้จะไม่กล่าวถึงรายละเอียดของสงครามนี้ ผู้ที่สนใจอาจจะหารายละเอียดได้จากพระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร เรื่อง ไทยรบพม่า

อย่างไรก็ตามขอกล่าวย่อ ๆ ว่า การแผ่ขยายอำนาจของราชวงศ์คองบองทำให้พม่าต้องเผชิญกับปัญหาพรมแดนในที่สุด การแผ่ลงสู่ดินแดนมอญ ทำให้เกิดสงครามกับไทย และการแผ่อำนาจไปทางเหนือยังดินแดนของฉานหรือไทยใหญ่นั้น ก็ทำให้เกิดสงครามกับจีน และที่เป็นปัญหาใหญ่ก็คือ การแผ่อำนาจไปทางตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้ายึดครองอาณาจักรยะไข่ นั้น ทำให้เกิดปัญหาพรมแดนกับอังกฤษ ปัญหาหลังนี้เป็นปัญหาที่ชี้โชคชะตาทางการเมืองของพม่า

ราชวงศ์คองบองประสบความสำเร็จในการรวมพม่า ราชวงศ์นี้ได้ทำลายสภาพของอาณาจักรเล็กอาณาจักรน้อย เช่น มอญ ยะไข่ และฉานลงหมดสิ้น และราชวงศ์นี้ก็สร้างพม่าขึ้นเป็นมหาอำนาจอันดับหนึ่งในพื้นที่ทวีปเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีอำนาจมากกว่าทั้งทางไทยและเวียดนาม แต่ก็ป็นราชวงศ์ที่ต้องเผชิญกับลัทธิอาณานิคมอังกฤษ

บทที่ 2

สมัยอาณานิคมอังกฤษ

ตรงนี้ขอล่าวถึงบทบาทของอังกฤษสักหน่อย อังกฤษนั้นเป็นฝรั่งที่เข้ามาสู่ดินแดนเอเชียภายหลังฝรั่งชาติอื่น ๆ เราอาจจะกล่าวอย่างย่อ ๆ ว่า เมื่อลัทธิอาณานิคมตะวันตกแผ่เข้ามาในเอเชีย นั้น รูปแบบของลัทธิอาณานิคมแตกต่างกันไปตามยุคสมัย ลัทธิอาณานิคมตอนต้นมีลักษณะดังนี้ ในประการแรกฝรั่งปักชำได้ เช่น โปรตุเกสกับสเปน ได้ค้นพบวิทยาการว่าด้วยการเดินเรือข้ามมหาสมุทรไกล ๆ สามารถเดินทางอ้อมทวีปอัฟริกาเข้าสู่เอเชียได้ ซึ่งก็หมายความว่าฝรั่งสามารถใช้เส้นทางเรือเป็นเส้นทางขนถ่ายสินค้าได้เป็นจำนวนมาก แทนเส้นทางบกข้ามทวีปซึ่งยากลำบาก สิ้นเปลืองค่าใช้จ่าย และมีอันตรายในการเดินทางอย่างยิ่ง

ฝรั่งปักชำได้นี้เป็นพวกนับถือคริสต์ศาสนานิกายคาทอลิก เป็นพวกที่ต้องการให้คนมาเข้ารีต และก็เป็นพวกที่ต้องการควบคุมการค้าเครื่องเทศของเอเชีย เช่น พริกไทยและกานพลู ซึ่งเป็นสินค้าที่ทำกำไรให้ได้อย่าง

30 พม่า: ขบวนการนักศึกษา กับประวัติศาสตร์อันระทึกใจ

มหาดาล ดังนั้น ลักษณะประการที่สองของลัทธิอาณานิคมยุคนี้ก็คือ การแผ่ศาสนาและการหากำไรจากเครื่องเทศ นี่เป็นตัวนำให้ฝรั่งเข้ามา ยังอินเดียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้⁽³⁸⁾

ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แหล่งพริกไทยใหญ่ ๆ อยู่ตามหมู่เกาะ เช่น สุมาตรา และหมู่เกาะโมลุกกะ (บนผืนทวีปเช่นไทยนั้นมีพริกไทย น้อยกว่า) ในหมู่เกาะโมลุกกะหรือบางทีก็เรียกว่าหมู่เกาะเครื่องเทศนั้น มีสินค้าประหลาดคือ กานพลู กานพลูเป็นดอกไม้จากต้นไม้สูงใหญ่ยืนต้น เวลาดอกบานเต็มต้นสวยงามมาก กานพลูนอกจากจะใช้เป็นเครื่องเทศปรุงอาหารได้แล้ว ยังสามารถกลั่นเป็นยาแก้โรคฟันปวดได้อีกด้วย นี่เป็นพืชที่การแพทย์ค้นพบ ใช้เป็นยาระงับปวดก่อนจะหันมาใช้ฝิ่นหรือมอร์ฟิน ในตอนหลัง ดังนั้น กานพลูจึงมีราคาแพง วงการแพทย์ในยุโรปต้องการ กันมาก

ดังนั้น เครื่องเทศที่เราเห็นเป็นของธรรมดาในครัว ก็เป็นตัวชักจูงให้ฝรั่งเข้ามา ในขั้นต้นโปรตุเกสจะเข้ามาก่อนฝรั่งชาติอื่น เมื่อปี พ.ศ. 2054 (1511) โปรตุเกสยึดเมืองมะละกาในมลายูได้ และตั้งมะละกาเป็นศูนย์กลางการค้าของตน จากนั้นก็ขยายอำนาจเข้าสู่หมู่เกาะโมลุกกะ ทางด้านสเปนก็เข้ายึดครองฟิลิปปินส์เมื่อ พ.ศ. 2107 (1564)

วิธีการของฝรั่งปักษ์ใต้ นี้ จะทำการแผ่ขยายลัทธิอาณานิคมของตน ด้วยการยึดเมืองท่าต่าง ๆ เลือกเฉพาะแต่ที่เป็นเมืองท่าสำคัญ คล้าย ๆ กับสร้างอาณาจักรของตนเป็นสายลูกโซ่ตามชายฝั่งทะเล จากยุโรปมาเอเชียตะวันตก ผ่านเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ไปยังเอเชียตะวันออก ถ้าเราจะวาดภาพอาณาจักรของโปรตุเกสก็จะเห็นว่า มีเมืองลิสบอนเป็นศูนย์กลางซึ่งรับพริกไทยจากเอเชีย เมืองลิสบอนติดต่อได้โดยทางทะเลอ้อมทวีปอัฟริกา จากนั้นโปรตุเกสก็ยึดเมืองท่าจากอ่าวเปอร์เซีย

มายังอินเดีย ยึดเมืองเช่น ออร์มุข สุรัต (ใกล้เมืองแควมเบย์ในอินเดีย) เมืองกัว เรื่อยมาจนถึงเมืองมะละกา แล้วก็อ้อมไปยังเมืองจีนด้วยการยึดเมืองมาเก๊า⁽³⁹⁾

การแผ่ขยายอำนาจของลัทธิอาณานิคมฝรั่งเศสครั้งนี้ ตรงกับสมัยราว ๆ ก่อนและหลังเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 1 พ.ศ. 2112 นี่เป็นสมัยที่ฝรั่งเศสให้ความสนใจกับบรรดาดินแดนในหมู่เกาะของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ดินแดนที่อยู่ในเส้นทางเดินเรือ ดังเช่น ช่องแคบมะละกา หมู่เกาะอินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์

กล่าวได้ว่าฝรั่งเศสยังให้ความสนใจอาณาจักรบนผืนแผ่นดินใหญ่ เช่น พม่า ไทย กัมพูชา และเวียดนามน้อยมาก เพราะดินแดนเหล่านี้มิใช่แหล่งผลิตเครื่องเทศที่สำคัญนัก และก็ไม่ใช่จุดยุทธศาสตร์ของการเดินเรือในสมัยนั้น ถึงแม้ว่าฝรั่งเศสจะเข้ามาติดต่อบ้าง แต่ก็นับว่าเป็นความสำคัญระดับรอง ดังจะเห็นว่าในสมัยอยุธยาตอนกลางนั้น ฝรั่งเศสเข้ามาเปิดสถานีการค้าหลายชาติ ทั้งในเมืองหลวงอยุธยา เมืองในอาณาเขต เช่น นครศรีธรรมราช ปัตตานี และมะริดก็ตาม แต่บรรดาสถานีการค้าเหล่านี้ก็เปิด ๆ ปิด ๆ ไม่ถาวรเท่าไร บางครั้งฝรั่งเศสก็ไม่ประสบความสำเร็จได้กำไรมากมายนัก ต่างกับดินแดนในหมู่เกาะที่มีความสำคัญยิ่งต่อฝรั่งเศส ดังนั้นจึงไม่น่าสงสัยอะไรที่บรรดาดินแดนเหล่านี้ถูกฝรั่งเศสยึดเป็นเมืองขึ้นเสียตั้งแต่เริ่มแรก

เมื่อฝรั่งเศสได้เข้ามามีอำนาจนั้น มีผลทำให้การค้าที่เคยอยู่ในมือของชนชาติในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เสื่อมสลายลง แต่เดิมอาณาจักรต่าง ๆ แถบนี้รุ่งเรือง ประกอบการค้ามาก่อน มะละกาและชวาจะถูกกระทบกระเทือนมากที่สุด

ในสมัยโบราณ อาณาจักรที่เคยทำการค้ามาก่อนก็มี เช่น พุนาน

ซึ่งมีเมืองหลวงอยู่ตอนกลางประเทศกัมพูชา และมีเมืองท่าอยู่ที่ออกแก้ว ซึ่งปัจจุบันอยู่ในเวียดนามตอนใต้ ทางด้านตะวันตกของปากแม่น้ำโขง อาณาจักรพูนาน เป็นเมืองท่าสำคัญระหว่างจีนกับอินเดีย รุ่งเรืองอยู่ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 7-13 (1-6)

ทางด้านอินโดนีเซียก็เคยมีอาณาจักรศรีวิชัย มีเมืองหลวง และเมืองท่าอยู่ที่เมืองปาเล็มบังในเกาะสุมาตรา ทำการค้าใหญ่โตในระหว่างพุทธศตวรรษที่ 13-17 (7-11) ต่อจากนั้นสักหน่อยก็มีเมืองท่าต่าง ๆ ในเกาะชวาตอนเหนือ ที่มีบทบาททางการค้าสืบต่อมาจากอาณาจักรศรีวิชัย

ในระยะเวลาที่ฝรั่งเศสจะเดินทางเข้ามานั้น ศูนย์กลางการค้าของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อยู่ที่เมืองมะละกาในมลายู ด้านหนึ่งมะละกาก็ติดต่อกับทางอินเดีย โดยเฉพาะติดต่อกับเมืองแควมเบย์ในอินเดียตะวันตกเฉียงเหนือ และอีกด้านหนึ่งก็ติดต่อกับทางจีน มะละกาอาจจะ เป็นเมืองท่าที่สำคัญที่สุดในระยะนั้น รุ่งเรืองอยู่ประมาณ 100 ปีระหว่าง พ.ศ. 1943-2054 (1400-1511) ดังนั้นก็หมายความว่า เมื่อฝรั่งเศสบุกเข้ามายึดเมือง ตั้งสถานีการค้า พยายามผูกขาดเสียเอง ก็มีผลทำให้ผู้คนในท้องถิ่นนี้ถูกแย่งอาชีพการค้าระหว่างประเทศไป เป็นเหตุให้อาณาจักรเสื่อมโทรมไปหลายแห่ง ผู้คนเปลี่ยนสภาพจากพ่อค้าอิสระ กลายมาเป็นผู้ที่ต้องส่งสินค้าให้ฝรั่ง หรือไม่ก็กลายเป็นผู้เพาะปลูก เช่น เครื่องเทศ ในตอนแรก และกาแฟ ชา อ้อย ในตอนหลัง ส่งให้ฝรั่งอีกทอดหนึ่ง

เครื่องเทศ เช่น พริกไทยและกานพลูได้คลายความสำคัญไปราว ๆ ปลายพุทธศตวรรษที่ 23 (กลางคริสต์ศตวรรษที่ 18) หรือก่อนหน้าการเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 เล็กน้อย ฝรั่งอาณานิคมได้หันไปหาผลกำไร

จากพืชผลใหม่ๆ เช่น ชา กาแฟ อ้อย เป็นต้น⁽⁴⁰⁾ และยิ่งในระยะอีกหนึ่งศตวรรษต่อมา หันไปสนใจกับ ข้าว ยางพารา ก็ยังเป็นผลให้ฝรั่งเศสต้องการยึดดินแดนที่ดินเพิ่มขึ้น แทนที่จะยึดเพียงเฉพาะเมืองท่าสำคัญๆ

สรุปแล้ว ฝรั่งเศสได้ทำลายกิจการค้าของท้องถิ่นนี้ไป ตัดการติดต่อของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับโลกภายนอก ดินแดนที่กระทบกระเทือนอย่างมากคือ มะละกา ซวา เกาะฟิลิปปินส์ นี่เป็นจุดเริ่มต้นของลัทธิอาณานิคมยุคแรก ก่อนการที่ฝรั่งเศสจะคืบคลานเข้าสู่อาณาจักรต่างๆ บนผืนแผ่นดินใหญ่ในศตวรรษต่อมา

โปรตุเกส ผู้นำลัทธิอาณานิคมยุคต้น มีอำนาจอยู่ประมาณ 100 ปี จากนั้นฝรั่งเศสภาคเหนือเจ้าของลัทธิอาณานิคมยุคหลังก็ค่อยๆ เข้ามา ในบรรดาฝรั่งเศสภาคเหนือนี้ ฮอลันดาและอังกฤษเปรียบเสมือนหัวหอกพุ่งเข้าสู่เอเชีย

ในขณะที่โปรตุเกสและสเปนมีอำนาจอยู่นั้น ทางฮอลันดาและอังกฤษก็ได้พัฒนาการเดินทางเรือของตนไปอย่างมาก สามารถสืบรู้ความลับเส้นทางเดินเรือได้ และสามารถทำลายอำนาจของฝรั่งเศสได้ในยุโรปได้เช่นกัน ฮอลันดาปลดแอกของตนจากสเปนสำเร็จเมื่อ พ.ศ. 2122 (1579) ส่วนอังกฤษก็พิชิตสงครามเรือกับสเปน ที่เรียกกันว่ากองทัพเรือสเปน (Spanish Armada) เมื่อ พ.ศ. 2131 (1588)

การทำความเข้าใจต่อความเปลี่ยนแปลงในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้น จำต้องศึกษาประวัติศาสตร์ยุโรปมิใช่น้อย ทั้งฮอลันดาและอังกฤษเป็นประเทศที่นับถือคริสต์ศาสนานิกายโปรเตสแตนต์ ซึ่งมีความขัดแย้งกับพวกฝรั่งเศสได้มาก่อน ความขัดแย้งในยุโรปได้ขยายไปสู่ความขัดแย้งในด้านการช่วงชิงผลประโยชน์จากอาณานิคมในเอเชียของแต่ละฝ่ายด้วย

ด้านหนึ่งของความขัดแย้งคือปัญหาศาสนาและการเมือง อีกด้าน

34 พม่า : ขบวนการนักศึกษากับประวัติศาสตร์อันระทึกใจ

หนึ่งเป็นปัญหาทางเศรษฐกิจ ทั้งฮอลันดาและอังกฤษต่างก็ต้องการแย่งผลประโยชน์การค้าเครื่องเทศจากโปรตุเกส ทั้งฮอลันดาและอังกฤษต่างก็ตั้งบริษัทฮอลันดาอินเดียของตน และเข้ามาตั้งสถานีการค้า ยึดเมืองท่าในหมู่เกาะเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ตั้งแต่กลางพุทธศตวรรษที่ 22 (ต้น 17) หรือประมาณรัชสมัยพระนเรศวรต่อพระเอกาทศรถ ทั้งฮอลันดาและอังกฤษรุกไล่โปรตุเกสออกไปได้

ในขั้นต้นฮอลันดาดูจะมีภาษีมากกว่าอังกฤษ สามารถยึดเมืองท่าสำคัญในเกาะชวา ได้ยึดเกาะต่าง ๆ ในหมู่เกาะเครื่องเทศ ยึดเมืองมะละกาจากโปรตุเกสเมื่อ พ.ศ. 2184 (1641) ฮอลันดาเข้าทำการผูกขาดการค้าในดินแดนแถบนี้ ผลทำให้อังกฤษเสียประโยชน์ไปอย่างมาก⁽⁴¹⁾

สมัยที่ฝรั่งเศสภาคเหนือเข้ามามีอิทธิพลในเอเชียแทนฝรั่งเศสใต้นั้นตรงกับสมัยปลายราชวงศ์สุโขทัยที่เข้ามาครองอยุธยาตั้งแต่สมัยพระมหาธรรมราชา ต่อกับสมัยต้นราชวงศ์ปราสาททอง เราจะเห็นได้ว่านับแต่สมัยนี้เป็นต้นไป ฝรั่งเศสได้พยายามเข้ามาตั้งสถานีการค้าในอาณาจักรอยุธยาด้วย บางครั้งก็ถึงกับพยายามบังคับผูกขาดการค้าของไทยดังที่ทำในชวา เช่น กรณีฮอลันดาปิดปากอ่าวไทย พ.ศ. 2207 (1667) หรือกรณีฝรั่งเศสพยายามแผ่อำนาจเข้าไทย ด้วยการตั้งฐานทัพสร้างป้อมปราการของตนที่เมืองบางกอก (หมายถึงธนบุรีในปัจจุบัน) กับเมืองมะริด ฝรั่งเศสส่งทหารมาประจำเมืองไทยกว่า 600 คน พยายามที่จะให้พระนารายณ์เปลี่ยนไปนับถือศาสนาคริสต์ เป็นต้น โดยมากประวัติศาสตร์ไทยมักมองยุคนี้ว่าเป็นความสำเร็จทางการทูต เช่น การแลกเปลี่ยนทูตกับพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 มีการส่งโกษาปานไปฝรั่งเศส และมีการต้อนรับทูต เช่น เซอวาลิเอร์ เดอซิมองต์ กับลาลูแบร์ แต่หาได้มองประเด็นปัญหานโยบายต่างประเทศกับปัญหาเอกราชที่ล่อแหลมไม่ อิทธิพลของฝรั่งเศส

เป็นสาเหตุให้เกิดความรู้สึกต่อต้านชาวต่างชาติขึ้น และทำให้เกิดรัฐประหารในราชสำนักเปลี่ยนราชวงศ์จากปราสาททองมาเป็นบ้านพลูหลวง ซึ่งก็มีพระเพทราชาเป็นผู้นำในการ “ขบถ” ครั้งนั้น เหตุการณ์นี้ฝรั่งมักเรียกว่า Revolution of 1688 (พ.ศ. 2231)

อย่างไรก็ตามบทบาทของฝรั่งในสมัยอยุธยา มักจะลุ่ม ๆ ดอน ๆ ไม่สามารถทำกำไรจากการค้าได้เต็มที่เท่าไร ไม่เหมือนกับผลประโยชน์ที่ได้จากบรรดาหมู่เกาะเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ดังกล่าวข้างต้น

เมื่ออังกฤษไม่สามารถแย่งผลประโยชน์การค้าเครื่องเทศจากฮอลันดาได้ อังกฤษก็หันไปสนใจแม่อำนาจในอินเดียแทน อังกฤษเริ่มต้นด้วยการตั้งสถานีการค้าในอินเดียตะวันตกเฉียงเหนือ เช่น ที่เมืองสุรัต แลวกี่ค่อย ๆ แย่งเมืองท่าสำคัญของโปรตุเกสทั้งในอ่าวเปอร์เซียและอินเดียไป อังกฤษตั้งจุดยุทธศาสตร์สำคัญของตนไว้ในอินเดีย 3 แห่ง คือ มัทราส พ.ศ. 2182 (1639) บอมเบย์ 2204 (1661) และกัลกัตตา 2222 (1679)

ดังนั้นก็หมายความว่า ในระหว่างสมัยราชวงศ์บ้านพลูหลวง หรืออยุธยาตอนปลายนั้นฮอลันดาได้ขยายอำนาจของตนในชวากับหมู่เกาะเครื่องเทศ ส่วนอังกฤษก็ขยายอำนาจในอินเดีย การที่อังกฤษได้ที่มั่น 3 แห่งข้างต้น ทำให้อังกฤษมีดินแดนคล้ายรูปสามเหลี่ยมมุมดินแดนอนุทวีปอินเดียไว้ได้หมด จากบอมเบย์ด้านตะวันตกอ้อมอนุทวีปมายังมัทราส และจรดลงที่กัลกัตตาทางด้านตะวันออก จากที่มั่นในกัลกัตตาในอ่าวเบงกอลนี้ อังกฤษก็เข้ามาประชิดพรมแดนพม่า

บรรดาประเทศอาณานิคมทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นฝรั่งปักษ์ใต้หรือฝรั่งภาคเหนือ ต่างก็มีจุดประสงค์คล้ายกันคือ นอกจากต้องการผลประโยชน์จากพืชผลของเอเชียแล้ว ยังต้องการใช้ดินแดนของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นฐานที่มั่นของตนเพื่อขยายการค้าต่อไปยังจีนและญี่ปุ่น

36 พม่า : ขบวนการนักศึกษากับประวัติศาสตร์อันระทึกใจ

ดังนั้น เมืองท่าที่ฝรั่งเศสเข้ายึดครองจึงมีบทบาท 2 ประการ คือ หนึ่ง เป็นที่มั่นไว้ทำการผูกขาดสินค้าในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สอง เป็นฐานที่จะก้าวต่อไปหาผลประโยชน์ในจีน

เมื่ออังกฤษคุมอินเดียวไว้ได้มั่นมือ ก็พยายามมองหาฐานของตน ข้ามมหาสมุทรอินเดียมา ในขั้นแรกอังกฤษเพิ่งความสนใจมาที่ดินแดนพม่า ตอนล่างมาก ที่มั่นแรกของอังกฤษคือเมืองสิริเยมปากแม่น้ำสะโตง เมืองสิริเยมนี้อยู่ทางใต้ของเมืองพะโคลงมาหน่อย อังกฤษเข้ามาขอทำสัญญาใช้เมืองสิริเยมอยู่ระหว่าง พ.ศ. 2235-2286 (1692-1743) อังกฤษใช้เมืองสิริเยมเป็นอู่ซ่อมเรือ หรือไว้ใช้ในกองทัพของตนในอินเดีย บริเวณเมืองสิริเยมเป็นเมืองท่าที่ดี และมีไม้สักจำนวนมาก⁽⁴²⁾ (เมืองสิริเยมตามแผนที่อยู่ระดับเดียวกับเมืองตาก)

จากเมืองสิริเยม อังกฤษก็ค่อย ๆ คืบคลานลงใต้สู่แหลมมลายู เมื่อ พ.ศ. 2329 (1786) กัปตันฟรานซิส ไลท์ ผู้แทนของอังกฤษได้เจรจาขอเช่าเกาะปีนัง (เกาะหมาก) จากสุลต่านไทรบุรี (หรือเดดาห์ซึ่งเป็นเมืองประเทศราชของกรุงรัตนโกสินทร์ ไม่ปรากฏว่าทางไทยแสดงปฏิกริยารุนแรงต่อกรณีนี้แต่อย่างใด) อังกฤษได้เกาะปีนังไปค่อนข้างจะง่ายดาย และขบวนการคืบคลานของอังกฤษในแถบนี้ก็ประสบความสำเร็จ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อได้เกาะสิงคโปร์ไปเมื่อ พ.ศ. 2362 (1819) ซึ่งตรงกับราวสมัยรัชกาลที่ 2 เป็นอันว่าอังกฤษได้ฐานที่มั่นแน่นนอนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตรงตามแผนการณ์ทางยุทธศาสตร์และเศรษฐกิจของตน

จากข้อความดังกล่าว จะเห็นได้ว่าอังกฤษได้แผ่ขยายอำนาจของตนในอินเดีย มองหาฐานที่มั่นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จากสิริเยมจนถึงสิงคโปร์เป็นระยะเวลาอันยาวนาน ดังนั้นเมื่อราชวงศ์คองบองของพม่าขึ้นมีอำนาจนั้น อังกฤษก็ได้กลายเป็นมหาอำนาจในเอเชียที่พม่าจะต้อง

เผชิญ แล้วการที่ราชวงศ์คองบองพม่าขยายอำนาจไปเหนือดินแดนต่างๆ เช่น ยะไข่ เมื่อ พ.ศ. 2327 (1784) ก็เกิดปัญหาพรมแดนลามปามไปเรื่อย จนกระทั่งเกิดสงครามกับอังกฤษเป็นครั้งแรก และทำให้พม่าต้องเสียดินแดน

สงครามอังกฤษ-พม่าครั้งที่ 1 พ.ศ. 2367 (1824)

เมื่อมองทางด้านพม่า สาเหตุที่ทำให้เกิดสงครามกับอังกฤษนั้น เป็นผลมาจากการขยายอำนาจของราชวงศ์คองบอง คือนับตั้งแต่กษัตริย์องค์แรก พระเจ้าอลองพญา 2295-2303 (1752-1760) จนถึงกษัตริย์องค์ที่ 7 คือพระเจ้าบาบียดอ 2362-2381 (1819-1838) หรือเวลากว่าครึ่งศตวรรษนั้นพม่าได้ขยายพรมแดนด้านตะวันตกของตน จนในที่สุดได้เข้าประชิดจิตตะกองซึ่งอยู่ภายใต้อำนาจอังกฤษ

ผลของสงครามหลายครั้งนี้ ทำให้ผู้คนที่อยู่ตามพรมแดนอพยพลี้ภัยสงครามเข้าไปในเขตของอังกฤษ พม่าพยายามติดตามผู้คนเหล่านี้เข้าไป เราได้ทราบมาแต่ต้นแล้วว่า การสงครามในสมัยโบราณระหว่างอาณาจักรในแถบนี้ก็คือ ความพยายามที่จะจับผู้คนหรือ “เทครัว” นำเอาประชากรที่ถูกพิชิตศึกมาเป็นกำลังของผู้ชนะ ดังนั้น จึงไม่น่าสงสัยอะไรที่พม่าจะพยายามติดตามผู้คนเหล่านั้นเข้าไปในดินแดนอังกฤษ พม่าในสมัยนี้อยู่ในระยะของผู้พิชิตและก็ได้คาดหมายจะเผชิญกับอำนาจที่เหนือกว่าของอังกฤษ

ในทางด้านอังกฤษเอง ปัญหาสำคัญก็คือการขยายอิทธิพลของตนจากอินเดียเข้าสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพื่อหาทางทำการค้าไปสู่จีน ดังกล่าว ในขณะที่เดียวกัน อังกฤษก็กังวลกับคู่แข่งของตน คือฝรั่งเศส ฝรั่งเศสนั้นมีฐานที่มั่นเล็กๆ อยู่ที่เมืองปอนดิเชอรี ทางใต้เมืองมัทราส

38 พม่า : ขบวนการนักศึกษา กับประวัติศาสตร์อันระทึกใจ

ของอังกฤษลงมาน้อย ผลประโยชน์ของอังกฤษทางเศรษฐกิจ กับการแข่งขันทางการเมืองกับฝรั่งเศส ทำให้อังกฤษฉวยโอกาสนี้ทำสงครามกับพม่าที่รุกไล่ผู้คนเข้ามาในจิตตะกอง และอัลสั่ม ถ้าจะกล่าวอย่างย่อ ๆ ก็คือ การปะทะกันระหว่างนโยบายแบบศักดินาของพม่ากับนโยบายอาณานิคมของอังกฤษ

สงครามอังกฤษ-พม่าครั้งนี้ เริ่มด้วยสงครามทางเรือ อังกฤษยกทัพเรือของตนพร้อมด้วยทหาร 11,000 คน เข้าโจมตีเมืองย่างกุ้ง อังกฤษใช้เวลา 6 เดือน ถึงตีเมืองได้ ทางด้านพมามีกองทัพมากกว่าคือประมาณ 60,000 คน แต่กองทัพพม่าก็รวนเรมาก ไม่เข้าใจว่าอังกฤษจะยกมาทางบกหรือทางเรือ พม่าเข้าใจว่าอังกฤษจะมาทางด้านบกคือผ่านทางยะไข่หรือไมก็ทางอัลสั่มมากกว่า จึงนำทหารไปยืนอยู่ด้านนั้น สงครามยืดเยื้ออยู่ถึง 2 ปี อังกฤษยกพลมาเพิ่มเติมทางบก และรุกไล่เข้าไปจนถึงเมืองแปร จนทำให้พม่ายอมสงบศึก และตกลงทำสนธิสัญญากันเมื่อต้นปี 2369 (1826)⁽⁴³⁾

จากสนธิสัญญานี้อังกฤษได้ดินแดนชายทะเลของพม่าไปจำนวนมาก คือ ดินแดนด้านยะไข่ลงมาจรดพม่าตอนล่าง กับดินแดนแถบตะนาวศรี เว้นไว้แต่ดินแดนแถบเมืองย่างกุ้ง เมาะตะมะ ซึ่งยังคงอยู่ในอำนาจพม่าอยู่ ก็เป็นอันว่า อังกฤษสามารถคุมเส้นทางการเดินเรือจากอินเดียมาสู่ด่านแหลมมลายูได้ค่อนข้างจะง่ายดาย

จากหลักฐานทางอังกฤษปรากฏว่าสงครามครั้งนี้ ทางทหารอังกฤษถือว่าเป็นการวางแผนที่ผิดพลาดทางยุทธศาสตร์มาก แม้อังกฤษจะได้ชัยชนะเพราะมีอาวุธและกองทหารที่มีวินัยเหนือกว่า แต่อังกฤษก็เสียกำลังทหารของตนไปมาก อังกฤษใช้ทหารทั้งทางบกทางเรือประมาณ 40,000 คน ตายไปในสงคราม 15,000 คน ในจำนวนที่ตายนี้ปรากฏว่า

ตายในทีרבเพียง 4 เปอร์เซนต์เท่านั้น ที่ตายส่วนใหญ่เนื่องจากปัญหาโรคภัยและอาหาร เช่น เป็นไข้ หรือโรคท้องร่วง⁽⁴⁴⁾ เราไม่ทราบว่าทางด้านพม่าเสียชีวิตทหารเท่าไร แต่ก็ต้องเป็นจำนวนมากมายทีเดียว หลักฐานพม่ายังมีได้มีการตรวจค้นกันอย่างถี่ถ้วน อนึ่ง กษัตริย์พม่าก็เหมือนกับกษัตริย์ในดินแดนแถบนี้ที่มักไม่ยอมบันทึกหรือเปิดเผยข้อมูลด้านความบกพร่องเสียหายของตน

สงครามอังกฤษ-พม่าครั้งที่ 2 พ.ศ. 2395 (1852)

เมื่ออังกฤษได้ดินแดนชายทะเลยะไข่และตะนาวศรีไปแล้ว ดูเหมือนการผนวกดินแดนส่วนอื่นก็ตามติดกันมาเป็นขบวนการ ดังที่เราจะเห็นในสงครามครั้งที่ 2 และ 3 ในระยะแรกดินแดนยะไข่และตะนาวศรีดูจะไม่เกิดผลประโยชน์โดยตรงกับอังกฤษนัก ดินแดนยะไข่ เป็นเพียงเครื่องประกันว่าพม่าจะไม่ล่องลำเข้าไปในดินแดนของอังกฤษแถบเบงกอล ส่วนทางด้านตะนาวศรีก็มีความสำคัญเพียงเป็นแหล่งไม้สัก กับเป็นอ่าวให้กับกองทัพเรือของอังกฤษในการขบเคี้ยวกับกองทัพเรือฝรั่งเศสที่ต่างก็คุมเชิงกันอยู่ในน่านน้ำมหาสมุทรอินเดีย การที่อังกฤษมิได้ยึดครองเมืองท่าสำคัญ เช่น เมืองย่างกุ้ง ก็ทำให้พม่ายังมีทางออกทะเลได้อยู่ และพม่ายังสามารถคุมเส้นทางการค้าระหว่างพม่าตอนบนกับพม่าตอนล่างโดยผ่านแม่น้ำอิรวดี

นี่เป็นสิ่งที่พ่อค้าอังกฤษไม่พอใจยิ่ง เพราะพวกพ่อค้าขัดกับนโยบายของกษัตริย์พม่า ที่ทำการผูกขาดการค้ากับต่างประเทศ (เหมือนกับระบบการผูกขาดการค้าของกษัตริย์ไทยที่ทำผ่านกรมพระคลังหรือกรมท่า ก่อนการที่ไทยจะยอมลงนามสนธิสัญญาบาวริงกับอังกฤษพ.ศ. 2398 (1855))

40 พม่า : ขบวนการนักศึกษา กับประวัติศาสตร์อันระทึกใจ

เป็นการเลิกนโยบายผูกขาดการค้าและยอมรับนโยบายการค้าเสรีของอังกฤษ)

ดังนั้นจึงไม่น่าสงสัยเลยที่สงครามครั้งที่ 2 นั้น มีสาเหตุมาจากปัญหาพ่อค้าอังกฤษที่ทำการค้าขายอยู่แถบเมืองย่างกุ้งและพะโค ความขัดแย้งทางการค้านี้อังกฤษถือเป็นสาเหตุใหญ่ที่จะทำสงคราม และก็รุกเข้ายึดดินแดนทางสามเหลี่ยมปากแม่น้ำอิรวดีไว้ได้อย่างง่ายดาย ทั้งนี้ก็หมายความว่า ดินแดนพม่าตอนล่างทั้งหมด ตลอดจนดินแดนชายทะเลตกอยู่ในอำนาจอังกฤษ พม่าตอนบนถูกตัดขาด เหลือไว้แต่เพียงบริเวณที่เป็นศูนย์กลางของอาณาจักรเท่านั้น

สงครามอังกฤษ-พม่าครั้งที่ 3 พ.ศ. 2428 (1885)

ในการเผชิญปัญหาลัทธิอาณานิคมอังกฤษนี้ พม่าดูจะโชคร้ายอย่างยิ่ง นอกจากจะมีดินแดนติดกับอินเดียของอังกฤษแล้ว พม่ายังมีดินแดนที่ติดต่อกับจีนตอนใต้ด้วย ดังนั้นก็หมายความว่า ด้านหนึ่งอังกฤษต้องการจะตัดปัญหาพรมแดนอินเดียกับพม่าเสียด้วยการยึดดินแดนพม่า ในอีกด้านหนึ่งอังกฤษก็หมายตาว่จะใช้ดินแดนพม่าเป็นทางผ่านไปสู่อินจีน นี่เป็นจุดประสงค์ของฝรั่งเศสหลายชาติที่ต้องการแผ่การค้าหากำไรไปยังเมืองจีน จัดเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ฝรั่งเศสเข้ายึดดินแดนต่าง ๆ ประเด็นนี้จะได้กล่าวโดยละเอียดอีกครั้งหนึ่ง

อนึ่ง พม่าดูจะโชคร้ายอย่างยิ่งในแง่ของผู้นำ แม้ว่ากษัตริย์ราชวงศ์คองบองหลายองค์จะมีความสามารถยิ่ง ดังเช่นที่เราเห็นมาจากการตั้งราชวงศ์ การรวมพม่าเป็นเอกภาพ การพิชิตอาณาจักรข้างเคียง เช่น ยุทธยา จนสามารถกล่าวได้ว่าพม่าเป็นมหาอำนาจอันดับหนึ่งในผืนแผ่นดินใหญ่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีความสามารถทางทหารเหนือไทย

เหนือเวียดนามก็ตาม แต่ในระยะที่พม่าเผชิญภัยจากลัทธิอาณาจักรอมก๋อ อังกฤษนั้น พม่าโชคร้ายที่มีกษัตริย์ที่มีสายตาสั้น กษัตริย์สององค์เสียพระสติ กษัตริย์อีกหลายองค์ขาดความมั่นคงแน่นอน

พระเจ้ามินดง ซึ่งครองราชย์ระหว่าง พ.ศ. 2394-2421 (1851-1878) ดูเหมือนจะเป็นกษัตริย์องค์เดียวในราชวงศ์พม่าที่ทรงมีความสามารถอย่างยิ่ง รัชสมัยของพระองค์ใกล้เคียงกับสมัยของรัชกาลที่ 4 และ 5 ของไทย คือครองราชย์หลังรัชกาลที่ 4 ประมาณ 2 ปี และอยู่มาจนถึงปีที่ 10 ในรัชกาลที่ 5

พระเจ้ามินดงขึ้นเป็นกษัตริย์ด้วยการรัฐประหารในราชสำนัก ล้มพระเจ้าพุกามมินกษัตริย์องค์ก่อน อาจจะทำให้พระเจ้ามินดงอยู่ฝ่ายนิกพิราบ คือคัดค้านนโยบายของพระเจ้าพุกามมินในการทำสงครามครั้งที่ 2 กับอังกฤษ พระองค์เห็นว่าทางรอดของพม่าก็คือ การทำไมตรี และยินยอมทำตามคำเรียกร้องของอังกฤษ

พระเจ้ามินดงประพฤติตนเป็นชาวพุทธที่เคร่งครัด รัชสมัยของพระองค์มีการฟื้นฟูพุทธศาสนา ทรงพยายามสร้างให้เมืองหลวงใหม่ ของพระองค์ คือเมืองมัณฑลเลย์ที่ย้ายมาจากอัมระปุระนั้นเป็นศูนย์กลางพุทธศาสนาสากล พระองค์จัดการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งใหม่ และสร้างวัดกุโสดอไว้กลางเมืองมัณฑลเลย์ วัดกุโสดอนี้กล่าวได้ว่าเป็นวัดสำคัญทางพุทธศาสนาระดับโลก ทั้งนี้เพราะเมื่อเสร็จการสังคายนา พระเจ้ามินดงได้สั่งให้สร้างเจดีย์ย่อม ๆ ถึง 733 องค์ ในเจดีย์เหล่านี้บรรจุแท่งหินขนาดใหญ่สูงกว่าส่วนสูงของคนเล็กน้อย ที่แท่งหินจารึกข้อความจาก พระไตรปิฎก ไว้ครบถ้วน ต่อกตาม พระสูตร พระวินัย และพระอภิธรรม จัดได้ว่าเป็นหนังสือเล่มใหญ่ที่สุดในโลก ดูเหมือนว่าพระเจ้ามินดงทรงหวังว่านโยบายทางศาสนา ความรักสันติภาพ และ

42 พม่า : ขบวนการนักศึกษากับประวัติศาสตร์อันระทึกใจ

ความดีส่วนพระองค์นี้ จะช่วยบำรุงขวัญประชาชนพม่า และในขณะเดียวกันก็จะชนะใจอังกฤษ พระองค์หวังอย่างมากว่าอังกฤษจะคืนดินแดนที่ยึดไปให้⁽⁴⁵⁾

ตลอดระยะเวลาประมาณ 27 ปี แห่งรัชสมัยพระเจ้ามินดงอาจกล่าวได้ว่าเป็นสมัยของการปฏิรูปประเทศ การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลายอย่างในพม่าคล้ายคลึงกับสมัยรัชกาลที่ 4 และ 5 ของไทย พระเจ้ามินดงทรงริเริ่มการปกครองสมัยใหม่ เช่น เลิกระบบกินเมือง (ที่พม่าเรียกว่าระบบเมียวซา เมียว แปลว่า เมือง ซา แปลว่า กิน) ตั้งระบบราชการที่ข้าราชการได้เงินเดือนประจำแบบสมัยใหม่ และพยายามรวมอำนาจการปกครองไว้ที่ศูนย์กลาง (ทำนองเดียวกับระบบเทศาภิบาล ของไทย ในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่กำเนิดมาควบคู่กับกระทรวงมหาดไทย)

พระเจ้ามินดงพยายามปฏิรูปแบบเก็บภาษีใหม่ จัดระบบการเก็บภาษีครอบครัวตามรายได้เพื่อทดแทนระบบเก่าของการเรียกส่วย ตลอดจนพยายามยกเลิกการผูกขาดการค้าของหลวง ทรงทำสนธิสัญญาเปิดการค้าเสรีกับอังกฤษ เมื่อ พ.ศ. 2405 (1862) แต่สนธิสัญญานี้ดูจะไม่เป็นผลเท่าไร (ต่างกับของไทยที่ลงนามสนธิสัญญาบาวริงก่อนหน้านั้น เมื่อ พ.ศ. 2398 และดูจะมีผลในการใช้บังคับ)

การริเริ่มปฏิรูปของพระเจ้ามินดงอาจเรียกได้ว่าล้ำยุคล้ำสมัยเกินหน้าชาติอื่น ๆ ในเอเชียหลายชาติ เช่น จัดตั้งบริษัทเรือกลไฟของหลวง วิ่งขึ้นลงแม่น้ำอิรวดี เป็นการทำการค้าเพื่อหาเงินเข้าคลัง ทรงจ้างนักเทคนิคชาวยุโรปเข้ามาทำงานในราชสำนัก ทรงตั้งระบบโทรเลขโดยใช้มาตรฐานสากลแบบ Morse Code แปลงออกเป็นตัวอักษรพม่า Samuel Morse เป็นชาวอเมริกันที่คิดระบบเคาะโทรเลขสำเร็จ เมื่อ ค.ศ. 1837 และใช้กันทั่วโลก) พระองค์ส่งโอรสและข้าราชการเข้าเรียนภาษา

อังกฤษกับพวกหมอสอนศาสนา ทั้งนี้เพื่อให้รู้เรื่องของโลกและวิชาการสมัยใหม่ (คล้ายกับกรณีของรัชกาลที่ 4 ที่ทรงศึกษาภาษาอังกฤษกับหมอสอนศาสนา และต่อมาทรงจ้างครูฝรั่ง เช่น แฮมมอนด์ แลิวโนเวน เข้ามาทำการสอนพระโอรสและธิดา แต่พระเจ้ามินดงมีข้อเสียเปรียบคือตรัสภาษาอังกฤษเองไม่ได้) ตลอดจนถึงการเปลี่ยนระบบเงินตรามาใช้เหรียญแลกเปลี่ยนแบบฝรั่ง⁽⁴⁶⁾

ในทางด้านนโยบายต่างประเทศนั้น ทรงพยายามอย่างยิ่งที่จะทำไมตรีกับอังกฤษ เช่น การยินยอมให้อังกฤษตั้งผู้แทนประจำของตนในเมืองมัณฑเลย์ ที่เรียกว่าตำแหน่งเรสิเดนท์ ทรงส่งทูตพม่าไปเมืองกัลกัตตา ตลอดจนถึงส่งทูตไปเฝ้าพระนางวิกตอเรียในลอนดอน สิ่งที่พระเจ้ามินดงทรงพยายามอย่างยิ่งคือ การปลูกไมตรีกับบรรดาประเทศในยุโรป กับฝรั่งเศส และอิตาลี ทั้งนี้โดยประสงค์ว่า จะได้มหาอำนาจยุโรปอื่น ๆ มาถ่วงดุลกับอังกฤษ (ซึ่งอาจจะไม่แตกต่างกับนโยบายต่างประเทศของรัชกาลที่ 4 และ 5 นัก)⁽⁴⁷⁾

กล่าวโดยสรุป สมัยพระเจ้ามินดงเป็นสมัยการปฏิรูปภายในพยายามดำเนินรอยตามความเจริญทางด้านวิทยาการของอังกฤษ ทางด้านนโยบายภายนอกก็คือ การโอนอ่อนผ่อนตามอังกฤษ และมองหามหาอำนาจอื่นมาถ่วงดุล แต่ดูเหมือนว่าพระเจ้ามินดงทรงต่อสู้กับสงครามที่พม่าได้แพ้ไปแล้ว ปัจจัยหลายอย่างดูจะตรงข้ามกับความมั่งคั่งรุดของพม่า ซึ่งต่างกับปัจจัยหลายอย่างที่ช่วยให้ไทยรอดการตกเป็นอาณานิคมในสมัยใกล้เคียงกัน

พระเจ้ามินดงทรงพาพม่ารอดพ้นอังกฤษมาได้ และกั๊กษาดินแดนพม่าตอนบนที่เหลือไว้ แต่เมื่อโอรสคือพระเจ้าธีบอ (หรือสีป้อ) ขึ้นครองราชย์ ปี พ.ศ. 2421 (1878) แล้ว เหตุการณ์ก็ดูเลวร้ายยิ่งขึ้น จน

กษัตริย์และราชินีองค์สุดท้ายของพม่า จากซ้ายไปขวา พระน้องนางของศุภยลัต องค์กรกลางคือ พระนางศุภยลัต และชาวสุต พระเจ้าธิมอ ภาพเขียนเมื่อประมาณกลางปี 1885 อุปราชของอังกฤษ จากอินเดียเข้ายึดห้องพระโรงพระราชวังมัณฑเลย์ กุมภาพันธ์

ในที่สุดพม่าก็ถูกยึดเมืองหลวง เมื่อปี พ.ศ. 2428 (1885) โดยทั่วไป การเสียกรุงของพมานี้มักจะมองกันว่าเป็นเพราะปัญหาตัวบุคคล ตัวบุคคลที่ว่านี้ก็คือ พระเจ้าธีบอผู้ดำเนินนโยบายผิดพลาด ทรงเป็นกษัตริย์ที่ถูกประวัติศาสตร์ประณามว่าทารุณโหดร้าย เข้ามามีอำนาจด้วยการแย่งราชสมบัติ ประหัตประหารเจ้าและขุนนางพม่าเป็นจำนวนมาก และเป็นกษัตริย์ที่อ่อนแอตกอยู่ภายใต้อำนาจของพระราชินีคือพระนางศุภยาลัต⁽⁴⁸⁾

ในด้านหนึ่งก็เป็นการถูกต้องที่จะกล่าวว่า กษัตริย์พม่าองค์สุดท้ายนี้ไร้ความสามารถ มัวเมาและตกอยู่ในอำนาจสตรี แต่ในอีกด้านหนึ่ง การที่พม่าต้องเสียเมืองแก่อังกฤษ ก็มีสาเหตุจากภายนอกไม่ใช่น้อย เพราะเมื่อพิจารณาถึงโลกในสมัยของลัทธิอาณานิคม (ซึ่งตอนนี้เป็นจุดที่บางคนเรียกว่าลัทธิจักรวรรดินิยม) ดูเหมือนว่าพม่าเกือบไม่มีทางรอดมืออังกฤษไปได้

ถ้าเราจะถือปีของการเปิดคลองสุเอซเป็นหัวเลี้ยวหัวต่อทางประวัติศาสตร์ เราจะเห็นสภาพของการเมืองอาณานิคมได้เป็นอย่างดี คลองสุเอซเปิด เมื่อ พ.ศ. 2412 (1869) ตรงกับปีที่ 2 ในรัชกาลที่ 5 การเปิดคลองสุเอซหมายถึงการปฏิวัติอุตสาหกรรมของยุโรปได้ก้าวไปสู่ขีดวิทยาการของฝรั่งทำให้สามารถขุดคลองผ่านจากทะเลเมดิเตอร์เรเนียนมาออกทะเลแดงได้ ทั้งนี้ก็หมายความว่าเส้นทางเดินเรือของฝรั่งที่เคยอ้อมทวีปแอฟริกา ใช้ระยะเวลาช้านานกว่าจะมาถึงเอเชียชั้นได้ลดลงอย่างมหาศาล ฝรั่งเดินทางได้โดยสะดวก เข้าทะเลเมดิเตอร์เรเนียนมาออกทะเลแดงก็ถึงมหาสมุทรอินเดียทันที

สิ่งที่เราควรนึกถึงประกอบกันก็คือ ในสมัยนี้ฝรั่งคิดค้นเครื่องจักรไอน้ำได้แล้ว ตั้งแต่ พ.ศ. 2312 (1769) คือสมัยพระเจ้าตากสิน อีก

46 พม่า: ขบวนการนักศึกษา กับประวัติศาสตร์อันระทึกใจ

ประมาณ 30 ปีต่อมา คือ พ.ศ. 2350 (1807) ฝรั่งเศสก็คิดเรือกลไฟได้ในขั้นต้นยังเป็นเรือขนาดเล็กใช้เดินในแม่น้ำหรือเลียบบชายทะเลอยู่ พอถึง พ.ศ. 2361 ฝรั่งเศสก็มีเรือขนาดใหญ่ข้ามมหาสมุทรแอตแลนติกได้เป็นครั้งแรก แต่เรือนี้ยังไม่ได้ใช้เครื่องจักรไอน้ำเต็มที่ยังมีการใช้ใบเรือประกอบสลับไป เรือที่ใช้เครื่องจักรหมดในการข้ามจากทวีปยุโรปไปทวีปอเมริกาเกิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2370 (1827) ใช้เวลาเดินทางครั้งนั้นประมาณ 1 เดือน ในทางด้านมหาสมุทรอินเดีย เรือกลไฟจากลอนดอนแล่นอ้อมทวีปแอฟริกาถึงเมืองกัลกัตตาเป็นครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. 2368 (1825) โดยใช้เวลาเดินทาง 113 วัน

นี่คือด้านหนึ่งของการปฏิวัติอุตสาหกรรมในยุโรป ความสำคัญของการมีเรือกลไฟ หมายถึงฝรั่งเศสสามารถนำโลหะมาสร้างเป็นเรือลอยน้ำได้ เป็นการปฏิวัติครั้งใหญ่ แต่เดิมก็ใช้แต่ไม้ต่อเรือ ใครจะเชื่อว่าโลหะจะลอยน้ำได้ เมื่อใช้โลหะสร้างเรือสำเร็จก็หมายความว่าเรือนั้นแข็งแรงทนทานต่อพายุคลื่นลม เรือนั้นสามารถบรรทุกสิ่งของได้มาก เดินทางได้เร็วขึ้น ซึ่งก็ช่วยให้อุตสาหกรรมทอผ้าของอังกฤษเจริญมากขึ้นด้วย สามารถผลิตผ้าเป็นจำนวนมาก ๆ แล้วยังสามารถขนไปขายต่างประเทศได้อีก ผลก็คือ ฝรั่งเศสต้องการตลาดขายสินค้าของตนเพิ่มขึ้น นี่เป็นแรงกระตุ้นให้ลัทธิทุนนิยมและลัทธิอาณานิคมแผ่ขยายออกไปอีก

ฉะนั้น เมื่อมีการเปิดคลองสุเอซในเวลาต่อมา ก็ยังทำให้ลัทธิทุนนิยมและลัทธิอาณานิคมดังกล่าวก้าวไปอีกขั้นหนึ่ง แต่เดิมฝรั่งเศสจะพอใจกับการยึดเพียงเมืองท่าหรือดินแดนส่วนเล็กส่วนน้อย แต่เมื่อพัฒนาไปเป็นขั้นลัทธิจักรวรรดินิยม (จาก Colonialism เป็น Imperialism) นั้น ฝรั่งเศสก็พยายามยึดครองดินแดนอย่างกว้างขวาง

ดังนั้นเราจะเห็นได้ว่า ในกรณีพม่าตกอยู่ในสภาพที่จะรักษาเอกราช

ไว้ได้ยาก เมื่อเปิดคลองสุเอซนั้น พม่าเหลือดินแดนอยู่เฉพาะตอนบน แม้ว่าพระเจ้ามินดงจะปฏิรูปประเทศอย่างใดก็ตาม พม่าก็จะได้รับความสามารถที่จะทัดทานลัทธิจักรวรรดินิยมได้ ฝรั่งเศสต้องการทั้งตลาดสินค้า ทั้งวัตถุดิบและแรงงานราคาถูก และที่สำคัญคือฝรั่งเศสด้วยตนเองแข่งขันกันอย่างยิ่ง นี่เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้อังกฤษเข้ายึดพม่าทั้งประเทศ

ในหลายกรณีการยึดอาณานิคมโดยฝรั่งเศสนั้น มาจากประเด็นง่าย ๆ เช่น ถ้าตนไม่ยึด คนอื่นก็จะมายึดไปเสีย สงครามครั้งที่สามระหว่าง อังกฤษกับพม่าก็เข้าข่ายนี้ คือ เป็นการแข่งขันระหว่างอังกฤษกับฝรั่งเศส

นับตั้งแต่อังกฤษได้ดินแดนพม่าไป 2 ครั้งแล้ว อังกฤษมีความคิดที่ว่า ดินแดนพม่าตอนบนอาจใช้เป็น “ประตูหลัง” เข้าสู่ประเทศจีนตอนใต้ได้ ทั้งนี้เพราะดินแดนรัฐฉานของพม่ามีเขตติดต่อกับขุนนางของจีน อังกฤษมีความคิดที่ว่าอาจใช้เส้นทางแม่น้ำอิรวดีขึ้นไปถึงพม่าตอนบน จากนั้นก็เดินทางบกเข้าสู่จีน

นโยบาย “ประตูหลัง” เข้าจีนนี้ก็เป็นที่คลั่งไคล้ของฝรั่งเศสเช่นกัน ฝรั่งเศสเองกำลังขยายอำนาจของตนในอินโดจีน ฝรั่งเศสยึดดินแดน โคชินไชน่าหรือเวียดนามตอนใต้ได้แล้ว ในระหว่าง พ.ศ. 2405-2410 (1862-1867) เมื่อฝรั่งเศสได้เวียดนามตอนใต้ก็ขยายต่อเข้ามายังเขมร ทำให้กษัตริย์เขมรยินยอมลงนามในสนธิสัญญาอยู่ใต้ “อารักขา” ของฝรั่งเศสเมื่อ พ.ศ. 2406 (1863) เป็นอันว่าหลุดจากการเป็นประเทศราชของไทยไปเมื่อสมัยรัชกาลที่ 4 อีกประมาณ 20 ปีต่อมาฝรั่งเศสก็ได้ ดินแดนเวียดนามตอนกลางและตอนเหนือไปเมื่อ พ.ศ. 2426 (1883)⁽⁴⁹⁾

ฝรั่งเศสมีความหวังว่าดินแดนที่ตนได้ไปนี้ ตนสามารถจะใช้เส้นทางแม่น้ำโขงเป็น “ประตูหลัง” ได้ ฝรั่งเศสถึงกับจัดการสำรวจแม่น้ำโขง เป็นการใหญ่ เมื่อ พ.ศ. 2409 (1866) พวกนักประวัติศาสตร์อังกฤษที่เป็น

ปฏิสัมพันธ์กับฝรั่งเศส มักจะเรียกการสำรวจแม่น้ำโขงครั้งนี้ว่า “ความบ้าแม่น้ำโขง” (la monomanie du Mekong)⁽⁵⁰⁾

คณะสำรวจฝรั่งเศสเดินทางจากไซ่ง่อนขึ้นทางแม่น้ำโขงเข้าสู่เขมร ผ่านลาวไปจนกระทั่งถึงเมืองตาลีฟูในญูนนาน การสำรวจประสบปัญหา ยากลำบากมาก ต้องเผชิญกับอันตรายต่าง ๆ ทั้งยังสร้างความไม่พอใจให้กับไทยด้วย ในระยะเวลาดังกล่าว ดินแดนเขมรส่วนที่เป็นจังหวัด เสียมราชู-พระตะบอง และลาวยังอยู่ใต้อำนาจของไทย เมื่อฝรั่งเศสได้เขมรไปครั้งแรกนั้น ยังมีได้ดินแดนเสียมราชู-พระตะบองไปทั้งหมด จะได้ไปอีกครั้งในสมัยรัชกาลที่ 5 พ.ศ. 2450 (1907)

“ความบ้าแม่น้ำโขง” นี้ตกลงสรุปว่าเส้นทาง “ประตูหลัง” ดูจะไม่เป็นประโยชน์ทางเศรษฐกิจนัก เพราะแม่น้ำโขงไม่เหมาะกับการเดินเรือขนาดใหญ่ได้ตลอดสาย แต่ผลพลอยได้ของฝรั่งเศสกลับเป็นด้านโบราณคดี และการเปิดศักราชเผอิทธิพลเข้าลาว คณะสำรวจได้หยุดพักที่แถบ นครวัด-นครธมเป็นเวลานาน ทำการศึกษาโบราณสถานค่อนข้างละเอียด ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของโบราณคดีเขมร และทำให้นครวัด-นครธมได้รับการบูรณะจนมีชื่อเสียงไปทั่วโลก นอกจากนี้คณะสำรวจได้เดินทางผ่านเมืองของลาว เช่น เวียงจันทน์ และหลวงพระบาง ฝรั่งเศสบันทึกไว้ว่าเวียงจันทน์นั้นรกร้างว่างเปล่า ถูกปล่อยให้ป่านับตั้งแต่สงครามเจ้าอนุสงคราม “ขบถ” เจ้าอนุเกิดขึ้นเมื่อ 40 ปีก่อนหน้านั้น คือ พ.ศ. 2369 (1826) เวียงจันทน์ถูกกองทัพไทยสมัยรัชกาลที่ 3 ตีแตก บ้านเมืองถูกทำลาย และประชากรถูกจับเป็นเชลยสงครามอพยพข้ามมาอยู่ทางฝั่งไทยหมด

การสำรวจแม่น้ำโขงครั้งนี้ได้ปูพื้นให้ฝรั่งเศสขยายดินแดนมาก ดังที่จะมาปรากฏในสมัย ม.ปาวี (Auguste Pavie) ปาวีเป็นนาย

ทหารเรือฝรั่งเศส เคยทำงานเกี่ยวกับไปรษณีย์โทรเลขในเวียดนามตอนใต้ มาก่อน ต่อมาถูกย้ายมาประจำการที่เมืองก่าปอตโนเขมร ทำหน้าที่ จัดตั้งสายโทรศัพท์ติดต่อระหว่างกรุงเทพฯ -พนมเปญ ปาวิสนใจเรื่องราว ดินแดนแถบนี้มาก ศึกษาการสำรวจของฝรั่งเศสชุดก่อน ๆ อย่างละเอียด พ.ศ. 2430 (1897) ปาวิกี้ขึ้นไปถึงหลวงพระบาง⁽⁵¹⁾ (นี่เป็นสมัยเดียวกับ ที่ทางกรุงเทพฯ ส่งพระยาสุรศักดิ์มนตรีไปจัดการปราบขบถฮ่อที่หนองคาย)

ปาวิทำการสำรวจลุ่มแม่น้ำโขงอีกถึง 2 ครั้ง และก็พิมพ์ออกเป็น หนังสือที่เรียกว่า *Mission Pavie* และก็ได้อ่างแผนการผนวกดินแดนลาว ไปด้วย ซึ่งเราจะเห็นได้จากเหตุการณ์ ร.ศ. 112 (พ.ศ. 2436 ในสมัย รัชกาลที่ 5) ที่ฝรั่งเศสถือสาเหตุเล็กน้อยทางด้านพรมแดนลาว ส่งเรือรบ เข้ามาทางปากแม่น้ำเจ้าพระยา และบังคับให้ไทยยกดินแดนลาวให้ ฝรั่งเศสไป (ดูไม่ต่างกับสาเหตุที่อังกฤษทำสงครามกับพม่าเท่าไรนัก)

ขอย้อนกลับไปเรื่องพม่าอีกครั้ง จากข้อความที่บรรยายมาจะ เห็นได้ว่า ทางด้านอินโดจีน ฝรั่งเศสได้ยึดดินแดนเวียดนามได้หมดแล้ว และเริ่มขยายเข้ามาทางลาว ดังนั้น ดินแดนในเขตอิทธิพลของฝรั่งเศส ก็เริ่มมาใกล้กับดินแดนพม่าตอนบน (หมายถึงดินแดนทางเหนือของ เชียงราย อันเป็นดินแดนสามเหลี่ยมทองคำปัจจุบัน) การแผ่อำนาจ ของฝรั่งเศสทำให้อังกฤษวิตกมาก อังกฤษกลัวว่าฝรั่งเศสจะใช้ดินแดน ทางแถบนั้นล้อมวงลงมาพม่าตอนบนได้ ประกอบกับพม่าสมัยมินดง และธิบเองก็พยายามผูกไมตรีกับฝรั่งเศส พยายามทำความตกลงทาง การค้ากัน พม่าหวังอย่างยิ่งว่าจะได้ฝรั่งเศสมาถ่วงดุลอังกฤษ และจะได้ ขอซื้ออาวุธจากฝรั่งเศสอีกด้วย

นี่เป็นเบื้องหลังของเหตุการณ์รอบ ๆ พม่า ดังนั้น เมื่อฝรั่งเศส ได้เวียดนามไปหมดเมื่อ พ.ศ. 2426 (1883) แล้ว อีก 3 ปีต่อมาอังกฤษ

50 พม่า : ขบวนการนักศึกษา กับประวัติศาสตร์อันระทึกใจ

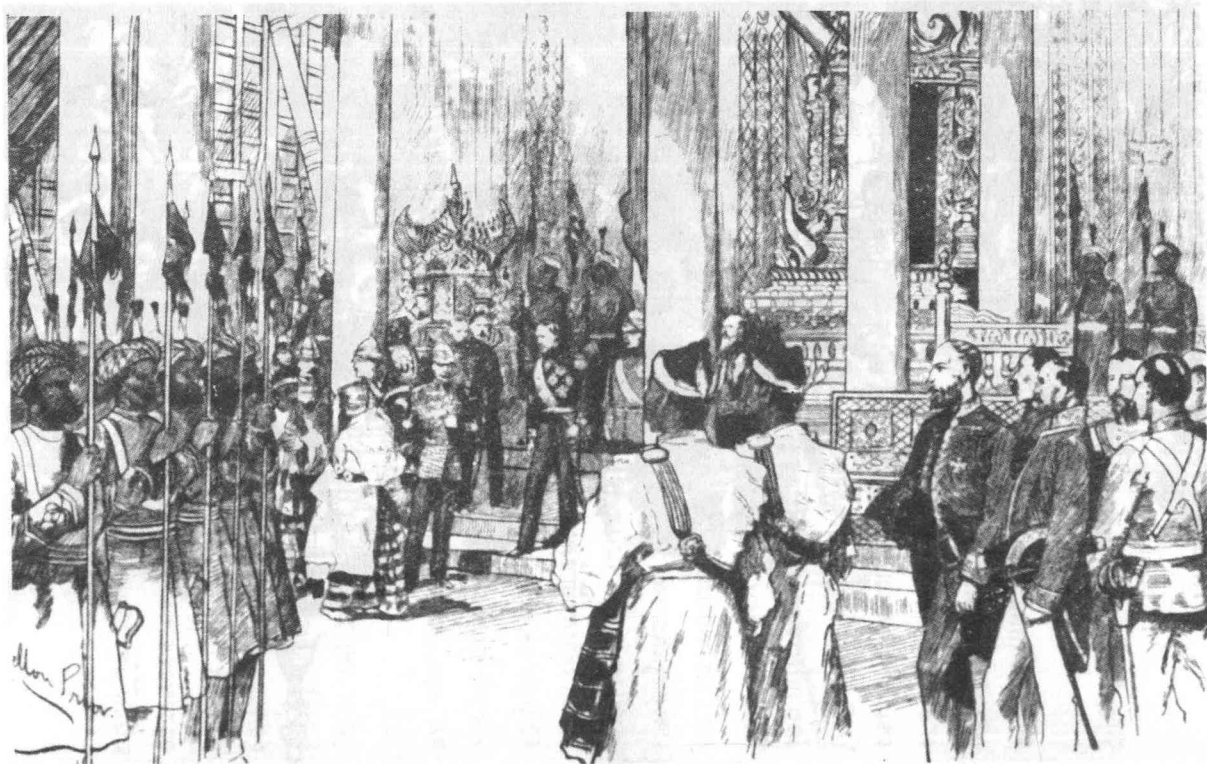
ก็ทำสงครามครั้งที่ 3 กับพม่า และยึดพม่าตอนบนจากพระเจ้าธิบอได้เมื่อปี 2428 (1885)

ประเด็นความพยายามรักษาเอกราชของพม่าและไทยที่น่าสนใจในการศึกษาเปรียบเทียบ ด้านหนึ่งพม่าไซครายที่มีดินแดนติดอินเดียของอังกฤษเข้ายังติดกับจีนอีกด้วย ทำให้อังกฤษต้องการดินแดนนี้อย่างมาก อีกด้านหนึ่งพม่าก็ขาดผู้นำที่สามารถ ยกเว้นแต่พระเจ้ามินดงทางไทยนั้นการที่ไม่มีพรมแดนที่เป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญก็ทำให้ได้เปรียบและผู้นำไทย เช่น รัชกาลที่ 4 และที่ 5 ก็ทรงเห็นภัย จากประสบการณ์ของประเทศเพื่อนบ้าน ตลอดจนประเทศเอเชียอื่น ๆ มาก่อน ทำให้มีบทเรียนที่ดีในการปรับปรุงตัว ในประการต่อมานโยบายต่างประเทศของพม่าก็ดูจะอยู่ในแบบที่กลืนไม่เข้าคายไม่ออก เพราะศัตรูของตนคืออังกฤษนั้นเป็นมหาอำนาจอันดับหนึ่งในขณะนั้น ความพยายามหาฝรั่งเศสมาช่วย จึงกลายเป็นการเร่งรัดให้อังกฤษเข้ายึดพม่าเร็วยิ่งขึ้น ฝรั่งเศสเองเป็นเพียงมหาอำนาจระดับรองเพิ่งฟื้นตัวจากสงครามปฏิวัติและสงครามนโปเลียนเพียงไม่เท่าไร ทางด้านไทยได้เปรียบที่ศัตรูของไทยคือฝรั่งเศสและไทยพยายามทำไมตรีกับอังกฤษเป็นการถ่วงดุล แต่กระนั้นฝรั่งเศสก็ยังสามารถยึดเขมรและลาวไปได้

การแข่งขันของ 2 มหาอำนาจนี้ ทำให้ฝรั่งเศสและอังกฤษมาเผชิญหน้ากัน และในที่สุดก็ทำให้ตกลงกันเองที่จะแบ่งเขตอิทธิพลโดยใช้ดินแดนลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นรัฐกันชน อังกฤษและฝรั่งเศสตกลงสนธิสัญญากันฉบับหนึ่งที่กรุงปารีส เมื่อ พ.ศ. 2439 (1896) ภายหลังเหตุการณ์ ร.ศ. 112 ประกันความเป็นกลางของลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา สนธิสัญญากรุงปารีส 1896 นี้ ก็มีสวนช่วยให้ไทยคงเอกราชไว้ได้เป็นอย่างมาก⁽⁵²⁾

กองทัพอังกฤษจากเบงกอลเข้าตีพม่าเมื่อเดือนพฤศจิกายน 1885

อุปราชของอังกฤษจากอินเดียเข้ายึดห้องพระโรงพระราชวัง มณฑลเบย์ กุมภัพันธ์ 1886

ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของพม่า ภายใต้การปกครองของอังกฤษ

ในขั้นต้นเมื่ออังกฤษได้ดินแดนพม่าตอนล่างไปนั้น อังกฤษดำเนินนโยบายการปกครองที่เรียกว่าลัทธิเสรีนิยม คือปล่อยให้เศรษฐกิจของพม่าดำเนินไปตามทฤษฎีของอาดัมสมิท หรือในลักษณะของ Laissez-Faire ยกเลิกการผูกขาดการค้าโดยรัฐ ปล่อยให้ประชาชนทำมาหากินของตนไป และตั้งความหวังว่าดินแดนอาณานิคมนี้จะรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจมีรายได้เลี้ยงตัวเองได้

ในด้านอื่น ๆ อังกฤษเข้าไปจัดการเปลี่ยนแปลงการปกครองบ้าง เช่น ยกเลิกระบบเจ้าเมือง (ซึ่งพม่าเรียกว่า *เมียวสุจี เมียว* แปลว่าเมืองสุจี แปลว่าผู้ใหญ่) เจ้าเมืองพวกนี้ได้รับแต่งตั้งโดยกษัตริย์แต่โบราณตามระบบการกินเมือง ส่วนใหญ่แม้จะไม่มีกรสืบสายวงศ์ตระกูลเป็นเจ้าเมืองกันไปชั่วลูกชั่วหลานก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติก็มักมีการรับช่วงอำนาจถึงลูกหลานเหมือนกัน พวกเจ้าเมืองมิได้มีเงินเดือนประจำ แต่มีรายได้จากการเก็บภาษีอากร ค่าธรรมเนียม (เช่น ภาษีอากรที่นา ผลิตผล ค่าธรรมเนียมศาล ภาษีผ่านแดน เช่น *ขนอน* ซึ่งประกอบกันเป็นเงินจำนวนมาก คล้าย ๆ กับระบบการปกครองโบราณของไทย) ตลอดไปจนถึงผลประโยชน์ของการเกณฑ์แรงงานไพร่

อังกฤษถือว่าบรรดาเจ้าเมืองน้อยใหญ่เหล่านี้ ขัดขวางการปกครองของตน มีผลประโยชน์ตามเมืองต่าง ๆ ทำให้อังกฤษไม่สามารถควบคุมประชาชนพม่าในระดับล่างได้เต็มที่ ดังนั้นจึงยกเลิกระบบผู้ปกครองระดับนี้เสีย เหลือไว้แต่ระดับ *ผู้ใหญ่บ้าน* แล้วก็ตั้งข้าราชการของตนปกครองแทน⁽⁵³⁾

นอกจากนี้ อังกฤษก็ยังเปลี่ยนแปลงระบบการศาลของพม่าด้วย ระบบการศาลแต่เดิมของพม่ามีรากฐานคล้าย ๆ ไทย คือ ใช้หลักกฎหมายใหญ่ที่มาจาก*พระธรรมศาสตร์* อันถือว่าเป็นกฎหมายสูงสุด จากนั้นก็มีกฎหมายต่าง ๆ ประกอบ อาจจะเป็นกฎธรรมเนียมประเพณีซึ่งเป็นกฎเกณฑ์ที่ใช้กันมาแต่โบราณ แล้วก็ยังมีการกฎหมายบางอย่างที่อาจมาจากประกาศพระราชโองการต่าง ๆ ของกษัตริย์พม่าอีกด้วย (รวมแล้วดูจะคล้ายประมวลกฎหมายเก่าของไทยที่รู้จักกันว่า *กฎหมายตราสามดวง*)

ในทัศนะของอังกฤษนั้น กฎหมายและการศาลแบบนี้ยุ่งยากมาก กระบวนการฟ้องร้องล่าช้า เสียค่าธรรมเนียมต่าง ๆ หลายชั้นหลายตอน การตั้งทนายก็ซับซ้อนไม่แน่นอน ตลอดจนการพิสูจน์คดีก็ใช้วิธีดำเนิน ลุยไฟ (คล้ายกับระบบของไทยโบราณ และ ระบบของยุโรปในสมัยกลาง) อังกฤษถือว่าวิธีการเหล่านี้ล้าหลังป่าเถื่อน ขาดหลักการที่แน่นอน ดังนั้นอังกฤษจึงเปลี่ยนกฎหมายด้วยการประมวลขึ้นใหม่ มีผู้พิพากษา ลูกขุน ทนายตามระบบของอังกฤษ (การปฏิรูปการศาลและกฎหมายในสมัยรัชกาลที่ 5 ก็คล้ายคลึง และได้อิทธิพลของอังกฤษไม่น้อย)

จุดหัวเลี้ยวหัวต่อของประวัติศาสตร์พม่าภายใต้การปกครองของอังกฤษนั้น เราอาจถือได้ว่าเริ่มจากการเปิดคลองสุเอซได้เช่นกัน กล่าวคือ เมื่อเปิดคลองสุเอซแล้ว อังกฤษได้เปลี่ยนจากนโยบายเศรษฐกิจ *Laissez-Faire* มาเป็นการที่รัฐบาลเข้ามาแทรกแซง จัดการเกี่ยวกับนโยบายเศรษฐกิจและการทำมาหากินของชาวพม่า

ในสมัยนี้อังกฤษต้องการวัตถุดิบจากอาณานิคมอย่างมาก ดังนั้นจึงเข้ามาจัดการเศรษฐกิจโดยตรง ประจวบกับอาณานิคมของอังกฤษได้แผ่ขยายกว้างขวางมากขึ้น อังกฤษได้ดินแดนอินเดียไว้ได้อำนาจอย่างมั่นคง โดยเฉพาะภายหลัง “การขบถในอินเดีย” หรือที่เรียกว่า Indian

Mutiny พ.ศ. 2400 (1857) และในปีต่อมา อังกฤษก็ประกาศยุบบริษัทอีสต์อินเดียเสีย อาณานิคมต่าง ๆ ก็เปลี่ยนมือจากบริษัทการค้ามาขึ้นโดยตรงกับรัฐบาลอังกฤษ

อินเดียกลายเป็นอาณานิคมที่ขึ้นกับรัฐบาลอังกฤษโดยตรง มีกระทรวงอินเดีย (Indian Office) ปกครอง มีรัฐมนตรีร่วมในคณะรัฐบาลอังกฤษ และมีผู้ปกครองอังกฤษในอินเดียดำรงตำแหน่งอุปราช (Viceroy) ศูนย์กลางก็ย้ายจากกัลกัตตาไปอยู่เดลี นับได้ว่าอังกฤษให้ความสำคัญต่ออินเดียมาก เพราะถ้าจะเทียบกันแล้ว อาณานิคมอื่น ๆ ที่มีฐานะเป็น Crown Colony นั้น มีผู้ปกครองแค่ฐานะข้าหลวงใหญ่ (Governor General) หรือไม่กี่แค่ข้าหลวง (Governor) เท่านั้น และก็ขึ้นอยู่กับกระทรวงอาณานิคม (Colonial Office)

เมื่ออังกฤษยึดพม่าได้หมดทั้งประเทศ อังกฤษได้เอาพม่าไปผนวกไว้กับการปกครองอินเดีย ซึ่งถือได้ว่าเป็นความผิดพลาดของนโยบายปกครองอาณานิคมมาก ปัญหาของพม่าก็กลายเป็นปัญหาระดับรองไป อังกฤษขาดความสนใจอาณานิคมพม่าอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นสาเหตุที่ชาวพม่าประท้วงอย่างมากในสมัยต่อมาเมื่อมีขบวนการชาตินิยม

ในระยะที่อังกฤษขยายเข้าครอบครองอินเดียและพม่านี้ อัตราประชากรของอินเดียได้เพิ่มขึ้นเป็นอย่างมาก ในขณะเดียวกัน ประชากรอินโดนีเซีย ได้การปกครองของฮอลันดา ก็เพิ่มขึ้นเช่นกัน ผลก็คือ ทำให้มีความต้องการสินค้าข้าวเพิ่มมากขึ้น อังกฤษได้ดำเนินนโยบายเศรษฐกิจในการที่จะผลิตข้าวจำนวนมาก ด้วยการปรับปรุงดินแดนพม่าตอนล่างให้เป็นแหล่งผลิตข้าวขึ้นมา อังกฤษใช้พม่าเป็นฉางข้าวหล่อเลี้ยงอาณานิคมอินเดียของตน และส่งไปขายเป็นสินค้าขาออก นี่เป็นจุดเริ่มของความเปลี่ยนแปลงอย่างมหาดาลในชีวิตเศรษฐกิจพม่า

เราได้กล่าวมาแล้วว่า แต่เดิมนั้นอยู่ข้างอู่น้ำของพม่าอยู่ทางตอนเหนือ ดินแดนที่ราบลุ่มปากแม่น้ำอิรวดีแถบเมืองย่างกุ้งนั้น หาได้เป็นแหล่งผลิตข้าวไม่ ดินแดนปากแม่น้ำลุ่มเกินไป มีปัญหาน้ำทะเลหนุนเนื่องขึ้นมา ไม่สามารถใช้เป็นดินแดนเพาะปลูกได้เต็มที่ ดินแดนแถบนี้จึงเป็นป่าทึบและทุ่งหญ้าเป็นส่วนใหญ่

สิ่งที่อังกฤษเริ่มทำก็คือ สร้างบรรยากาศทางเศรษฐกิจขึ้น ทำให้ผู้คนหลังไหลเข้ามาทำการเพาะปลูก และบุกเบิกที่นาใหม่ ภายในระยะเวลา 30 ปี หลังการเปิดคลองสุเอซนั้น ดินแดนพม่าตอนล่างถูกเปิดขึ้น วิธีการเปิดที่นาใหม่ก็คือการขุดคลอง เป็นการขุดคลองเพื่อเชื่อมระหว่างแม่น้ำสายใหญ่ ๆ เช่น แม่น้ำอิรวดีกับแม่น้ำสะโตง ซึ่งก็หมายความว่า ดินแดนแถบนี้แต่เดิมมีแม่น้ำใหญ่ไหลมาจากเหนือลงใต้ ผู้คนก็ตั้งหลักแหล่งตามชายฝั่งแม่น้ำเหล่านี้ อังกฤษเปลี่ยนสภาพด้วยการขุดคลองเชื่อมจากตะวันออก-ตะวันตก คล้าย ๆ เป็นการจัดที่ดินให้เป็นรูปตมหมากรุกใหญ่ ซึ่งก็เปิดที่ดินจำนวนมหาศาลรองรับผู้คนที่จะอพยพเข้ามา⁽⁵⁴⁾

วิทยาการสมัยใหม่ทำให้อังกฤษสามารถขุดคลองเชื่อมได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ หลังจากนั้นก็กระตุ้นให้ผู้คนอพยพเข้ามา สมัยนี้เป็นสมัยที่ชาวพม่าหลุดจากระบบการเกณฑ์แรงงานไพร่สมัยกษัตริย์กลายเป็นแรงงานอิสระสามารถจะโยกย้ายหาที่ทำกินใหม่ได้ ปรากฏว่าขบวนการสร้างพม่าตอนล่างให้เป็นฉางข้าวนี้ ทำให้คนอพยพเข้ามามาก และสภาพของชาวนาในที่ดินทำกินใหม่นี้ก็น่าสนใจยิ่ง กล่าวคือการเริ่มต้นชีวิตใหม่ในที่ดินใหม่นี้เต็มไปด้วยความยากลำบาก ที่ต้องทำก็คือไถนป่าลง ดินแดนแถบนี้เป็นป่าทึบมีไม้สูงใหญ่ยืนต้นที่เรียกว่าต้นคะนะโซ (Kanazo) ซึ่งบางที่สูงถึง 150 ฟุต ต้นไม้นี้จะต้องไถนลง

เผา แล้วก็ขุดตอออก ซึ่งเป็นกระบวนการที่ใช้เวลานานถึง 3-4 ปี กว่าจะทำนาได้ผลเต็มที่ก็กินเวลาถึง 7-8 ปี⁽⁵⁵⁾

ในบางแห่งที่เป็นทุ่งหญ้าที่เรียกว่าหญ้าไคน์ (Kaing) นั้นก็ง่ายหน่อย คือเพียงเผาทุ่งหญ้าให้ราบ และก็อาจได้ผลผลิตเต็มที่ภายใน 3-4 ปี ในระหว่างการรอคอยปรับปรุงที่ดินนี้ ชาวนาก็ต้องปลูกพืชอื่น ๆ แทนไปพลางก่อนเช่น ปลูกอ้อย

ขบวนการบุกเบิกที่ใหม่ใช้เวลานานและยากลำบากมาก ดินแดนแถบนี้เต็มไปด้วยสัตว์ร้ายต่าง ๆ ถึงขนาดมีเสือ ช้าง อยู่ พวกชาวนาพูดถึงสมัยอพยพเข้ามาใหม่ ๆ ว่าเคยได้ยินเสือร้องอยู่แถบนั้น (เหมือนดังกรณีของแถบคลองรังสิตที่เปิดในระยะใกล้เคียงกัน) บางคนถูกเสือกัดตายไปก็มี นอกจากนี้ก็ยังมีสัตว์อื่น ๆ ที่เข้ามาทำลายพืชผล เช่น ลิง หมูป่า หมาป่า ตลอดจนไปจนถึงงูพิษนานาประการ

ภายในระยะเวลาไม่กี่สิบปี ดินแดนพม่าตอนล่างก็กลายเป็นอู่ข้าวอู่น้ำสำคัญ ตามสถิติปรากฏว่าระหว่าง 2393-2448 (1850-1905) พม่าส่งข้าวออกเพิ่มจากจำนวน 162,000 ตัน เป็น 2 ล้านตัน ในระยะก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 พม่าส่งข้าวออกปีละถึง 3½ ล้านตัน กลายเป็นประเทศส่งข้าวออกอันดับหนึ่งของโลก

ในขณะเดียวกัน ประชากรในดินแดนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำอิรวดีก็เพิ่มขึ้นจาก 1 ล้าน เป็น 4 ล้านคน (2393-2448) พลเมืองของพม่าทั้งหมดเพิ่มจาก 8 ล้านคน เป็น 12 ล้านคน⁽⁵⁶⁾

ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวของพม่ามีส่วนคล้ายคลึงกับกรณีของไทย คือ ไทยก็เปลี่ยนเป็นประเทศที่เปิดที่ดินในที่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาจำนวนมาก กลายเป็นแหล่งผลิตข้าวเพื่อส่งออกอย่างมากในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 จำนวนประชากรไทยก็เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จากจำนวน

58 พม่า : ขบวนการนักศึกษา กับประวัติศาสตร์อันระทึกใจ

ประมาณ 4-5 ล้านคน ในสมัยรัชกาลที่ 3 มาเป็นจำนวน 7 ล้านคน สมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อถึงสมัยการปฏิวัติ 2475 เพิ่มขึ้นเป็น 12 ล้านคน และถึง พ.ศ. 2500 เพิ่มขึ้นเป็นประมาณกว่า 20 ล้านคน⁽⁵⁷⁾

ดูเหมือนว่าอัตราประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างมากในสมัยนี้ คงจะมาจากความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง กล่าวคือเมื่อมหาอำนาจอาณานิคมเข้ายึดครองดินแดนต่าง ๆ แถบนี้ได้แล้ว สิ่งหนึ่งที่ยุติไปก็คือสงครามระหว่างอาณาจักรต่าง ๆ ไม่ว่าจะ เป็นระหว่างพม่า-ไทย-ลาว-เขมร-เวียดนาม ทั้งนี้ก็หมายความว่า ประชาชนไม่ต้องถูกเกณฑ์ไปสงครามบ่อยครั้งอย่างสมัยโบราณ ไม่ต้องถูกจับอพยพโยกย้ายที่อยู่ มีเวลาทำมาหากินและอยู่กับครอบครัวมากขึ้น สภาพที่ปราศจากสงครามก็ช่วยให้มีอาหารการกินเพิ่มขึ้น มีการเพาะปลูกเพิ่มขึ้น สามารถหล่อเลี้ยงผู้คนได้เพิ่มขึ้น ประกอบด้วยเวลานี้การแพทย์สมัยใหม่ก็แพร่หลายขึ้น โดยเฉพาะการฉีดวัคซีนป้องกันอหิวาตกโรค และโรคไข้ดํา ทำให้อัตราการตายด้วยโรคระบาดนี้ลดลง

ดังนั้นในด้านของพม่า สภาพเศรษฐกิจที่เปลี่ยนจากเศรษฐกิจแบบพอเลี้ยงตัวเอง กลายเป็นเศรษฐกิจส่งออกสินค้าออก เป็นรูประบบการค้าทุนนิยมของอังกฤษ และชาวพม่าก็กลายเป็นส่วนหนึ่งในระบบเศรษฐกิจระหว่างประเทศ

สิ่งหนึ่งที่น่าสนใจในระยะนี้ ก็คือปัญหาชนกลุ่มน้อย การเปิดระบบเศรษฐกิจใหม่ของอังกฤษนั้น อังกฤษต้องการแรงงานอย่างมาก อังกฤษชักจูงให้คนพม่าเองอพยพเข้ามาสู่พม่าตอนล่าง ในขณะที่เดียวกันก็กระตุ้นให้แรงงานต่างชาติเข้ามาอีกด้วย แรงงานต่างชาตินี้ก็มีอินเดียและจีน ส่วนใหญ่จะมีแรงงานจากอินเดียเข้ามา พวกอินเดียจากแถบเมืองมัทราชพากันหลั่งไหลเข้าพม่า ส่วนหนึ่งก็มาเป็นแรงงานประกอบอาชีพ เช่น

กุลี กสิกร อีกส่วนเป็นงานอาชีพที่มีความชำนาญพิเศษ เช่น แพทย์ นักกฎหมาย เสมียนพนักงาน ตลอดจนเป็นแขกเงินกู้ ซึ่งแขกเงินกู้นี้มีบทบาทสำคัญอย่างมากต่อปัญหาเศรษฐกิจของชาวนา

ประมาณกันว่ามีกุลีจากอินเดียเข้ามาในบางปีถึง 16,000 คน เมื่อ พ.ศ. 2415 (1872) พม่ามีประชากรที่เป็นแขกอินเดีย 37,700 คน เทียบได้เท่ากับ 2% ของจำนวนประชากร ต่อมาใน พ.ศ. 2444 (1901) ประชากรแขกอินเดียเพิ่มขึ้นถึง 297,000 คน หรือประมาณ 7% ของประชากรทั้งประเทศ⁽⁵⁸⁾ และจำนวนนี้จะเพิ่มขึ้นถึง 10% ในราวสมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2

(ถ้าจะเทียบกับปัญหาแรงงานต่างชาติในไทยแล้ว ไทยก็มีมากเหมือนกัน แต่เป็นคนจีนแทนที่จะเป็นอินเดีย คนจีนได้เข้ามาเมืองไทยตั้งแต่สมัยอยุธยาหรืออาจจะก่อนนั้นด้วยซ้ำไป แต่จำนวนน้อยนัก จนกระทั่งสมัยหลังการเสียอยุธยา พ.ศ. 2310 คนจีนจะหลั่งไหลเข้ามามากขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากปัญหาการขาดแคลนแรงงานอันเนื่องมาจากการเสียกรุงศรีอยุธยาได้นำนโยบายนำคนเข้าเมืองมาใช้ และในช่วงที่ตรงกับพมานี้ มีสถิติที่น่าสนใจจากหนังสือของ G. William Skinner, *Chinese Society in Thailand*, Cornell University Press, Ithaca, 1957 หน้า, 79 แสดงตัวเลขไว้ดังนี้

พ.ศ.	ประชากรทั้งหมด	ประชากรจีน	คิดเป็นเปอร์เซ็นต์
2393 (1850 ร.3)	5,200,000	300,000	5.8
2403 (1860 ร.4)	5,450,000	337,000	6.2
2413 (1870 ร.5)	5,775,000	383,000	6.6
2423 (1880 ร.5)	6,200,000	435,000	7.0

60 พม่า : ขบวนการนักศึกษากับประวัติศาสตร์อันระทึกใจ

2433 (1890 ร.5)	6,670.000	497,000	7.5
2443 (1900 ร.5)	7,320.000	608,000	8.3
2461 (1917 ร.6)	9,232.000	906,000	9.8

นโยบายดึงแรงงานต่างชาติเข้ามานี้ ทำให้พม่าตอนล่างกลายเป็นดินแดนที่คราคร่ำไปด้วยชนชาติต่าง ๆ กลายเป็นสังคมที่เรียกว่า Plural Society⁽⁵⁹⁾ และเป็นปัญหาหนักทางเศรษฐกิจ-การเมือง-และสังคมสืบมา การเกิด Plural Society หมายความว่าเมืองใหญ่ ๆ หลายเมืองในพม่าเป็นเมืองที่มีผู้คนต่างชาติต่างภาษามาปะปนกันมาก เช่น เมืองย่างกุ้งนั้น ผู้ปกครองก็เป็นชาวอังกฤษ หัวเมืองจัดตามแบบตะวันตก (แต่เป็นตะวันตกแบบลูกผสม ซึ่งส่วนหนึ่งก็เลียนแบบมาจากตีกรามอังกฤษสมัยพระนางวิคตอเรีย เป็นตีกรามที่ทำการที่เห็นทั่วไปในอาณานิคมอื่น ๆ เช่น สิงคโปร์ ปีนัง และศิลปะการก่อสร้างแบบนี้ก็ระบอบมาถึงเมืองไทยด้วย เริ่มตั้งแต่รัชกาลที่ 4 และที่ 5 เป็นต้นมา เช่น พระที่นั่งจักรี ฯ กระทรวงต่าง ๆ เช่น กระทรวงกลาโหม และกระทรวงการต่างประเทศ ตลอดจนวังและบรรดาบ้านของขุนนางหรือผู้มีเงินทั้งหลายในสมัยนั้น)

คนอังกฤษมีสถานที่ทำงานในเมืองดังกล่าว และก็มีอาณาเขตเป็นบริเวณที่อยู่อาศัยของตนโดยเฉพาะ ส่วนร้านรวงในเมืองก็เป็นของแขกอินเดียและชาวจีน คนพม่าส่วนใหญ่ที่มีได้รับราชการหรือทำการค้าใหญ่ ๆ ก็จะอยู่นอกเมือง ชานเมือง หรือชนบททั่ว ๆ ไป บรรดาเมืองต่าง ๆ ของพม่าจึงมิใช่ถิ่นที่อยู่ของคนพม่า ประมาณกันว่าจำนวนประชากร 2 ใน 3 ของเมืองใหญ่ 6 เมืองในพม่า นั้นประชากรเป็นต่างด้าว ปัญหาอีกอย่างก็ตามมาก็คือ ความเติบโตของเมืองใหญ่ ๆ ของ

พมานั้นเป็นไปอย่างรวดเร็วเกินกว่าที่เมืองเล็ก ๆ หรือชนบทจะตามได้ทัน กลายเป็นปัญหาช่องว่างที่กว้างมากระหว่างเมืองกับชนบท เมืองเหล่านี้เป็นลักษณะของ “เมืองหัวโต” (หรือตามศัพท์ฝรั่งว่า Primate City) ดังเช่นเมืองหลวงอย่างกึ่งนั้นเติบโตรวดเร็วมาก เลยกหน้าเมืองหลวงเก่าที่มีคนทยอยไป ในปี พ.ศ. 2454 (1911) อย่างกึ่งใหญ่กว่ามณฑลเลยประมาณ 2 เท่า อีกประมาณ 40 ปีต่อมาใน พ.ศ. 2493 (1950) ใหญ่กว่าถึง 4 เท่า (นี่เป็นปัญหาชนิด “เมืองหัวโต” คลาสสิกของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ไม่ว่าจะเป็นอย่างกึ่ง ฮานอย จาการ์ตา และกรุงเทพฯ กรุงเทพฯ จะมีปัญหามากกว่าเมืองเหล่านี้ด้วยซ้ำไป คือ ใน พ.ศ. 2490 (1947) นั้น กรุงเทพฯ ใหญ่กว่าเชียงใหม่ถึง 15 เท่า ใน พ.ศ. 2503 (1960) ใหญ่กว่าถึง 30 เท่า และในปัจจุบันจะใหญ่กว่าเชียงใหม่ถึง 43 เท่า)⁽⁶⁰⁾

ปัญหาอีกด้านหนึ่งของพม่าในสมัยนี้ก็คือ ปัญหาหนี้สินของชาวนา เนื่องจากมีการอพยพบุกเบิกที่ดินใหม่ ชาวนาต้องหาทุนมาทำการหักร้าง ดางพง จึงต้องเริ่มต้นด้วยการกู้หนี้ยืมสิน

ในชั้นเดิมจะเป็นการกู้หนี้ยืมสินจากคนพม่าด้วยตนเอง คือหยิบยืมจากบรรดาญาติหรือมิตรสหาย ซึ่งอาจเรียกดอกเบี้ยประมาณ 18-30% ต่อปีในกรณีที่มีทองเป็นประกัน แต่ดอกเบี้ยจะสูงประมาณ 48-60% ต่อปีหากใช้ที่ดินเป็นประกัน⁽⁶¹⁾

ส่วนใหญ่ชาวนามักจะมีการใช้หนี้สินคืนได้เมื่อขายข้าวได้เป็นยอดดี แต่เวลานานไป ๆ กลับเกิดปัญหาการใช้หนี้คืน ชาวนาที่อยู่ใกล้ตัวเมืองจะมีปัญหามาก เพราะตัวเมืองมีสินค้าใหม่ ๆ ที่ล่อใจให้ต้องซื้อ ในขณะที่เดียวกันก็มีชาวนาจำนวนมากขึ้นที่ทำงานไม่ได้ผล กรณีนี้มักเป็นชาวนาที่อพยพมาทีหลัง ผู้มาทีหลังมักได้ที่ดินไม่ดี ห่างไกลและกันดาร ทั้งนี้เพราะที่ดินดี ๆ มีคนจับจองไปก่อนหน้าแล้ว ดังนั้นผลผลิต

ของชาวนาพวกนี้จึงต่ำมากไม่พอกับการใช้นี้คืน

ในช่วงหลังนี้ผู้ให้กู้ยืมเงินมักจะเป็นพวกแขกเป็นส่วนใหญ่ พวกนี้เก็บอัตราดอกเบี้ยสูงพอ ๆ กับชาวพม่าข้างต้น พวกนี้อาจให้เงินกู้กับชาวพม่า ซึ่งจะเอาเงินไปปล่อยให้กู้่อีกต่อหนึ่ง ทำให้อัตราดอกเบี้ยยิ่งสูงขึ้นไป โดยทั่วไปคนมักเข้าใจว่าแขกให้เงินกู้นี้เป็นพวกที่หน้าเลือดแต่พวกเดียว แต่ความจริงแล้วเจ้าหนี้พม่าก็เรียกดอกเบี้ยสูงพอ ๆ กัน แต่เนื่องจากแขกอินเดียเป็นคนต่างชาติจึงกลายเป็นเป้าของการโจมตีได้ง่ายกว่าคนพม่าด้วยกัน

รัฐบาลอาณานิคมอังกฤษเคยพยายามจะแก้ไขปัญหานี้ เช่น จัดตั้งธนาคารเงินกู้การเกษตรขึ้นมาแต่เงินกู้ของราชการมักจะเป็นจำนวนน้อยปล่อยเงินกู้ยากเย็น มีระเบียบวิธีการแบบราชการมากมาย ยุ่งยาก ลำบากจนทำให้ชาวนาไม่กล้าเข้าติดต่อกับราชการนัก ผลก็คือตกเป็นเหยื่อของพม่าและแขกเงินกู้ไปในที่สุด

เศรษฐกิจแบบผลิตข้าวส่งออกต่างประเทศนี้ ถ้าดูในด้านผลผลิตและการส่งออกก็นับว่าประสบความสำเร็จมาก แต่เมื่อมองลึกลงไประบบเศรษฐกิจแบบนี้ชาวนาปรับตัวไม่ทันและไม่มีภูมิที่จะต้านทานป้องกันตนเองได้ การมีหนี้สินรุงรังจนถูกยึดที่ดินไปในที่สุดกลายเป็นเรื่องสามัญธรรมดาไป ปรากฏว่าใน พ.ศ. 2473 (1930) ซึ่งตรงกับระยะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลกด้วยแล้ว กว่า 50% ของที่ดินในพม่าตอนล่างตกเป็นของคนที่มีได้ทำการเพาะปลูก ซึ่งก็หมายความว่าชาวนากลายเป็นคนไร้ที่ดินทำกินไป นี่เป็นปัญหาเศรษฐกิจอย่างหนักในพม่า เป็นปัญหาที่ทำให้คนพม่าเกลียดชังชาวต่างชาติมาก โดยเฉพาะพวกแขกอินเดีย และเป็นปัญหากระตุ้นให้เกิดความรู้สึกชาตินิยมต่อต้านอังกฤษ

ปัญหาของพม่าในสมัยยุคอาณานิคมนี้ มีผู้สรุป ได้อย่างกะทัดรัด

ว่า “การแปรพม่าให้เป็นยั้งฉางทางการค้า และเป็นผู้ส่งข้าวออกมากที่สุด
ในโลกนั้น นำมาซึ่งปัญหาการเช่าที่ดิน การกัญนี้ยืมสิน และการที่ถูกขับไล่
ออกจากที่ดินทำกินของตนในที่สุด”⁽⁶²⁾

ลัทธิชาตินิยมพม่า

ในเรื่องลัทธิชาตินิยมนี้ ขอจำกัดความอย่างง่าย ๆ ว่า เป็นปรากฏ-
การณ์ขบวนการที่ต่อต้านอำนาจเจ้าอาณาจักรอมงกษ เพื่อปลดปล่อยตนเอง
ให้เป็นเอกราชในที่สุด⁽⁶³⁾ ขบวนการชาตินิยมเริ่มแรกของพม่าได้อิทธิพล
จากทั้งพุทธศาสนาและจากขบวนการสมัยใหม่

เมื่ออังกฤษยึดพม่าได้ทั้งหมดนั้น อังกฤษได้เลิกสถาบันกษัตริย์
พม่า พระเจ้าธีบอเองถูกเนรเทศไปอยู่อินเดีย ความสิ้นสุดของสถาบัน
กษัตริย์มีผลกระทบกระเทือนต่อสถาบันศาสนามาก ทั้งนี้เพราะสถาบัน
ศาสนาดังอยู่กับสถาบันกษัตริย์พม่า กษัตริย์พม่าเป็นองค์อุปถัมภ์วัดวา
และคณะสงฆ์ตลอดมา ตำแหน่งสังฆราช (ที่พม่าเรียกว่า Thathana-
baing นั้น) ก็ได้รับการแต่งตั้งจากกษัตริย์ วัดในพม่าก็เป็นศูนย์กลาง
ของชุมชน มีบทบาทอย่างมากต่อประชาชน

เมื่ออังกฤษเข้ามามีอำนาจแทนกษัตริย์พมานั้น อังกฤษมิได้ให้ความ
สนใจต่อสถาบันศาสนา อังกฤษถือว่าตนให้เสรีภาพศาสนาเต็มที่ ใครจะ
ถือศาสนาอะไร จะจัดการองค์การศาสนาอย่างใดก็เป็นสิทธิของบุคคล
รัฐไม่พึงเข้าเกี่ยวข้อง อังกฤษไม่เข้าเกี่ยวข้องกับการปกครองของศาสนจักร
บางครั้งตำแหน่งสังฆราชขาดลงโดยไม่มีกรรมการแต่งตั้งแทนที่ เมื่อองค์การ
ศาสนาถูกละเลย ก็เกิดความปั่นป่วนขึ้นในวงการ เกิดความแตกแยก
วุ่นวาย ซึ่งนำความไม่พอใจมาสู่หมู่สงฆ์พม่ามาก

ด้วยปัญหาดังกล่าวจึงทำให้พระพม่ามีบทบาทสำคัญยิ่งในสมัยนั้น

หากจะกล่าวว่พระพม่าเล่นการเมืองก็อาจจะไม่ไกลความจริงนัก ทั้งนี้ เพราะเมื่อผู้นำสังคมนิยมดั้งเดิมคือกษัตริย์ถูกทำลายไป พระซึ่งแต่ในอดีตเป็นผู้นำทางอ้อมทางด้านจิตใจ ก็กลายเป็นบุคคลกลุ่มเดียวที่เหลืออยู่ ดังนั้นในระยะแรก ๆ ของขบวนการชาตินิยม พระมีบทบาทสำคัญในการนำประชาชน มีการประท้วงประเด็นทางด้านวัฒนธรรมประเพณี เช่น ประท้วงการตกต่ำของศาสนา การชักชวนให้ชาวพม่าเคร่งครัดต่อศาสนา และประเพณีดั้งเดิม ซึ่งก็คล้ายกับเป็นการแสดงออกที่ไม่พอใจต่ออังกฤษ

วิธีการของพระพม่ามีหลายแบบ ตั้งแต่การประท้วงแบบวิพากษ์-วิจารณ์ระบบสังคม การเรียกร้องให้อังกฤษทำนุบำรุงศาสนา การอดอาหารประท้วง (อย่างแบบของมหาตมะคานธีในอินเดีย) พระองค์หนึ่งชื่อ อูจิสวาร์ อดอดอาหารประท้วงถึง 166 วัน จนถึงแก่มีโรคภัย⁽⁶⁴⁾

ตัวอย่างของขบวนการชาตินิยมของพระนี้ ได้สร้างความบันดาลใจให้กับชาวพม่ามาก โดยเฉพาะชาวพม่าที่เริ่มได้รับการศึกษาแบบตะวันตก บรรดาฆราวาสเหล่านี้เข้าร่วมกับพระสงฆ์ และบทบาทของขบวนการชาตินิยมก็เริ่มประสานกันทั้งทางด้านพระและด้านฆราวาส

ในปี พ.ศ. 2447 (1906) มีการก่อตั้งสมาคมชาตินิยมกลุ่มแรกขึ้น โดยมีชื่อว่า Young Men Buddhist Association หรือ YMBA สมาคมนี้นี้เป็นการเลียนแบบการจัดตั้งของ YMCA⁽⁶⁵⁾ ที่น่าสังเกตคือสมาคมนี้นี้ใช้คำว่า Young เป็นการเริ่มบทบาทของคนหนุ่มสาวพม่าอันเป็นปรากฏการณ์ทางการเมืองแบบใหม่ที่ผู้นำนักศึกษาพม่าก้าวขึ้นมา และก็ยังน่าสังเกตว่าเริ่มด้วยการใช้คำว่า Buddhist หมายถึงความเป็นชาวพุทธ เป็นการแสดงความตรงข้ามกับ Christian อังกฤษ

YMBA หรือสมาคมชาวพุทธหนุ่มได้กลายเป็นศูนย์กลางของขบวนการชาตินิยม เน้นหนักทางด้านศาสนาและวัฒนธรรม ยังมีได้มีลักษณะ

การเมืองอย่างแท้จริงนัก ในไม่ช้าสมาคมนี้ก็แผ่อิทธิพลมีสาขาทั่วประเทศ สามารถเป็นพลังกดดันให้อังกฤษต้องหันมาช่วยเหลือทางด้านเงินงบประมาณต่อกิจกรรมและการศึกษาพุทธศาสนาของตน เงินช่วยนี้มีจำนวนมากถึง 50 เปอร์เซ็นต์ของรายจ่ายของสมาคมทั้งหมด การที่สมาคมสามารถเรียกร้องได้เช่นนี้ก็เพราะรัฐบาลอังกฤษประกาศเสรีภาพทางศาสนา และอังกฤษได้ให้เงินช่วยเหลือโรงเรียนคริสต์มาแต่ต้น ดังนั้นเมื่อสมาคมชาวพุทธหนุ่มเรียกร้องโดยใช้เหตุผลเรื่องเสรีภาพและเสมอภาคทางศาสนา อังกฤษก็ไม่สามารถปฏิเสธได้

สมาคมชาวพุทธหนุ่มประสบความสำเร็จอย่างใหญ่หลวงในกรณีการประท้วง “ห้ามสวมเกือก” (No Footwear)⁽⁶⁶⁾ กรณี “ห้ามสวมเกือก” นี้เป็นการต่อต้านที่ฝรั่งสวมรองเท้าเข้าวัด คนพม่านั้นจะไม่สวมรองเท้าเข้าวัดเลย ต้องถอดตั้งแต่บริเวณวัดทีเดียว (ไม่ใช่ถอดเฉพาะเข้าโบสถ์แบบของไทย) ชาวพม่าถือว่าการกระทำของฝรั่งลบหลู่ดูหมิ่นศาสนาและชาวพม่ามาก การประท้วงครั้งนี้ได้ผลอย่างยิ่ง กลายเป็นจุดร่วมของความรู้สึกชาตินิยมพม่าเมื่อ พ.ศ. 2461 (1918) ทำให้ฝรั่งต้องยอมถอดเกือกก่อนเข้าบริเวณวัด

ในขณะที่มีการเปลี่ยนแปลงและเคลื่อนไหวในพม่านี้ เหตุการณ์ภายนอกก็มีส่วนให้ขบวนการชาตินิยมพม่าแข็งแรงขึ้น สมัยก่อนหน้านี้นี้คือเมื่อสงครามระหว่างญี่ปุ่นกับรัสเซีย เมื่อ 2448 (1905) นั้นญี่ปุ่นได้รับชัยชนะ ญี่ปุ่นได้เป็นชาติเอเชียชาติเดียวในสมัยนั้นที่ปรับปรุงตนเองตามแบบตะวันตก การปฏิรูปในสมัยเมจิทำให้ญี่ปุ่นก้าวขึ้นมาเป็นชาติมหาอำนาจ และเมื่อรบกับรัสเซียก็ได้ชัยชนะ ดังนั้นญี่ปุ่นก็กลายเป็นความบังคาลใจของคนเอเชียที่จะเอาชนะฝรั่ง หรืออย่างน้อยก็สามารถเทียบทันฝรั่งได้

66 พม่า : ขบวนการนักศึกษากับประวัติศาสตร์อันระทึกใจ

นักเขียนพม่าผู้หนึ่งกล่าวว่า เมื่อ “มีการตั้งโรงภาพยนตร์ขึ้นเป็นครั้งแรกในพม่าและมีหนังฉายดูกัน หนังเกี่ยวกับสงครามรัสเซีย-ญี่ปุ่น คนดู (พม่า)... ร้องเชียร์เมื่อเห็นภาพทหารญี่ปุ่นโจมตีขบวนรถไฟที่บรรทุกทหารรัสเซีย⁽⁶⁷⁾

ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1 คนพม่าประมาณ 8,000 คนถูกอังกฤษเกณฑ์ไปทำงานในอิรัก ประสบการณ์ครั้งนี้มีส่วนให้คนพม่าเปลี่ยนแปลงความคิดของตนต่อฝรั่ง คือสงครามโลกได้ชี้ให้เห็นถึงความแตกแยกบรรพาคันในหมู่ฝรั่งเอง ฝรั่งบางพวกแพ้สงครามถูกจับเป็นเชลยมาทำงานหนัก ในประเทศพม่าเอง คนพม่าก็ได้เห็นเชลยศึกเยอรมันถูกจับมาทำงานสร้างทางรถไฟ นี่อาจเป็นครั้งแรกที่ชาวพม่าเห็นฝรั่งผิวขาวซึ่งได้ชื่อว่าเป็นเจ้าโลกนั้น ต้องทำงานกรรมกรแบบเดียวกับที่ตนต้องทำมาก่อน

สงครามโลกครั้งที่ 1 ยังมีอิทธิพลต่อขบวนการชาตินิยมพม่าอีกประการหนึ่งด้วย คือทำให้คนพม่าที่มีการศึกษาสนใจต่อความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในอินเดียมาก เนื่องจากอังกฤษต้องเผชิญกับสงครามในยุโรป อังกฤษจึงต้องการความช่วยเหลือจากอาณานิคมอินเดียของตน ดังนั้นรัฐบาลอังกฤษจึงเอาใจอินเดียด้วยการตกลงรับหลักการที่จะให้อินเดียปกครองตนเอง ชาวการที่อินเดียจะมีการปกครองตนเองนี้แพร่ไปในพม่าอย่างรวดเร็ว คงจะจำได้แต่ต้นว่าในสมัยนี้พม่าถูกอังกฤษปกครองด้วยการผนวกไว้กับอาณานิคมอินเดีย แต่อังกฤษก็มีความเห็นตอนนี้ว่าจะยังไม่ให้พม่ามีสิทธิปกครองตนเอง เพราะถือว่าพม่ายังไม่เจริญมีการศึกษาและความรู้พอที่จะปกครองตนเองได้

นโยบายของอังกฤษครั้งนี้ก่อให้เกิดการประท้วงอย่างแพร่หลายในพม่า สมาคมชาวพุทธหนุ่มถือเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง และเกิดการ

สไตรค์ทั่วโรงเรียนและวิทยาลัยในพม่า สมาคมชาวพุทธหนุ่มประกาศ
 ยับตัวเอง และตั้งสมาคมใหม่ที่มีชื่อว่า General Council of Burmese
 Association หรือ GCBA เมื่อปี พ.ศ. 2463 (1920) จะเห็นได้ว่าเป็นการ
 ขยายแนวร่วมกว้างออกไป ใช้คำว่า Burmese แทนคำว่า Buddhist
 เน้นการปฏิบัติการทางการเมืองโดยตรง มิใช่ลักษณะทางศาสนาและ
 วัฒนธรรมอย่างแบบของ YMBA สมาชิกภาพของ GCBA ก็ขยายกว้าง
 ออกไปไม่จำกัดเฉพาะคนหนุ่มที่มีการศึกษาแบบตะวันตกเท่านั้น

ในระยะเวลาไล่เรียงกันนี้บรรดาพระพม่าก็เปลี่ยนบทบาทเป็นทาง
 การเมืองมากขึ้น พระองค์หนึ่งที่มีชื่อว่า อูอูตตะมะ⁽⁶⁹⁾ ได้กลายเป็นผู้นำ
 พระแบบใหม่ ที่พยายามตีความพุทธศาสนาพม่าในรูปใหม่ ถือว่าพุทธ
 ศาสนานั้นสอดคล้องกับการต่อสู้เพื่ออิสรภาพของพม่า ถือว่าการที่คน
 จะตัดกิเลสได้นั้นจะต้องผ่านขั้นตอนของการมีอิสระเสียก่อน และชาว
 พุทธพม่าจะต้องช่วยเหลือผู้อื่นในด้านนี้ อูอูตตะมะตีความว่าสังคมนิยม
 นั้นมีเนื้อหาสอดคล้องกับโลกนิพพานของพุทธศาสนา และรณรงค์ที่จะ
 ต่อต้านอังกฤษ นำความคิดและประเพณีทางพุทธศาสนาว่าด้วยการ
 “คว่ำบาตร” มาใช้เป็นการสไตรค์ต่ออังกฤษ

อาจกล่าวได้ว่าขบวนการชาตินิยมยุคนี้ประสบความสำเร็จไม่น้อย
 วิวัฒนาการของ GCBA และขบวนการชาตินิยมของพระพม่า กระตุ้น
 ให้เกิดขบวนการชาตินิยมรุนแรงขึ้นภายหลัง เช่น การจัดตั้ง*สมาคม
 ชาวเราพม่า* (Dobhama Asiayone) ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2479 (1936)⁽⁷⁰⁾
 สมาคมนี้ก่อตั้งขึ้นในบรรดานักศึกษามหาวิทยาลัยอย่างกุ่ม (มหาวิทยาลัย
 ย่างกุ่มตั้งขึ้นเมื่อราว พ.ศ. 2463 หรือ 1920) *สมาคมชาวเราพม่า* เป็น
 แหล่งผลิตผู้นำพม่าที่สำคัญ ๆ เช่น อองซาน และอูนู พวกนักศึกษา
 เหล่านี้เริ่มใช้ศัพท์ *ทะชิน* (Thakin) ซึ่งแปลว่า นาย (ในความหมาย

ของเจ้านาย)⁽⁷¹⁾ แล้วเรียกกันเองในหมู่นักศึกษา แต่เดิม ทะชินใช้สำหรับเรียกคนอังกฤษว่าเป็นนายเท่านั้น ดังนั้นความริเริ่มของนักศึกษาก็คือพยายามสร้างฐานะของคนพม่าให้เทียบเท่ากับอังกฤษ

สมาคมชาวเราพม่า มีจุดประสงค์คล้ายกับ GCBA คือต่อสู้เพื่อเอกราช ปฏิเสธที่จะร่วมมือกับฝรั่งในระยะเวลาตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 1 จนถึงสงครามโลกครั้งที่ 2 ทั้ง GCBA และสมาคมชาวเราพม่า ก็กลายเป็นศูนย์กลางของขบวนการชาตินิยม สร้างผู้นำพม่าแบบใหม่ขึ้นมา ผู้นำแบบนี้มีอุดมการณ์ที่แน่นอนเพื่อเอกราชและอธิปไตย ผู้นำแบบนี้ได้รับการศึกษาแบบตะวันตก พยายามมองหารูปแบบใหม่สร้างสังคมพม่า ต่างกับผู้นำแบบเก่าที่เคร่งครัดกับประเพณีวัฒนธรรม พวกผู้นำแบบเก่ามักจะมองกลับไปหาอดีตที่รุ่งโรจน์ ต้องการสร้างสังคมพม่าตามแบบของพุกาม อังวะ หรือมณฑลเลย์ ผู้นำแบบใหม่จะเป็นผู้มีบทบาทอย่างยิ่งในระยะสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งเราจะได้เห็นต่อไป

ขบถอาจารย์ชาน พ.ศ. 2473-2475 (1930-1932)

ในสมัยที่มีการก่อตัวลัทธิชาตินิยมทั้งในรูปของพระสงฆ์และผู้นำแบบใหม่นั้น มีเหตุการณ์หนึ่งในพม่าที่เรียกว่าขบถอาจารย์ชาน การขบถครั้งนี้อาจเรียกได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของขบวนการชาตินิยม แต่เป็นขบวนการชาตินิยมที่แสดงออกมาในรูปของสังคมดั้งเดิม ได้แรงกระตุ้นมาจากผลของลัทธิอาณานิคมจากเศรษฐกิจตกต่ำ และจากความบั่นดาลใจทางความเชื่อตามเรื่องปรัมปราของพุทธศาสนา

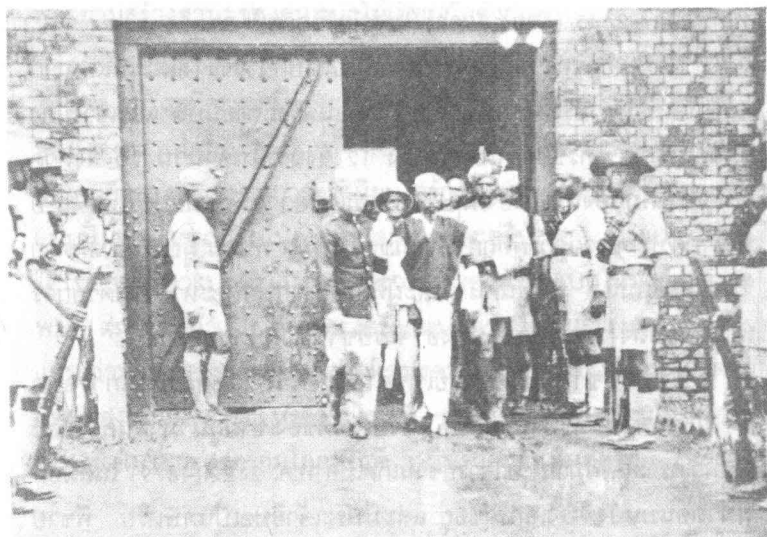
ผู้นำขบถนี้มีชื่อว่า ซายาซาน (Saya San) ซายาแปลว่า อาจารย์ ดังนั้นจึงขอเรียกง่าย ๆ ในที่นี้ว่าอาจารย์ชาน ขบถอาจารย์ชานเป็นลักษณะการลุกฮือของชาวนา ผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่มาจากท้องไร่ท้องนา

ลักษณะของการขบถได้อิทธิพลจากพุทธศาสนาในรูปขบวนการพระศรีอารีย์อย่างมาก คล้าย ๆ กับการขบถผู้มีบุญในภาคอีสานของไทยเมื่อ พ.ศ. 2444-2445 (1901-1902) ในสมัยรัชกาลที่ 5

การลุกฮือของขบถอาจารย์ชานนี้เป็นไปกว้างขวางและรุนแรงมาก ขยายไปเกือบทั่วประเทศพม่า จากพม่าตอนล่างถึงตอนบน และเข้าไปถึงรัฐฉานด้วย การขบถกินบริเวณถึง 12 จังหวัดในจำนวน 20 จังหวัด ที่มีอยู่ในพม่าทั้งหมด อังกฤษใช้ทหารและอาวุธทันสมัยปราบอยู่ 2 ปี จึงราบคาบ ปรากฏว่าผู้ที่ถูกจับฐานขบถมีถึง 9 พันคน ผู้บาดเจ็บล้มตายในการขบถมีถึง 3 พันคน และผู้ที่ถูกพิพากษาประหารชีวิตด้วยการแขวนคอมีถึง 350 คน รวมทั้งอาจารย์ชานหัวหน้าขบถด้วย⁽⁷²⁾

อาจารย์ชานผู้นี้ได้กลายเป็นสัญลักษณ์หนึ่งของขบวนการขบถชาวนาต่อต้านลัทธิอาณานิคม ชีวิตประวัติของเขามีผู้นำมาค้นคว้าและเขียนวิเคราะห์กันมาก อาจารย์ชานเกิดเมื่อ พ.ศ. 2422 (1879) ในสมัยที่พม่าตอนบนยังดำรงเอกราชอยู่ และมีพระเจ้าธิบอเป็นกษัตริย์ พี่ชายของอาจารย์ชานถูกอังกฤษฆ่าตาย ต่อมาอาจารย์ชานบวชเป็นพระ และก็เป็นหมอยาแผนโบราณ เคยทำการเดินทางรักษาโรคให้คนพม่าทั้งทางเหนือและทางใต้ ดังนั้น จึงได้รับการเคารพจากคนพม่าเรียกว่า อาจารย์ (ชยา) นับว่าประสบการณ์เบื้องต้นของอาจารย์ชานได้อิทธิพลจากสังคมพม่าสมัยกษัตริย์ และได้รับการศึกษาผ่านการบวชเป็นพระมาก่อน เป็นลักษณะของผู้นำแบบดั้งเดิมที่อยู่ในชนบท

อาจารย์ชานได้เข้าร่วมกับขบวนการชาตินิยมสมัยใหม่กลุ่มของ GCBA และเมื่อ พ.ศ. 2467 (1924) อายุได้ 45 ปี อาจารย์ชานได้รับเลือกเป็นประธานกรรมการพิเศษของ GCBA ให้ทำการสำรวจสภาพชาวนา และนโยบายการเก็บภาษีอากรของอังกฤษ ประสบการณ์ระยะนี้ทำให้

ชายาซาน ผู้นำขบถชาวไร่ชาวนาต่อต้านอังกฤษ ปี 1930 ถูกจับเข้าคุกที่เมืองทวารวดี

อาจารย์ซานได้คลุกคลีกับชาวนา และเห็นปัญหาความยากลำบากในชนบทมากขึ้น และยิ่งมีความคิดที่จะต่อต้านอังกฤษมากขึ้น ในปี พ.ศ. 2472 (1929) อาจารย์ซานเริ่มชักชวนชาวนาให้ต่อต้านอังกฤษ จุดใหญ่ให้ต่อต้าน ไม่ยอมเสียภาษีรายหัว กับกฎหมายการป่าไม้ของอังกฤษ

นโยบายต่อต้านอังกฤษของอาจารย์ซานได้รับการสนองตอบจากชาวพม่าอย่างรวดเร็ว ถ้าเราจะนึกถึงสภาพของเหตุการณ์สมัยนั้นประกอบด้วยแล้ว จะทำให้เข้าใจขบวนการลุกฮือของชาวนาได้ดียิ่งขึ้น ในระหว่างเวลานั้น (หรือระยะเวลาก่อน พ.ศ. 2475 หน่อยหนึ่ง ดังที่ฝรั่งเรียกว่าทศวรรษ 1930 นั้น) เป็นระยะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก มีผลกระทบกระเทือนต่อราคาข้าวของพม่ามาก เมื่อข้าวราคาตก ชาวนาก็ลำบาก เราได้ทราบแต่ต้นแล้วว่าพม่าเป็นประเทศส่งข้าวออกอันดับหนึ่งของโลก ส่งออกปีละ $3\frac{1}{2}$ ล้านตัน ในขณะที่เดียวกันสภาพของชาวนาพม่าตอนล่างก็อยู่ในฐานะหนี้สินรุงรัง เมื่อราคาข้าวตกก็เกิดปัญหาทับถมเข้ามา ชีวิตของชาวนาทั่วไปในสังคมแบบนี้เป็นชีวิตที่ไม่แน่นอน มีปัญหาอยู่กับการอยู่รอดและความปลอดภัยมีกินไปเพียงปีหนึ่ง ๆ อาจกล่าวได้ว่าเป็นชีวิตที่จมอยู่ในน้ำ เพียงแต่จมูกโผล่ขึ้นมาหายใจได้เท่านั้น ถ้ามีอะไรเกิดขึ้นวิปริตหน่อยก็อาจจมน้ำตายได้ทันที

เมื่อราคาข้าวตก ชาวนาก็หันไปหาทางออกแบบปกติคือ หาเงินกู้ แต่นายทุนเงินกู้ (ซึ่งตอนนี้เป็นแขกอินเดีย) ก็เกิดกลัวว่าจะไม่มีทางได้คืน เพราะสภาพเศรษฐกิจตกต่ำมาก ก็เลยไม่ยอมปล่อยเงินกู้ ชาวนาก็หาทางออกไม่ได้

ในเวลาเดียวกันนั้น อังกฤษเกิดเสนอการเก็บภาษีแบบใหม่คือเก็บภาษีรายหัว และก็เรียกเก็บเป็นเงินตรา แต่เดิมชาวนาเคยเสียภาษี

ทั้งที่เป็นเงิน เป็นส่วยสินค้า หรือไม่ก็เป็นแรงงานเกณฑ์ตามระบบไพร่ ซึ่งอาจไม่ต้องใช้เงินตราโดยตรง (การเปลี่ยนแปลงครั้งนี้คล้ายกับการเลิกระบบเกณฑ์แรงงานไพร่ในสมัยรัชกาลที่ 5 และต่อมาเก็บภาษีรายหัวที่เรียกว่า *เงินรัชชูปการ* เงินรัชชูปการนี้เก็บเรื่อยมาจนถึงหลังการปฏิวัติ 2475 จึงเลิกไปเมื่อปลาย พ.ศ. 2481)

อนึ่งอังกฤษก็ยังออกกฎหมายเกี่ยวกับป่าไม้อีก คือห้ามการตัดไม้ใช้โดยไม่ได้รับอนุญาต ดังนั้นชาวชนบทที่พึ่งไม้ไผ่และไม่ต่าง ๆ ไม้ว่าจะทำพื้นหรือปลูกสิ่งก่อสร้าง ก็ถูกกระทบกระเทือนอย่างหนัก ทั้งภาษีรายหัวและกฎหมายป่าไม้ของอังกฤษนี้นับว่าเป็นนโยบายที่ผิดพลาดมาก คือไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของชนบทพม่า

ดังนั้น ชาวนาก็ต้องเผชิญกับภาษีใหม่ที่ต้องจ่ายเป็นเงินตรา และเผชิญกับข้อจำกัดเรื่องการใช้ไม้ นี่เป็นตัวเร่งที่สำคัญที่ทำให้ชาวนาหันไปร่วมมือกับอาจารย์ชาน

ขบวนการขบถอาจารย์ชานเริ่มจู่โจมตีสถานีป่าไม้ สถานีตำรวจ ผู้ใหญ่บ้านที่ร่วมมือกับอังกฤษ ตลอดจนแขกเงินกู้ บานปลายลุกลามไปอย่างรวดเร็ว อาจารย์ชานประกาศตั้งตนเป็นกษัตริย์สร้างพระราชวังใหม่ขนานนามว่า *นครพุทธราชา* ใช้เครื่องสูงแบบกษัตริย์ ตั้งภริยาของตนเป็นมเหสี แจกจ่ายเครื่องกลางของคลังให้ชาวนาที่รวมเป็นกองทัพสู้อังกฤษ อาจารย์ชานตั้งชื่อขบวนการของตนว่า *สมาคมนครุฑ* หรือ Galon Athins (Galon เป็นภาษาพม่าซึ่งแปลว่าครุฑ และ Athins แปลว่าสมาคม) อาจารย์ชานถือว่าสมาคมนครุฑของตนกำลังสู้กับ *นาค* ซึ่งหมายถึงอังกฤษ

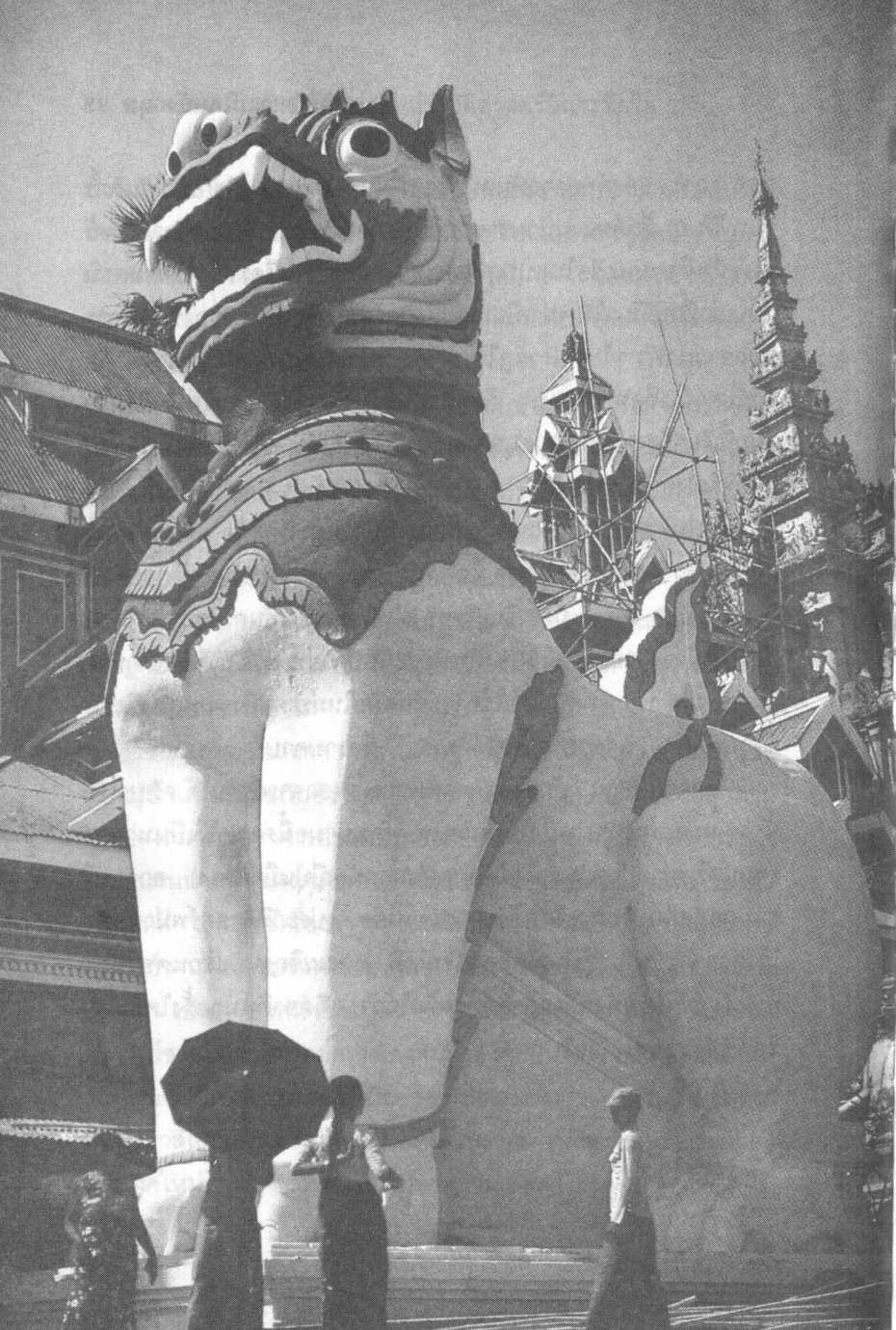
มองเผิน ๆ ขบวนการขบถอาจารย์ชานเข้าลักษณะคนบ้า เพราะหันไปหาสัญลักษณ์เก่า ๆ ของกษัตริย์โบราณ คล้ายกับพยายามจะตั้งราชวงศ์ใหม่ขึ้นมา ทั้งยังหันไปหาความเชื่อทางไสยศาสตร์ของคลังที่ไม่

สามารถจะต่อกรกับอาวุธทันสมัยของอังกฤษได้ คล้ายกับขบวนการขบวนการผู้มิชชันนารี ที่ถูกขนานนามว่าขบวนการผู้มิชชันนารี แต่ขบวนการขบวนการขบวนการที่ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อในแบบเก่าและความพยายามที่จะสร้างสังคมตามแบบเก่าที่เคยมีมาในพม่าเป็นเวลาหลายร้อยปี เป็นรูปของขบวนการขบวนการชาวนาทั่ว ๆ ไปที่ปรากฏในเอเชีย (ตลอดจนยุโรปสมัยกลาง) คืออิงกับความเชื่อทางศาสนา ยึดสถาบันเก่าเพื่อสร้างสังคมใหม่ วิธีการแบบนี้เรียกร้องความสนับสนุนจากชนบทได้เป็นอย่างดี เพราะเป็นความเชื่อที่ยังฝังอยู่ในหมู่ชาวนา

แน่นอนขบวนการแบบนี้เป็นขบวนการที่ถอยหลัง ขาดความรู้เกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงของโลกสมัยใหม่ ขบวนการเหล่านี้ถูกรับปราชญ์ปราชญ์ในที่สุด เพราะเมื่อเผชิญกับกองทัพและอาวุธทันสมัยก็ถูกฆ่าตายเป็นใบไม้ร่วง อังกฤษใช้กองทัพที่ประกอบด้วยทหารอินเดียและทหารกะเหรี่ยงถึง 12,000 คน โดยใช้อาวุธปืนสมัยใหม่ระดมยิง กระนั้นก็ตามอังกฤษก็ต้องใช้เวลาปราบอยู่เกือบ 2 ปี จึงราบคาบ

อาจารย์ชานถูกจับส่งขึ้นศาลพิพากษา (อาจารย์ชานได้ ดร.บามอนักกฎหมายพม่ารุ่นใหม่เป็นทนายให้ ดร.บามอนี้ต่อมาได้เป็นนายกรัฐมนตรีพม่าสมัยอาณานิคมอังกฤษและสมัยญี่ปุ่นยึดครอง) อาจารย์ชานถูกตัดสินประหารชีวิตด้วยการแขวนคอ ประวัติศาสตร์พม่ากล่าวไว้ว่าอาจารย์ชานปฏิเสธที่จะอุทธรณ์คดี และเผชิญการแขวนคออย่างทรชนง พร้อมทั้งกล่าวคำสุดท้ายทิ้งไว้ว่า “เกิดชาติหน้าครั้งใดขอให้ข้าพิชิตอังกฤษตลอดไป”

บทที่ 3

สมัยเอกราช

เราได้เห็นมาแล้วว่าในสมัยอาณาจักรน่านใจ สภาพทางเศรษฐกิจ และสังคมเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ในระยะเวลากลางพุทธศตวรรษที่ 25 (หรือต้นศตวรรษที่ 19 ระยะเวลาก่อนและหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 นั้น) ประชากรพม่าในชนบทคือพวกชาวนาได้ตกอยู่ในสภาพที่แร้นแค้น ถูกเอารัดเอาเปรียบ หนี้สินรุงรัง ความไม่พอใจต่อสภาพชีวิตของตนได้ปะทุอย่างรุนแรงในกรณีขบถอาจารย์ชาน ในขณะที่เดียวกัน ในเมืองใหญ่ของพม่าก็เกิดความเปลี่ยนแปลง ผู้นำรุ่นใหม่ของพม่าที่ได้อิทธิพลจากการศึกษาแบบตะวันตก ก็ได้รวมตัวเป็นชนชั้นกลางในเมือง ตั้งขบวนการต่าง ๆ เช่น YMBA GCBA และสมาคมชาวเราพม่า มีจุดหมายมั่นปลายในการกู้เอกราชพม่า ดูเหมือนว่าความเปลี่ยนแปลงหลายระดับนี้กำลังกลายเป็นพลังสำคัญ และจะผลักดันการปลดปล่อยประเทศในที่สุด ซึ่งก็จะเป็นสมัยของสงครามโลกครั้งที่ 2 และการยึดครองของญี่ปุ่น

76 พม่า : ขบวนการนักศึกษา กับประวัติศาสตร์อันระทึกใจ

ก่อนที่จะก้าวไปถึงสมัยรบต่อสู้เพื่อเอกราชนั้น เราควรศึกษาการปกครองของอังกฤษอีกสักหน่อย อังกฤษนั้นนับได้ว่าเป็นมหาอำนาจอาณานิคมที่มีนโยบายเสรีนิยมมาก ถ้าจะเปรียบกับนโยบายที่อนุรักษนิยมอย่างฝรั่งเศสในอินโดจีน และอย่างฮอลันดาในอินโดนีเซีย อังกฤษได้ยอมให้มีความเคลื่อนไหวทางการเมืองและการปรับปรุงการปกครองในพม่าอย่างชนิดที่ฝรั่งเศสและฮอลันดาไม่ยอมทำ

การเคลื่อนไหวของขบวนการชาตินิยมพม่าทำให้อังกฤษยินยอมพิจารณาปัญหาการปกครองตนเองของพม่า ภายหลังจากประท้วงใหญ่ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 อังกฤษก็ตกลงตั้งระบบปกครองตนเองของพม่า (อังกฤษเรียกระบบนี้ว่า Dyarchy คือให้มีการปกครองสองระดับระดับหนึ่ง ให้คนท้องถิ่นปกครองเอง อีกระดับคือด้านสำคัญ ๆ เช่น กองทหาร การคลัง และการต่างประเทศ จะคุมอยู่ อังกฤษนำระบบนี้มาใช้กับอินเดียก่อนเมื่อ พ.ศ. 2462 หรือ ค.ศ. 1919) อังกฤษยอมให้ระบบนี้กับพม่าเมื่อ พ.ศ. 2466 (1923) และภายหลังขบถอาจารย์ชานคือในปี พ.ศ. 2478 (1935) อังกฤษก็แยกพม่าออกมาจากอินเดีย ครั้นสองปีต่อมาก็ให้รัฐธรรมนูญกับพม่าในปี พ.ศ. 2480 (1937)⁽⁷³⁾

ดังนั้นในระหว่างก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 นั้น พม่าก็ได้ระบบการปกครองตัวเองมากขึ้น ๆ อังกฤษมีความหวังว่าการยินยอมให้มีระบบรัฐสภา การเลือกตั้ง และการมีนายกรัฐมนตรีเป็นคนพม่าเอง (คือ ดร.บามอ) นี้ จะทำให้คนพม่าพอใจต่อการปกครองของอังกฤษ อังกฤษยังจะคุมอยู่แต่การทหาร การคลัง และการต่างประเทศ (นับว่าเป็นนโยบายการปกครองอาณานิคมที่ก้าวหน้าพอสมควร คล้ายกับที่สหรัฐอเมริกาปฏิบัติในฟิลิปปินส์)

อย่างไรก็ตาม ระบบการปกครองตนเองนี้ไม่ประสบความสำเร็จ

ที่ไม่เห็นด้วยกับระบบอาณานิคมฝรั่ง ก็ไม่เห็นด้วยกับญี่ปุ่นที่เข้ามา เพราะต่างมองว่าในที่สุดญี่ปุ่นแม้จะประกาศคำขวัญเกี่ยวกับความเป็นเอเชียด้วยกันเท่าไร ก็คงไม่พ้นการเข้ามาเป็นเจ้าของอาณานิคมแทนฝรั่งในที่สุด สภาพทางเศรษฐกิจของดินแดนตกต่ำลงขาดแคลนอาหารและยารักษาโรค เส้นทางคมนาคมถูกตัดขาด ผู้คนต้องอพยพหนีสงคราม บางแห่งก็ถูกญี่ปุ่นเกณฑ์แรงงาน งานอาชีพก็หยุดชะงักลง ดังนั้นในบางประเทศถึงแม้จะมีผู้นำที่เข้าร่วมกับญี่ปุ่น แต่ก็มีผู้นำไม่น้อยที่ตั้งตนต่อต้านญี่ปุ่น เช่นใน ฟิลิปปินส์ มลายู และไทย (ซึ่งมีขบวนการเสรีไทยภายใต้การนำของนายปรีดี พนมยงค์ ส่วนจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีสมัยนั้นเห็นด้วยว่าควรเข้ากับญี่ปุ่น เริ่มด้วยยอมให้ญี่ปุ่นผ่านแดนประเทศไทย เพราะเห็นว่าจะเลี่ยงการปะทะกับญี่ปุ่นได้ แต่ต่อมาเห็นว่าญี่ปุ่นอาจจะชนะสงครามจึงเข้าร่วมกับญี่ปุ่นด้วยการประกาศสงครามต่ออังกฤษและสหรัฐอเมริกาในเดือนมกราคม 2485 แต่ก็เปลี่ยนนโยบายอีกเมื่อเห็นญี่ปุ่นใกล้จะแพ้สงคราม)

ในสถานการณ์สงครามโลกครั้งที่ 2 นี้ ผู้ก่อการเอกราชของพม่าได้เข้าร่วมกับญี่ปุ่น นักชาตินิยมทะชินจำนวน 30 นาย หรือที่เรียกกันว่า “ตรีทศมิตร” หรือ “30 วีรชน”⁽⁷⁴⁾ ได้ลอบหนีออกจากพม่าไปตั้งแต่ พ.ศ. 2483 พวกนี้หนีไปรับการฝึกวิชาการทหารกับญี่ปุ่นในเกาะไหหลำ ในจำนวน “30 วีรชน” นี้ก็มีองซานร่วมอยู่ด้วย องซานเป็นผู้ที่ได้รับสมญาต่อมาว่า “บิดาแห่งเอกราชพม่า” องซานเป็นอดีตผู้นำนักศึกษาในมหาวิทยาลัยย่างกุ้งมาก่อน เคยได้รับตำแหน่งหัวหน้าของ *สมาคมชาวเราพม่า*

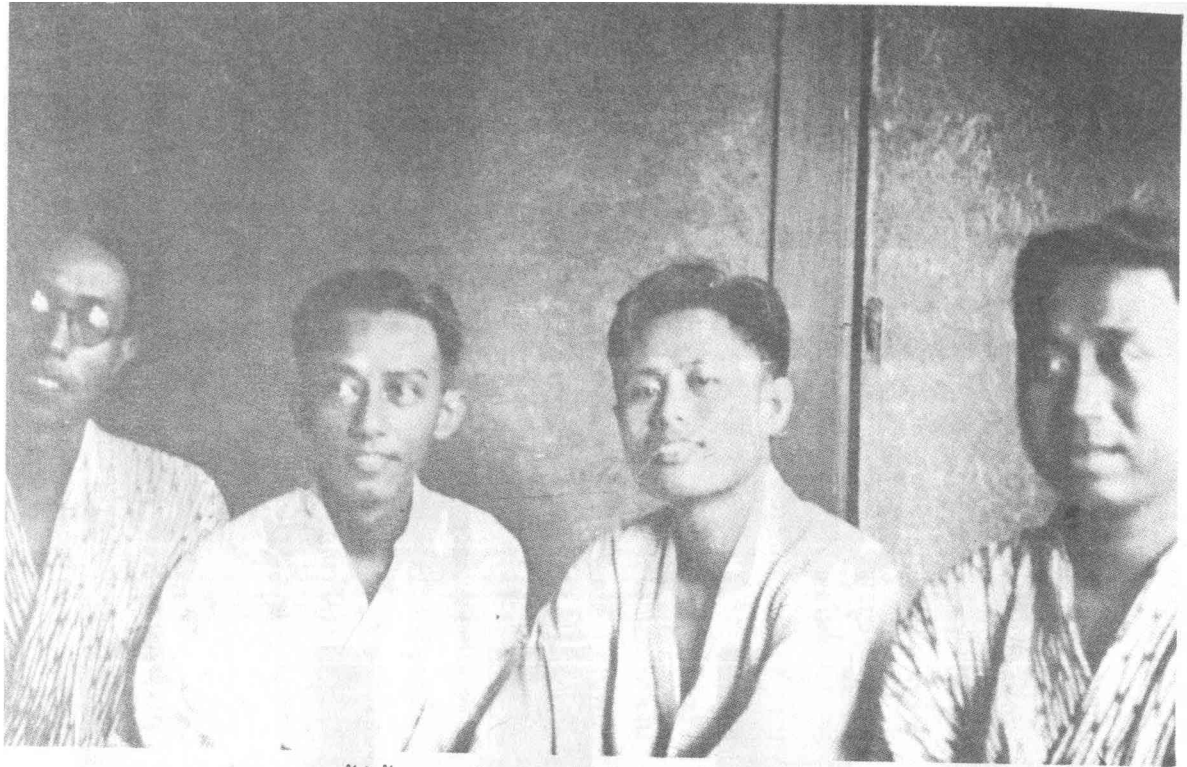
“30 วีรชน” ตั้งกองทัพเอกราชพม่าขึ้น (Burmese Independence Army, BIA) พวกนี้ตามกองทัพญี่ปุ่นเข้ามาไทย และเดินทางต่อเข้าไปยึดพม่าจากอังกฤษ ดังนั้นในสมัยของการยึดครองของญี่ปุ่นนี้

ผู้นำพม่าก็เป็น “ผู้ร่วมมือ” กับญี่ปุ่น อองซานได้รับแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีกลาโหมเมื่อมีอายุเพียง 28 ปี แต่ในที่สุด ผู้นำพม่ากลุ่มนี้ก็เห็นว่าการร่วมมือกับญี่ปุ่นนั้นตนเองก็เป็นเพียงหุ่น ญี่ปุ่นหาได้มีจุดประสงค์จะให้เอกราชพม่าอย่างจริงจังไม่ ญี่ปุ่นดูจะยึดพม่าไว้เป็นเวลานานเพื่อขยายไปโจมตีอาณานิคมอินเดียของอังกฤษ

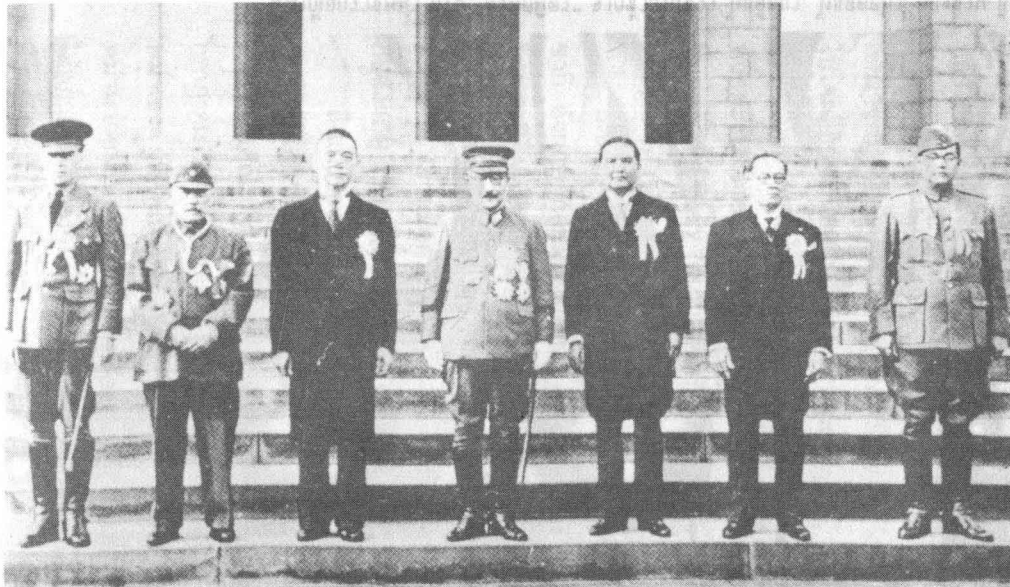
เมื่อสงครามโลกดำเนินไปและมีท่าทีว่าญี่ปุ่นจะปราชัยสงคราม พวกทะชินก็วางแผนใหม่ที่จะตัดอำนาจญี่ปุ่น และได้จัดตั้งองค์การลับขึ้นต่อต้าน มีชื่อว่า “สันนิบาตเสรีชนต่อต้านฟาสซิสต์” (Anti-Fascist People's Freedom League หรือ AFPFL) (75)

เมื่อญี่ปุ่นปราชัยถูกระเบิดปรมาณู 2 ลูกที่เมืองฮิโรชิมาและนางาซากิ อังกฤษก็กลับมายึดอาณานิคมในพม่าใหม่ นโยบายของอังกฤษในตอนนั้นคือให้เอกราชพม่า และลอร์ดหลุย เมาด์แบตตัน ผู้บัญชาการทหารของสัมพันธมิตรในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ตกลงไม่เอาโทษพวกทะชิน ที่ “ร่วมมือกับญี่ปุ่น” AFPFL ได้รับรองเป็นองค์การที่จะเจรจากับอังกฤษ พม่าได้รับเอกราชเมื่อวันที่ 4 มกราคม 2491

ถึงแม้ว่าอองซานจะได้รับสมญาว่า “บิดาแห่งเอกราชพม่า” ก็ตาม เขามิได้มีโอกาสมีชีวิตอยู่จนพม่าได้เอกราช ทั้งนี้เพราะอองซานและสมาชิกในคณะรัฐมนตรีพม่าบางนาย ถูกลอบสังหารเสีย เมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม 2490 การลอบสังหารครั้งนี้เป็นปัญหาความขัดแย้งภายในของพม่าเอง ผู้ที่เป็นหัวหน้าลอบสังหารคือ อูซอ ซึ่งเคยเป็นนายกรัฐมนตรีพม่ามาก่อนในสมัยอาณานิคมอังกฤษ อูซอเป็นนักการเมืองฝ่ายขวา ได้พยายามติดต่อยุติร่วมมือกับญี่ปุ่นมาก่อนสมัยสงคราม เมื่ออังกฤษสืบความลับได้ก็เลยจับอูซอเนรเทศไปอยู่คุกกันดาในแอฟริกา ครั้นสงครามสงบลงอูซอได้รับการปลดปล่อยกลับมาพม่า กลุ่มนักการเมืองฝ่ายขวา

ผู้นำกู้เอกราชพม่า หรือ “ตรีทศมิตร” จากซ้ายไปขวา โบเล็ดยา, โบเสตคยา, อองซาน และตุนโอก

ผู้นำของประเทศในกลุ่ม “มหาเอเชียบูรพา” ไปประชุมที่โตเกียว เมื่อ 6 พฤศจิกายน 1943 จากซ้ายไปขวา บามอ : นายกรัฐมนตรีพม่า, จางจุงฮุย : นายกรัฐมนตรีแมนจูว์, วัังจิงเว : ประธานาธิบดีจีน, โตโจ : นายกรัฐมนตรีญี่ปุ่น, พระองค์เจ้าวรณไวทยาการ (ผู้แทนของจอมพล ป. พิบูลสงคราม), ไฮเซ ลอเรล : ประธานาธิบดีฟิลิปปินส์, สุกาส จันทรโกส : หัวหน้าอินเดียนเสรี

เท่าไร ถึงแม้อังกฤษจะยินยอมให้มีรัฐสภา การเลือกตั้ง รัฐธรรมนูญ แต่อำนาจที่แท้จริงก็ยังคงอยู่ในมืออังกฤษ เพราะอังกฤษยังคงคุมกองทหาร และคลังอยู่ ฉะนั้นนายกรัฐมนตรีย่อมก็ถูกดูว่าเป็นแต่เพียงหุ่นของอังกฤษ คนพม่าที่เห็นด้วยกับอังกฤษก็ถูกมองว่าร่วมมือกับชาวต่างชาติ ในขณะที่เดียวกันเมื่อเข้าทำงานกับอังกฤษก็ไม่สามารถทำงานได้เต็มที่ เพราะไม่มีอำนาจจริงเหนือกองทัพกับการคลัง ซึ่งก็ถูกเจ้านายอังกฤษมองอีกว่าไร้ประสิทธิภาพ ปัญหาจึงอยู่ในรูปที่ก่อกวนไม่เข้าค่ายไม่ออก

หนึ่งในระบบการปกครองตนเองนั้นต้องมีการเลือกตั้ง แต่ระบบรัฐสภาด้วยการเลือกตั้งนั้นเป็นระบบที่ต้องใช้เงินทุนมาก การเลือกตั้งต้องมีเงินที่จะหาเสียงหาความสนับสนุนต่าง ๆ ซึ่งเป็นระบบที่สำเร็จในประเทศที่เศรษฐกิจดีไปแล้วอันดับหนึ่ง นักการเมืองสามารถหาเงินสนับสนุนจากวงการธุรกิจในรูปแบบของเงินสมาชิกเงินบริจาคได้ แต่ในพม่าคนที่มีเงินนั้นหาใช่คนพม่าไม่ กลับเป็นชาวอินเดียและชาวจีน ฉะนั้นนักการเมืองพม่าก็ขาดเงินที่จะรณรงค์ทางการเมือง ครั้นจะหันไปหาเงินสนับสนุนจากอินเดียและจีนก็ลำบาก เพราะเป็นการหาเงินจากคนต่างชาติ กลายเป็นถูกมองว่าเป็นหุ่นของชาวต่างชาติไปอีก และก็จะขาดเสียงสนับสนุนจากชาวพม่าด้วยตนเอง ชาวพม่ากำลังมีความรู้สึกชาตินิยมที่ต่อต้านต่างชาติอย่างหนักดังที่กล่าวมาแล้ว ปัญหาก็คือก่อกวนไม่เข้าค่ายไม่ออกอีก และอาจกล่าวได้ว่าระบบที่อังกฤษนำมาใช้นั้นมิได้ประสบความสำเร็จเพียงเท่าใด

สงครามโลกครั้งที่ 2 กับขบวนการเอกราชพม่า

เหตุการณ์สำคัญที่มีส่วนนำมาซึ่งเอกราชของพม่าและต่อบรรดาประเทศอาณานิคมเป็นจำนวนมากก็คือสงครามโลกครั้งที่ 2 สงคราม

82 พม่า : ขบวนการนักศึกษา กับประวัติศาสตร์อันระทึกใจ

โลกปะทุขึ้นในยุโรปหลายปี นับตั้งแต่ พ.ศ. 2482 (1939) แล้วความขัดแย้งและสภาพสงครามระหว่างสัมพันธมิตรและอักษะนั้น เปิดโอกาสให้คนพม่ารวมตัวกันได้เต็มที่ และเมื่อสงครามระบอบถึงเอเชีย คือเมื่อญี่ปุ่นเปิดสงครามมหาเอเชียบูรพาขึ้น ขบวนการเอกราชพม่าก็ก้าวขึ้นสู่จุดสุดยอด ผู้นำพม่าที่ว่าโอกาสอันงามนี้เข้าร่วมกับญี่ปุ่นต่อสู้กับอังกฤษทันที

ในระยะเวลาเพียง 5 เดือน ตั้งแต่ธันวาคม 2484 ถึงเมษายน 2485 กองทัพญี่ปุ่นเปิดจากการรบและรุกแบบสายฟ้าแลบ ใจเมติกองทัพเรือของอเมริกาที่เพิร์ลฮาร์เบอร์ ยกพลขึ้นบกในประเทศไทย จมเรือของอังกฤษในมลายูและสิงคโปร์ เข้ายึดฟิลิปปินส์ และอินโดนีเซีย

การรุกแบบสายฟ้าแลบของญี่ปุ่นนี้ทำลายอำนาจของฝรั่งไปในทวีปเดียว กองทัพบกญี่ปุ่นเข้าปกครองพม่า มลายู สุมาตรา ฮาวาย และฟิลิปปินส์ ส่วนกองทัพเรือก็เข้ายึดครองบอเนียว สุลาเวซี (ซีซีบีเอส) โมลุกกะ และนิวกินี นับได้ว่าญี่ปุ่นสร้างเปลี่ยนแปลงขนานหนักทางด้านจิตวิทยา อาณานิคมที่ฝรั่งมีมานับร้อยปีก็สิ้นสุดลง ญี่ปุ่นสร้างตนเองเป็นผู้นำใหม่ของเอเชีย เสนอคำขวัญ เช่น “เอเชียเพื่อคนเอเชีย” หรือแผนการณ์ เช่น “วงศ์ไพบูลย์มหาเอเชียบูรพา” เพื่อลบล้างอำนาจของฝรั่ง ในขณะที่เดียวกันชนเอเชียหลายชาติก็มองญี่ปุ่นในระยะแรกว่าเป็น “ดวงประทีป” ที่จะส่องแสงสว่างให้กับขบวนการเอกราชของตน

สิ่งที่ญี่ปุ่นทำหลังจากยึดครองดินแดนได้ ก็คือใช้นโยบายการเมืองนำ ญี่ปุ่นมุ่งหน้าตัดอิทธิพลฝรั่งที่มีนโยบายเศรษฐกิจนำมาก่อน เปลี่ยนตัวบุคคลที่ทำหน้าที่บริหารอาณานิคม ทั้งข้าราชการใหม่ที่มีหัวต่อด้านฝรั่ง ผลก็คือมีการตื่นตัวอย่างมากยิ่งขึ้นในหมู่ชนชาติเมืองขึ้น

สงครามโลกครั้งที่ 2 ก่อความปั่นป่วนในเอเชียยิ่ง ผู้คนจำนวนมาก

ของอุซฮอหวังว่าจะได้กลับมามีบทบาททางการเมืองอีก แต่ประสบการณ์
ผิดหวัง ดังนั้นกลุ่มอุซฮอก็ขัดแย้งกับ AFPFL ขององซอนมาก ผลสุดท้าย
ก็มีการวางแผนสังหารกัน

ปัญหาภายในของพม่าภายหลังเอกราช

พม่าได้เอกราชมาด้วยการนำของ AFPFL ที่ได้เปลี่ยนบทบาทจาก
สมาคมลับ ต่อต้านญี่ปุ่น มาเป็นแกนกลางทางการเมืองในการเจรจากับ
อังกฤษ และเปลี่ยนฐานะเป็นพรรคการเมืองในที่สุด พรรค AFPFL เรียก
ได้ว่าเป็นการรวมตัวของผู้คนต่าง ๆ เป็นพรรคผสมของความรู้สึกชาตินิยม
เป็นพลังที่รวมกันเพื่อเอกราช มีทั้งนักการเมืองต่างฝ่ายต่างอุดมการณ์
ซึ่งรวมทั้งพวกคอมมิวนิสต์พม่าด้วย เมื่อองซอนถูกลอบสังหารแล้ว
อูนูได้ขึ้นมาเป็นผู้นำของ AFPFL แทน อูนูเคยดำรงตำแหน่งรองประธาน
ขององค์การนี้มาก่อน อดีตก็เคยเป็นนักศึกษาสมัยของพวกทะซิน เป็น
ผู้มีชื่อเสียงว่าเคร่งครัดพุทธศาสนายิ่ง และเป็นผู้ที่อังกฤษเลือกขึ้นมา
เป็นผู้นำแทนองซอน

ปัญหาแรกที่เผชิญหน้าผู้นำ AFPFL ในระยะแรกก็คือ ปัญหาเอกภาพ
ของพรรค กล่าวได้ว่าผู้นำพม่าแตกแยกออกเป็นหลายฝ่าย และเกิดสภาพ
ของสงครามกลางเมืองขึ้น ความแตกแยกของพรรคเริ่มด้วยการขับไล่สมาชิก
ที่เป็นคอมมิวนิสต์ออกไป ผู้นำพม่าเห็นว่าการมีสมาชิกเป็นคอมมิวนิสต์
จะเป็นอุปสรรคในการเจรจากับอังกฤษ ดังนั้นภายหลังสงครามโลก
เพียงหนึ่งปี กลุ่มคอมมิวนิสต์ที่ต่อมาเรียกกันว่าพวก “ธงแดง” ก็ถูก
ขับไล่ออก และแยกตัวไปเข้าป่าต่อสู้กับรัฐบาล ต่อมาอีก 3 ปี คอมมิวนิสต์
ที่เรียกว่า “ธงขาว” ซึ่งเชื่อว่าเป็นสายที่นิยมรัสเซียก็แยกตัวออกเช่นกัน⁷⁶

พรรค AFPFL แตกแยกและอ่อนแอมากขึ้นเมื่อมีการขับไล่สมาชิก

84 พม่า : ขบวนการนักศึกษา กับประวัติศาสตร์อันระทึกใจ

ที่เป็นผู้นำกรรมกรและชาวนาออกไปอีก พวกนี้เป็นกลุ่มจากพรรคชาวนากรรมกรพม่า (Burma's Workers and Peasants' Party, BWPP) BWPP คัดค้านนโยบายของรัฐบาลอนุที่ลงมติเห็นด้วยกับข้อเสนอของอเมริกาที่ให้สหประชาชาติเข้าแทรกแซงในสงครามเกาหลีเมื่อ พ.ศ. 2493 (1930)⁽⁷⁷⁾

ปัญหาที่สหภาพพม่าใหม่ต้องเผชิญก็คือ ปัญหาชนกลุ่มน้อย ดังที่เราเห็นมาแล้วในอดีตว่าอาณาจักรพม่าราชวงศ์ต่าง ๆ พยายามอย่างยิ่งที่จะสร้างความเป็นใหญ่ด้วยการรวมพม่าเป็นเอกภาพ และพยายามทำลายอาณาจักรอื่น ๆ ของ มอญ ยะไข่ และฉาน (ไทยใหญ่) บรรดาชนพวกนี้ (ที่จะมาเรียกว่าชนกลุ่มน้อยในสมัยหลัง) พยายามต่อรองหลบเลี่ยงการถูกยึดครองจากศูนย์กลางของพม่า บางครั้งก็ยอมเป็นประเทศราช บางครั้งก็ลุกฮือขึ้นมาสู้กับพม่า ปัญหานี้หาได้หมดไปในสมัยอาณานิคมอังกฤษไม่ เพียงแต่คุกรุ่นอยู่เบื้องล่าง เมื่อพม่าได้เอกราชปัญหาก็กลับมาอีก พวกมอญและฉานพยายามต่อรองที่จะมีการปกครองตนเอง ดังนั้นพม่าสมัยเอกราชจึงปรากฏเป็นรูปของสหภาพ(Union) เป็นลักษณะของสหพันธรัฐ แต่อำนาจการปกครองที่แท้จริงกลับอยู่ที่ชาวพม่า

ในปี 2491 (1948) พวกกะเหรี่ยงได้ก่อกบฏขึ้น พวกกะเหรี่ยงนี้ นับว่าได้สิทธิและผลประโยชน์ในสมัยอาณานิคมของอังกฤษ อังกฤษได้เปลี่ยนให้พวกนี้หันมาเข้ารีต และคนกะเหรี่ยงจำนวนมากก็เข้ารับราชการอยู่ในกองทัพของอาณานิคมอังกฤษ (อังกฤษมักใช้นโยบายเอากองกลุ่มน้อยมาเป็นกำลังกองทัพของตนในอาณานิคม เช่น ใช้ทหารกูรข่าในอินเดีย และในพม่าก็มีสถิติคนกะเหรี่ยงอยู่ในกองทัพอังกฤษสูงมาก ปรากฏว่าในสมัยอาณานิคมนั้น คนพม่าซึ่งมีจำนวนถึง 75 เปอร์เซ็นต์ของประชากรทั่วประเทศ กลับมีทหารเป็นชาวพม่าอยู่ในกองทัพเพียง 7 เปอร์เซ็นต์ ส่วนกะเหรี่ยงซึ่งประกอบเป็นประชากรของพม่าเพียง

9 เปอร์เซ็นต์ กลับเป็นทหารอยู่ในกองทัพของอังกฤษด้วยสัดส่วนที่สูงมาก ถึง 38 เปอร์เซ็นต์) ในสมัยการปราบปรามขบถอาจารย์ชาน อังกฤษ ก็ใช้ทหารกะเหรี่ยงพวกนี้ปราบปราม ดังนั้น เมื่อพม่าได้เอกราช ชาวกะเหรี่ยงดูจะเป็นผู้เสียผลประโยชน์มาก

เพียงระยะเวลาหนึ่งปีของเอกราช พม่าก็ตกอยู่ในสภาพของสงครามกลางเมือง รัฐบาลพม่าควบคุมได้แต่เพียงเมืองใหญ่ ๆ เท่านั้น ดินแดนชนบทถ้าไม่ตกอยู่ในอำนาจของพรรคคอมมิวนิสต์ ก็ตกอยู่ภายใต้พวกขบถชนกลุ่มน้อย เช่น มอญ ฉาน กะเหรี่ยง⁽⁷⁸⁾ นี่เป็นปัญหาที่ยังมีอยู่ในพม่าปัจจุบัน

ในช่วงเวลาดังกล่าว นายกรัฐมนตรีอูนูเป็นผู้คุมบังเหียนรัฐบาล การปกครองของพม่าเป็นไปในรูปประชาธิปไตยแบบรัฐสภา มีการเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2494, 2495, 2499 (1951, 1952, 1956) พรรค AFPPF ของอูนูกำชัยชนะเลือกตั้งไว้ได้ แต่ในขณะเดียวกัน AFPPF ก็แตกแยกและอ่อนแอลงทุกที ในทางตรงกันข้ามพรรคฝ่ายค้านที่แยกออกไป เช่น พรรคสังคมนิยม และพรรค BWPP ก็เริ่มสร้างฐานความสนับสนุนของตนขึ้นมา

ความอ่อนแอของ AFPPF และความปั่นป่วนในการเมืองพม่า นั้น ทำให้อูนูพยายามหันไปหาเสี้ยมสนับสนุนจากประเด็นของพุทธศาสนา อูนูเน้นนโยบายการส่งเสริมศาสนา มาก มีการจัดการสังคายนาพระไตรปิฎก ระดับโลกขึ้น เมื่อปี พ.ศ. 2497-2499 (1954-1956) อูนูเชิญพระสงฆ์จากทั่วโลกมาชุมนุม และประกาศการฉลองพุทธศตวรรษครบ 25 ศตวรรษ ด้วย (พม่าฉลองครบ 25 พุทธศตวรรษในปี พ.ศ. 2499 เพราะพม่านับ พ.ศ. ก่อนไทย 1 ปี ดังนั้น พ.ศ. 2499 ของไทยจึงตรงกับ พ.ศ. 2500 ของพม่า การเฉลิมฉลองครบ 25 พุทธศตวรรษของอูนูนี้คล้ายกับการฉลอง

ในเมืองไทยของจอมพล ป. พิบูลสงคราม อนุเองก็ได้รับเชิญมาเมืองไทย เดินทางไปขอขมาต่อซากหักพังของอยุธยา สมัยที่อนุมาเยือนนั้นบังเอิญ มีหนังสือเรื่อง “นเรศวรมหาราช” ฉายอยู่ที่ศาลาเฉลิมไทย รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามกลัวจะระคายเคืองต่ออากันตุงะ เลยให้โรงหนังศาลาเฉลิมไทยเอาผ้าคลุมป้ายและรูปชนข้างยุทธหัตถีที่หน้าโรงเสีย ระยะเวลาที่ตรงกับตอนปลาย ๆ สมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามแล้ว หลังการฉลองครบ 25 พุทธศตวรรษไม่เท่าไร จอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็ถูกจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายทหารคนสนิททำการรัฐประหาร ต้องลี้ภัยไปอยู่ญี่ปุ่นจนกระทั่งสิ้นชีวิต)

อนุประกาศอุดมการณ์ของประเทศว่าเป็น พุทธสังคมนิยม (Buddhist Socialism) พยายามตีความและใช้หลักพุทธศาสนาประสานกับลัทธิมาร์กซิสต์ ดังนั้นในด้านหนึ่ง อนุก็พยายามหาความสนับสนุนจากชาวพุทธ อีกด้านหนึ่งก็พยายามสร้างความทันสมัยด้วยการเป็นสังคมนิยม และในเวลาเดียวกันก็พยายามตัดกำลังฝ่ายสังคมนิยมและฝ่ายคอมมิวนิสต์ที่เป็นฝ่ายนักการเมืองตรงข้ามกับตนด้วย นี่จะเป็นวิธีเดียวกันที่ทหารพม่าจะนำมาใช้

นอกจากการปรับปรุงแก้ไขดังกล่าว อนุเริ่มยอมที่จะเจรจาปัญหากับชนกลุ่มน้อย เช่น พูดถึงปัญหาเอกราชของยะไข่และมอญ

อาจกล่าวได้ว่าพม่าสมัยเริ่มเอกราชนี้ มีปัญหาทางด้านการเอกภาพของผู้นำ สถาบันการเมืองอย่าง AFPFL ยังขาดประสบการณ์และความสนับสนุนทางการเมืองมาก ขาดฐานโดยตรงจากประชาชน ทั้งยังไม่ได้ได้รับความร่วมมือจากข้าราชการประจำอีกด้วย พวกข้าราชการประจำเหล่านี้หมายถึงทั้งทหารและพลเรือน พวกนี้ส่วนมากมาจากครอบครัวคนชั้นสูง ตรงข้ามกับนักการเมืองที่จะมาจากครอบครัวระดับกลาง พวกข้าราชการ

ประจำมักไม่ชอบใจและไม่ไว้วางใจนักการเมืองนัก ส่วนหนึ่งก็กลัวอำนาจนักการเมือง AFPFL อีกส่วนหนึ่งก็เหยียดหยามนักการเมือง และอีกส่วนหนึ่งก็มีความเห็นว่าปัญหาต่าง ๆ ที่พม่าเผชิญอยู่นั้นมีนักการเมืองเป็นต้นเหตุ

ทหารพม่ากับการเมืองและลัทธิสังคมนิยม

ในขณะที่พรรคการเมือง AFPFL อ่อนแอลงนั้น ทางด้านทหารพม่าก็ดูเข้มแข็งขึ้น มีการปรับปรุงกองทัพพม่าขนานใหญ่ ในระหว่างปี 2492-2493 (1949-1950) ภายหลังขบถกะเหรี่ยงนั้น พวกทหารกะเหรี่ยงในกองทัพที่ตกทอดมาแต่สมัยอาณานิคมก็ถูกขจัดออกไปด้วย ทำให้กองทัพพม่ามีเอกภาพมากขึ้น และในสมัยสงครามกลางเมือง ทหารพม่าได้เข้ามามีบทบาทอย่างมาก ด้วยการปราบขบถ ซึ่งก็ทำให้มีบทบาททางการเมืองเพิ่มขึ้น กองทัพพม่าดูจะกลายเป็นองค์กรเดียวที่เข้มแข็งมีเอกภาพอยู่ มีอาวุธและระเบียบวินัยที่ควบคุมกันได้ ยิ่งอูนูและ AFPFL ประสบปัญหามากขึ้นเท่าไร ทหารก็ดูกลายเป็นองค์กรเดียวที่จะเข้ามาควบคุมสถานการณ์ กองทัพพม่าก็เหมือนทหารอื่น ๆ ในประเทศโลกที่สามที่มักถือข้ออ้างเรื่องเอกภาพความมั่นคงเข้ามาควบคุมทางการเมือง นโยบายทางพุทธศาสนาและชนกลุ่มน้อยของอูนูสร้างความตื่นตระหนกให้ทหารพม่าอย่างยิ่ง

เมื่อถึง พ.ศ. 2501 (1958) อูนูไม่สามารถรักษาสถานการณ์ไว้ได้ อูนูต้องหันไปหาความช่วยเหลือจากกองทัพภายใต้การนำของนายพลเนวิน อูนูขอให้ทหารเข้ามาปกครองชั่วคราวโดยตั้งเป็น “รัฐบาลรักษาการ” อยู่ถึง 2 ปี และในระหว่างนั้นก็เตรียมการเลือกตั้งใหม่ อูนูกลับมาเป็นนายกรัฐมนตรีอีกเมื่อ พ.ศ. 2503 (1960)⁽⁷⁹⁾

ช่วงของ “รัฐบาลรักษากร” ดูเหมือนจะปูทางให้พม่าไปสู่การปกครองโดยทหารอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ อีก 2 ปีต่อมาคือ 2505 (1962) นายพลเนวินก็ทำการรัฐประหารยึดอำนาจจากอูนู และก็เริ่มการปกครองพม่าต่อมาเป็นเวลานานถึง 26 ปี

สิ่งที่น่าสนใจสมัยรัฐบาลทหารของนายพลเนวินก็คือ การประกาศนโยบายสังคมนิยม *สภาพักวัติ* ของนายพลเนวินได้วางหลักที่เรียกว่า “เส้นทางพม่าสู่สังคมนิยม” (Burmese Way to Socialism) สังคมนิยมพม่าเป็นลัทธิการเมืองโดยทหาร พยายามดึงหลักทฤษฎีต่าง ๆ เข้ามาผสมกัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการพัฒนา การปฏิวัติ ลัทธิมนุษยธรรม สังคมนิยมพม่าอ้างถึงการเพิ่มผลผลิต ปรับปรุงมาตรฐานการครองชีพ แก้ไขสภาพการว่างงาน ทำการยึดทรัพย์ชาวต่างชาติ (โดยเฉพาะพวกแขกอินเดียที่เราพูดถึงมาแล้ว) รัฐเข้าเป็นเจ้าของกิจการใหญ่ ๆ ทั้งหมดและก็พยายามจำกัดธุรกิจการค้าของเอกชน

ดูเหมือนสังคมนิยมพม่าจะไม่ใช่ของใหม่นัก เพราะมีการปูพื้นฐานมาแต่สมัยอาณานิคม อย่างเช่นกรณีของอูตตมะ และลัทธิพุทธสังคมนิยมของอูนู

รัฐบาลพม่าทำการปราบปรามนักการเมือง นักศึกษา ผู้นำพระสงฆ์ และผู้นำของชนกลุ่มน้อยต่าง ๆ อำนาจการปกครองอยู่ที่ *สภาพักวัติ* ของนายพลเนวิน ซึ่งสมาชิกสภาส่วนใหญ่ก็เป็นพวกทหาร นายทหารเหล่านี้เป็นพรรคพวกของนายพลเนวินมาตั้งแต่สมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 พม่าถูกเปลี่ยนจากประเทศที่มีการปกครองประชาธิปไตยโดยรัฐสภา เป็นระบบพรรคการเมืองพรรคเดียวภายใต้การนำของพรรค *โครงการสังคมนิยมพม่า* (Burma Socialist Program Party) มีรัฐธรรมนูญที่ให้อำนาจการปกครองกับทหาร⁽⁸⁰⁾

การรัฐประหาร 2505 (1962) และ “เส้นทางสู่สังคมนิยมพม่า”
ดูจะเปลี่ยนโฉมหน้าการเมืองของประเทศไปอย่างมาก พม่ากลายเป็น
ประเทศที่ได้รับการขนานนามว่า “อาเซียแห่งเอเชีย” ประกาศนโยบาย
เป็นกลาง แต่อยู่ค่อนข้างจะโดดเดี่ยว ระมัดระวังอย่างยิ่งที่จะติดต่อ
ขอความช่วยเหลือจากต่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นสหรัฐ ฯ สหภาพโซเวียต
หรือจีน สภาพทางสังคมและการเมืองพม่าจะถูกกำหนดให้หยุดลง
ประหนึ่งว่า “กาลเวลา” ในพม่ามิได้เปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวไปอย่างไร

ในด้านการปกครอง คณะทหารของนายพลเนวินดูจะประสบความสำเร็จ
สามารถรักษาอำนาจของตนไว้ได้เป็นเวลานาน นักการเมือง
หรือฝ่ายตรงข้ามอื่น ๆ ไม่สามารถโผล่ขึ้นมาในเมืองได้ มีแต่พรรคคอม-
มิวนิสต์กับขบวนการกลุ่มน้อยต่อสู้อยู่ในชนบท นายพลเนวินดูจะเป็น
เผด็จการทหารที่อยู่มายืนยาวมากถึง 26 ปี

แต่ทางด้านเศรษฐกิจแล้วดูเหมือนพม่าจะมีปัญหาหนัก “เส้นทาง
พม่าสู่สังคมนิยม” ดูจะสร้างความชะงักงันให้กับเศรษฐกิจพม่า ที่เห็น
ได้ชัดคือการส่งออกสินค้าออกตกต่ำมาก พม่าเปลี่ยนสภาพจากประเทศ
ที่ผลิตข้าวมากที่สุดในโลก เป็นเพียงระดับมีพอกินภายในประเทศเท่านั้น
การค้าและอุตสาหกรรมด้านอื่น ๆ อยู่ในสภาพหยุดเกือบทั้งหมด เครื่อง
อุปโภคบริโภคหายากยิ่งนัก เกิดตลาดมืดทั่วไปจนรัฐบาลไม่สามารถจะ
ควบคุมได้ มีการลักลอบนำสินค้าเข้ากันอย่างเกือบจะโจ่งแจ้ง (โดยเฉพาะ
ลักลอบจากประเทศไทย) เงินตราของพม่าที่เรียกว่าเงินจัตนั้น อัตรา
แลกเปลี่ยนกับเงินตราต่างประเทศตามอัตราราชการต่างกับราคาตลาด
มีดอย่างมหาศาล และท้ายที่สุดคือการคอร์รัปชันอย่างสูงในวงราชการ
พวกครอบครัวทหารและข้าราชการพลเรือนร่ำรวยขึ้นอย่างมหาศาล ผู้
ประสบเคราะห์กรรมหนักที่สุดคือประชาชนพม่าธรรมดา ๆ

สภาพเศรษฐกิจตกต่ำของพม่าอาจจะบรรยายให้เห็นภายใต้ตั้งเรื่องตลกที่เล่ากัน 2 เรื่องดังนี้ เรื่องแรก ชาวพม่าคนหนึ่งเล่าอย่างตลกที่เจ็บปวดว่า ครั้งหนึ่งนายกรัฐมนตรีอุนูมาเยือนไทย อุนูได้ยินกิตติศัพท์ของบรรดาหมอนวดสาวไทยมานานแล้ว ก็เลยอยากจะทำลองลิ้มรสดู อุนูมาเยือนสำนักหมอนวดสำนักหนึ่ง แม่เล้าผู้คุมสำนักก็จัดการรับรองอย่างดีเพราะนี่เป็นแขกเมือง เลยจัดหมอนวดสาวที่สวยงามที่สุดชำนาญที่สุดและอายุอ่อนที่สุดส่งเข้าไปปรนนิบัติ หมอนวดสาวหายเข้าไปในห้องกับอุนูเพียง 2-3 นาที ก็วิ่งแจ้นออกมา

พร้อมกับร้องว่า “ไม่เอา ไม่เอา”

สร้างความตกใจให้แม่เล้าอย่างยิ่ง เพราะนี่หมายถึงชื่อเสียงของสำนักในระดับนานาชาติเทียว

แม่เล้าตกลงส่งหมอนวดอีกคนเข้าไปแทนคนนี้มีมือรองหน่อยไม่สวยไม่สวยเท่าคนแรก แต่ก็คิดว่าอุนูอาจจะพอใจ

แต่เพียง 1-2 นาทีให้หลัง หมอนวดคนที่สองก็วิ่งพรวดพราดออกมาจากห้องอีก พร้อมกับร้องว่า “หนูไม่เอา หนูไม่เอา”

สร้างความตะลึงพรึงเพริดให้กับหมอนวดทั้งสำนักยิ่ง ไม่รู้ว่ามันยังงัยกันแน่ ทำไมหมอนวดทั้งสองคนวิ่งออกจากห้องของท่านแขกเมืองอุนูไปทำอย่างไรกันเข้า

คราวนี้แม่เล้าตัดสินใจว่าเธอจะเข้าไปปรนนิบัติเสียเอง ถึงเธอจะไม่สวยไม่สวยอย่างแต่ก่อน แต่ฝีมือก็เด็ดนัก และจะได้กู่ชื่อเสียงของสำนักและหมอนวดไทยไว้ได้ เธอเดินเข้าห้องที่อุนูรออยู่อย่างมั่นใจ

เพียง 2 นาทีเท่านั้นทุกคนที่รอคอยอยู่ด้วยความระทึกใจ ก็เห็นแม่เล้าวิ่งพรวดพราดออกมาเช่นกัน พร้อมกับร้องว่า “ฉันไม่เอา ฉันไม่เอา”

“ทำไมล่ะ ท่านอุนูเขาทำอะไร ถึงได้วิ่งแจ้นออกมา” หมอนวด

คนหนึ่งถาม

“ก็เขาเล่นจะจ่ายค่านวดเป็นเงินจ๊าดนะซี ใครจะไปเอา” แม่เล่า
ตอบ

เรื่องที่สอง เป็นสมัยนายพลเนวิน

เรื่องก็มีอยู่ว่า ชาวบ้านพม่าคนหนึ่งจับปลาได้ตัวหนึ่งใหญ่มาก
วันนี้เห็นจะได้กินข้าวกินปลากันอิมลั๊กที ชาวบ้านก็เอาปลากลับมาบ้าน
แล้วก็บอกเมียว่า “เฮ้อ! เอาปลานี้ไปทอด”

“มันจะทอดได้อย่างไร น้ำมันก็ขาดตลาด” เมียตอบ

“ถ้าอย่างนั้นก็เอาต้มแล้วกิน” ผัวออกความคิดใหม่

“ต้มก็ไม่ได้ ฟืนไฟก็ไม่มี เกลือกก็ไม่มี” เมียว่า

“วะ! นี่มันยังงัยกัน” ผัวพูดด้วยความโมโห แล้วก็คว้าปลาข้างตั้งไป
ข้างคู

เจ้าปลาน้อยตกลงไปในน้ำ แล้วก็กระโดดขึ้นมาด้วยความดีใจ
พร้อมกับร้องว่า

“Long Live Ne Win !”

ในด้านนโยบายโดดเดี่ยวของพม่าก็ได้แก้ปัญหาประเทศไม่ แม้ว่า
พม่าจะประสบความสำเร็จในการหลีกเลี่ยงการถูกมหาอำนาจเข้าครอบ
โกยผลประโยชน์ภายในประเทศ ทั้งยังรักษาความเป็นพม่า เช่น ด้าน
วัฒนธรรม การอยู่กิน การแต่งตัว และศรัทธาในพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด
ก็ตาม แต่ในทางตรงกันข้ามก็เป็นการพอกพูนปัญหาไว้สำหรับอนาคต
ความพยายามที่จะหยุดกาลเวลาทำให้ประเทศขาดโอกาสในการปรับปรุง
เปลี่ยนแปลงตนเอง ปัญหาช่องว่างระหว่างผู้นำกับประชาชนดูจะแผ่
ขยายยิ่งขึ้น ผู้นำจำกัดอยู่แต่คนหมู่น้อยในกองทัพ ผู้นำใหม่หาโอกาส
เกิดยาก ในขณะที่เดียวกันผู้นำทหารกลุ่มนี้ก็กลายเป็นอภิสิทธิ์ชน สังคม

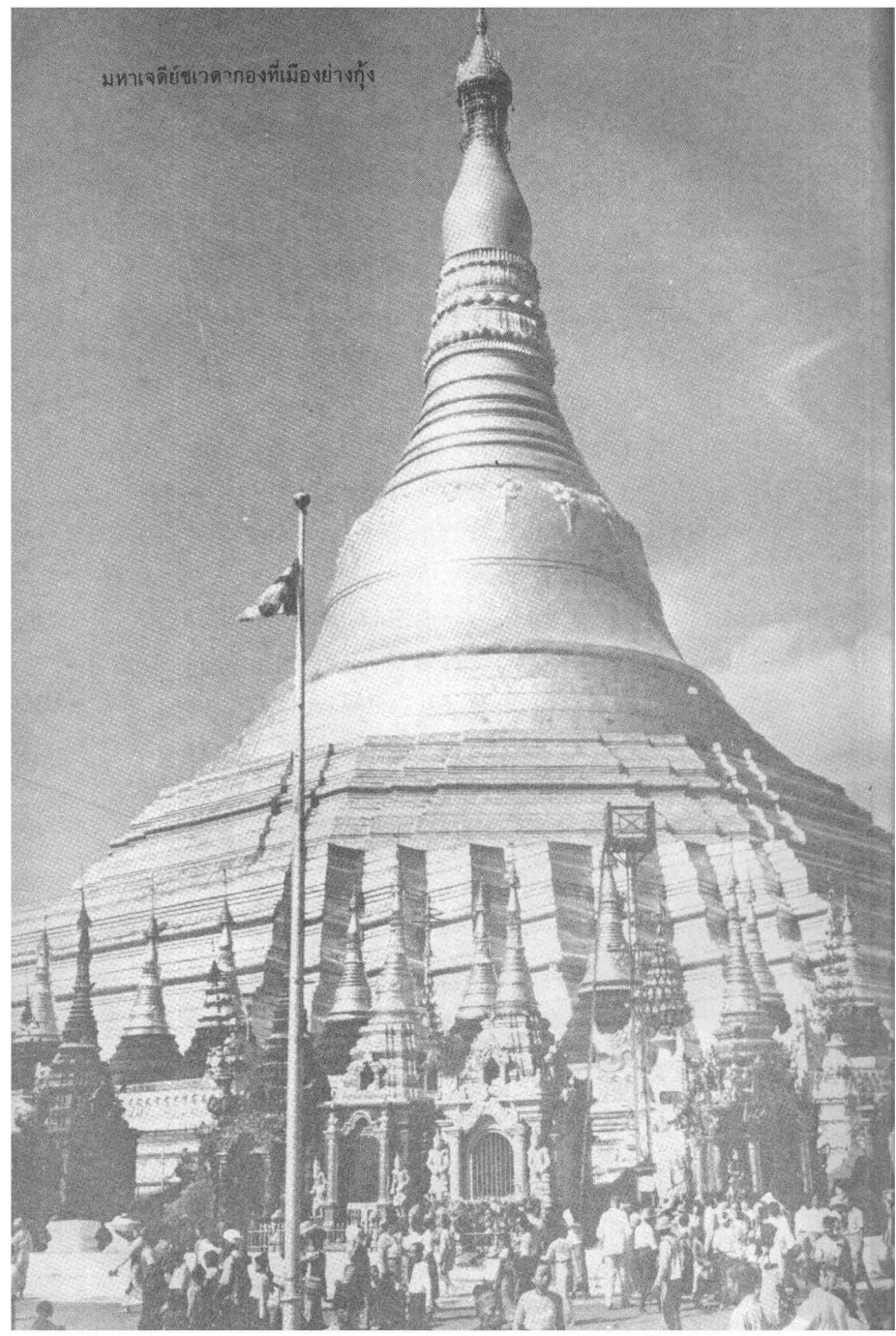
นิยมแบบพม่าหาได้นำความทัดเทียมมาสู่พม่าไม่ ผู้นำยังได้สิทธิพิเศษต่าง ๆ ในขณะที่ประชาชนต้องเข้าแถวเพื่อปันส่วนเครื่องอุปโภคบริโภคหรือไม่ก็หันไปหาตลาดมืดที่มีอยู่อย่างใจแจ่มแจ้งและมีการโก่งราคามหาศาล

ในด้านปัญหาเอกภาพและความมั่นคงที่ทหารพม่าถือเป็นสาเหตุในการยึดอำนาจนั้นก็หาได้หมดไปได้โดยการปกครองทหารไม่ ปัจจุบันพม่าเป็นประเทศที่มีชนกลุ่มน้อยทำการขบถมากที่สุด ทั้งขบถฉาน (ไทยใหญ่) ขบถมอญ ขบถกะเหรี่ยง ฯลฯ ความพยายามสกัดกั้นมิให้ชนกลุ่มน้อยเหล่านั้นมีสิทธิ์มีเสียงในการปกครองของเขานั้น ก็ยิ่งทำให้ปัญหาเอกภาพหรือความรุนแรงยิ่งขึ้น ในขณะเดียวกันก็มีผู้คนไม่น้อยหันไปหาทางออกอื่น โดยเฉพาะการเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์พม่า

ในช่วงหลัง ๆ ดูเหมือนพรรคคอมมิวนิสต์พม่าจะเติบโตยิ่งขึ้น ผู้นำพรรครุ่นเก่าสมัย “ธงแดง” และ “ธงขาว” ถูกจับและฆ่าตายไปมาก แต่ผู้นำรุ่นใหม่และรุ่นที่เหลืออยู่ก็ดูจะขยายอิทธิพลของตนมากขึ้น นักสังเกตการณ์การเมืองพม่าต่างมีความเห็นว่า การเมืองพม่าเป็นการขบถเดียวกันระหว่างรัฐบาลทหารกับขบถชนกลุ่มน้อยและพรรคคอมมิวนิสต์อย่างรุนแรง

มหาเจดีย์ชเวดากองที่เมืองย่างกุ้ง

บทที่ 4

นักศึกษาพม่า

กับขบวนการประชาธิปไตย

การเรียกร้องประชาธิปไตยในพม่า

พ.ศ. 2531 (1988)

ในระยะเวลาสามเดือนของกรกฎาคม-สิงหาคม-กันยายน 2531 (1988) นักศึกษาพม่าได้กลายเป็นหัวหอกปลุกระดมความคิดให้ชาวพม่าเกือบทั่วประเทศ ไม่ว่าจะเป็พระสงฆ์ ข้าราชการพลเรือน (ทหารและตำรวจบางส่วน) กรรมกรโรงงานเกือบ 1,000 แห่ง และที่สำคัญที่สุดคือชาวบ้านพม่าตามเมืองต่าง ๆ 40 เมือง ให้ลุกขึ้นมาประท้วงระบอบคณาธิปไตยทหารของนายพลเนวิน

การประท้วงใหญ่เมื่อ 8 สิงหาคม และ 8 กันยายน (ตามหมาย

เลข 8 อันเป็นเลขมหามงคลของฝ่ายประท้วงในปีนั้น) มีคนเข้าร่วมเดินขบวนเป็นจำนวนล้าน ๆ คน กลายเป็น popular uprising ที่จะเป็ประวัติการณั้ของโลก การเรียกร้องประชาธิปไตยของนักศึกษาพม่าเกือบจะสัมฤทธิ์ผลเป็น “วันมหาปิตี” 14 ตุลาคม 2516 อย่างของไทย และประชาธิปไตยพม่าก็ “อู่แ่แ่อู่” พม่าต้องเปลี่ยนรัฐบาลถึง 3 ครั้ง ในระยะเวลาอันสั้น ๆ นายพลเนวินผู้คุมพม่าไว้ด้วยระบอบสังคมนิยมทหารมา 26 ปี ถูกบีบให้ยอมรับความผิดพลาดในการบริหารประเทศของตน ทำให้พม่าซึ่งร่ำรวยด้วยทรัพยากร เป็นประเทศที่ส่งข้าวออกมากที่สุดในโลกมาครั้งหนึ่ง ต้องกลายเป็นประเทศ 1 ใน 10 ติดอันดับยากจนที่สุดขององค์การสหประชาชาติ มีฐานะเป็น LDC หรือ Least Developed Country มีรายได้ต่อหัวต่อปีต่ำเพียง 200 เหรียญ (ในขณะที่ไทยมีรายได้ต่อหัวโดยเฉลี่ยแล้วเท่ากับ 1 พันเหรียญ)

นายพลเนวินลาออกจากตำแหน่งประธานพรรคโครงการสังคมนิยมพม่า (พรรคการเมืองหนึ่งเดียวของประเทศใน 26 ปี) พร้อม ๆ กับการลาออกของประธานาธิบดีชัันยู (นายทหารคนสนิทของเนวิน) เมื่อ 23 กรกฎาคม แล้วก็มีการตั้ง “เหล่าเก่าในขวดใหม่” เวียนกันขึ้นมาครองอำนาจต่อ นายพลเส่งลวินผู้มีชื่อเสียงในการปราบปรามนักศึกษาและประชาชน ขึ้นมาครองอำนาจระหว่าง 27 กรกฎาคม-12 สิงหาคม เส่งลวินเคยร่วมทำรัฐประหารกับเนวินเมื่อ 2505 (1962) และเมื่อนักศึกษามหาวิทยาลัยย่างกุ้งประท้วง ก็ยิงทิ้งเสีย 100 คน ในช่วงสั้น ๆ ที่เส่งลวินครองอำนาจก็ได้ประหารนักศึกษาประชาชนอีก 3,000 คน

นักศึกษาพม่าโดยเฉพาะอย่างยิ่งบรรดาผู้นำ ถอยเข้าใช้พุทธสถานอันศักดิ์สิทธิ์แห่งมหาเจดีย์ชเวดากองเป็นที่มั่น ที่นั่นนักศึกษาตั้งถ้ำน้ำมัน เป็นเวทเปิดไฮด์ปาร์ก แล้วก็แจกจ่ายใบปลิวนัดแนะการประท้วงใหญ่

นักศึกษาที่ล้มลงกราบทหารให้ช่วยในการต่อสู้เรียกร้องประชาธิปไตย 1988

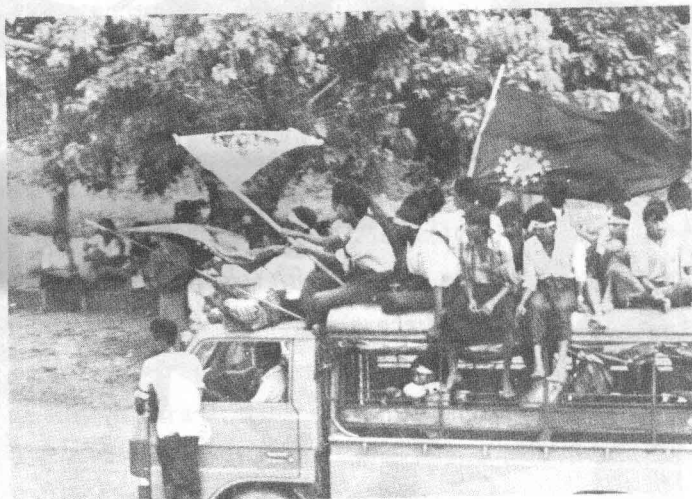
ဖွဲ့စည်းပြောဆိုရန်အတွက်မဝင်ဘဲ ပုံစံမကျသောကြောင့်

ရန်ကင်းတက္ကသိုလ်များကျောင်းသားသမဂ္ဂ

မင်းဂိုနား၊ နေပြည်တော်၊ မြန်မာနိုင်ငံတော်၊ ၁၉၈၈

(ပျက်စီးနေသည့်အခါ ရန်ကင်းတက္ကသိုလ်များကျောင်းသားသမဂ္ဂ)

ကျောင်းသားများ၏ ဝန်ထမ်းများ

ธนบัตรประวัติศาสตร์ ราคา 25-35-75 จ๊าด ที่นายพลเนวิน สั่งยกเลิกโดยไม่มีการ
 ขดใช้คืน และเป็นสาเหตุหนึ่งที่นักศึกษาและประชาชนลุกฮือขึ้นต่อต้านเผด็จการพม่า
 เมื่อปี 2531

เนวิน

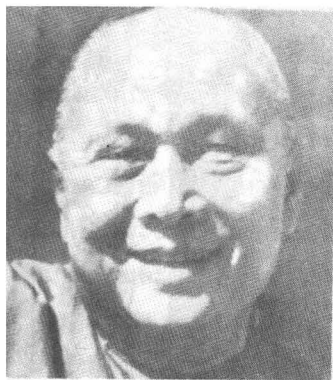
เส่งลวิน
(นายพลตลับฉากของเนวิน)

ซอหม่อง
(Yes Man ของเนวิน ผู้นำรัฐประหาร)

ชินยูน
(นายทหารหัวหน้า
สืบราชการลับของเนวิน)

อุณู (อดีตนายกรัฐมนตรืพลเรื่อน)

เส่งวิน นักข่าวพม่า

องซานซูจี ผู้นำฝ่ายประชาธิปไตย

องอียี (ผู้นำทหารที่ด้านหนึ่งอยู่กับระบอบ

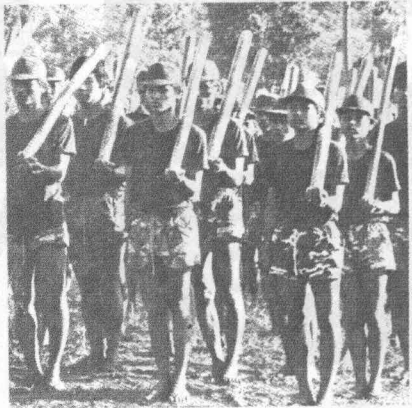
ทหาร อีกด้านหนึ่งอยู่กับ

ฝ่ายประชาธิปไตย)

โมติซอน ผู้นำนักศึกษาพม่า

นักศึกษาพม่าหนีเข้าป่าไป
ร่วมกับชนกลุ่มน้อยเพื่อ
ต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย

8 สิงหาคม อันเป็นผลให้รัฐบาลเส่งลวินล้มลง

หม่องหม่อง “เหล่าเก่าในขบวนการใหม่” อีกขบวนการถูกเสนอขึ้นมาเป็นประธานาธิบดี 19 สิงหาคม หม่องหม่องเป็นนักกฎหมายในสายของเนวิน และเป็นประธานาธิบดีพลเรือนคนแรกใน 26 ปีของพม่า แต่การประท้วงอันรุนแรงและต่อเนื่อง ทำให้ชาวบ้านเข้าร่วมอย่างกว้างขวางเสียยิ่งกว่าการประท้วงเนวินและเส่งลวินที่ผ่านมา การประท้วงใหญ่ 8 กันยายน มีพร้อมด้วยข้อเรียกร้องให้มีการจัดตั้งรัฐบาลชั่วคราว ให้มีพรรคการเมืองหลายพรรค และให้มีการเลือกตั้งทั่วไป

นักการเมืองฝ่ายค้านอย่างอองยี, อองซานซูจี, ทินอู, อูนู ต่างก็ออกโรงแข่งขันในช่วงนี้ พระสงฆ์ แพทย์-พยาบาล-นักกฎหมาย-นักเขียน-ดาราภาพยนตร์ รวมทั้งทหารและตำรวจ (บางส่วน) ก็เข้าร่วมในเหตุการณ์ที่ยิ่งใหญ่ครั้งนั้น ดูประหนึ่งว่านักศึกษาจะได้ชัยชนะ และประชาธิปไตยก็ “อยู่แค่เอื้อม” เท่านั้นเอง ใน 3 เดือนรัฐบาลเปลี่ยน 3 ครั้ง จากชั้นยู-เส่งลวิน-หม่องหม่อง แต่แล้วเวลา 16.00 น. ของวันที่ 18 กันยายน นายพลชอหม่อง (อายุ 69 ปี) อดีตรัฐมนตรีช่วยกลาโหมก็ทำรัฐประหาร เหตุการณ์ในพม่ากลับจบลงเป็น 6 ตุลาคม 2519 “วันมหาวิปโยค” แบบของไทย

ขบวนการนักศึกษาพม่าดูเหมือนจะนำมาซึ่ง 14 ตุลาคม และ 6 ตุลาคมในเวลาเดียวกัน ของไทยใช้เวลา 3 ปีก่อนจะถึงการรัฐประหาร (ที่เรียกว่าการปฏิรูป) ของพลเรือเอกสฤษดิ์ ชลชออยู่ แต่ของพม่าใช้เวลาเหลือเพียง 3 เดือน ของไทยนักศึกษาประสบความสำเร็จในการนำมาซึ่งระบอบประชาธิปไตย (อย่างที่เห็นอยู่ในปัจจุบัน) ไม่ว่าจะเรียกว่า “ครึ่งใบ” หรือ “เต็มใบ” ก็ตาม ของพม่าศึกษาก็ประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง นั่นคือเนวินและคณะต้องหลุดออกจากตำแหน่งไป (แม้จะ

มีคนเชื่อว่านายพลเนวินยังคงมีอำนาจอยู่เบื้องหลังก็ตาม) และคณะรัฐประหารก็ต้องยอมรับหลักการว่าด้วยประชาธิปไตย จะให้มีการเลือกตั้ง (แม้จะยังไม่รู้ว่าจะมีเมื่อไร หรือถ้าหากมี จะมีอะไรประกันว่าจะไม่เป็นการเลือกตั้งที่สกปรก) ยอมให้มีพรรคการเมืองหลายพรรค หากจะมองในมุมกว้างและยาวไกล ไม่น่าเชื่อว่าระบอบคณาธิปไตยแบบเนวินจะฟื้นขึ้นมาได้อีก และการ “ปิด” พม่าก็ไม่น่าจะทำได้โดยง่ายอย่างที่เคยเป็นมาเป็นเวลา 26 ปี

มีการจดทะเบียนพรรคการเมืองกันไปแล้วกว่า 200 พรรค ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นพรรคฝ่ายค้าน ในขณะที่พรรคเดิมของรัฐบาลคือ Burma Socialist Program Party (BSPP) ก็สลายตัวไป (มีการปลดเจ้าหน้าที่พรรค 9,000 คนออกพร้อมด้วยการให้เงินเดือนล่วงหน้า 3 เดือน) แต่ก็พยายามฟอร์มตัวเป็นเหล่าเก่าในชุดใหม่ที่จะกลับมาเป็นพรรค National Unity Party (NUP)

เมื่อเกิดรัฐประหารขอล่มอง นักศึกษาและประชาชนถูกยิงทิ้งอีกกว่า 1,000 คน ตัวเลขของรัฐบาลบอกว่าเพียง 400 คน (ซึ่งเป็นตัวเลขที่ต่ำและไม่ค่อยมีใครเชื่อถือ อาจจะทำนองเดียวกับตัวเลขของฝ่ายผู้ปกครองไทย ที่แสดงว่าในการถล่มยิงด้วยอาวุธสงครามทันสมัยเข้าไปในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 6 ตุลาคมนั้น มีคนตายเพียง 43 คน) ในพม่ายังมีการจับและการปราบปรามอยู่ตลอดเวลา รวมทั้งการปลดข้าราชการจำนวนมากที่มีส่วนสนับสนุนการประท้วงและการหยุดงานใน 3 เดือนของการเรียกร้องประชาธิปไตย

นักศึกษาจำนวนมาก (ประมาณว่าระหว่าง 3,000-6,000 คน) หนีเข้าป่า (หลัง 6 ตุลาคมนั้นประมาณกันว่านักศึกษาไทยที่หนีเข้าป่าอาจจะมีน้อยกว่า คือ ไม่น่าจะเกิน 3,000 คน) นักศึกษาพม่าส่วนใหญ่

เข้าไปหาพวกกะเหรี่ยง (Karen National Union) ของนายพลโบเมียะ ที่ต่อสู้กับรัฐบาลมาแล้ว 40 ปี ส่วนใหญ่ไปยังแถบชายแดน (ตรงข้าม อำเภอพบพระและแม่สอด จังหวัดตาก) บางส่วนไปหาคอมมิวนิสต์พม่า แถบตะวันออกเฉียงเหนือใกล้พรมแดนจีน ส่วนหนึ่งหนีไปพึ่งมอญ แถบใกล้ด่านเจดีย์สามองค์ (กาญจนบุรี ประมาณ 600 คนไปอยู่กับ New Mon State Party ของรองประธานพรรคนายโนนลา) อีกส่วน ลงเกาะสอง (วิกตอเรียลอยด์ ตรงข้ามระนอง) การเรียกร้องประชาธิปไตย พม่าทำท่าจะกลายเป็น “สงครามกลางเมือง” อันยืดเยื้อและเจ็บปวด

ในช่วงของการเรียกร้องประชาธิปไตยของพม่า มีคำถามมากมาย เกี่ยวกับนักศึกษาพม่า พรมแดนด้านตะวันตกกลายเป็นดินแดนแห่ง สงครามและความขัดแย้ง เป็นที่น่าวิตกกังวลของคนไทย เหมือน ๆ กับ พรมแดนด้านตะวันออก (ด้านลาวและกัมพูชา) ได้เป็นมาเป็นเวลาหลายสิบปี หลายคนสงสัยอย่างเอาใจช่วยว่ามีคนอย่าง เสกสรรค์ ประเสริฐกุล หรือ ธีรยุทธ บุญมี ของฝ่ายนักศึกษาชายไทยใหม่ หรือมีคนอย่าง เสาวนีย์ ลิ้มมานนท์ และจิระนันท์ พิตรปรีชา ของฝ่ายนักศึกษาหญิงใหม่ ดูเหมือนโลกทั้งโลกจะเฝ้าดูเหตุการณ์และการฆ่ากันในพม่าอย่างงุนงง รัฐบาลของบางประเทศ เช่น สหรัฐ สหภาพโซเวียต จีน ญี่ปุ่น อินเดีย ออสเตรเลีย และประชาคมยุโรป หากไม่แสดงความวิตกกังวล ก็ประณามการกระทำอันไร้มนุษยธรรม บางประเทศถึงกับระงับการให้ความช่วยเหลือกับพม่า แต่ความไม่รู้เรื่องของเราเกี่ยวกับพม่ามีมากกว่าความรู้เรื่อง ยิ่งในกรณีของไทยที่มีพรมแดนอันยาวเหยียด 1,609 กิโลเมตร มีนักศึกษาพม่า หลบหนีเข้ามาพึ่งพิง ทั้งยังมีชาวพม่ารุ่นเก่าจำนวนไม่น้อยที่ได้ทิ้งบ้านเมืองของตนไปอยู่ในยุโรป อเมริกา ออสเตรเลีย เข้ามาในกรุงเทพฯ ฯ เพื่อหาทางช่วยเหลือบ้านเมืองของตนในยามคับขันนี้อีกครั้ง แต่เรา

ก็ไม่ค่อยจะรู้เรื่องของพม่า โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับนักศึกษาหัวนอกประชาธิปไตยไปโดยเท่าไรนัก

เราทราบแต่เพียงว่า ศูนย์กลางใหญ่ของนักศึกษาพม่าอยู่ที่มหาวิทยาลัยย่างกุ้ง ในช่วงของการประท้วงใหญ่สิงหาคม-กันยายน นักศึกษาตั้งองค์กรกลางที่เรียกว่า All Burma Federation of Student Union หรือ ABFSU (แต่ข่าวบางกระแสก็เรียกว่า All Burma Universities Students Democratic League) ซึ่งเป็นองค์กรกลางแบบหลวม ๆ นักศึกษาทั่วประเทศที่ “ลุกฮือ” ขึ้นครั้งนี้ดูจะประท้วงด้วยตัวของตัวเองอย่างเป็นอิสระ ต่างคนต่างทำ แต่มีจุดมุ่งหมายอันเดียวกันในการต่อต้านเผด็จการ (ซึ่งอาจจะไม่ต่างกับบทบาทประสานงานของ “ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย” ในช่วง 2516 นั)

นักศึกษาพม่ามีผู้นำอย่างมินโกนาย (Min Ko Naing เป็นชื่อจัดตั้งที่แปลว่า “ผู้ล้มบัลลังก์”) เมื่อเกิดรัฐประหาร มินโกนายหนีออกจากย่างกุ้ง และถูกจับใกล้ ๆ เมืองมะละแหม่ง เข้าใจว่ามินโกนายพยายามที่จะมาทางชายแดนตรงข้ามจังหวัดตาก อันเป็นเขตอิทธิพลของกองกะเหรี่ยง มินโกนายถูกจับจะเป็นตายร้ายดีอย่างไรยังไม่ทราบ ผู้นำนักศึกษาอีกคนหนึ่งคือหม่องหม่องจ้อ (Maung Maung Kyaw อายุ 25 ปี) ซึ่งเป็นสมาชิกของคณะกรรมการกลาง ABFSU ดูเหมือนว่า หม่องหม่องจ้ออาจจะหลบออกจากย่างกุ้งมาก่อนการรัฐประหาร บางข่าวก็ว่าไปป่วยอยู่ที่เกาะสอง (วิกตอเรียปอยด์) และล่าสุด หม่องหม่องจ้อได้ปรากฏตัวที่ “เซบอโบ” ตรงข้ามอำเภอพบพระ (ตาก) เป็นผู้นำของนักศึกษาพม่าที่หนีตายไปอยู่ที่นั่น 2,000 คน และกลายเป็นผู้ประสานงานความช่วยเหลือกับกะเหรี่ยง

ดูเหมือนว่าองค์กรนักศึกษาจะประสบปัญหาหนักหลังการรัฐประหาร

ผู้นำที่พอจะมีอยู่บ้างและเป็นที่ยอมรับนับถือ ก็ถูกจับและถูกสังหารโหดไปเป็นจำนวนไม่น้อย ส่วนที่หนีเข้ามามากที่สุดตรงข้ามจังหวัดตากนั้น ได้พยายามหาทางติดต่อขอความช่วยเหลือจากชาวพม่าที่อยู่ในไทย นักศึกษาที่ปรากฏเป็นข่าวก็มี เช่น Win Moe (23) Aung Naing (24) ทั้งคู่พยายามติดต่อกับ Tyu Myint U บุตรเขยของอู้นอนอดีตเลขาธิการองค์การสหประชาชาติ ซึ่งอยู่ในกรุงเทพฯ และก็พยายามติดต่อกับนักศึกษาไทยโดยผ่าน **“สหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย”** ที่มีความคิดเห็นตรงกันในเรื่องประชาธิปไตย นักศึกษาหญิงในนามจัดตั้งชื่อมะเวมะเว (Hmwe Hmwe) ให้สัมภาษณ์กับหนังสือพิมพ์ทางด้านจังหวัดตากว่า หม่อมหม่อมจ้อเป็นผู้นำนักศึกษาที่มีบทบาทสำคัญในการจุดประกายความคิดเกี่ยวกับการต่อต้านระบอบเนวิน และเธอก็คิดว่าเขาได้หลบออกจากย่างกุ้งมาก่อนก็เพื่อติดต่อขอความช่วยเหลือในการต่อสู้ครั้งนี้

ปัญหาที่บรรดานักศึกษาพม่าประสบก็คือ การขาดผู้นำที่เป็นที่ยอมรับทั่วไป กลุ่มที่หลบมาอยู่ด้านตรงข้ามจังหวัดตาก อาจจะแยกเป็น 5-10 กลุ่ม กำลังมีปัญหาว่าจะสร้างเอกภาพของตนอย่างไร และจะร่วมมือกับกะเหรี่ยงในฐานะอย่างไร เพราะกะเหรี่ยงถูกประณามว่าเป็นฝ่าย “ขบถ” สถานการณ์ของนักศึกษาพม่าคับขันมาก บางคนหากอยู่ในเมืองต่อก็ถูกสังเก็บ แต่การหนีร้อนมาพึ่งเย็นโดยเฉพาะการเข้าไปหากะเหรี่ยง ก็ทำให้นักศึกษาประสบปัญหาทั้งทางเศรษฐกิจและการเมือง ในด้านหนึ่งกะเหรี่ยงที่มีนายพลโบเมียะเป็นผู้นำ ก็เป็นกองกำลังที่ไม่สู้จะมีความสนับสนุนจากภายนอกนัก ในช่วง 2-3 ปีก่อนหน้านี้ถูกรัฐบาลพม่าปราบปรามหนัก กะเหรี่ยงมิได้คาดคิดว่าจะมีนักศึกษาเข้ามาหาตนมากขนาดนี้ ปัญหาใหญ่ก็คือการเลี้ยงดู ซึ่งเฉพาะค่าข้าว (ที่ให้กิน

เพียงวันละ 2 มื้อ) ก็ตกเป็นเงินกว่า 10,000 บาทต่อวัน

บรรดาชนกลุ่มน้อย 10 กว่ากลุ่ม ที่ทำการ “ขบถ” ต่อสู้กับรัฐบาลพม่ามา 40 ปีแล้วนั้น รวมกันเป็นกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยแห่งชาติ (National Democratic Front) จุดมุ่งหมายคือเพื่อให้ได้มีการปกครองตนเอง (autonomy) หรือไม่ก็แยกตัวเป็นเอกราช แต่ส่วนใหญ่ต้องการให้ประเทศเป็นไปในลักษณะของ “สหพันธรัฐ” หรือ Federation อันเป็นความเข้าใจที่มีมาตั้งแต่สมัยได้รับเอกราชจากอังกฤษ 2491 (1948) แต่ก็ถูกคณาธิปไตยเนวิน “หักหลัง” ในเรื่องนี้ดูเหมือนจะเป็นปัญหาในวิถีคิดของทหารทั่วไปอย่างมาก คือ “ความแตกต่าง” หรือ “หลากหลาย” กลัปลายเป็นสิ่งที่ถูกมองว่า “ลบ” เป็น “การทำลายความมั่นคงของชาติ” ชนกลุ่มน้อยนี้ถูกรวบรวมเป็น “ขบถ” ต้องการแบ่งแยกดินแดน

ในบรรดาชนกลุ่มน้อยที่มีกำลังแข็งแรงที่สุดก็เห็นจะเป็นกะเหรี่ยงที่ตั้งตนเป็น Karen National Union มีกำลังประมาณ 17,000 คน (แต่กำลังรบจริงอาจมีไม่ถึงจำนวนนี้ก็ได้อีก หรืออาจมีเป็นเพียงจำนวนพันมากกว่าจำนวนหมื่น) กะเหรี่ยงในพม่ามิใช่กะเหรี่ยงแบบที่เราเข้าใจในทำนองชาวเขาที่ล้าหลังอย่างในเมืองไทย ในสมัยอาณานิคมกะเหรี่ยงพม่าได้รับการศึกษาสูง มีจำนวนไม่น้อยที่เข้ารับศีลตบถคริสต์ศาสนา และกะเหรี่ยงก็กลายเป็นทหารและตำรวจทำงานให้เจ้าอาณานิคมอังกฤษ อันเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้คนพม่าไม่พอใจกะเหรี่ยง ภายหลังเอกราชกะเหรี่ยงก็ถูกกวาดล้างออกจากการเป็นทหารและตำรวจ กะเหรี่ยงมีกำลังก็จริง แต่ก็อาจไม่อยู่ในฐานะให้การสนับสนุนทางการเงินและอาวุธต่อนักศึกษาได้นาน แต่นักศึกษาก็อาจเป็นประโยชน์ต่อกะเหรี่ยง ในด้านหนึ่งมีเป้าหมายต่อต้านรัฐบาลทหารเผด็จการร่วมกัน ในอีกด้านหนึ่งการให้ที่พักพิง

ต่อนักศึกษา ก็จะทำให้กะเหรี่ยงได้รับฐานะและความสนใจในการเมืองระหว่างประเทศขึ้นมา (ซึ่งเป็นสิ่งที่กะเหรี่ยงค่อนข้างจะขาดตลอดระยะเวลาของการต่อสู้อันยาวนานมาตั้ง 40 ปี)

ปัญหาที่สำคัญที่รัฐทหารพม่าต้องขบคิดก็คือ จะทำอย่างไรไม่ให้นักศึกษาหนีไปร่วมกับฝ่ายกะเหรี่ยงมากกว่านี้ ที่ออกไปแล้วจะทำอย่างไรให้กลับเข้าเมือง เข้าในลักษณะที่ตนเองเดียวกันกับการดึงนักศึกษากลับมาของไทยสมัยรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ที่เสนอ “นิรโทษกรรม” ผู้เกี่ยวข้องใน 6 ตุลาคม (ซึ่งผู้ที่ได้ประโยชน์ไม่แต่เพียงนักศึกษา แต่เป็นผู้ปราบปรามและเช่นฆ่านักศึกษาอีกด้วย) และท้ายที่สุดกลายเป็นนโยบายดึงคอมมิวนิสต์ให้กลับใจด้วยนโยบาย 66/23 ของสมัยพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ แต่ปัญหาที่สำคัญมากสำหรับนักศึกษาในการเข้าร่วมกับกะเหรี่ยง คือปัญหาการเมือง เพราะการเข้ากับกะเหรี่ยงในป่าอาจทำให้นักศึกษาขาดฐานสนับสนุนจากชาวพม่าที่อยู่ในเมือง

ประเด็นสำคัญคือ “ชาตินิยม” นักศึกษาได้รับความสนับสนุนจากชาวพม่าเป็นเวลายาวนานมากในประวัติศาสตร์ ก็เพราะฐานะของนักศึกษาที่เป็น “นักชาตินิยม” การเข้ากับชนกลุ่มน้อยกะเหรี่ยงอาจถูกรัฐบาลทหารใช้เป็นเครื่องโจมตีว่า “ไม่รักชาติ” หรือไปเข้ากับ “พวกแบ่งแยกดินแดน” ดังนั้น การหนีไปพึ่งกะเหรี่ยงหรือมอญ ได้รับความช่วยเหลือทั้งทางด้านอาหารและการฝึกอาวุธ นักศึกษาจะทำอย่างไรที่มีให้ตนถูกมองว่าร่วมกับ “ฝ่ายขบถ” นักศึกษาจะจัดองค์กรของตนใหม่อย่างไรหากไม่กลับเข้าไปสู้ในเมืองใหม่ (นักศึกษาบางส่วนยังอยู่ในเมือง และก็ยังมีการชุมนุมประท้วงในแบบกลุ่มย่อยๆ ออกพูดและแจกใบปลิวอย่างรวดเร็ว สลายตัวทันที หายไปในกลุ่มประชาชนเมื่อทหารไหล่ออกมา)

110 พม่า: ขบวนการนักศึกษา กับประวัติศาสตร์อันระทึกใจ

บทเรียนเช่นนี้ นักศึกษาพม่าเคยมีมาแล้ว ที่หนีเข้าป่าไปร่วมกับคอมมิวนิสต์พม่าในช่วงคริสต์ทศวรรษ 1970 เมื่อถูกนายพลเนวินปราบปรามหนักอยู่ในเมืองไม่ได้ แต่เมื่อเข้าไปอยู่ในป่าก็พบว่าป่าไม่ใช่คำตอบตามอุดมคติของตนนัก ทั้งป่าก็เป็นความยากลำบากของนักศึกษาที่ส่วนใหญ่คุ้นเคยกับชีวิตในเมือง ในที่สุดบางส่วนก็ต้องยอมกลับเข้าเมืองถูกระบบเนวินกลืนสูญหายไป บางส่วนหนีต่อออกไปทำมาหากินในโลกตะวันตก นี่เป็นปัญหาใหญ่ที่นักศึกษาพม่าเผชิญอยู่ในปัจจุบัน (เหมือนกับที่นักศึกษาไทยเคยเผชิญมาแล้วภายหลังการสังหารหมู่หลัง 6 ตุลาคม 2519)

ขบวนการนักศึกษาพม่าเปรียบเทียบกับ

14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519 ของไทย

เหตุการณ์ในพม่าดังกล่าวข้างต้นเป็นเรื่องน่าสนใจและน่าฉงนสำหรับคนไทย “โยธยา” (หรืออยุธยายังเป็นคำที่พม่าใช้เรียกคนไทยอยู่จนถึงทุกวันนี้) เหตุการณ์นี้ได้กลายเป็นข่าวใหญ่ระดับการเมืองระหว่างประเทศ แม้พม่าจะเป็นประเทศ “ปิด” เป็น “เกาะแห่งเอเชีย” แต่ข่าวก็เล็ดลอดออกมาว่าการเดินขบวนครั้งใหญ่ ๆ อย่างวันที่ 8 สิงหาคม หรือ 8 กันยายน (เลข 8 เป็นเลขมหามงคลของพม่าปี 1988) นั้น มีคนเดินขบวนเป็นล้าน ๆ คน เนื่องจากเหนื่ออย่างตองยี (ในรัฐฉาน-ไทยใหญ่) เรื่อยลงมาในตอนกลางอย่าง มณฑลเลย อังวะ สะกาย พุกาม หรือตอนล่างอย่างย่างกุ้ง มะละแหม่ง มะริด จนได้สุดที่เกาะสอง (วิกตอเรียปอยด์) นักศึกษา-พระ-ประชาชนก็ได้ลุกขึ้นมาประกาศซึ่งเจตนารมณ์แล้วว่า “ไม่เอารัฐบาลคณาธิปไตยของเนวิน ไม่เอาระบบสังคมนิยมทหารพม่า ไม่เอาการผูกขาดอำนาจของพรรคโครงการสังคมนิยมพม่า

ไม่เอาทั้งเนวิน ไม่เอาตัวแทนของเนวิน ไม่ว่าจะป็นเหล่าเก่าในขบวนการใหม่
อย่างแสงลวิน-หม่องหม่อง-ซอหม่อง”

นักศึกษา-พระ-ประชาชนพม่าประกาศวิญญานเสรีของตน คำ
ประกาศก้องในแบบฉบับของลัทธิรัฐธรรมนูญและประชาธิปไตยคล้าย ๆ
กับขบวนการ 14 ตุลาคม 2516 ของเราไม่มีผิด แต่วิกฤตการณ์พม่า
จะจบลงเป็น “วันมหาปิติ” อย่าง 14 ตุลาคม 2516 ที่ชัยชนะเป็นของ
นักเรียนนิสิตนักศึกษาประชาชนไทย หรือเป็น “วันมหาวิปโยค” 6 ตุลาคม
2519 ที่ฝ่ายผู้ปกครองสามารถสังหารหมู่กลางเมืองด้วยข้อหาหมิ่นพระ
บรมเดชานุภาพและคอมมิวนิสต์ คำถามเช่นนี้เป็นสิ่งที่น่าสนใจของเรา
ชาวโยธยา พม่า นั้น ไกลแสนไกลเมืองไทย บินไปอย่างกุ่มเพียง 50 นาที
(ใกล้กว่าเชียงใหม่ด้วยซ้ำไปที่ต้องบิน 55 นาที) แต่ก็ไกลแสนไกลจาก
ประเทศไทยถึง 50 ปี หากจะวัดด้วยกาลเวลาของความเปลี่ยนแปลง
ทางวัตถุ

พรมแดนร่วมกัน 1,609 กิโลเมตร อันยาวเหยียดจากสามเหลี่ยม
ทองคำในจังหวัดเชียงรายลงมาจรดเกาะสองในจังหวัดระนอง ก็ไม่ช่วยให้
เราเข้าใจหรือรู้เรื่องราวอะไรของพม่า นัก เราทราบแต่เพียงว่าพรม
แดนนั้นเป็นที่พิภพของ “ขบวนการกลุ่มน้อย” ไทยใหญ่-กะเหรี่ยง-มอญ
เรารู้ว่าเป็นแหล่งผ่านของทรัพยากรราคาถูก ไม่ว่าจะป็นของผิดกฎหมาย
หรือผิดศีลธรรม อย่างฝิ่นหรือเฮโรอีน วัว-ควาย ไม้สัก อัญมณี หรือแม้
กระทั่งกุ่มแห้ง เราทราบแต่เพียงว่าการค้าผ่านแดนจากจุดเหนือสุดที่
แม่สาย (เชียงราย) แม่สอด (ตาก) ด่านเจดีย์สามองค์ (กาญจนบุรี) เกาะ
สอง (ระนอง) นั้น ทำรายได้ให้เราปีละหลายหมื่นล้านบาท

ขบวนการเรียกร้องรัฐธรรมนูญที่นำโดย *ธีรยุทธ บุญมี* และ
เสกสรรค์ ประเสริฐกุล ของไทยจบลงภายใน 2 วัน (14-15 ตุลาคม)

แต่ขบวนการเรียกร้องประชาธิปไตยพม่าที่นำโดย มินโกนาย (ซึ่งปรากฏรูปในหนังสือพิมพ์ว่าหล่อเหลาไม่แพ้ผู้นำนักศึกษาทั้ง 2 ของไทย และมีข่าวลือสุดว่าถูกทหารจับกุมตัวไปแล้วตอนหนีลงมาที่มะละแหม่ง) นั้นใช้เวลา 3 เดือนกว่าจะจบลง แต่ก็ยังเป็นเพียงการจบของฉากหนึ่งเท่านั้น ยังมีตอนต่ออีกยืดยาว ขบวนการนักศึกษาเรียกร้องประชาธิปไตยทั้งสองของประเทศพุทธศาสนาเถรวาท ทั้งเหมือนกันและแตกต่างกัน จุดร่วมและจุดต่างนี้ น่าจะเป็นประเด็นขบคิดของเราชาวสยามในยามที่เรากำลังชื่นชมกับสิ่งที่เรานึกว่าไทยมีประชาธิปไตยเต็มใบ (เพราะเพียงมีนายกรัฐมนตรีพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณที่ได้ลงสมัคร ส.ส.เมื่อ 2530) และแถมยังมีการประโคมข่าวว่าทำท่าจะเป็นนิกรส์ไปเสียแล้ว

ในประการแรกหากจะมองอย่างผิวเผิน ๆ ก็คือ พม่าขาดสถาบันหลักอย่างสถาบันกษัตริย์ที่จะเป็นองค์กรกลางในการแปรรูปทางการเมืองและประนีประนอมให้ไม่เกิดความรุนแรงจนเกินขอบเขต ช่วง 8-12 สิงหาคม ที่มีการเดินขบวนใหญ่ต่อต้านรัฐบาล ส่งลวีนผู้ปกครองพม่าได้สังหารเพื่อนร่วมชาติไปแล้วกว่า 3,000 คน แน่นอน คนที่ตายเป็นเบือก็คือนักศึกษา รองลงมาเป็นประชาชนและพระสงฆ์ และเมื่อนายพลชอหม่องทำรัฐประหารเมื่อ 18 กันยายน ก็สังหารประชาชนไปอีกกว่า 1,000 คน ผู้ตายมีแม้กระทั่งเด็กนักเรียนหญิงตัวเล็ก ๆ เมื่อเทียบกับของเรา รัฐบาลคณะธิปไตยถนอม-ประภาส สังหารนักศึกษาประชาชน 71 คน (14-15 ตุลาคม 2516)

สถาบันกษัตริย์พม่าอันยาวนานแต่อาณาจักรพุกามอันเกรียงไกรของพระเจ้าอโนรธาได้สิ้นสุดลงในปี 2428 (1885 ตรงกับรัชกาลที่ 5) อังกฤษเข้ายึดกรุงมันทลเยยราชธานีสุดท้ายของราชวงศ์คองบอง พระเจ้าธีบอและพระมหะสิศุภยลัตถูกจับเป็นเชลย ส่งไปกักกันไว้ที่บอมเบย์

จากนั้นพม่าก็ไม่สามารถรื้อฟื้นสถาบันกษัตริย์ขึ้นมาได้อีก ฉะนั้นเมื่อนักศึกษาและทหารปะทะกัน ก็ขาดองค์กากลางที่เป็นตัวแปรทางการเมืองที่จะหยุดยั้งสถานการณ์ได้อย่างรวดเร็ว ต่างกับไทย ที่สถาบันกษัตริย์ (ซึ่งผลของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 ได้มีส่วนแปรรูปให้สถาบันกษัตริย์ไทยอยู่เหนือการเมือง) และกลายเป็นองค์กากลางที่เป็นศูนย์รวมของการประนีประนอมได้ แน่นอนการขาดสถาบันกษัตริย์ของพม่าก็อาจจะมิใช่สิ่งชี้ขาดว่า ในการเรียกร้องประชาธิปไตยนี้ฝ่ายนักศึกษา-พระ-ประชาชนจะต้องพ่ายแพ้เสมอไป แต่การขาดสถาบันนี้ก็ทำให้ตัวแปรทางการเมืองของพม่าต่างกับไทย

ในประการที่สอง พม่ายังไม่มีความแตกแยกในกองทัพ ซึ่งเป็นฐานกำลังหรือสถาบันหลักของระบอบคณาธิปไตยเนวิน พูด่างๆคือพม่ายังไม่มีคนอย่างพลเอกฤษณ์ สีวะรา ทหารพม่ายังเหนียวแน่นจงรักภักดีต่อผู้นำทหารของตนอย่างนายพลเนวิน (แม้จะมีได้ดำรงตำแหน่งใด ๆ เป็นทางการในปัจจุบัน ไม่ว่าจะป็นตำแหน่งผู้บัญชาการทหารหรือตำแหน่งประธานาธิบดี หรือตำแหน่งนายกรัฐมนตรี หรือตำแหน่งประธานพรรคโครงการสังคมนิยมพม่า) ก็ตาม ในเหตุการณ์ 14-15 ตุลาคม 2516 เมื่อสองจอมพลถนอม กิตติขจร-ประภาส จารุเสถียรต้องการใช้กำลังปราบปรามนักศึกษาประชาชนให้เด็ดขาดนั้น พลเอกฤษณ์ สีวะรา ในฐานะผู้บัญชาการกองทัพพม่าก็ได้ปฏิบัติการให้กองทัพเคลื่อนที่ เอกภาพทางทหารที่คุ้มกันแน่นหนามาแต่สมัยจอมพลสฤษดิ์-ถนอม-ประภาส ได้เริ่มมีรอยร้าวขึ้นแล้ว

การครองอำนาจอยู่เป็นเวลานาน (ตั้งแต่ 2501) การต่ออายุราชการครั้งแล้วครั้งเล่าของจอมพลสฤษดิ์-ถนอม-ประภาส เพื่อให้กลุ่มของตนคุมตำแหน่งสำคัญ ๆ เช่น ผู้บัญชาการทหารสูงสุด และผู้บัญชาการกองทัพ

บก รวมทั้งการรัฐประหารตนเองพฤศจิกายน 2514 สร้างความไม่พอใจ และแรงดันจากเบื้องล่างในกองทัพไทย ทั้งนี้เพราะยังมีการรัฐประหาร ยังมีการต่ออายุราชการ ก็กำจัดความก้าวหน้าและการเลื่อนขั้นเลื่อน ตำแหน่งของทหารระดับรองและล่างลงไป ระบบที่ไม่เป็นตามกำหนดของการเกษียณอายุราชการก็กินตัวของมันเองในที่สุด

แต่กองทัพพม่า 180,000 คน ยังเหนียวแน่นอยู่กับนายพลเนวิน กองทัพพม่ามีกำเนิดมาเพื่อเป็นกองทัพที่ต่อสู้เพื่อเอกราช สถาปนาโดย นายพลอองซานเมื่อ 2485 (1942) กองทัพพม่ามีความเชื่อว่าตนเท่านั้น ที่สร้างและรักษาความเป็นชาติของพม่าเอาไว้ และเป็นสถาบันหลักเพียง สถาบันเดียว ยิ่งเมื่อรัฐบาลพลเรือนอย่างของอู๋ไม่สามารถจะสร้าง เสถียรภาพ และความสงบเรียบร้อยในชาติ ในช่วงคริสต์ทศวรรษ 1950 และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วง 2503-2505 (1960-1962) กองทัพพม่าก็ ถือว่าเป็นภารกิจและสิทธิอันชอบธรรมของตนที่จะยึดอำนาจการปกครอง

นายพลเนวินทำการรัฐประหารปี 2505 (1962) ปกครองประเทศ โดยมีต้องมีรัฐธรรมนูญถึง 12 ปี มามีรัฐธรรมนูญแบบสังคมนิยมทหาร ก็เมื่อ 2517 (1974) ในเบื้องต้นนายพลเนวินได้รับความสนับสนุนจาก ประชาชนไม่น้อย แม้นักศึกษาที่มีวิญญูณประชาธิปไตยจะมีความรู้สึกใจ จะประท้วงการยึดอำนาจครั้งนั้น แต่ก็ถูกปราบปรามอย่างเด็ดขาด และ เสง่ลวีนก็ได้ทำการระเบิดตึกกิจกรรมนักศึกษามหาวิทยาลัยย่างกุ้ง เป็น การถอนรากถอนโคนไปในปีเดียวกันนั่นเอง เมื่อนายพลเนวินขึ้นเถลิง อำนาจก็ตอบแทนทหารอย่างเต็มที่ ทั้งนี้เพียงเพื่อสร้างเอกภาพและ เรียกร้องความจงรักภักดี โดยที่ตำแหน่งหน้าที่ราชการสูง ๆ ตกเป็นของ นายพลพม่า และเมื่อรัฐบาลโอนกิจการทั้งหลายเป็นของชาติ (ธนาคาร ธุรกิจการค้า การอุตสาหกรรม) ในปี 2506 (1963) สร้างระบบทุนนิยม

ขุนนาง (ในนามสังคมนิยม) โดยการตั้งองค์กรในรูปแบบบริวิสาหกิจ บริษัทควบคุมการผลิต การซื้อ การขาย การส่งสินค้าออก ส่งสินค้าเข้า องค์กรเหล่านี้ก็มีประธานเป็นนายทหารระดับสูง (ซึ่งไม่มีความรู้หรือความชำนาญในด้านการประกอบการหรือธุรกิจใด ๆ)

กล่าวกันว่าองค์กรที่รัฐบาลมิได้ตั้งขึ้นมา แต่เกิดขึ้นมาเองคือ การค้าตลาดมืดเท่านั้นแหละที่ประสบความสำเร็จ ทำกำไรได้ ทำให้ประชาชนพม่าพอจะมีเครื่องอุปโภคบริโภคประทังชีวิตไปได้ แต่ก็ด้วยราคาอันแพงมหาศาล (รถจักรยานไทยราคา 1 พันบาท เมื่อข้ามแดนแม่สอดเข้าไปถึงย่างกุ้ง หรือมณฑลเลย ก็กลายเป็น 3 พันบาท) ผลประโยชน์ตลาดมืดก็เฉลี่ยกันไป ส่วนหนึ่งตกอยู่กับชนกลุ่มน้อย เช่น กะเหรี่ยง-มอญ แต่ส่วนใหญ่ตกอยู่กับทหารพม่าที่คุมด่านชายแดนตรงข้ามฝั่งไทยที่ท่าขี้เหล็ก (แม่สาย) หรือเมียวดี (แม่สอด) ซึ่งอธิบายได้ว่าทำไมการค้าข้ามแดนอย่างผิดกฎหมายและตลาดมืดนี้จึงดำรงอยู่อย่างเหนียวแน่นยาวนาน และ “เปิดเผย”

เมื่อนายพลเนวินเสนอ “เส้นทางพม่าสู่สังคมนิยม” (Burmese Way to Socialism) ในปี 2505 (1962) อันเป็นสูตรสำเร็จที่ประกอบด้วยความคิดผสมผสานตั้งมาจากลัทธิมาร์กซิสม์ (Marxism) และลัทธิโดดเดี่ยวทางการเมืองระหว่างประเทศ (Isolationism) พรรคโครงการสังคมนิยมพม่า (Burma Socialist Program Party-BSPP) ก็กลายเป็นฐานอำนาจของนายพลเนวิน คณะทหารและข้าราชการพลเรือนต้องกลายเป็นสมาชิกของพรรค และก็ได้รับรางวัลตอบแทนไปตามลำดับขั้น ซึ่งล่าสุดก่อนวิกฤตการณ์นั้นก็มีสมาชิกถึง 2 ล้านคน ผลประโยชน์และตำแหน่งถูกแจกจ่ายผ่านพรรคและกองทัพ ในขณะที่เดียวกัน นายพลเนวินก็ขจัดทหารระดับใกล้เคียงกับตนที่จะขึ้นมามีอำนาจเป็น

คู่แข่งบารมี ตัวอย่างของนายพลอองยี (หรือนายเข้ม เย็นยิ่ง แห่งพม่า) นายพลทินอู อดีตรัฐมนตรีกลาโหม ก็ชี้ให้เห็นได้เป็นอย่างดี ผู้ที่มีความคิดแปลกแยกถูกถอดถอนหรือโยกย้ายไปอยู่ในตำแหน่งที่ไร้ความสำคัญ สังคมพม่าผ่านไปหนึ่งชั่วอายุคนโดยมิได้มีการสร้างผู้นำใหม่ขึ้นมาแทน

นายพลเนวินเองมีอายุ 77 ปีในปี 2531 (1988) ตัวแทนของเนวิน อย่างแสงลวิน-หม่องหม่อง ก็มีอายุ 53-59 ตามลำดับ ผู้นำฝ่ายค้านที่เข้าร่วมเรียกร้องประชาธิปไตยอย่างอูนู ก็มีอายุปาเข้าไป 81 ปีแล้ว นายพลอองยีอายุ 70 ปี นายพลทินอูอายุ 62 ปี ในเมื่อพรรคการเมืองอื่นมีไม่ได้ ผู้นำใหม่ก็เกิดขึ้นไม่ได้ (เอกชนการชะงักงันของการเมืองไทยตั้งแต่จอมพล ป. พิบูลสงคราม-สฤษดิ์ ธนะรัชต์-ถนอม กิตติขจร-ประภาส จารุเสถียร ที่ทำให้ไทยขาดผู้นำหลัง 14 ตุลาคม 2516 ต้องหันไปหาแต่เพียงสองพี่น้องอย่าง ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช และ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช)

ผู้ที่ทำท่าจะเป็นผู้นำขึ้นมา ถ้าไม่ถูกขจัดก็ถูกตูดกลืนเข้าไปในระบบของสังคมนิยมทหารหมดสิ้น ฉะนั้นจึงไม่น่าแปลกใจที่อองซานซูจี วัย 42 ปี บุตรสาวของอองซานวีรบุรุษกู้ชาติพม่า จึงก้าวขึ้นมาเป็นผู้นำโดยความจำเป็นทางประวัติศาสตร์ อองซานซูจี เกิดเมื่อปี 2489 (1946) เธอมีอายุเพียง 2 ขวบเมื่อบิดาถูกสังหารปี 2590 (1947) กล่าวกันว่าเธอมิได้สนใจการเมืองเท่าไร เธอแต่งงานกับอาจารย์ชาวอังกฤษซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านทฤษฎีเบตศึกษา แล้วก็พำนักอยู่ที่ออกซฟอร์ด แต่เธอก็ยังเก็บชื่อบิดาไว้เป็นนามสกุล (ปกติคนพม่าแม้ในปัจจุบันก็ยังไม่มียามสกุลกัน) และยังรักในความเป็นพม่า นำบุตรชายกลับมา “บวช (เณร) ลูกแก้ว” ในพม่า ล่าสุดเธอกลับมาเยี่ยมมารดาที่ป่วยด้วยโรคมะเร็ง (ซึ่งเสียชีวิตไปเมื่อปี 1989) แล้วกระแสร่างแห่งประวัติศาสตร์ก็พัดเธอเข้าสู่ศูนย์กลาง

ทางการเมืองและการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ของพม่า เธออาจไม่สนใจการเมือง แต่ก็มีคนจับตาดูว่าเธอจะเป็น คอรี อะดีโน แห่งพม่าหรือไม่

ในเมื่อผู้นำใหม่เกิดขึ้นไม่ได้ ผู้นำที่มีอยู่จึงถูกเลือกสรรคัดเลือกเฉพาะผู้จงรักภักดี และอาจจะต้องเป็นคนประเภทขาดความเป็นผู้นำ ดังนั้น นายทหารแบบพลเอกกฤษณ์ สีวะรา ก็ยังเกิดขึ้นไม่ได้ จะมีก็แต่แบบของนายพลชอหม่อง แต่นายพลเนวินจะได้กระแสและกำอำนาจของตนในกองทัพไปได้นานอีกเท่าไรก็เป็นเรื่องน่าคิด โดยองค์การของทหารเองในที่สุดความเป็นความตายและความอยู่รอดของกองทัพน่าจะอยู่เหนือความภักดีและผลประโยชน์เฉพาะหน้า

ในประการที่สาม ความแตกต่างของพม่ากับไทยเราคือ การขาดคนชั้นกลางที่จะเป็นตัวแปร ซึ่งแม้จะไม่แข็งแรงนักเมื่อเทียบกับสถาบันหลักอย่างสถาบันทหาร แต่ก็ทรงอิทธิพลไม่น้อย ภาพคนห้าแสนคนที่เดินขบวน 14-15 ตุลาคม 2516 จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์สู่ถนนราชดำเนิน และเคลื่อนย้ายไปยังพระราชวังสวงจิตจรดดาในที่สุดนั้น หากจะดูให้ชัดแล้ว จะเห็นภาพของ “คนชั้นกลางในเมือง” เข้าร่วมการประท้วงมากมาย ในช่วงของการก่อตัวของขบวนการนิสิตนักศึกษาไทยไปจนถึงการชุมนุมประท้วงที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ นักศึกษาได้รับความสนับสนุนอย่างมหาศาลจากมหาชน ด้านหนึ่งได้อาหารสัมผัสถูกไม้จากพ่อค้าแม่ค้าซึ่งเป็นคนชั้นล่าง แต่ทว่าเงินสดที่ปรดั่งเข้ามาเป็นแสนเป็นล้าน บางที่เป็นก้อนใหญ่ ๆ ทุ่มลงมาในกล่องรับบริจาคนั้น เห็นได้ชัดว่าน่าจะมาจากคนชั้นกลาง (และคนชั้นสูงที่ขัดแย้งกันอยู่แล้ว)

คนชั้นกลางเป็นคนที่สร้างตัวขึ้นมาได้ด้วยการทำงานหนักในระบบเศรษฐกิจเปิดเสรี ขัดแย้งต่อการกุมอำนาจอานาจของคณาธิปไตยหรือกลุ่มบุคคลตราบเท่าที่คณาธิปไตยยังสามารถใช้อำนวยผลประโยชน์และโอกาสให้

คนชั้นกลางก็จะเป็นพันธมิตรที่ดี แต่เมื่อคนอาณานิปไตยจะกลายเป็นตัวการขัดขวางความเจริญก้าวหน้า คนชั้นกลางก็เกิดปฏิกิริยา ฉะนั้นจึงไม่น่าสงสัยนักที่คนเหล่านี้เห็นพ้องต้องกันกับขบวนการนักศึกษา และกลายเป็นฐานและตัวแปรที่สำคัญที่จะทำให้นักศึกษาไทยประสบความสำเร็จในการประท้วงเรียกร้องรัฐธรรมนูญ

พม่ามีประชากร 40 กว่าล้านคน เมืองใหญ่ที่สุดคือย่างกุ้งมี 3 ล้านคน พม่าเป็นประเทศที่ไม่น่าเรียกได้ว่ามีคนชั้นกลาง การพัฒนาของพม่าไม่เข้าข่ายของ Urbanization อาจจะยกเว้นแต่เพียงเมืองย่างกุ้ง มณฑลเลย และมะละแหม่ง ไม่มีผู้ประกอบการที่มีความสามารถหรือความชำนาญพิเศษมาเป็นระยะเวลายาวนาน พม่าในสมัยอาณานิคมก็อาจคล้ายกับไทย กล่าวคือ มีกลุ่มผู้ปกครอง และก็มีกลุ่มชนชั้นล่างลงไปเป็นชาวไร่ชาวนา เศรษฐกิจไทยพม่ามาด้วยผู้คนเชื้อสายจีน เลือดแต่จิว-ไหหล่า-คะ-ฮกเกี้ยน ที่ฉีดเข้ามาในสังคมไทยตั้งแต่สมัยธนบุรี-รัตนโกสินทร์ ทำให้ไทยเริ่มมีคนชั้นกลางและผู้ประกอบการค้าขาย ด้วยความสามารถของคนไทยและผู้นำไทย ด้วยอุบัติเหตุทางประวัติศาสตร์ด้วยความโชคดีหลายอย่าง ทำให้เลือดต่างชาติค่อนข้างจะผสมกลมกลืนเข้าไปในไทย และไทยสมัยใหม่ก็ไม่เหมือนไทยเดิมอีกต่อไป เชื้อสายของต่างชาตินี้กลายเป็นฐานทางเศรษฐกิจที่ทรงพลังในปัจจุบัน

คนชั้นกลางของพม่าที่อาจจะเป็นผู้ประกอบการทางธุรกิจการค้าได้ก็คือ ชาวต่างชาติอย่างอินเดีย-จีน-อังกฤษ สมัยของอาณานิคมเป็นสมัยที่คนอินเดียหลังไหลเข้ามาประกอบอาชีพด้านต่าง ๆ ที่คนพม่าไม่ทำ กลายเป็นพ่อค้า เจ้าของกิจการ เจ้าหนี้เงินกู้ เจ้าของที่ดิน คนพม่าส่วนใหญ่ยังคงอยู่นอกวงเศรษฐกิจของโลกสมัยใหม่ (แม้ว่าพม่าจะเคยส่งข้าวออกเป็นอันดับหนึ่งของโลก) คนต่างชาติเหล่านี้หาได้ผสมกลมกลืน

เข้าไปกับเลือดพม่าด้วยการแต่งงานอย่างไทยไม่ ต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างมีสังคมและวัฒนธรรมของตนเอง เมื่อพม่าหลุดไปจากอาณานิคมอังกฤษ 1948 บริษัทการค้าอังกฤษใหญ่ ๆ ก็เริ่มหลุดออกไปด้วย

และเมื่อนายพลเนวินดำเนินนโยบายลัทธิโดดเดี่ยวนิยม ยึดกิจการของชาวต่างชาติ ตลอดจนกิจการเอกชนทั้งหลายให้เป็นของชาติ (ส่วนใหญ่ตกเป็นของทหาร) อินเดียและจีนส่วนใหญ่ก็ต้องออกจากประเทศไป คนต่างชาติที่พอมือเหลืออยู่ก็ยากจน ขาดความชำนาญชำนาญ สังคมพม่าต้องเริ่มต้นใหม่จากเกือบจะศูนย์ ขบวนการนักศึกษาพม่าไม่มีฐานจากคนชั้นกลาง แต่ขบวนการนักศึกษาพม่าได้รับความสนับสนุนเกือบจะ 100 เปอร์เซ็นต์ จากชาวบ้านพม่า และเป็นความสนับสนุนที่มิให้พารมาก กล่าวกันว่าเมืองเล็กเมืองน้อยจากเหนือจรดใต้ จากตะวันออกจรดตะวันตก เกือบ 40 เมืองได้ลุกขึ้นมาร่วมเดินขบวนประท้วง

การเดินขบวนใหญ่อย่าง 8 สิงหาคม หรือ 8 กันยายน 2531 (1988) บางแห่งมีคนเข้าร่วมเป็นล้าน คงไม่เกินความจริงที่จะกล่าวว่านี้คือ Popular Uprising ในความหมายที่แท้จริง ชาวพม่าได้ร่วมลงคะแนน (Vote) เพื่อประชาธิปไตยอย่างล้นหลาม หลายคนโหวตด้วยชีวิตของตน จากจุดเล็กจุดน้อยที่นักศึกษาได้ก่อการประท้วงระบบเบ็ดเสร็จคณาธิปไตยมาเป็นเวลาสิบ ๆ ปี จุดแตกหักที่ชาวบ้านจะเข้าร่วมอย่างจริงจังก็ในเมื่อรัฐบาลยกเลิกธนบัตร 25-35-75 จ้าต เมื่อกันยายน 2530 (1987 ซึ่งมีใช้การลดค่าเงิน) เป็นการยกเลิกโดยไม่มีการชดเชยแต่ประการใด ธนบัตรราคาเหล่านี้คือเงินประมาณ 80 เปอร์เซ็นต์ของเงินทั้งหมดที่พอจะมีอยู่ในมือของชาวบ้าน ปกติแล้วคนพม่าก็ได้ไว้ใจในระบบธนาคารพม่า ดังนั้นจึงเก็บเงินไว้กับตัวหรือไม่ก็เปลี่ยนเป็นของมีค่า เช่นทองหรืออัญมณี

มาตรการดังกล่าว รัฐบาลพม่าต้องการใช้เพื่อตัดกำลังเศรษฐกิจของชนกลุ่มน้อยที่ได้ประโยชน์จากการค้าตลาดมืดหรือการค้าฝิ่นในรัฐฉานหรือตัดถนนมิตรภาพที่แพร่อยู่ระหว่างชายแดนไทย แต่คนที่เดือดร้อนที่สุดก็เป็นชาวบ้านธรรมดาตนเอง ดังนั้น แม้พม่าจะขาดคนชั้นกลางที่จะสนับสนุนนักศึกษาให้ประสพชัยชนะอย่างรวดเร็วเช่น 14 ตุลาคม 2516 ของไทย แต่นักศึกษาพม่าก็มีฐานจากชาวบ้านซึ่งเป็นฐานที่กว้างขวาง ขาดการรวมตัวจัดตั้ง ขาดอำนาจต่อรอง ขาดอิทธิพลที่จะทำให้ประสพชัยชนะโดยฉับพลัน แต่ก็เป็พื้นฐานที่น่าจะทรงความสำคัญต่ออนาคตความเปลี่ยนแปลงของพม่า

สถานการณ์พม่าในช่วงรัฐบาลเส่งลวิน-หม่องหม่อง ทำท่าจะจบลงด้วยชัยชนะของนักศึกษา-พระ-ประชาชน แบบ 14 ตุลาคม แต่เหตุการณ์กลับถูกลากถูลู่ถูกลงต่อไปด้วยทิวิมานะและการรักษาไว้ซึ่งผลประโยชน์ของผู้ปกครองคนฉิบไทย เนวินซื้อเวลาด้วยการเปลี่ยนรัฐบาล ต่อรองทีละชั้นจากการทำท่ายอมให้มีการเลือกตั้งภายใน 3 เดือนบ้าง ต่อรองด้วยการทิ้งพรรคโครงการสังคมนิยมพม่าของตนบ้าง ไม่บังคับให้ทหารหรือข้าราชการพลเรือนต้องเป็นสมาชิกพรรค ฯ อีกต่อไป (เพราะพรรค ฯ นั้นหมดชื่อเสียงหมดเครดิต ทำให้พม่าต้องเป็น “ประเทศที่ด้อยพัฒนาที่สุด” ในโลกประเทศหนึ่ง หรือ Least Developed Country ตามระเบียบขององค์การสหประชาชาติ ที่ประเทศที่มีรายได้ประชากรต่อหัวต่ำกว่า 200 เหรียญดอลลาร์ต่อปี ก็จะได้รับเงินช่วยเหลือพิเศษ เทียบกับไทยตอนนี้ประมาณ 1,000 เหรียญต่อปี)

แต่แล้วคนฉิบไทยพม่าก็พยายามซื้อเวลาและต่ออายุของตน ขอ-หม่องทำการรัฐประหาร 18 กันยายน ที่ทำให้สถานการณ์กลายเป็น 6 ตุลาคม “ปิดประตูฆ่าแมว” นักศึกษา-พระ-ประชาชนที่หมดทางเลือก

ในการต่อสู้โดยสันติวิธี ต้องหนีออกจากเมืองและไปรวมเข้ากับเขตของชนกลุ่มน้อยอย่างกะเหรี่ยง-มอญ-คะฉิ่น ดูเหมือนว่าสถานการณ์พม่าจะปรากฏผลออกมาเป็นทั้ง 14 ตุลาคม และ 6 ตุลาคมในเวลาเดียวกัน และพม่าก็ถึงทางตัน ผู้รับเคราะห์ที่ทั้งปวงก็คือชาวพม่านั้นเอง และหากไม่สามารถหาทางออกได้อย่างรวดเร็ว พม่าก็คงจะต้องเผชิญสิ่งที่น่ากลัวที่สุดของสังคมของตนเอง นั่นคือ “สงครามกลางเมือง”

สงครามกลางเมืองเป็นสิ่งที่น่ากลัว สภาพเช่นนี้ยังไม่เคยเกิดในสังคมไทย และก็จะโชคดีอย่างมหาศาลหากมันจะไม่เกิดขึ้นเลย เราเรียนรู้ความสยดสยองนี้ได้จากบทเรียนทางประวัติศาสตร์ของสงครามกลางเมืองสหรัฐ (1861-1865) ที่คนอเมริกันฆ่ากันตาย 620,000 คน) สงครามกลางเมืองในสหภาพโซเวียต (1918-1920) สงครามกลางเมืองในสเปน (1936-1939) หรือแม้แต่สงครามในเวียดนามที่ความเสียหายแห่งชีวิตและความเจ็บปวดเป็นเรื่องที่บรรยายได้ยากยิ่ง ทหารพม่าที่เป็นผู้คุมอำนาจและเรียกตนเองว่าเป็นพุทธศาสนิกชน เป็นตัวกำหนดที่สำคัญว่าจะช่วยให้ประเทศของตนพ้นจากภัยพิบัติครั้งนี้ได้หรือไม่อย่างไร

ขบวนการนักศึกษาพม่า

โจเซฟ ซิลเวอร์สไตน์ นักวิชาการอเมริกันเขียนไว้ในหนังสือ *Burma : Military Rule and the Politics of Stagnation (1977)* ว่า นักศึกษาพม่าเป็นผู้ที่มีความรู้สึกชาตินิยม มักเป็นปฏิปักษ์ต่อผู้มีอำนาจ มักเห็นใจพลังของฝ่ายต่อต้าน นักศึกษาเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นคนเมืองมากกว่าเป็นคนชนบท นักศึกษามีอิทธิพลสูง ได้รับความนับถือยกย่องจากชาวบ้าน เพราะเป็นผู้มีการศึกษา และเป็นผู้รู้เรื่องราวของความเปลี่ยนแปลงของ

โลก ทั้งนักการเมืองและฝ่ายฆบถก็สนใจที่จะใช้หรือเอานักศึกษาเป็นพวกของตน

พม่ามีมหาวิทยาลัยและสถาบันการศึกษาเทียบเท่าระดับอุดมศึกษา อยู่ 35 แห่ง มีนักศึกษาประมาณเกือบ 200,000 คน (ตามสถิติ 2532 (1985) เทียบกับของไทยเราซึ่งมีเกือบ 1 ล้านคน ก็เรียกได้ว่าเป็นอัตราที่ต่ำ เพราะพม่ามีประชากรประมาณ 40 ล้านคน ในขณะที่ไทยมีกว่า 50 ล้านคน) มหาวิทยาลัยชั้นนำของพม่าคือมหาวิทยาลัยย่างกุ้ง ที่ตั้งมาแต่ปี 2463 (1920 ส่วนจุฬาฯ ตั้ง 1917 ธรรมศาสตร์ตั้ง 1934) โดยรวมวิทยาลัยรัฐบาลย่างกุ้งเข้ากับวิทยาลัยแบบดิสต์ มหาวิทยาลัยระดับสองคือมหาวิทยาลัยมันทเลย์ ที่อยู่ห่างจากย่างกุ้งไปทางเหนือ 600 กิโลเมตร มหาวิทยาลัยนี้แยกตัวเป็นอิสระเมื่อ 2501 (1958)

นักศึกษาพม่าโดยเฉพาะที่ย่างกุ้ง มีความตื่นตัวทางการเมืองสูง นับตั้งแต่การก่อตั้ง ถ้าจะว่าไปแล้วขบวนการนักศึกษาพม่ามีประวัติศาสตร์ของการต่อสู้ทางการเมืองยาวนานถึง 80 กว่าปี ก่อนการสถาปนามหาวิทยาลัยย่างกุ้งด้วยซ้ำไป (ซึ่งอาจเป็นระยะเวลาที่ยาวนานกว่าขบวนการนักศึกษาไทย ขบวนการนักศึกษาไทยอันโด่งดังในช่วง 14 ตุลาคม 2516 นั้น อาจมีรากเหง้าบางส่วนจากขบวนการนักศึกษาช่วงพุทธศตวรรษ 2490-2500 ดังนั้นก็มีประวัติเป็นขบวนการทางการเมือง 40 กว่าปี)

ขบวนการทางการเมืองของนักศึกษาพม่าแบ่งได้เป็น 3 สมัยคือ (หนึ่ง) สมัยก่อนและหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 (สอง) สมัยก่อนและระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 (สาม) สมัยการต่อต้านเผด็จการทหาร 2505-2531 (1962-1988) ในสองสมัยแรก ขบวนการนักศึกษาผูกพันแนบแน่นกับลัทธิชาตินิยม-การปกครองตนเอง-การต่อสู้เพื่อเอกราช เป็นขบวนการที่มีส่วนสัมพันธ์กับการเมืองภายในประเทศและการล่มสลายของลัทธิ

จักรวรรดินิยมอังกฤษ วีรบุรุษอย่างองซานซึ่งเป็น “บิดาแห่งเอกราชพม่า” (หรือแม้แต่นายพลเนวิน และอดีตนายกรัฐมนตรีอูนู) ก็เป็นผู้ที่มีกำเนิดบทบาททางการเมืองของตนในสมัยที่เป็นนักศึกษา (ประเภทกิจกรรมการเมือง) ในสมัยที่สองนั้น มหาวิทยาลัยย่างกุ้งเป็นแหล่งผลิตนักการเมืองสมัยใหม่ให้พม่า ส่วนในสมัยที่สาม เป็นการต่อสู้กับเผด็จการทหารและเรียกร้องประชาธิปไตย เป็นขบวนการซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเมืองและเศรษฐกิจภายในประเทศของพม่าเป็นส่วนใหญ่ มีการต่อสู้กับเผด็จการมาตลอดระยะเวลา ไม่ว่าจะเป็นในช่วงคริสต์ทศวรรษ 1960-1970-1980 และนักศึกษามหาวิทยาลัยย่างกุ้งก็ยังคงเป็นหัวอกของขบวนการนักศึกษาอยู่เช่นเดิม ส่วนในด้านอุดมการณ์ของนักศึกษาในช่วง 80 ปีที่ผ่านมา มีตั้งแต่ลักษณะของอนุรักษนิยม ความคิดประชาธิปไตยแบบตะวันตก (เสรีนิยม) สังคมนิยม และลัทธิมาร์กซิสต์ ผสมปนเปกันไป (บางครั้งไม่สามารถแยกออกให้เห็นได้ชัด) ขึ้นอยู่กับสถานการณ์และความเปลี่ยนแปลงภายในประเทศหรือจากโลกภายนอก

ขบวนการนักศึกษาสมัยก่อน

และหลังสงครามโลกครั้งที่ 1

เมื่อพม่าตกเป็นเมืองขึ้นอังกฤษ ก็ได้มีขบวนการในลักษณะชาตินิยมที่จะต่อต้านอังกฤษมาแต่เริ่มแรก มีการต่อสู้แม้ในรูป “ขบถผู้มีบุญ” อันเป็นรูปแบบของความคิดต่อต้านอำนาจรัฐในสังคมประเพณี แต่ขบวนการแรกที่น่าับได้ว่าเป็นต้นกำเนิดของขบวนการชาตินิยมในแง่ของโลกสมัยใหม่ก็คือ YMBA (Young Men’s Buddhist Association) หรือ “สมาคมชาวพุทธหนุ่ม” ซึ่งก่อตั้งขึ้นภายในวิทยาลัยย่างกุ้ง YMBA

มีลักษณะขององค์กรแบบลัทธิชาตินิยม เป็นองค์กรที่ผูกพันกับวัฒนธรรมประเพณี และเอกลักษณ์ของความเป็นพม่า องค์กรนี้มีนักศึกษาเป็นสมาชิก (แต่ก็มีผู้นำที่มีลักษณะของ “ผู้ดี” มีการศึกษาสูง เป็นองค์กรแบบเริ่มแรก และอยู่ในระดับยอดของสังคมมากกว่าระดับล่าง) องค์กรนี้เคลื่อนไหวอยู่ในสถาบันการศึกษา ได้นักศึกษาเป็นฐานที่สำคัญ ที่น่าสนใจก็คือ ผูกพันร่วมงานกับพระสงฆ์พม่ามาแต่ต้น ฉะนั้นจึงมีรากฐานของการร่วมมือระหว่างนักศึกษาและพระสงฆ์มาตลอดเกือบหนึ่งศตวรรษ (ดังจะเห็นได้จากภาพของการเคลื่อนไหวล่าสุดเมื่อกรกฎาคม-กันยายนที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น อันเป็นภาพที่สร้างความมั่งงให้กับชาวไทยที่ไม่คุ้นเคยกับประเพณีของการที่พระสงฆ์เข้ามาเกี่ยวข้องกับเรื่องของทางโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องของการเมือง “อย่างเปิดเผย”)

ฉะนั้น วิทยาลัยอย่างกุ่มและนักศึกษาที่นั่นได้กลายเป็นศูนย์กลางของลัทธิชาตินิยมพม่า แต่ก็เรียกได้ว่าเป็นรูปแบบของชาตินิยมอ่อน ๆ ในรูปของพุทธศาสนาและวัฒนธรรมประเพณี ยังมีได้เกี่ยวข้องกับการเมืองโดยตรง มีกิจกรรม เช่น เรียกร้องให้รัฐบาลอาณานิคมอังกฤษให้ความช่วยเหลือกิจกรรมและการศึกษาของพุทธศาสนา (ที่เสื่อมโทรมลงจากการที่ชาดรัฐหรือกษัตริย์อุปถัมภ์) มิให้อังกฤษช่วยเหลือแต่เฉพาะโรงเรียนของชาวคริสต์ เป็นต้น

กรณีที่สมาคมประสบความสำเร็จอย่างมากในการรณรงค์เมื่อปี 2461 (1918) ก็คือ กรณีที่เรียกกันว่า No Footwear ซึ่งเป็นการประท้วงการที่ฝรั่งสวมรองเท้าเข้าวัด พม่าเคร่งครัดต่อเรื่องนี้มาก ห้ามการสวมรองเท้าตั้งแต่เข้าบริเวณวัด (มิใช่ห้ามเฉพาะการสวมเข้าไปในโบสถ์หรืออาคารสถานที่แบบของไทย) พม่าถือว่าการกระทำเช่นนั้นไม่เคารพในวัฒนธรรมประเพณีของพม่า ฉะนั้นประเด็นของการเรียกร้อง “ชาติ

นิยมอย่างอ่อน” นี้จึงได้รับความสนับสนุนจากชาวพม่าอย่างกว้างขวาง และเป็นเหตุให้ฝรั่งต้องยอมปฏิบัติตามประเพณีของพม่า เป็นชัยชนะในเบื้องต้นที่จะปูพื้นไปสู่การเรียกร้องทางการเมือง

ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 1 นี้มีความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในอินเดีย อังกฤษรับหลักการที่จะให้อินเดียปกครองตนเอง เนื่องจากพม่าขึ้นอยู่กับการปกครองของอังกฤษในอินเดีย (อังกฤษมีกระทรวงอินเดีย Indian Office ปกครองดูแลอินเดียและพม่า เสมือนหนึ่งพม่าเป็นส่วนหนึ่งของอินเดีย มิได้ขึ้นกับกระทรวงอาณานิคม Colonial Office ดังเช่นดินแดนอาณานิคมอื่น ๆ ของอังกฤษ) ดังนั้นกระแสความคิดว่าด้วย “การปกครองตนเอง” จึงแพร่เข้ามาในพม่าด้วย พร้อม ๆ กับกระแสของการต่อสู้เพื่อเอกราชของขบวนการของมหาตมะคานธี ที่เริ่มเป็นที่รู้จักกันของชาวพม่า

ในปี 2463 (1920) หลังสงครามโลกครั้งที่ 1 ได้สิ้นสุดลง มีการสถาปนามหาวิทยาลัยย่างกุ้ง (โดยรวมวิทยาลัยรัฐบาลย่างกุ้งเข้ากับวิทยาลัยแบบติสต์) ซึ่งแต่เดิมคนพม่าจะเรียนระดับมหาวิทยาลัยจะต้องไปเรียนที่กัลกัตตา (ปี ค.ศ. 1919 มีชาวพม่าไปเรียนอยู่ที่นั่น 875 คน) ในวันที่ 4 ธันวาคม หรือสามวันก่อนการทำพิธีเปิดมหาวิทยาลัยเป็นทางการ นักศึกษาได้ก่อการประท้วงขึ้น การประท้วงครั้งนี้มี YMBA เป็นหนึ่งในแกนนำ และก็มีสาเหตุมาจากการที่อังกฤษจะให้นักศึกษาเรียนเพิ่มอีก 1 ปี ก่อนการเรียนระดับมหาวิทยาลัย อังกฤษถือว่าคนพม่ามีการศึกษาต่ำ นักศึกษา 400 คนชุมนุมประณามอังกฤษที่ดูถูกชาวพม่า การประท้วงได้บานปลายไปสู่การเรียกร้องให้ระบบการศึกษาปลอดจากอิทธิพลของอังกฤษ และให้พม่ามี “การปกครองตนเอง” ในที่สุด

ที่น่าสนใจก็คือ การประท้วงครั้งนี้นักศึกษาได้เข้าไปชุมนุม

ในบริเวณของมหาเจดีย์ชเวดากอง อันเป็นศูนย์กลางแห่งความศักดิ์สิทธิ์และจิตใจของชาวพม่า (เจดีย์นี้เดิมเป็นเจดีย์ของมอญ แต่พม่าปัจจุบันก็แยกไม่ออกเสียแล้วว่าอะไรคือมอญอะไรคือพม่า คล้าย ๆ กับเรื่องทางวัฒนธรรมบางประการที่ไทยกับเขมรก็แยกกันไม่ออก) การประท้วงของนักศึกษาได้รับความช่วยเหลือจากพระสงฆ์ ทั้งด้านสถานที่และอาหารการกิน เป็นการเริ่มประเพณีของการเข้าไปใช้สถานที่อันศักดิ์สิทธิ์ของวัด ดังที่จะเห็นได้เช่นกันจากเหตุการณ์พม่าในเวลาต่อ ๆ มา

ผลของการประท้วงในครั้งนั้นที่นักศึกษาวิทยาลัยอย่างกึ่งได้เป็นผู้จุดกระแสของความคิด ทำให้ YMBA ยุบตัวลงแล้วตั้งเป็นองค์กรใหม่คือ GCBA (General Council of Burmese Association) อันมีวัตถุประสงค์ทางการเมืองที่ชัดเจน คือ “เอกราช” ปฏิเสธที่จะร่วมมือกับชาวต่างชาติ กลายเป็นองค์กรกลางของขบวนการชาตินิยม แพร่จากระดับสูงลงสู่ระดับที่ต่ำกว่า และกว้างขวางกว่าองค์กรเดิม อันจะนำไปสู่ชาตินิยมรุ่นใหม่ออย่างเช่น อองซาน ซึ่งได้รับการขนานนามว่า “บิดาแห่งเอกราชพม่า” หรืออย่างอู๋ (หรือแม้กระทั่งคนอย่างนายพลเนวินเองก็รวมอยู่ในกลุ่มนี้) ของรุ่นสงครามโลกครั้งที่ 2

ที่น่าสนใจคือในขณะที่ทางฆราวาสพม่ามีองค์กรที่เรียกว่า GCBA ทางฝ่ายของพระสงฆ์ก็ได้ก่อตั้งองค์กรในลักษณะคล้ายคลึงกันคือ “สภาสงฆ์สามัคคี” หรือ GCSS (General Council of Sangha Sametggi) ซึ่งเป็นที่รวมของบรรดาพระสงฆ์หนุ่มที่มีความคิดในเรื่องชาตินิยม กล่าวกันว่าในด้านของพุทธศาสนาอันมีพระไตรปิฎกเป็นคัมภีร์ ซึ่งประกอบด้วย พระอภิธรรม พระวินัย และพระสูตรนั้น พระสงฆ์พม่า นั้นมักสนใจทางด้านพระอภิธรรม พระมอญสนใจด้านพระวินัย ส่วนพระไทยเน้นด้านพระสูตร เมื่อคุณเณร ๆ พระพม่าจะไม่สนใจทางด้านวินัย ดังนั้นจึงมีส่วน

เกี่ยวข้องกับการเมืองสูง ซึ่งก็ไม่ผิดจากความจริงนัก แต่การเข้ามาเกี่ยวข้องกับการเมืองของพม่า (หรือแม้แต่พระศรีลังกา) ก็มีพื้นฐานทางประวัติศาสตร์ที่ต้องตกเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษ ทำให้วิวัฒนาการของสงฆ์พม่าและสงฆ์ไทยแตกต่างกัน (และความแตกต่างของสงฆ์ไทยก็มีสาเหตุมาจากการปฏิรูปการศาสนาของรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 ไม่น้อยที่แยกสงฆ์ออกจากเรื่องทางโลกเสียเป็นส่วนใหญ่)

ในพม่าเองในสมัยของอาณานิคม ก็มีปัญหาและข้อถกเถียงกัน ไม่น้อยในเรื่องของสงฆ์และบทบาททางการเมือง และก็ปรากฏว่าการเข้าเกี่ยวข้องกับทางการเมืองเป็นของสงฆ์หนุ่ม ๆ มากกว่าเป็นเรื่องของสงฆ์ที่สูงอายุได้ด้วยความแก่พรรษา พระสงฆ์ที่มีบทบาทอย่างมากในช่วงนี้ และเป็นการสร้างแบบอย่างของการเกี่ยวข้องกับเมืองก็เช่น อุวิสาร ซึ่งเป็นพระชาติดินิยมรูปหนึ่งที่ถูกอังกฤษจับจำคุกและถูกปลี้อองจิวร ซึ่งท่านได้ประท้วงด้วยการอดอาหาร 166 วัน จนถึงแก่กรรมภาพ ท่านกลายเป็นวีรบุรุษมีอนุสาวรีย์และชื่อถนนในกรุงย่างกุ้ง อีกรูปหนึ่งก็คือ อูอุตตะมะ ที่เทศนาว่าด้วย “การปฏิวัติ” และเอกราชของพม่า

บทบาทของนักศึกษาและสงฆ์พม่าในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 เป็นผลให้พม่าได้รับสิทธิในการปกครองตนเองหลายประการ ในการบุกขึ้นไปสู่การปกครองตนเองนั้น พม่าก็สามารถมีสมาชิกผู้แทนราษฎรของตนได้ตั้งแต่ 1923 (พ.ศ. 2466 ตรงกับปลายรัชกาลที่ 6) ซึ่งในสภา 103 ที่นั่ง มีสมาชิกจากการเลือกตั้งได้ 79 ที่นั่ง ปี 2478 (1935) พม่าถูกแยกออกจากการปกครองร่วมกับอินเดีย และก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 พม่าก็มีนายกรัฐมนตรีเป็นคนพม่าเอง แต่อำนาจการปกครองส่วนใหญ่ ก็ยังเป็นของอังกฤษอยู่

ขบวนการนักศึกษาสมัยก่อน และหลังสงครามโลกครั้งที่ 2

นับตั้งแต่ปี 2463 (1920) และการก่อตั้ง GCBA เป็นต้นมา นักศึกษาพม่าได้มีบทบาทในฐานะผู้นำทางการเมืองอย่างมาก (อาจจะมากเกินไปว่า) นักการเมืองที่อยู่ภายใต้อังกฤษ) ในคริสต์ศตวรรษ 1930 นักศึกษาจะทวีบทบาททางการเมืองของตนมากขึ้น มีการก่อตั้งองค์กรโดยตรงของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยอย่างกว้าง มีการรณรงค์ทางการเมือง มีการพูดไฮด์ปาร์ค มีการเขียนบทความวิพากษ์วิจารณ์ มีการศึกษาลัทธิการเมือง เช่น ลัทธิสังคมนิยม ลัทธิมาร์กซิสม์ มีการแยกประเด็นทางการเมืองของการต่อสู้ระหว่าง “ชาตินิยม” (พม่า) กับ “จักรวรรดินิยม” (อังกฤษ) และนี่ก็คือสมัยของนักศึกษารุ่น “อองซาน” หรือ “อูนู”

เมื่อก่อนการสอปลัปี 2479 (1936 และก่อนการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร) “ทะชินอูนู” นักศึกษานิติศาสตร์ “ประธานองค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยอย่างกว้าง” Rangoon University Student Union ได้พูดไฮด์ปาร์คกล่าวโจมตีอาจารย์บางคน ในขณะเดียวกัน หนังสือพิมพ์ขององค์การนักศึกษาก็ได้พิมพ์บทความชื่อ Hell Hound At Large “ทะชินอองซาน” บรรณาธิการและ “ประธานขบวนการนักศึกษาพม่า” All Burma Student Movement ปฏิเสธที่จะเปิดเผยชื่อคนเขียน มหาวิทยาลัยจะลงโทษทางวินัยต่อผู้นำนักศึกษาทั้งสอง นักศึกษาจึงได้ก่อการประท้วงด้วยการนอนขวางทางเข้าประตูห้องสอบ เป็นผลให้ต้องงดการสอบไล่ นักศึกษาเริ่มโจมตีระบบการศึกษา เช่น ความเป็นเผด็จการ “ที่อธิการบดีมิได้มาจากการเลือกตั้ง” และโจมตีระบบการศึกษา “ของต่างชาติ” ที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นพม่า นักศึกษาย้ายการประท้วง

เข้าไปยังเจ็ดชัยเวดากอง (เช่นเคย) ได้รับความสนับสนุนจากพระสงฆ์ และการประท้วงก็ได้รับความสนับสนุนอย่างกว้างขวางจากบรรดาโรงเรียนต่าง ๆ ในต่างจังหวัดที่พากันงดการสอบไล่ ประเด็นภายในของการศึกษากลายเป็นประเด็นทางการเมืองว่าด้วยเอกราชของชาติ

ทะซินอองซานนั้นเกิดเมื่อ 2458 (1915) ทะซินอูเกิดเมื่อ 2460 (1917) ดังนั้นในการประท้วงปี 2479 (1936) ทั้งคู่ก็มีอายุ 21 และ 19 ตามลำดับ ทั้งคู่เรียกตนเองว่า “ทะซิน” ทั้งคู่เป็นส่วนหนึ่งของ “พรรคทะซิน” และ “สมาคมเราชาวพม่า” (Dobama Asiayone หรือ We Burman Society) ที่ก่อตั้งเมื่อ 2478 (1935) ดังนั้นกระแสของความรู้สึกชาตินิยมก็รุนแรงมากในหมู่ของนักศึกษาพม่า ประเด็นของการประท้วงภายในดูจะเป็นเรื่องรอง และใช้เป็นข้ออ้างในการประท้วง จุดมุ่งหมายคือการต่อสู้กับอาณานิคมอังกฤษเสียมากกว่า การที่นักศึกษาเรียกตนเองว่า “ทะซิน” ก็เพื่อสร้างความเท่าเทียมกับคนอังกฤษ เพราะ “ทะซิน” มีความหมายว่า “เจ้านาย” เป็นคำที่คนพม่าใช้เรียกคนอังกฤษ นักศึกษา “เล่นยูโดหรือเกมตอบโต้ทางการเมือง” ด้วยการนำคำนี้มาใช้สำหรับตนเอง

นักศึกษากลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่มีความสนใจในเรื่องของการเมือง อ่านและถกเถียง การปฏิวัติของดร.ซุนยัตเซ็นในจีน หันไปสนใจลัทธิมาร์กซิสม์ สนใจการปฏิวัติของรัสเซีย สนใจปัญหากรรมกร (ซึ่งปรากฏว่ามีอยู่น้อยมากในพม่า อาจจะมีเพียงที่ปอน้ำมันยีนางยอง กรรมกรส่วนใหญ่จะเป็นกุลีจีนและอินเดียที่นักศึกษาไม่ค่อยจะเข้าไปถึง) กล่าวกันว่า นักศึกษารุ่นนี้สนใจไปหมด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของพรรคคองเกรสในอินเดีย เรื่องของจีนคณะชาติ หรือจีนคอมมิวนิสต์ หรือเรื่องของฟาสซิสต์ญี่ปุ่น และพร้อมจะรับความช่วยเหลือจากต่างชาติหากจะทำให้ตนบรรลุจุดหมาย

ในเรื่อง “เอกราช” ของพม่า (ในการชุมนุมประท้วงและการทำกิจกรรมการเมืองหลายครั้ง นักศึกษารุ่นนี้ได้แต่งเพลง Dobama หรือ “พม่าของเรา” อันเป็นเพลงที่แสดงความรักชาติ แต่ก็มีท่วงทำนองที่ค่อนข้างเศร้า (ต่างกับเพลงชาติแบบมาร์ชของไทย) “พม่าของเรา” ร้องกันในหมู่ นักศึกษาที่มหาวิทยาลัยย่างกุ้ง แล้วก็กลายเป็นเพลงชาติของพม่าในที่สุด)

นักศึกษาหาพรรคพวกสมาชิกจากคนที่ไม่ต้องเรียนเก่ง ไม่ต้องได้เกียรตินิยม ต้องเป็นคนที่จะอยู่อย่างยากลำบากได้ กล้าเสี่ยงภัยอันตรายไม่หวังในผลประโยชน์อันใดเป็นส่วนตัว และอุทิศตนเพื่อจุดหมายปลายทางของชาตินิยม และนี่ก็คือนักศึกษาที่ได้ฟอร์มตัวเป็นกลุ่ม “ตรีทศมิตร” The Thirty Comrades ที่ลี้กลอบหนีออกไปนอกประเทศ ไปอยู่กับ ญี่ปุ่นและฝักอาวุธในเกาะไหหลำในปี 2483 (1940) และได้กลับมาพม่าพร้อมกับกองทัพญี่ปุ่น (ที่บุกพม่าผ่านไปจากเมืองไทย) อองซาน กลายเป็นรัฐมนตรีกลาโหมในสมัยญี่ปุ่นยึดครองพม่า (เมื่ออายุได้ 27 ปี) และเป็นผู้ก่อตั้ง “กองทัพพม่า” (ซึ่งเพื่อนของตนคือเนวินได้กลายเป็นผู้นำแทนในเวลาต่อมา) กองทัพนี้ร่วมมือกับญี่ปุ่นในชั้นแรก และกลายเป็นเสมือน “เสรีไทย” ที่จะต่อต้านญี่ปุ่นในชั้นหลัง และก็เจรจาได้เอกราชจากอังกฤษเมื่อ 4 มกราคม 2491 (1948) แต่อองซานถูกลอบสังหารเสียก่อนตั้งแต่ 19 กรกฎาคม 2490 (1947)

กล่าวโดยย่อแล้ว นักศึกษาสองสมัยแรก 40 ปีนี้ เป็นนักศึกษาที่มีความรู้สึกชาตินิยม ค่อย ๆ พัฒนาจากประเด็นวัฒนธรรมและประเพณี (ที่จะทำให้คนพม่าส่วนใหญ่เข้าร่วมได้ด้วย) แล้วคลี่คลายไปเป็นประเด็นทางการเมืองเพื่อเอกราชของชาติ ขบวนการนักศึกษาดังกล่าวทั้งสองสมัย ได้ผลิตผู้นำในระบบใหม่ของโลกสมัยใหม่ให้กับพม่า (ทั้งนี้ผู้นำในระบบเก่าเช่นกษัตริย์และขุนนางได้สูญสิ้นไปเมื่ออังกฤษเข้ายึดครอง) และ

ผู้นำในรุ่นที่สองนี้แหละที่นักศึกษาในรุ่นที่สามจะหันกลับไปมองเพื่อสร้างความบันดาลใจ นักศึกษาที่ประท้วงในช่วงสิงหาคม-กันยายน 2531 (1988) เดินขบวนพร้อมกับแห่รูปของ “อองซาน” เป็นสัญลักษณ์ในการแสดงความปรารถนาของเขาและในการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยของเขา

ขบวนการศึกษาศึกษาสมัยการต่อต้าน

เผด็จการทหาร 2505-2531 (1962-1988)

ทันทีที่นายพลชอหม่องทำรัฐประหาร 18 กันยายน (2531) นักศึกษาพม่าที่เป็นหัวอกของการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยก็หนีเข้าป่า (ประมาณ 5,000 ถึง 10,000 คน) การประท้วงในเมืองสิ้นสุดลง (ยกเว้นแบบกลุ่มเล็ก ๆ และทำอย่างรวดเร็วฉับพลัน) บรรดาผู้ที่สไตรด์ (พม่ายังใช้ศัพท์เดิมทางพุทธศาสนาว่า “คว่ำบาตร”) ต้องกลับไปทำงานตามคำขู่ของรัฐบาลใหม่ พม่าจะกลับคืนสู่ “สถานการณ์ปกติ” ความรู้สึกของคนทั่วไปก็คือ “นักศึกษาแพ้” และนี่ก็คือ “วันมหาวิปโยค” 6 ตุลาคม 2519 ในแบบของไทย (ประมาณกันว่ามีคนถูกสังหารถึง 10,000 คน แต่รัฐบาลออกข่าวว่าตายเพียง 400 คน อันเป็นตัวเลขที่ต่ำกว่าความเป็นจริง)

อย่างไรก็ตามหากจะมองให้ลึกลงไป รัฐบาลใหม่ (ซึ่งเชื่อกันว่านายพลเนวินยังชักใยอยู่เบื้องหลัง เพราะชอหม่องได้ชื่อว่าเป็น yes man มาตลอด) จำต้องประกาศว่าจะมีการเลือกตั้ง ยอมให้มีพรรคการเมืองหลายพรรค จุดทะเบียนเป็นร้อย ๆ พรรค (เทียบกับหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 และเมื่อมีการเลือกตั้งครั้งแรก 26 กุมภาพันธ์ 2518 นั้น

ไทยมีพรรคการเมืองเข้าแข่งขันเลือกตั้ง 42 พรรค) รัฐบาลพม่าต้องตัดคำว่า “สังคมนิยม” ออกจากชื่อประเทศไป เหลือเพียง “สหภาพพม่า” หากมองในแง่ของหลักการก็ต้องถือว่า “นักศึกษาชนะ” เพราะ “ประชาธิปไตย-การเลือกตั้ง-พรรคการเมืองหลายพรรค” เป็นสิ่งที่รัฐบาลต้องยอมรับ

แน่นอนรัฐบาลทหารคงต้องหาวิธีการในสถานการณ์ใหม่ที่จะครองอำนาจต่อไป พรรคโครงการสังคมนิยมพม่า Burma Socialist Program Party-BSP “พรรคหนึ่งเดียวพรรคนี้” ของนายพลเนวินที่ครองอำนาจมา 26 ปี ถูกยุบเปลี่ยนเป็น “เหล่าเก่าในชุดใหม่” ในนามของ National Unity Party อันแปลเป็นไทยแล้วน่าจะใจว่า “พรรคเอกภาพแห่งชาติ” ทั้ง ๆ ที่ได้สร้างปัญหาเอกภาพของชาติมาตลอด 26 ปี การต่อสู้เพื่อครองอำนาจต่อไปในนาม “ประชาธิปไตย” อันจะเป็นเครื่องสำอางแต่งหน้าให้รัฐบาลทหาร ก็คงจะเข้มข้นไม่แพ้เหตุการณ์ในเมืองไทยที่ผ่านมาจาก 14 ตุลาคม แต่ที่แน่นอน นักศึกษาได้บรรลุเป้าหมาย (ในระดับหนึ่ง) ของการ “ลุกฮือ” ครั้งนี้ และนี่ก็เป็น “วันมหาปิติ” ในแบบฉบับของ 14 ตุลาคม 2516

โดยธรรมชาติขององค์การนักศึกษา เป็นองค์กรที่รวมกันอย่างหลวม ๆ เพื่อจุดหมายบางประการในการต่อสู้ ในประเด็นของสังคมและการเมือง นักศึกษาเป็น “ปรอท” วัดอุณหภูมิทางการเมืองเป็นอย่างดีในหลายประเทศ และอุณหภูมิที่ร้อนขึ้น ๆ นี้ หากมิได้รับการแก้ไข ปรอทก็จะเปลี่ยนเป็น agent provocateur หรือ “หน่วยแห่งการจุดกระตุ่นกระแสความคิด” และนักศึกษาพม่า (รวมทั้งนักศึกษาไทย) ก็ได้แสดงบทบาทอันนี้โดยองค์การของนักศึกษา แล้วเป็นความเข้าใจผิดที่จะคิดว่า จะสามารถเข้ายึดอำนาจการปกครองของรัฐ ฉะนั้น “สหพันธ์นักศึกษา

พม่า” All Burma Federation of Student Union-ABFSU ก็เป็นเพียงองค์กรหลวม ๆ ที่ประสานงานกับนักศึกษาทั่วประเทศเท่านั้นเอง จะคาดหวังว่าจะเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของอำนาจการปกครองรัฐมิได้ (เช่นเดียวกับ “ศูนย์กลางนิสิต นักศึกษาแห่งประเทศไทย” ที่มี *ธีรยุทธ บุญมี* หรือ *สมบัติ ธำรงธัญญาวศ* ที่เป็นผู้นำสมัย 14 ตุลาคม ก็เข้าไปยึดอำนาจการปกครองหลังการล้มลงของรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร ไม่ได้ ฉะนั้น)

ในช่วงของการเดินขบวนใหญ่สิงหาคม-กันยายน 2531 (1988) ดูเหมือนพม่าจะไม่มี “ผู้นำนักศึกษา” ที่เห็นเด่นชัดนัก ไม่เหมือนกรณีของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล หรือ ธีรยุทธ บุญมี แต่ก็พอจะมีนักศึกษาอย่าง “มินโกนาย” และ “หม่องหม่องจ้อ” และนี่ก็เป็นความภูมิใจของนักศึกษาพม่าจำนวนมากที่เข้าร่วมในเหตุการณ์นี้ นี่เป็น popular uprising อย่างแท้จริง นักศึกษาจุดไฟให้พระสงฆ์-ประชาชนลุกขึ้นมาประท้วงระบบเผด็จการทหารสังคมนิยมได้สำเร็จ ไม่จำเป็นต้องมีผู้นำเด่นชัด ทุกคนทำด้วยจิตสำนึกและหัวใจปรารถนาของตน แต่หลายคนก็มองว่าเป็นข้อเสีย ทำให้ขบวนการขาดทิศทาง และเมื่อเผชิญกับการปราบปรามอย่างรุนแรงของรัฐบาล ขอหม่อง นักศึกษาที่ยังอยู่ในเมืองหรือที่หนีเข้าป่าไป รวมกันไม่ติด ขบวนการนักศึกษาพม่าในอนาคตใกล้ ๆ นี้เป็นสิ่งที่คาดหมายได้ยาก

การต่อสู้ของนักศึกษาที่สามารถล้มรัฐบาลได้ 3 รัฐบาลในเวลา 3 เดือน (ขบวนการ-สงฆ์-หม่องหม่อง ในช่วงกรกฎาคม-กันยายน 1988) โดยมี “สหพันธ์นักศึกษาพม่า” เป็นองค์กรกลาง มี “มินโกนาย” และ “หม่องหม่องจ้อ” เป็น agent provocateur และมีนักการเมืองฝ่ายตรงข้ามเข้าสมทบ เช่น อู-ทินอู-อองยี-อองซานซูจี นั้น เป็นเรื่องของ

ขบวนการนักศึกษาสมัยใหม่ (ในทำนองเดียวกันของขบวนการนักศึกษาไทยทศวรรษ 2510) และแตกต่างจากขบวนการศึกษารุ่นปู่หรือรุ่นทวดที่ผ่านมาแล้ว 2 กลุ่ม (รุ่นสงครามโลกครั้งที่หนึ่งและรุ่นสงครามโลกครั้งที่สอง)

นักศึกษารุ่นใหม่ต่อสู้กับเผด็จการภายในประเทศ ต่อสู้กับการผูกขาดอำนาจทางการเมืองของ “พรรคโครงการสังคมนิยมพม่า” ต่อสู้กับคนชาติปไตยทหาร ต่างกับการต่อสู้กับจักรวรรดินิยมอังกฤษซึ่งเป็นศัตรูภายนอก นักศึกษารุ่นนี้มาในนามของ “ประชาธิปไตย” (ในแบบฉบับของ “การเรียกร้องรัฐธรรมนูญ” ของขบวนการ 14 ตุลาคม 2516) ในขณะที่นักศึกษารุ่นเก่าแก่มาพร้อมกับความคิดของลัทธิมาร์กซิสต์สังคมนิยม หรือแม้แต่การร่วมมือกับเผด็จการฟาสซิสต์ (ญี่ปุ่น)

นักศึกษารุ่นใหม่สู้ด้วยตัวของตัวเอง ขาดการสนับสนุนจากโลกภายนอก (ยกเว้นชาวพม่าที่อยู่ในประเทศตะวันตก) จะมีความสนับสนุนก็โดยทางอ้อม เช่น การที่สหรัฐอเมริกา สหภาพโซเวียต วิกาการษ์วิจารณ์ไม่เห็นด้วยกับรัฐบาลเผด็จการทหาร หรือการที่ประชาคมยุโรป (โดยเฉพาะเยอรมนี-ตะวันตก) และญี่ปุ่น ตัดความช่วยเหลือ (ชั่วคราว) ในระยะแรกรัฐบาลใหม่ของซอหม่องมิได้รับการรับรองจากวงการนานาชาติจากประเทศใดเลย (แต่จีนก็เป็นชาติแรกที่แสดงท่าทียินดีที่จะติดต่อกับรัฐบาลใหม่นี้ที่ปรึกษาการค้าของสถานทูตจีนในย่างกุ้งได้รับเข้าพบรัฐบาลพม่าชุดใหม่ และในตลาดสินค้าพม่าก็เต็มไปด้วยสินค้าจีนที่ล้นกลบผ่านแดนเข้ามาทางเหนือ มากเสียกว่าสินค้าไทยที่เคยครองตลาดมิดพม่ามาก่อน ทั้งนี้เพราะเส้นทางขนส่งสินค้ามีดผ่านแม่สอด จังหวัดตากยกยืนขึ้น และการต่อสู้ระหว่างรัฐบาลทหารพม่ากับ “ขบถ” กะเหรี่ยงก็รุนแรงขึ้นในเดือนตุลาคมภายหลังการรัฐประหารของทหารพม่า)

เรื่องราวของขบวนการนักศึกษารุ่นใหม่เป็นเรื่องที่รู้จักกันน้อย การที่พม่าใช้ “ลัทธิโดดเดี่ยวนิยม” ปิดประเทศ (เปิดให้ผ่านเพียง 24 ชั่วโมง บ้าง 3 วัน 7 วันบ้าง) ทำให้พม่าเป็น “เกาะแห่งเอเชีย” ไม่มีข่าวสารปรากฏต่อโลกภายนอก เราทราบแต่เพียงว่าในช่วง 26 ปีที่ผ่านมา นักศึกษาพม่าแต่ละรุ่นได้ต่อต้านเผด็จการเป็นระยะ ๆ ถูกกวาดล้างเช่นฆ่า ยิงทิ้ง จับกุม คุมขัง (โดยเฉพาะที่คุก “อินแสง” ที่ชาวประมงไทยก็ไปติด อยู่ไม่น้อย) มหาวิทยาลัยถูกปิดบ่อยครั้งที่มีการประท้วง ขบวนการนักศึกษา พม่าขึ้น ๆ ลง ๆ ตลอดระยะเวลา 26 ปี ระหว่าง 2505-2531 (1962-1988)

ทันทีที่นายพลเนวินทำรัฐประหาร 2 มีนาคม 2505 (1962) ด้วย ข้ออ้าง “ความมั่นคงของชาติ” ที่รัฐบาลพลเรือน “อูนู” ไม่สามารถจะ รักษาไว้ได้ ปล่อยให้ชนกลุ่มน้อยเรียกร้อง “การปกครองตนเอง” ในรูป ของ “สหพันธรัฐ” (ที่ทหารมองว่าเป็นก้าวแรกของก้าวไปสู่การแยกดินแดน เป็นอิสระของกะเหรี่ยง-มอญ-คะฉิ่น ฯลฯ) การยึดอำนาจครั้งนั้นของ นายพลเนวินมิได้สร้างความไม่พอใจให้ประชาชนนัก ผู้ที่ถูกกระทบ กระเทือนและเสียผลประโยชน์ก็ดูจะเป็นเพียงนักการเมืองพลเรือน แต่ นักศึกษา (และพระสงฆ์) ก็ดูจะเป็นกลุ่มเล็ก ๆ กลุ่มแรกที่ก่อการประท้วง เมื่อพฤษภาคม และเมื่อเหตุการณ์ขยายใหญ่ในเดือนกรกฎาคม รัฐบาล ทหารก็ปราบปรามอย่างหนักหน่วงทันที นักศึกษาถูกยิงตาย 16 คน ตึกกิจกรรมนักศึกษามหาวิทยาลัยย่างกุ้งถูกระเบิดทิ้งพังพินาศ (นักศึกษา ตาย 200 คน นายพลเนวินโทษว่าเป็นผลงานของนายพลอองยี ที่ภายหลัง ถูกปลด และก็ได้กลายเป็น “นายเข้ม เย็นยิ่ง” แห่งพม่า)

มหาวิทยาลัยย่างกุ้งถูกสั่งปิด นายพลเนวินให้สัมภาษณ์ว่า “ตน ไม่มีทางเลือก ดาบต้องต่อดาบ หอกต้องต่อหอก” และกล่าวว่านักศึกษา เป็นคอมมิวนิสต์ กว่ามหาวิทยาลัยจะเปิดอีกครั้งก็ปลายปี นักศึกษา

ต้องให้คำมั่นสัญญาที่จะกลับมาเรียนใหม่ว่า จะไม่ยุ่งกับการเมือง นักศึกษาถูกตรวจตราบัตรประจำตัวอย่างเข้มงวด ฉะนั้นผู้นำนักศึกษารุ่นนี้ ก็ถูกตัดยอดทิ้งไปจำนวนหนึ่ง

อย่างไรก็ดีในปี 2506 (1963) นักศึกษาก็ยังดำเนินการต่อต้านรัฐบาล สนับสนุนนักรบเมืองพลเรือน บางพวกหันไปให้ความเห็นใจ “ชนกลุ่มน้อย” ที่ถูกข่มขู่ “ขบถ” ทั้งนี้เพราะรัฐบาลได้ดำเนินการ “เส้นทางพม่าสู่สังคมนิยม” Burmese Way to Socialism อันเป็นความคิดผสมรวบยอดของ Marxism-Buddhism-Militarism-Isolationism ที่ดูจะเป็นเครื่องสำอางหน้าในการครองอำนาจของ “คณาธิปไตยทหาร” ในนามของ “พรรคหนึ่งเดียวพรรคนี้” BSPP และรัฐบาลยึดกิจการเอกชน (พม่าและต่างชาติ) เป็นของรัฐ Nationalisation สร้างความตะลึงงันให้กับวงการเมืองพม่า

รัฐบาลพม่าใช้มาตรการรุนแรงปิดมหาวิทยาลัย (อีกครั้ง) ในปลายปี 2506 นั้น กว่าที่จะเปิดใหม่ก็ 2507 (1964) กลับรอกนักศึกษาใหม่ ฉะนั้นช่วง 2507-2512 (1964-1969) เป็นเวลาถึง 5 ปี ที่ขบวนการนักศึกษาพม่าหยุดนิ่ง ขาดผู้นำ เคลื่อนไหวไม่ได้ (ในขณะที่ขบวนการนักศึกษาไทยในช่วงเดียวกันได้ก่อหวอดวิพากษ์วิจารณ์อย่างคึกคัก 2506 สุลักษณ์ ศิวรักษ์ ด้วยมรดกของอนุรักษนิยมก้าวหน้า ออกวารสาร สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ตามมาด้วย สังคมศาสตร์ปริทัศน์ฉบับนิสิตนักศึกษา เมื่อ 2509 วิทยากร เชียงกูล สะท้อนบทกวี “ฉันทเยาว์ฉันทเวลาฉันททั้ง ฉันทจึงมาหาความหมาย” ในปี 2511 สุจิตต์ วงษ์เทศ ย้วยด้วยการตะโกนแตกตันว่า “กูเป็นนิสิตนักศึกษา วาสนาสูงส่งสโมสรว” ในปี 2512 ถัดมาพร้อม ๆ กับอนุช อภาภิรมย์ เป็นบรรณาธิการของ ชัยพฤกษ์ฉบับนิสิตนักศึกษาประชาชน ฯลฯ)

การที่มหาวิทยาลัยอย่างกั๋งเป็นศูนย์กลางทางการเมืองของนักศึกษา ทำให้รัฐบาลพม่าเล็งหนัก และจำกัดขอบเขตของกิจกรรมนักศึกษา โอกาสของการก่อหวอดประท้วงแสดงความไม่พอใจจะหายากยิ่ง ดังนั้นกรณีเล็กกรณีน้อยที่นักศึกษาพอจะหยิบฉวยได้ นักศึกษาก็ทำเพื่อให้คนส่วนใหญ่เข้าร่วม อย่างการประท้วงในปี 2503 (1960) หลังจากที่ย้ายไปเป็นเวลานานก็ใช้งาน SEAP Games เป็นหลัก เมื่อรัฐบาลจัดการตุกติกในเรื่องตัวเข้าดูกีฬา นักศึกษาก็ประท้วงขึ้นมา และรัฐบาลก็ปิดมหาวิทยาลัยอีกเช่นเคย ซ้ำควบคุมให้นักศึกษาต้องเงยไปอีก 5 ปี 2512-2517 (1969-1974) จนกระทั่งถึงการประท้วง 2517 (1974) กรณีอุตัน-เลขาธิการสหประชาชาติ

เมื่อคืนวันที่ 11 ธันวาคม 2517 (1974) เวลาตี 2 รัฐบาลทหารพม่าได้ส่งรถแทรกเตอร์เข้าพังประตูเหล็กของมหาวิทยาลัยอย่างกั๋ง ทหารและตำรวจยิงระเบิดน้ำตาเข้าไปในหอประชุมใหญ่ นักศึกษา พระสงฆ์ และประชาชน ที่ชุมนุมและพักหลบนอนอยู่ที่นี่ ถูกยิงด้วยปืนจี 3 บางคนถูกแทงด้วยหอกปลายปืน หลายคนถูกจับส่งคุก “อินเส่ง” นอกเมืองอย่างกั๋ง ศพนักศึกษาถูกขนใส่รถบรรทุก เหตุการณ์สงบลงเมื่อ 8 นาฬิกาของวันรุ่งขึ้น รัฐบาลแถลงข่าวว่ามีคนตาย 10 คน บาดเจ็บ 11 คน (อันเป็นตัวเลขที่ต่ำเช่นเคย)

การประท้วงของนักศึกษาคั้งนี้สืบเนื่องมาจากอสังกรรมของ “อุตัน” เลขาธิการองค์การสหประชาชาติ อุตันเป็นชาวพม่าที่ได้รับเกียรติสูงสุดในวงการระหว่างประเทศ ถูกขนานนามว่า “บุรุษแห่งสันติภาพ” และเป็นผู้ที่ขัดแย้งกับนโยบายของนายพลเนวิน อุตันเสียชีวิตที่เมืองนิวยอร์กในเดือนพฤศจิกายน และเมื่อศพของท่านกลับมาถึงบ้านเกิดเมืองนอน นักศึกษาเห็นว่ารัฐบาลมิได้ให้การต้อนรับและจัดงานศพให้สมเกียรติ

นายพลเนวินเองก็ไม่ไปรับศพ พิธีก็จะให้ทำในสถานที่ที่ไม่เหมาะสม
 ดังนั้น ในวันที่ 6 ธันวาคม นักศึกษาและพระสงฆ์ก็เข้าไปแย่งชิงศพ
 ออกมา นำไปทำพิธีเองที่บริเวณตึกกิจกรรมที่ถูกระเบิดปี 2505 (1962)
 ในมหาวิทยาลัยย่างกุ้ง นักศึกษาจัดการชุมนุมพุดไฮด์ปาร์ค โจมตีการ
 คอร์รัปชันของรัฐบาล การขาดแคลนเครื่องอุปโภคบริโภค ความตกต่ำ
 ของเศรษฐกิจ การขาดเสรีภาพ และปัญหาการตกงาน ซึ่งทั้งหมดมาจาก
 “สังคมนิยมพม่า” นักศึกษายื่นคำขาดให้รัฐบาลจัดงานศพเป็น “รัฐพิธี”
 แล้วเรื่องก็บานปลายเป็น “การสังหารหมู่” ดังกล่าวข้างต้น

นับตั้งแต่กรณีอุตุ้น นักศึกษาพม่าพยายามเคลื่อนไหวหนัก ประจวบ
 กับความล้มเหลวในการบริหารประเทศของรัฐบาล มิถุนายน 2518 (1975)
 นักศึกษาเข้าร่วมกับกรรมกรเรียกร้องค่าครองชีพ เรียกร้องให้ปล่อย
 นักศึกษาที่ถูกจับกุมจากกรณีอุตุ้น มีการประท้วงเดินขบวนร่วมกับ
 กรรมกร 1 สัปดาห์ รัฐบาลตอบโต้ด้วยการปิดโรงเรียนและมหาวิทยาลัย
 (อีกเช่นเคย) จับนักศึกษา 213 คน พิพากษาให้จำคุก 203 คน เป็น
 เวลา 4-9 ปี

ในปี 1976 (ปีเดียวกับ 6 ตุลาคม 2519) มีการเดินขบวนประท้วง
 ของนักศึกษาที่มหาวิทยาลัยย่างกุ้งอีกครั้ง และสถานการณ์การเมือง
 ในพม่าก็ตึงเครียด นายพลทินอู (คนเดียวกับผู้ที่จัดทะเบียนพรรคการเมือง
 National League for Democracy ร่วมกับบองยี-อองซานซูจี และคงเป็น
 พรรคที่จะเป็นคู่แข่งสำคัญกับพรรค National Unity Party ของ
 รัฐบาล) ตอนนั้นเป็นรัฐมนตรีกลาโหม ถูกปลดออกจากตำแหน่ง รัฐบาลกล่าว
 ว่ามีแผนลอบสังหารเนวิน-ซันยู เป็นการกระทำของนายทหารหนุ่ม นายพล
 ทินอูถูกข้อหาว่าทราบแผนการนี้ แต่ไม่รายงานให้รัฐบาลทราบ กรณีนี้มี
 การตั้งศาลทหารพิจารณาอย่างยืดเยื้อและประโคมข่าวกว้างขวาง ทินอูถูก

พิพากษาจำคุก 7 ปี

สถานการณ์ 2519 (1976) ดูจะมาจากความไม่พอใจต่อความล้มเหลวในด้านการปกครอง (โดยอำนาจเผด็จการทหาร) และจากความตกต่ำของเศรษฐกิจที่หนักอึ้งขึ้นทุกที (ตามแนวทางสังคมนิยมของพรรคนั้น) นายพลชุนยู เลขาธิการพรรค (บุคคลหมายเลข 2 รองจากเนวิน) ถึงกับต้องออกมายอมรับความล้มเหลวนี้ แต่ก็จัดการกวาดล้างศัตรูในพรรคออกไป 193 คน เป็นการขจัดคู่แข่งในวงการทหารและพรรค การเด็ดขาดศัตรูทางการเมืองครั้งนี้ช่วยให้รัฐบาลมั่นคงไปอีกถึง 10 ปีกว่าจะมาปะทุใหญ่อีกครั้งเป็นข่าวทั่วโลก ก็ในปี 2530-2531 (1987-1988) และนี่ก็เป็นคำอธิบายว่าทำไมนายพลเนวินถึงอยู่ในอำนาจได้ยืนยาวถึง 26 ปี เพราะมีการกำจัดนักศึกษาและทหารที่จะเป็นเสี้ยนหนามของตนเป็นระยะ ๆ ทำให้ผู้นำใหม่ ๆ เกิดขึ้นไม่ได้

อนึ่ง กล่าวกันว่าในช่วง 26 ปีที่ผ่านมา จากความปั่นป่วนทางการเมือง จากการที่สถาบันการศึกษาของพม่าถูกรัฐบาลสั่งปิดอยู่บ่อย ๆ ไม่ว่าจะป็นระดับมหาวิทยาลัย วิทยาลัย หรือแม้กระทั่งโรงเรียนก็ตาม ทำให้การศึกษาของพม่าตกต่ำมาก ถึงแม้ว่าจำนวนนักศึกษาจะเพิ่มขึ้นตามจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นก็ตาม อัตราคนรู้หนังสือของพม่า คือ 80 เปอร์เซ็นต์ มีบัณฑิตปริญญาตรี 166,000 คน ระดับเหนือปริญญาตรี 9,000 คน แต่ละปีผลิตวิศวกร 1,000 คน แพทย์ 500 คน และนักบัญชี 1,000 คน (ที่ส่วนใหญ่ตกงาน) ในขณะที่เดียวกันระดับความรู้ภาษาอังกฤษของพม่าที่เคยเทียบเท่าสิงคโปร์ (ในสมัยเป็นอาณานิคม) ก็ตกต่ำลงด้วยนโยบาย “ชาตินิยมจัด” ของนายพลเนวิน (ซึ่งกลับมาให้ความสำคัญต่อภาษาอังกฤษใหม่ก็เมื่อบุตรสาวของตน “ซันดาวิน” สอบภาษาอังกฤษตกในการสมัครเข้าโรงเรียนแพทย์ในอังกฤษเมื่อปี 1979)

การต่อสู้ของนักศึกษาพม่า

ครึ่งล่าสุด 2530-2531 (1987-1988)

สองปีนี้เป็นปีทองของการฟื้นตัวของขบวนการนักศึกษาพม่า ในขณะเดียวกันก็เป็นปีที่ “คณาธิปไตยทหารของนายพลเนวินตกต่ำที่สุด” ในรอบ 26 ปี การเรียกร้องประชาธิปไตยของนักศึกษา ในปี 2530-2531 (1987-1988) และโดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วงสิงหาคมและกันยายน 2531 (1988) ได้รับความสนับสนุนจากพระสงฆ์-ข้าราชการ-กรรมกร ตลอดจนชาวบ้านพม่าทั่วไปเป็นกรณีพิเศษ มีคนเข้าร่วมเดินขบวนประท้วงด้วยเป็นจำนวนมากมายมหาศาล ครึ่งละเป็นล้าน ๆ คน (เทียบกับไทย 14 ตุลาคม 2516 มี 5 แสนคน) ทำให้รัฐบาลต้องเปลี่ยนถึง 3 ครั้งก่อน จะถึงการรัฐประหารของนายพลชอหม่อง 18 กันยายน **และที่สำคัญ คือกลายเป็นข่าวทั่วโลก**

คำถามที่น่าสนใจต่อกรณีนี้ก็คือ ทำไมนักศึกษาถึงได้ “แนวร่วม” มากมายเช่นนี้ และคำตอบหนึ่งก็เห็นจะมาจาก “ความล้มเหลวในทางเศรษฐกิจ” ซึ่งกระทบกระเทือนต่อปากท้องของประชาชน ปัญหาขั้นพื้นฐานเช่นนี้ทำให้ประชาชนจำนวนมากลุกขึ้นมา “ร่วมกับนักศึกษา”ต่อต้านรัฐบาลเผด็จการสังคมนิยมทหารของคณาธิปไตย

ดังที่เป็นที่ทราบกันแล้วว่า เมื่อนายพลเนวินทำการรัฐประหาร 2505 (1962) นั้น ได้เสนอนโยบายการบริหารประเทศในรูปของ “สังคมนิยมพม่า” Burmese Way to Socialism ทหารพม่าเป็นทหารที่เลือกแนวทางสังคมนิยม (ในขณะที่ทหารไทยตั้งแต่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นต้นมา เลือกแนวทางทุนนิยม) แต่ทหารทั้งสองประเทศก็มีลักษณะที่คล้ายคลึงกันนั่นคือ ความเป็น “เผด็จการ” และความเป็น “คณาธิปไตย”

ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า นโยบายดังกล่าวเป็นส่วนผสมของ Marxism-Buddhism-Militarism-Isolationism และไม่ว่าจะปรากฏออกมา สวยหรืออย่างไรในหน้ากระดาษ แต่ในทางปฏิบัติก็เป็นเรื่องของ “คณาธิปไตย” หรือคนกลุ่มเดียว นั่นก็คือ “พรรคโครงการสังคมนิยมพม่า” Burma Socialist Program Party-BSPP

ตลอดระยะเวลา 26 ปีที่ผ่านมา รัฐบาลพม่า (ภายใต้การนำในทาง ทฤษฎีโดย BSPP และในทางปฏิบัติอยู่ในการควบคุมของทหารของนายพล เนวิน) ได้สร้างระบบสังคมนิยมโดยที่รัฐเข้ายึดกิจการของเอกชน (พม่า และต่างชาติ) จัดตั้ง 23 บริษัท ขึ้นมาดำเนินกิจการเกี่ยวกับการเศรษฐกิจ ทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นการส่งสินค้าออก-ส่งสินค้าเข้า ซึ่งบริษัทเหล่านี้ มีผู้ประกอบการที่เป็นนายทหารหรือข้าราชการที่เป็นพรรคพวกของนายพล เนวิน และเป็นผู้ประกอบการที่ขาดความชำนาญในด้านเศรษฐกิจ พม่าได้เปลี่ยนสภาพจากประเทศที่เคยส่งสินค้าข้าวออกเป็นอันดับหนึ่งของโลก กลายเป็นประเทศที่ยากจนที่สุดประเทศหนึ่ง ติดอันดับหนึ่งในสิบ การพัฒนาเศรษฐกิจของพม่าดูเหมือนจะทำให้คนพม่าส่วนใหญ่ “เท่าเทียม” กันเรื่องของความจน และปราศจากชนชั้น ยกเว้นกลุ่ม คณาธิปไตยของเนวินที่ได้รับผลประโยชน์และสิทธิพิเศษจาก “สังคมนิยม” และการ “ปิดประเทศ” ครั้งนี้ กลุ่มผู้ปกครองจำนวนน้อยนิดนี้ได้กลายเป็นอีก “ชนชั้น” หนึ่งต่างหาก

ในช่วง 4-5 ปีก่อนหน้านี้ ดูเหมือนรัฐบาลพม่าจะยอมรับความ ผิดพลาดของนโยบายของตน ดังนั้นในปี 2527 (1984) พม่าก็ทำท่าจะ “เปิด” ประเทศ ในขณะเดียวกัน ผู้นำพม่าก็ทำเหมือนกับจะเลิก “นโยบาย โดดเดี่ยวนิยม” และวงการระหว่างประเทศก็คาดการณ์ว่า เนวินคงจะ เลือกเดินแนวทางที่ได้ผลในทางปฏิบัติมากกว่าจะเอาเพียงทฤษฎี ดังเช่น

ในกรณีของเต็งเสี้ยวผิง หรือกอว์บาซอฟ (กรณีจีนเปิดแล้วก็ปิดจนเป็น
โศกนาฏกรรมจตุรัสเทียนอันเหมิน ในเหตุการณ์มิถุนายน 2532 ส่วนกรณี
ของรัสเซียการเปิดก็ก่อให้เกิดปัญหาความรู้สึกชาตินิยมในบรรดารัฐต่าง ๆ
ของสหภาพโซเวียต)

นายพลเนวินพาคณะทหารพม่าไปเยือนเยอรมนีตะวันตกและ
ฝรั่งเศส ประธานาธิบดีชุนยู (ซึ่งครั้งหนึ่งเปรียบเสมือนนายทหารหมายเลข 2 รองจากเนวิน) ก็ไปเยือนญี่ปุ่นถึง 11 วัน พม่าของเนวินดูเหมือน
จะใกล้ชิดกับเยอรมนีตะวันตกและญี่ปุ่นพิเศษ ในขณะที่พยายามหลีกเลี่ยง
ไม่เกี่ยวข้องกับอภิมหาอำนาจอย่างสหรัฐ-โซเวียต-จีนนัก ญี่ปุ่นที่เป็น
ผู้รุกรานเข้าไปในพม่าเมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 กลายเป็นมหามิตรที่เคาะ
ประตูพม่า พม่าได้รับเงินช่วยเหลือจากญี่ปุ่นมากที่สุด ได้รับช่วยในการ
จัดตั้งโทรศัพท์ 400 ล้านกว่าเยน ช่วยจัดซื้อวัสดุก่อสร้าง 900 ล้านเยน
แถมเงินกู้อีก 43 พันล้านเยนในการขยายสนามบินอย่างกุ่ม และปรับปรุง
การรถไฟ อีก 5 พันล้านเยนเพื่อสร้างสนามบินก๊วยชาน

ในระยะหลังนี้ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ให้เงินช่วยเหลือพม่ามากที่สุด
คือ 40-50 พันล้านเยนต่อปี ซึ่งเท่ากับ 80 เปอร์เซ็นต์ของเงินช่วยเหลือ
จากต่างประเทศที่พม่าได้รับ และในปี 2531 (1988) ได้ให้เงินช่วยเพื่อ
ชำระหนี้ 3.6 พันล้านเยน (เมื่อถึงเดือนมิถุนายน) และจะให้เงินช่วย
ฉุกเฉินในด้านการผลิตสินค้าเกษตรกับด้านการแพทย์ (ซึ่งญี่ปุ่นได้ระงับ
การช่วยเหลือนี้เป็นการชั่วคราว เนื่องจากความปั่นป่วนทางการเมือง
ดังกล่าว เงินที่ถูกระงับเป็นจำนวน 33 พันล้านเยน)

ในขณะเดียวกัน ทหารพม่าก็ดูจะประสบความสำเร็จในการปราบ
ปรามบรรดา “ขบถ” ขนาดกลุ่มน้อย และ “พรรคคอมมิวนิสต์พม่า” ปี 2531
(1984) ทหารพม่ายึดค่ายสำคัญของกะเหรี่ยงที่ “แม่ตะวอ” (ใกล้จังหวัด

ตาก) ได้ กะเหรี่ยงซึ่งมีรายได้หลักจากการค้า “ตลาดมืด” ขนสินค้าผ่านแดนตรงนั้น (แม่สอด) รายได้ตกจาก 500 ล้านดอลลาร์เหลือเพียง 12 ล้านดอลลาร์ และในปี 2528 (1985) รัฐบาลก็ยกเลิกเงินจ้ดราคา 20-50-100 เป็นการลดเพื่อตัดอำนาจเงินของกะเหรี่ยง ในขณะที่คนพม่าทั่วไปยังสามารถเอาเงินเก่าไปแลกเงินใหม่ได้ ยังไม่เกิดความกระทบกระเทือนต่อประชาชนส่วนใหญ่นัก

2527-2528 (1984-1985) รัฐบาลพม่าจะคุมสถานการณ์ไว้ได้ และจะดำเนินเกมการเมือง “รุก” นักศึกษาซึ่งต้องสลับไปพักหนึ่งหลังการปราบปรามใหญ่ 2517-2519 (1974-1976) ก็ยังไม่มีทีท่าจะฟื้นตัวขึ้นมาท้าทายกับระบบเนวิน แต่แล้วสถานการณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศก็ทรุดฮวบลง

ในปี 2530 (1987) เป็นปีที่เศรษฐกิจพม่าทรุดหนักที่สุดในรอบทศวรรษ 1980 “ผลผลิตมวลรวม” GDP หรือ Gross Domestic Product ลดลงเหลือเพียง 3.1 เปอร์เซ็นต์ (เทียบกับ 4.3 และ 5.6 ในปี 1985-1986 ตามลำดับ) การเติบโตทางการเกษตรมีเพียง 2.5 เปอร์เซ็นต์ (เทียบกับ 2.6 ของปี 1986 และ 6.8 ของปี 1983) การผลิตทุกด้านต่ำกว่าเป้าหมายไม่ว่าจะเป็นข้าว งาม ถั่วลิสง ฝ้าย รัฐบาลต้องให้ความช่วยเหลือชาวไร่ชาวนา เช่น เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง เงินกู้ระยะยาว ตลอดจนการยี่ดระยะเวลาการชำระหนี้

ในขณะเดียวกัน ดุลการค้าระหว่างประเทศของพม่าก็ติดลบมาตลอดเวลา ดูเหมือนว่าพม่าจะขาดดุลการค้าติดต่อกันมาเป็นเวลา 10 ปี 2521-2530 (1978-1987) และในปี 2530 (1987) ก็ขาดดุลการค้าชำระหนี้ถึง 3 เท่าของที่ประมาณการไว้ พม่ามีหนี้ต่างประเทศทั้งหมด 3,000 ล้านดอลลาร์) กล่าวกันว่านอกจากพม่าจะขาดดุลการค้าอย่างมหาศาล

144 พม่า: ขบวนการนักศึกษากับประวัติศาสตร์อันระทึกใจ

แล้ว พม่ายังเป็นประเทศที่มีเงินตราสำรองเป็นเงินต่างประเทศน้อยมาก คือมีเพียง 20 ล้านดอลลาร์ ไม่เพียงพอแม้แต่จะใช้ซื้อสินค้าเข้ามาใช้ใน 1 สัปดาห์ อันเป็นปัญหาให้บรรดาประเทศเจ้านี่ของพม่าไม่ต้องการให้เงินกู้หรือให้เครดิตอีกต่อไป เพราะกลัวปัญหานี้สูญ (และนี่ก็เป็นเหตุผลหนึ่งที่หลายประเทศต้องการให้พม่า “เปิด” ประเทศ)

ดังที่กล่าวมาแล้วว่า เมื่อก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 พม่าเป็นประเทศที่ส่งข้าวออกเป็นอันดับหนึ่งของโลก (มากกว่าไทย) แต่ภายใน 26 ปีของเศรษฐกิจสังคมนิยมทหาร พม่าได้กลายเป็นประเทศที่ไม่มีข้าวจะส่งออก แน่นนอนพม่ายังไม่อดตาย เพราะดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำอิรวดี เป็นดินแดนที่อุดมสมบูรณ์เหมาะกับการเพาะปลูกข้าวยิ่งเสียว่า ดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำเจ้าพระยา หรือปากแม่น้ำโขง แต่ปี 2531 (1988) เป็นปีที่พม่าจะไม่มี การส่งสินค้าข้าวออกขายต่างประเทศเลย เป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ของพม่า

ถึงแม้การผลิตข้าวของพม่าจะมีได้ลดต่ำลง แต่จากจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น ก็ทำให้มีจำนวนไม่พอที่จะส่งออก ชาวนาเองก็ขาดแรงกระตุ้นที่จะผลิตให้มากเกินความจำเป็นของตน ในปี 1987 รัฐบาลย่างกุ้งถึงกับต้องออกกฎหมายใหม่ให้ชาวนาจ่ายภาษีที่ดิน (สังคมนิยมพม่ามิได้ยึดที่ดินเป็นของรัฐ) ที่เคยจ่ายเป็นตัวเงินนั้น ให้จ่ายเป็นผลผลิตแทน โดยคิดเป็นข้าวเปลือกในอัตรา 2-4 ถึงต่อที่ดินประมาณ 6-7 ไร่ ทั้งนี้ เพราะรัฐบาลต้องการเอาไปสต็อกไว้เพื่อส่งออก ปี 2530 (1987) พม่าผลิตข้าวเปลือกไว้ 16 ล้านตัน เทียบกับไทยประมาณ 20 ล้านตัน และไทยส่งออกปีละ 4 ล้านตัน

เท่าที่ผ่านมาตามระบบสังคมนิยมของเนวิน รัฐเข้าไปซื้อเพื่อจำหน่าย “ข้าว” ทั้งในประเทศและเพื่อส่งออก ชาวนาต้องขายข้าวให้รัฐและขาย

ในราคาที่รัฐกำหนด โดยปกติก็เป็นราคาที่ต่ำกว่าราคาท้องตลาด ในบางครั้งรัฐก็ทิ้งระยะเวลายาวนานกว่าจะออกมาซื้อข้าวจากชาวนา ไม่มีใครทราบได้ว่า ปัญหาเช่นนี้ที่ชาวนาต้องแบกรับอยู่ มาจากกลไกอันล่าช้าไร้ประสิทธิภาพของระบบราชการ หรืออาจจะเป็นความตั้งใจของรัฐบาลเอง ที่เป็นผลให้ชาวนาจำต้องถูกบีบให้ขายข้าวในราคาที่ย่ำแย่ ปี 2530 (1987) เป็นปีที่รัฐบาลบังคับซื้อข้าวเปลือกจากชาวนาในราคาที่ต่ำกว่าท้องตลาด เพื่อที่จะนำไปส่งเป็นสินค้าออก (เป็นผลให้ชาวนาในเขตภาคกลางประท้วง บางแห่งถึงกับไปเรียกร้องข้าวของตนคืนจากยุ้งฉางของรัฐบาล)

และแล้วในปี 2530 (1987) ก็มีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้น อันจะเป็นหัวเลี้ยวหัวต่อใหม่ของการเมืองในพม่า และเป็นปีที่นักศึกษาสามารถจะฟื้นขบวนการของตนขึ้นมาได้อีกครั้งหนึ่งปี 2530 (1987) เป็นปีครบรอบ 25 ปีของการ “ปฏิวัติสังคมนิยมของพม่า” (1962-1987) เข้าในทำนอง “รัชมมงคล” หรือ Silver Jubilee เหตุการณ์ในพม่าได้ผ่านไปอย่างเงียบเชียบไม่มีการเฉลิมฉลองใดๆ (ซึ่งผิดประเพณีปฏิบัติของประเทศสังคมนิยมและอนุรักษนิยมทั่วไป ที่มีความเหมือนกันในแง่ที่มักจะมีการเฉลิมฉลองกันอย่างใหญ่โตและฟูฟัว) ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว “รัชมมงคล” ของพม่ากลับกลายเป็นปีที่รัฐบาลต้องขอต่อองค์การสหประชาชาติให้ตนเป็น “ประเทศที่พัฒนาน้อยที่สุด Least Developed Country-LDC” อันจะทำให้ได้รับความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจได้ง่ายขึ้น พม่ากลับกลายเป็นประเทศที่ยากจนที่สุดแห่งหนึ่งในโลก ติดอันดับหนึ่งในสิบ (ซึ่งเวียดนามก็อยู่ในจำนวนเหล่านี้เช่นกัน) นายพลเนวินถึงกับออกมายอมรับว่า “เวลาได้เปลี่ยนแปลงไปแล้ว และก็กำลังเปลี่ยนแปลงอยู่เรื่อย ๆ เราจำต้องตามให้ทันกับกาลเวลา” ประหนึ่งเป็นการยอมรับต่อความ

ล้มเหลวในการบริหารประเทศของตน

พร้อม ๆ กันนั้นนายพลเนวินก็มีคำสั่งให้เสนอ “รายงานเศรษฐกิจ” ต่อการประชุมใหญ่ของสภา ซึ่งในที่สุดก็มีได้มี เพราะมีการเรียกประชุมพิเศษ 23 กรกฎาคม 2531 (1988) และนายพลเนวินก็ลาออกจากประธานพรรค ส่วนนายพลซันยูลาออกจากตำแหน่งประธานาธิบดี เพื่อที่จะแก้ไขความผิดพลาดของตน ในปี 2530 (1987) นั้น รัฐบาลพม่าประกาศจะเลิกการควบคุมการค้า จะปล่อยให้เอกชนจดทะเบียนส่งสินค้าออกได้ ดังนั้นสินค้าเกษตร เช่น ข้าว ข้าวโพด ถั่ว (ที่คั่วมาแต่ปี 2509 หรือ 1966) ก็จะได้รับยกเลิก แต่การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทั้งหมดก็ดูจะเป็นดังที่นักสังเกตการณ์ระหว่างประเทศกล่าวว่า too little and too late ในขณะที่รัฐบาลทำท่าจะ “เปิด” และทำท่าจะยกเลิก “การผูกขาด” สินค้าบางประเภท นายพลเนวินก็ปฏิบัติการ “ซ็อก” คนพม่าทั้งประเทศด้วยการยกเลิกเงินจำกัดอีกครั้งหนึ่ง คราวนี้ยกเลิก 25-35-45 จำกัด โดยมียอมให้มีการแลกเปลี่ยนเงินใหม่ได้ กล่าวกันว่าเนวินต้องการตัดกำลังของ “ขบถ” ชนกลุ่มน้อยอีกครั้งหนึ่ง หลังจากที่ปฏิบัติการได้ผลมาแล้วในปี 2528 (1985)

แต่ที่ว่ามาตรการครั้งนี้ของเนวินกลับกระทบกระเทือนชาวบ้านอย่างมหาดาล ทั้งนี้ เพราะธนบัตรจำกัดราคาดังกล่าวเท่ากับจำนวนเงิน 80 เปอร์เซ็นต์ทั้งหมดที่มีอยู่ในมือประชาชน ส่วนผู้ที่ทำการค้าตลาดมืดรายใหญ่จริง ๆ หรือบรรดาชนกลุ่มน้อยนั้น ไม่นิยมเก็บเงินจำกัดเป็นเงินสด (กะเหรี่ยงตามชายแดนจะเก็บเป็นเงินบาท เงินจำกัดก็มีปัญหาแบบเงินกับของลาว ซึ่งผู้ค้าชายแดนจะไม่นิยมมีติดมือมากนัก) เมื่อเป็นดังนี้คนที่ถูกกระทบกระเทือนก็เป็นชาวบ้านทั่ว ๆ ไป (ทหาร กรรมกร และพนักงานของรัฐจำนวน 1.7 ล้านคน ได้รับการปลอบใจด้วยการจ่ายเงิน

เดือนเพิ่มให้พิเศษอีก 1 เดือน) รวมความแล้วคนที่ถูกกระทบกระเทือนมากที่สุดจากการยกเลิกเงินจำกัด 5 กันยายน 2530 (1987) ก็คือ คนจนในเมือง ชาวบ้าน และนักศึกษา (แน่นอนคนเหล่านี้ไม่คุ้นเคยและไม่ใช้ระบบการฝากเงินกับธนาคาร และถึงแม้จะต้องการฝากก็ไม่มีเงินเหลือพอที่จะฝาก)

ทันทีที่รัฐบาลยกเลิกเงินจำกัด (โดยมิให้มีการแลกคืนได้) นักศึกษา “ปรอท” วัดทางการเมืองและ agent provocateur ก็ประท้วงอย่างรุนแรง นักศึกษาถล่มสหกรณ์แถว ๆ มหาวิทยาลัยอย่างกุ่ม ขว้างปาสถานีตำรวจ เมารถจี๊ปของรัฐบาล และชุมนุมประท้วง รัฐบาลตอบโต้ด้วยการปราบปรามอย่างรุนแรงเช่นเคย พร้อม ๆ กับสั่งปิดสถาบันการศึกษาทั้งหมด (เช่นเคย) ตั้งแต่ระดับสูงจนถึงระดับโรงเรียนมัธยม ๆ ทั่วประเทศ เพราะต้องการสกัดกั้นการประท้วงที่ทำท่าจะแผ่ขยายออกไปกว้างขวาง รัฐบาลอ้างว่าปิดเรียนเพราะ “ออกพรรษา” ไล่นักศึกษาออกจากหอพักให้ตัวรถไฟ เรือ แถมเงินพักติดกระเป๋าอีก 100 จีต เพื่อให้กลับบ้าน การประท้วงของนักศึกษาครั้งล่าสุดปี 2530 (1987) นี้ นับได้ว่าเป็นครั้งแรกหลังจากที่ว่างเว้นมาตั้งแต่ปี 2519 (1976) แต่ก็เป็นการประท้วงที่จบลงภายในเวลาไม่กี่ชั่วโมง การประท้วงจำกัดอยู่แต่เพียงเมืองย่างกุ้ง และนักศึกษายังมิได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านในการเข้าประท้วง แต่การประท้วงในเดือนกันยายน 2530 (1987) นี้ก็ถือได้ว่าเปิดคลื่นลูกแรกของการประลองกำลังของขบวนการนักศึกษารุ่นใหม่

ในเดือนมีนาคม ปีถัดมา 2531 (1988) นักศึกษามหาวิทยาลัยย่างกุ้งได้ก่อการประท้วงเป็น “คลื่นลูกที่สอง” และครั้งนี้ปรากฏว่าได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านเข้าร่วมประท้วงด้วย รัฐบาลปราบปรามด้วยมาตรการรุนแรง รายงานของทางการว่าทหารได้ยิงคนตาย 2 คน (แต่

ไม่เป็นทางการกว่า 100 คน) และที่สำคัญคือนักศึกษาที่ถูกจับใส่รถตู้ของตำรวจนั้นถูกอัดตายเพราะขาดอากาศหายใจถึง 14 คน กลายเป็นกรณีอุกฉาวถึงความทารุณของ “ตำรวจปราบจลาจล” มหาวิทยาลัยและโรงพักถูกสั่งปิด ในขณะที่เดียวกันก็ดูเหมือนว่าองค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยย่างกุ้ง (Rangoon University Students Union) อันเป็นองค์กรเก่าแก่มาแต่สมัย อาณานิคม ซึ่งได้ถูกยุบไปตั้งแต่การรัฐประหารปี 2505 (1962) ก็ทำท่าจะฟื้นตัวขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง และน่าจะกลายเป็นผู้ประสานงาน ทำให้การประท้วงในกรุงย่างกุ้งเป็นไปด้วยความพร้อมเพียงหลายจุด

ถัดจากการประท้วงเดือนมีนาคมก็ถึง “คลื่นลูกที่สาม” ของการประท้วงเดือนมิถุนายน อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากนักศึกษาจำนวนมากที่ถูกจับเข้าคุกในการประท้วง “คลื่นลูกที่สอง” นักศึกษา 200 คนที่ออกมาจากคุกได้เล่าเรื่องความทารุณโหดร้ายของรัฐบาล เช่น การทรมาน นักโทษ การทุบตี การใช้ไฟฟ้าชอร์ต รวมทั้งการข่มขืนนักศึกษาหญิง (ซึ่งบางคนตั้งท้อง บางคนต้องบวชชีเพื่อล้างมลทิน) ปรากฏว่าการประท้วงครั้งนี้ ใปลิวต่าง ๆ เริ่มออกมาในนามของ “องค์กรนักศึกษามหาวิทยาลัยย่างกุ้ง” และทำให้การประท้วงเริ่มแพร่ออกสู่เมืองต่าง ๆ ไม่จำกัดอยู่เฉพาะในกรุงย่างกุ้งอีกต่อไป ไม่ว่าจะเป็นเมืองพะโค (หงสาวดี) มะละแหม่ง เมเมียว แปร ตองยี ตลอดจนเมืองใหญ่ ๆ

การประท้วงเมื่อ 21 มิถุนายนเกิดการปะทะระหว่างนักศึกษาและตำรวจปราบจลาจลภายใต้การบัญชาของนายพลเส่งลวิน (ผู้ซึ่งเป็นเป้าของความเกลียดชัง) มีคนตายกว่า 100 คน ในจำนวนนี้เป็นตำรวจด้วย 20 นาย กล่าวกันว่านักศึกษาเกิดความบ้าคลั่งและต่อสู้อย่างรุนแรง มีการลากตำรวจมาแขวนคอ ใช้ร่มแทงตำรวจตาย หรือแม้แต่ลากตำรวจ

ออกมาจากโรงพยาบาล เป็นการใช้มาตรการ “ตาต่อตา ฟันต่อฟัน”
รัฐบาลประกาศ “เคอร์ฟิว” ระหว่าง 21 มิถุนายน ถึง 3 กรกฎาคม

การประท้วงเดือนมิถุนายนดำเนินไปพร้อม ๆ กับการที่ผู้นำฝ่ายค้าน
เริ่มปรากฏตัว นายพลอองยี ได้ออกมาร่วมสนับสุนนด้วยการเขียนจดหมาย
เปิดผนึกหลายฉบับถึงนายพลเนวิน กล่าวถึงความผิดพลาดในการบริหาร
ประเทศ การล่วงละเมิดสิทธิมนุษยชน การสังหารนักศึกษา 283 คน
เมื่อเดือนมีนาคมข้างต้น นักศึกษาต่อสู้ต่อด้วยความร่วมมือจากพระสงฆ์
และชาวบ้าน เข้ายึดมหาเจดีย์ชเวดากองอันศักดิ์สิทธิ์เป็นที่มั่นในการ
ต่อสู้ 14 กรกฎาคม เรียกร้องสิทธิของตนในการตั้ง “องค์กรนักศึกษา”
และให้ลงโทษผู้ทำการปราบปรามนักศึกษา ทั้งหมดนี้เป็นภูมิหลังของ
เหตุการณ์รุนแรงที่สุดของปี 2530-2531 (1987-1988) ที่ทำให้นายพล
เนวินต้องเรียกประชุมพรรคเป็นกรณีพิเศษ แล้วก็ตามมาด้วยการลาออก
จากตำแหน่งประธานพรรคของนายพลเนวิน และการลาออกของประ-
ธานาธิบดีชันยู ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เผด็จการทหาร “ซื้อเวลา”
ด้วยการตั้งนายพลเสงลวินขึ้นมาแทน (26 กรกฎาคม ถึง 12 สิงหาคม)
แต่ก็ถูกนักศึกษานัดประชุมใหญ่ “เลข 8 มหามงคล” (คือ 8 นาฬิกา
วันที่ 8 เดือน 8 สิงหาคม พ.ศ. 2531 หรือ ค.ศ. 1988) นั้น เป็นผลให้ต้อง
ตั้งหมองหมอง (พลเรือนนักกฎหมายคนแรกขึ้นมาแทน) แต่ก็ไม่สามารถ
รักษาสถานการณ์ไว้ได้ ทำให้เกิดการรัฐประหารของนายพลชอหม่อง
และนักศึกษาส่วนหนึ่งต้องหนีเข้าป่า การประท้วงในเมืองยุติลง

ดังที่กล่าวมาแล้วว่า ขบวนการศึกษารุ่นนี้ค่อย ๆ ก่อตัวขึ้นมา
ท่ามกลางความล้มเหลวทางเศรษฐกิจของรัฐบาล ค่อย ๆ ฟุ้ง “องค์กร”
ของตนขึ้นมาในช่วงเดือนมีนาคม-กรกฎาคม 2531 (1988) “องค์กร
นักศึกษา” อาจจะมีปรากฏตัวครั้งแรกเมื่อ 17 มีนาคม และศูนย์กลาง

ที่สำคัญของนักศึกษา ก็คือมหาวิทยาลัยย่างกุ้ง สถาบันเทคโนโลยีย่างกุ้ง และสถาบันแพทยศาสตร์ย่างกุ้ง จากสามสถาบันหลักก็ค่อย ๆ แผ่ขยายออกไปยังระดับมัธยม ๆ หลายแห่งในเมืองหลวง นักศึกษากล่าวว่า ในการสร้างองค์กรและการประท้วงนี้ พวกตนขาดประสบการณ์อย่างยิ่ง ดังนั้นจึงพยายามหวนกลับไปหาความช่วยเหลือจากรุ่นเก่าของคริสต์ทศวรรษ 1970 (อันเป็นทศวรรษเดียวกับ 14 ตุลาคมของไทย) และการดำเนินการของนักศึกษารุ่นใหม่ก็เป็นไปโดย “ลับ” อาศัยความสัมพันธ์ “ส่วนบุคคล” เป็นหลัก ทั้งนี้เพื่อมิให้รัฐบาลส่งสายลับเข้ามาแทรกแซง อันเป็นความล้มเหลวของนักศึกษารุ่นพี่ในรุ่นก่อน ๆ

ในช่วงของการประท้วงใหญ่เดือนสิงหาคม (ก่อนตีได้ 8 สิงหาคม) องค์กรต่าง ๆ ของนักศึกษาทั้งในเมืองและต่างจังหวัดได้รวมตัวกันอย่างหลวม ๆ เป็น “สันนิบาตนักศึกษาเพื่อประชาธิปไตยพม่า” All Burma Students Democratic League-ABSDL มีผู้นำที่เป็นแกนกลาง 30 คน (อันเป็นตัวเลขสัญลักษณ์ของ “ตรีทศมิตร” Thirty Comrades รุ่นวีรบุรุษกู้ชาติของนายพลอองซาน) นักศึกษาเหล่านี้จะใช้ “นามยุทธ” nom de guerre เช่น หม่องโกโกอู (ซึ่งก็ไม่ทราบได้ว่าเป็นใคร หรือมีกี่คนแน่ที่ใช่ชื่อนี้) หรือ มินโกนาย (ผู้ล้มบัลลังก์) ไม่มีผู้นำนักศึกษาใดใช้ชื่อจริงของตน (อย่างในกรณีของนักศึกษาไทย) เพราะรัฐบาลปราบปรามหนักและจริงจัง นักศึกษาจัดตั้งแผนกต่าง ๆ ของตนเพื่อต่อสู้ เช่น แผนกข่าว ทำหน้าที่ผลิตใบปลิวและโปสเตอร์ แผนกสวัสดิการ ทำหน้าที่หาเงินบริจาค อาหาร-น้ำดื่ม แผนกพยาบาล ประสานงานกับนักศึกษาที่เคยทำงานกาชาดพม่า ทำหน้าที่หาหยา ยา แผนกข่าวกรอง ทำหน้าที่หาข่าวจากรัฐบาล ชื่อตัวสายลับของรัฐบาล หรือแม้แต่ทำหน้าที่กักกันคนที่ต้องสงสัยว่าเป็นสายลับ

โดยทั่ว ๆ ไปองค์กรของนักศึกษาได้สลายตัวไปหลังการรัฐประหาร 18 กันยายน นักศึกษาจำนวนหนึ่ง (5,000-10,000) ได้หนีเข้าป่าไปร่วมกับชนกลุ่มน้อย แต่ส่วนใหญ่ก็ยังคงอยู่ในเมือง รัฐบาลใหม่พยายามเรียกร้องให้นักศึกษากลับเข้าเมือง โดยยื่นคำขาดให้กลับภายในเวลาที่กำหนด บทบาทของนักศึกษาพม่ารุ่นนี้ดูจะจบลงชั่วคราวระยะเวลานี้ และจะต้องปรับตัวในการต่อสู้ให้เข้ากับสถานการณ์ใหม่ ทั้งในการต่อสู้ต่อไปในเมือง และในการเข้าร่วมกับ “ชนกลุ่มน้อย” แต่ก็ยังมีผู้นำนักศึกษาหลายคนที่ยังคงอยู่ในเมืองไทย ในนามของ “สหพันธ์นักศึกษาพม่า” All Burma Federation of Student Union-ABFSU ซึ่งอาจจะแปลงมาจาก ABSDL หลายคนที่มาติดต่อขอความช่วยเหลือในเมืองไทย และมาในนามยุทธ์ เช่น “วินมู” และ “อองนาย” (Win Moe-Aung Naing) ทั้งคู่เป็นเลขานุการของ ABFSU ทั้งคู่ถูกจับเมื่อเข้ามาในกรุงเทพฯ เพื่อติดต่อขอความช่วยเหลือจากต่างประเทศ (13 ตุลาคม) และถูกส่งกลับไปผ่านด่านแม่สอด หรืออย่าง “หม่องหม่องจ้อ” (Maung Maung Kyaw) กรรมการบริหารของ ABFSU ซึ่งเป็นนักศึกษาระดับนำที่สดคนหนึ่ง (พอ ๆ กับ “มินโกนาย”) ในการปลุกให้ผู้คนออกมาเดินขบวน ก็หลบเข้ามาหาความช่วยเหลือ และถูกจับที่ซอยเอกมัย ถูกส่งตัวกลับทางด้านระนองเมื่อปลายเดือนตุลาคม 2531 เช่นกัน

ขบวนการนักศึกษาพม่ารุ่นล่าสุดนี้ จะจบบทบาทลงดังคำพูดของ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล หลัง 14-15 ตุลาคม 2516 ว่า “คบเพลิงแห่งการต่อสู้ได้ถูกส่งทอดจากนักศึกษาไปสู่ประชาชนแล้ว” หรือไม่เป็นเรื่องที่น่าจะต้องติดตามดูกันต่อไป

หมายเหตุ

ผู้เขียนขอทำความเข้าใจกับผู้อ่านว่า สำหรับบทที่ 4 ว่าด้วย ขบวนการนักศึกษาพม่านี้ ดัดแปลงและปรับปรุงจากบทความที่ตีพิมพ์ ในหนังสือ มติชนสุดสัปดาห์ ระหว่าง 16 ตุลาคม ถึง 20 พฤศจิกายน 2531 ดังนั้นข้อมูลบางประการก็ล้าสมัยไปแล้ว ผู้อ่านควรคำนึงถึง ข้อนี้ไว้ด้วย นอกจากนี้ภายหลังการยึดอำนาจของทหารพม่าอีกครั้ง หนึ่งนั้น ความสัมพันธ์ในระดับสูงของผู้นำทหารพม่ากับผู้นำไทย (ทั้ง ทหารและนักการเมือง) ก็เป็นไปอย่างคึกคัก มีความพยายามของ ผู้นำไทยที่จะช่วยสร้างความชอบธรรมให้กับการปกครองของทหารพม่า ดังจะเห็นได้จากบทสัมภาษณ์ของทั้งนักการเมืองและนักการทหารไทย ตามหน้าหนังสือพิมพ์บ่อยครั้ง พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ผู้บัญชาการ กองทัพบก และรักษาการผู้บัญชาการทหารสูงสุด ไปเยือนพม่าเมื่อ ธันวาคม 2531 และรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ร.ต.ประพาส ลิ้มปะพันธ์ (พรรคกิจสังคม ซึ่งตามแผนเดิมจะไปก่อน ฝ่ายทหารด้วยซ้ำไป) ก็ได้ไปเยือนเมื่อเมษายน 2532 ทางฝ่ายไทย มีทั้งความพยายามที่จะทำการค้าเพื่อได้มาซึ่งทรัพยากรด้านการประมง

และป่าไม้ ทั้งมีความกระตือรือร้นเป็นพิเศษในการที่จะจัดส่งนักศึกษาพม่าให้กลับบ้านเกิดเมืองนอน (โดยที่ไม่มีอะไรเป็นหลักประกันในการกลับไปเผชิญภัยอันตราย และไม่นำพาต่อเสียงวิพากษ์วิจารณ์จากนักสิทธิมนุษยชน) สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นพร้อม ๆ กับคำถามว่าพม่าจะเป็นประชาธิปไตยหรือไม่ ทหารพม่าซึ่งครองอำนาจเผด็จการ (ในนามสังคมนิยม) มาเป็นเวลากว่าหนึ่งชั่วอายุคน (20-30 ปี) จะยอมให้มีการเลือกตั้งหรือไม่ นักสังเกตการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศ (ถ้าไม่พยายามพูดเอาใจทหารพม่าสัก) ก็หวังวิตกว่าจะไม่มี การเลือกตั้งในถึงแม้จะมีขึ้นก็คงไม่บริสุทธิ์ยุติธรรม ในเวลาเดียวกันผู้นำฝ่ายค้าน อย่างเช่น อองซานซูจี ซึ่งเป็นสตรี ก็ถูกคุกคาม มีการวางระเบิดข่มขู่ ใกล้เคียง ๆ สำนักงานของเธอ มีการใส่ร้ายป้ายสีว่าเธอมีสามีเป็นต่างชาติ (สามีของเธอเป็นอาจารย์ทางด้านนิติศึกษาในอังกฤษ) สิ่งเหล่านี้ เป็นเรื่องที่คนไทยน่าติดตามโดยใกล้ชิด พรมแดนอันยาวเหยียดระหว่าง ไทยกับพม่า 1,609 กิโลเมตร มีทั้งการค้าแลกเปลี่ยน เข้าพรมแดน มีทั้ง ปัญหาของชนกลุ่มน้อยที่ต่อสู้กับเผด็จการทหารพม่ามาเป็นเวลาเกือบ ครึ่งศตวรรษ ทั้งหมดนี้ย่อมมีผลกระทบต่อไทยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

เชิงอรรถ

เมื่อเริ่มเขียน 3 บทแรกในหนังสือเล่มนี้ ผู้เขียนได้ตั้งใจไว้ว่าจะไม่ทำเชิงอรรถ ทั้งนี้เพื่อตัดปัญหาความรุ่งรังกับความเป็นวิชาการซึ่งขง และก็เพื่อความสะดวกของผู้เขียนเอง ที่จะไม่ต้องไปค้นหาหนังสือมาอ้างอิง แต่เมื่อเขียนไปแล้ว ก็กลับเปลี่ยนใจ เพราะมีความรู้สึกว่ ที่ว่ารุ่งรังนั้นเห็นจะไม่จริง เพราะเชิงอรรถนั้นก็อยู่ท้ายเรื่อง ผู้ที่ไม่สนใจก็ไม่จำเป็นต้องอ่าน ดังนั้นคำว่า “รุ่งรัง” จึงน่าจะเป็นข้อแก้ตัวมากกว่า เหตุผล

ส่วนปัญหาความเป็นวิชาการนั้น ผู้เขียนก็มีความรู้สึกว่เมื่อเขียนมายี่ดียวขนาดนี้ ถ้าหากขาดหลักฐานการอ้างอิง ก็ดูจะเป็นการเอาตัวรอดที่ง่ายเกินไป คือไม่ต้องรับผิดชอบว่ข้อความหรือข้อมูลต่าง ๆ เามาจากที่ไหน และก็ไม่ต้องช่วยให้อ่านที่ต้องการจะศึกษาเพิ่มเติม สามารถค้นคว้าต่อไปได้ ดังนั้นการมีเชิงอรรถตามแบบของฝรั่งนี้จึงจำเป็นยิ่ง เพราะเป็นทางหนึ่งว่วิชาการจะเผยแพร่ไปได้ไม่จำกัดอยู่เฉพาะผู้รู้แล้ว แต่สามารถขยายไปถึงผู้ที่ไม่มีความรู้อีกด้วย

อย่างไรก็ตามผู้เขียนก็ต้องขอออกตัวไว้อีกประการหนึ่ง คือ ผู้อ่านจะเห็นว่หนังสือที่นำมาอ้างอิงนี้ ส่วนใหญ่มักจะมีมาจากภาษาอังกฤษมากกว่าจะเป็นภาษาไทย ซึ่งก็มาจากเหตุผลง่าย ๆ ว่ อังกฤษที่เป็นเจ้าอาณานิคมพม่ามาก่อน ได้ทำการศึกษาไว้มากมายและลึกซึ้งพอควร ปัจจุบันอเมริกาหรือประเทศอื่นที่ใช้ภาษาอังกฤษ ก็ได้ทำงานค้นคว้าต่อมามาก ทำให้วิชาการกว้างขวางขึ้น

ในด้านหนังสือภาษาไทยมีอยู่บ้างแต่เป็นจำนวนน้อย ผู้เขียนได้พยายามนำมาใช้และอ้างอิงถึงเท่าที่จะทำได้ แต่อาจจะบกพร่องมาก ทั้งนี้เพราะ “*สังเขป/ประวัติศาสตร์พม่า*” นี้ เขียนขึ้นในระหว่างการทำงานสอนหนังสือชั่วคราวที่มหาวิทยาลัยคาลิฟอร์เนีย วิทยาเขตเบอร์กลีย์ (2522) จึงไม่สะดวกต่อการค้นคว้าหนังสือไทย

เกี่ยวกับตำราภาษาอังกฤษ ผู้เขียนอิงอยู่กับงานสำคัญ 7 เล่มดังต่อไปนี้คือ เล่มแรกของท่านศาสตราจารย์ D.G.E. Hall, *A History of South-East Asia*, New York : 1968 (1955) ท่านศาสตราจารย์ฮอลล์เป็นปรมาจารย์ที่สำคัญด้านนี้ ท่านเป็นอาจารย์ชาวอังกฤษสอนที่มหาวิทยาลัยลอนดอนและมหาวิทยาลัยคอร์เนลล์ หนังสือของท่านพิมพ์มาหลายครั้งเหลือเกิน ตั้งแต่ฉบับพิมพ์ครั้งแรกซึ่งเล่มไม่ใหญ่โตนัก จนถึงครั้งหลังที่เล่มหนาเทอะทะกลายเป็นเสมือนเอนไซโคลปีเดียของประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไป หนังสือของท่านอาจจัดว่าเป็นประวัติศาสตร์แบบเก่าเต็มไปด้วยข้อความเชิงบรรยาย จนบางคนเห็นว่าหนักอึ้ง กระนั้นก็ตามงานของท่านชิ้นนี้ก็กลายเป็นงานคลาสสิก และผู้ศึกษาจะต้องหันไปพึ่งข้อมูลอันละเอียดของท่านอยู่ตลอดเวลา

หนังสือของท่านศาสตราจารย์ฮอลล์ได้รับการแปลเป็นภาษาไทยแล้ว เป็นผลงานของมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ และบริษัทไทยวัฒนาพานิชจัดพิมพ์อยู่ภายใต้ชื่อ *ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้* (2522)

เล่มที่ 2 George Coedès, *The Indianized States of Southeast Asia*, Hawaii : 1968 ท่านศาสตราจารย์เซเดส์ เป็นชื่อที่คุ้นหูนักโบราณคดีในประเทศไทย เพราะได้เขียนบทความหลายเรื่องเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทย ท่านเป็นผู้หนึ่งที่ช่วยบุกเบิกวิชาการอ่านและแปลจารึกสมัยสุโขทัย อาจจะถูกกล่าวได้ว่าชาวฝรั่งเศสผู้นี้ได้ช่วยกระตุ้นให้เกิดการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องเก่า ๆ ของดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องสุโขทัย นครวัด หรือศรีวิชัย หนังสือเล่มนี้ของท่านแปลมาจากภาษาฝรั่งเศสอีกทอดหนึ่ง และเป็นงานคลาสสิกเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ยุคโบราณ อาจจะถูกกล่าวได้ว่างานการศึกษาศิลาจารึกและการตีความประวัติศาสตร์อย่างกว้างขวางของท่านนั้น ยังไม่มีนักวิชาการชาติอื่นทำได้เท่าเทียมนัก หนังสือของท่านอีกเล่มหนึ่ง

ในหัวเรื่องทำนองเดียวกันคือ *Les Peuples de la Péninsule Indochinoise*, Paris : 1962 นั้นได้รับการแปลเป็นภาษาไทยแล้ว ดู ปัญญา บริสุทธี (แปล), *ชนชาติต่าง ๆ ในคาบสมุทรมอินโดจีน*, มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, บริษัทไทยวัฒนาพานิช, 2520

เล่มที่ 3 คือ J.S. Furnivall, *Colonial Policy and Practice : A Comparative Study of Burma and Netherlands India*, New York 1956 (1948) เฟอร์นิวัล เป็นข้าราชการอังกฤษในสมัยพม่าเป็นอาณานิคม และเป็นคนรุ่นเดียวกับศาสตราจารย์ ฮอลล์ นับได้ว่าท่านได้เห็นผลของลัทธิอาณานิคมต่อดินแดนพม่าด้วยตนเอง งานของท่านเล่มนี้เป็นหนังสือเกี่ยวกับพม่าที่สำคัญที่สุดเล่มหนึ่ง ท่านได้ศึกษาเปรียบเทียบกับอินโดนีเซีย ภายใต้การปกครองของฮอลันดา และการศึกษาของท่านนั้นเรียกได้ว่าแหวกแนวไปจากการศึกษาประวัติศาสตร์ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไปโดยสิ้นเชิง กล่าวคือแทนที่จะสนใจเรื่องกษัตริย์ ราชวงศ์ สงคราม ฯลฯ ตามปกติ แต่กลับไปสนใจผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมในมุมที่กว้างมาก เมื่องานของเฟอร์นิวัลออกมาแรก ๆ นั้น มีคนเห็นว่าเป็นงานที่รุนแรงและมองด้านลบของลัทธิอาณานิคมมากเกินไป แต่ดูเหมือนว่างานของท่านได้อยู่ยืนยง พร้อมทั้งพิสูจน์ให้เห็นจริงงานนี้ประการ

เล่มที่ 4 คือ David J. Steinberg, ed., *In Search of Southeast Asia*, New York ; 1971 หนังสือเล่มนี้เป็นงานเขียนของนักวิชาการอเมริกันรุ่นปัจจุบัน เป็นผลงานของนักประวัติศาสตร์ 6 ท่าน (ซึ่งรวมทั้งเดวิด วัลยาจ ที่เขียนตอนที่เกี่ยวกับประเทศไทย) อาจจะเป็นงานใหม่หน่อย คือใหม่กว่าของฮอลล์ และเป็นงานที่พยายามหลีกเลี่ยงข้อมูลที่รุ่งรังหรือการบรรยายที่ยืดยาว การเขียนค่อนข้างทันสมัย แต่เนื้อหาจะเน้นอยู่ที่สมัยคริสต์ศตวรรษที่ 19 (หรือกลางพุทธศตวรรษที่ 24 ตรงกับต้นรัตนโกสินทร์) เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน หนังสือเล่มนี้อ่านค่อนข้างง่าย แต่กระนั้นก็ตามข้อมูลส่วนใหญ่ก็อาจจะต้องหันไปพึ่งหนังสือของฮอลล์มาก

เล่มที่ 5 James C. Scott, *The Moral Economy of the Peasant : Rebellion and Subsistence in Southeast Asia*, New Haven : 1976 หนังสือเล่มนี้เป็นที่ฮือฮากันมากในวงการศึกษาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นงานของนักวิชาการอเมริกัน และก็เป็นงานที่อาจจะพูดได้ว่าใกล้เคียงกับงานของเฟอร์นิวัล กล่าวคือเป็นการ

ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างพม่าและเวียดนาม ให้ความสนใจโดยเฉพาะต่อชีวิตของชาวนา จุดเด่นคือการวิเคราะห์ปัญหาต่างๆ ของชาวนา และพยายามอธิบายถึงเบื้องหลังการขบถของอาจารย์ชาน กับขบถในอันนัม ในระยะเวลาใกล้เคียงกัน

เล่มที่ 6 Charles F. Keyes, *The Golden Peninsula : Culture and Adaptation in Mainland Southeast Asia*, New York : 1977 หนังสือเล่มนี้ก็เป็นอีกเล่มหนึ่งโดยนักวิชาการอเมริกัน ค่อนข้างใหม่ และมีแนววิเคราะห์ปัญหามากกว่าแนวบรรยาย งานวิเคราะห์จะหนักไปในทางมานุษยวิทยามากกว่าทางประวัติศาสตร์ แต่ก็ให้ข้อมูลและวิธียอมรับเกี่ยวกับอดีตอย่างมากมาย ศาสตราจารย์ค้ายส์ให้ความสนใจต่อผู้คนชาวเขามากทีเดียว ไม่จำกัดงานเขียนอยู่แต่เพียงบรรดาอาณาจักรหรือผู้คนในที่ราบลุ่มที่เจริญทางอารยธรรมมากกว่า ท่านศาสตราจารย์ค้ายส์เคยเขียนงานเกี่ยวกับพุทธศาสนาในประเทศไทยหลายเรื่อง รวมทั้งบทความชิ้นล่าสุดเกี่ยวกับขบถผู้มีบุญภาคอีสาน ซึ่งอาจจะเป็นบทความในหัวข้อนี้ที่ดีที่สุดในปัจจุบัน โปรดดู Charles F. Keyes, "Millennialism, Theravada Buddhism and Thai Society," *Journal of Asian Studies*, 36 : 2 (February 1977)

เล่มที่ 7 Josef Silverstein, *Burma : Military Rule and the Politics of Stagnation*, Ithaca : 1977 หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือเกี่ยวกับการเมืองพม่าที่เขียนเป็นภาษาอังกฤษ เล่มเล็กและอ่านค่อนข้างง่าย เหมาะสำหรับเป็นตำราอ้างอิงเบื้องต้นทางรัฐศาสตร์ ดังนั้นในข้อเขียน "สังเขป/ประวัติศาสตร์พม่า" ในภาคที่เกี่ยวกับสมัยใหม่นั้นจึงพึ่งข้อมูลจากหนังสือเล่มนี้มาก หนังสือเล่มนี้เป็นหนึ่งในชุดเกี่ยวกับการเมืองเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ของมหาวิทยาลัยคอร์เนลล์ ซึ่งมีศาสตราจารย์ George Kahin เป็นบรรณาธิการ George Kahin กำลังผลิตหนังสือตำราด้านนี้ออกมาเป็นแบบแต่ละเล่มสำหรับแต่ละประเทศ เพื่อแทนตำราเก่าที่ล้าสมัยไปแล้วคือ George Kahin, ed., *Governments and Politics of Southeast Asia*, Ithaca : 1964

1. โปรดดู จอห์น แบสตัน และ แฮร์ เจ. เบ็นดา (ชินจิตต์ อัมไพพรรณ และ ภรณี กัญจนัชจิตติ ผู้แปล) *ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้สมัยใหม่*, มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2521, หน้า 26-27

2. Charles F. Keyes, *อ้างแล้ว*, หน้า 16-19
3. George Coedès, *อ้างแล้ว*, หน้า 104-107
4. *เหิงอ้าง*, หน้า 148-151
5. Keyes *อ้างแล้ว*, หน้า 70-74 สำหรับงานเขียนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ศิลปะของพม่า นั้นโปรดดู Alexander B. Griswold (et al.) *Burma, Korea, Tibet : Art of the World Series*, (Methuen), London : 1964 ศาสตราจารย์กริสโวลด์คนนี้เป็นคนเดียวกับผู้สนใจประวัติศาสตร์ศิลปะของสุโขทัย ได้เขียนหนังสือไว้หลายเล่ม รวมทั้งงานอ่านและตีความศิลปารักษ์สมัยสุโขทัยที่ทำร่วมกับ ดร. ประเสริฐ ณ นคร ซึ่งตีพิมพ์เป็นตอน ๆ ใน *Journal of the Siam Society*.
6. Coedes, *อ้างแล้ว*, หน้า 14-35
7. ในด้านเกี่ยวกับปรัชญาของอาณาจักรโบราณในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่พยายามจำลองความคิดของอินเดียมานั้น โปรดดูบทความสั้น ๆ ของ Robert Heine-Geldern, *Conceptions of States and Kingship in Southeast Asia*, Southeast Asia Program, Cornell University, Ithaca, 1956
8. A.L Basham, *The Wonder That Was India*, New York : 1959 (1954) หน้า 81-88 หนังสือเล่มนี้เหมาะที่สุดสำหรับเป็นข้อมูลเกี่ยวกับศาสนา ปรัชญาอย่างกว้าง ๆ ของอินเดีย จะช่วยให้เข้าใจแบบอย่างที่มีต้นตอจากอินเดียก่อนที่จะเปลี่ยนแปลงไปในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
9. Keyes, *อ้างแล้ว*, หน้า 72
10. หนังสือของลาลูแบร์ นี้มีแปลเป็นภาษาไทยแล้ว 2 ครั้ง ครั้งล่าสุดโดย สันต์ ท.โกมลบุตร, *จดหมายเหตุลาลูแบร์*
11. Stamford Raffles, *History of Java*, 1965 (1817) นี้เป็นตัวอย่างหนึ่งของผลงานบันทึกของบรรดานักล่าอาณานิคม พวกนักล่าอาณานิคมนี้เป็นพวกที่ให้ความสนใจทางด้านวิชาการสูงมาก และทำการค้นคว้าบันทึกไว้มากมาย จนอาจจะเรียกได้ว่าเป็นผู้วางรากฐานการศึกษาเกี่ยวกับสังคมของประเทศไทย ผลงานของนักล่าอาณานิคมนี้เช่น ของ John Crawfurd, John Bowring ก็นับได้ว่า เป็นงานบันทึกที่มีข้อมูลมากมายมหาศาล น่าเสียดายว่าการเขียนประวัติศาสตร์

ไทยยังไม่ได้ใช้ข้อมูลเหล่านี้เต็มที่นัก

ในด้านที่เกี่ยวกับประชากรโดยคร่าว ๆ นั้น โปรดดูหนังสือด้านนี้โดยเฉพาะที่อาจจะช่วยให้เราประมาณจำนวนประชากรตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบันได้พอสมควร เช่น Colin McEvedy and Richard Jones, *Atlas of World Population History*, Penguin : 1978

12. Steinberg, อ้างแล้ว, หน้า 18
13. เพิ่งอ้าง, หน้าเดิม
14. ม.ร.ว.อดิน รพีพัฒน์ (พรณี สรุงบุญมี และ ม.ร.ว.ประกายทอง สิริสุข แปล) *สังคมไทยสมัยรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2325-2416*, มุลินนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2521
15. Hall, อ้างแล้ว, หน้า 157-158
16. เพิ่งอ้าง, หน้า 192
17. เพิ่งอ้าง, หน้า 123-125
18. เรื่องเกี่ยวกับจามป่านี่โปรดดูหนังสือของ Coedès เล่มที่อ้างแล้ว
19. Bernard H.M. Vlekke, *Nusantara : A History of the East Indian Archipelago*, Massachusetts : 1945, หน้า 49-51
20. เพิ่งอ้าง,
21. ในเรื่องเกี่ยวกับนิรุกติศาสตร์และความเป็นมาของคนไทยนี้ คงไม่มีหนังสือเล่มไหนที่มีการค้นคว้า และวิเคราะห์ได้ยอดเยี่ยมเท่ากับผลงานของ จิตร ภูมิศักดิ์ *ความเป็นมาของคำสยาม ไทย ลาว และขอม และลักษณะทางสังคมของชื่อชนชาติ*, มุลินนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2519 (2524)
22. ในเรื่องเกี่ยวกับระบบการทูตบรรณาการระหว่างไทยกับจีนนั้น มีงานอยู่ 2 ชิ้นที่ตีพิมพ์ คือ G. William Skinner, *Chinese Society in Thailand : An Analytical History*, Ithaca : 1957 และ Suebsaeng Prombun, "Sino-Siamese Tributary Relations 1282-1853" PH.D Thesis, University of Wisconsin, 1971 งานทั้งสองชิ้นนี้ได้รับการแปลและจัดพิมพ์เป็นภาษาไทยแล้ว คือ *สังคมจีนในประเทศไทย*, (ทวพ. 2529) และ *ความสัมพันธ์ในระบอบบรรณาการระหว่างจีน*

กับไทย (ทวพ. 2525)

23. สืบแสง พรหมบุญ, *เพ็งอ้วง*, หน้า 76
24. Hall, *อ้วงแล้ว*, หน้า 160-164
25. *เพ็งอ้วง*, หน้า 165
26. *เพ็งอ้วง*, หน้า 166-168
27. *เพ็งอ้วง*, หน้า 168
28. D.G.E. Hall, *Burma*, London : 1950 หน้า 38-39
29. *เพ็งอ้วง*, หน้า 49-56
30. โปรดดูสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์, *ไทยรบพม่า*, โดยเฉพาะตอนสงครามครั้งที่ 1
31. Hall, *A History...อ้วงแล้ว*, หน้า 264
32. โปรดดู ควอริช เวลส์ (กาญจณี สมเกียรติกุล และยุพา ชุมจันทร์ แปล), *การปกครองและการบริหารของไทยสมัยโบราณ มุลินธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*, 2519 หนังสือเล่มนี้เป็นผลงานวิเคราะห์เรื่องอดีตของไทยอย่างเป็นระบบ หลีกเลี่ยงการดำเนินเรื่องแบบพงศาวดาร แม้จะเก่าไปสักหน่อย แต่นับว่าเป็นงานสำคัญต่อความเข้าใจอดีตของไทย ซึ่งอาจกล่าวได้ว่ามีอิทธิพลต่องานชิ้นหลัง ๆ เช่น หนังสือของ ม.ร.ว.อดิน รพีพัฒน์ เล่มที่อ้วงไว้แล้ว
33. Hall, *อ้วงแล้ว*, หน้า 276
34. Hall, *Burma*, หน้า 67
35. *เพ็งอ้วง*, หน้า 75-77
36. Hall, *A History...อ้วงแล้ว*, ดูรายนามกษัตริย์ของราชวงศ์คองบองท้ายเล่ม หน้า 919
37. *เพ็งอ้วง*, หน้า 404
38. ข้อความส่วนใหญ่เกี่ยวกับการขยายตัวของยุโรปมาสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้นี้ โปรดดูรายละเอียดจาก Hall *เพ็งอ้วง*, หน้า 228-236
39. ในส่วนที่เกี่ยวกับบทบาทของโปรตุเกส โปรดดูหนังสือหลักของ C.R. Boxer ซึ่งได้เขียนงานสำคัญไว้หลายเล่ม คือ *The Portuguese Seaborne Empire*

และของฝรั่งเศสอาณานิคมรุ่นแรก ๆ เป็นอย่างดี

40. Steinberg *อ้างแล้ว*, หน้า 141
41. Hall, *อ้างแล้ว*, หน้า 295-311
42. *เหิงอ้าง*, หน้า 382-383
43. Hall, *Burma*, หน้า 106-117
44. *เหิงอ้าง*
45. Furnivall, *อ้างแล้ว*, หน้า 64-71
46. *เหิงอ้าง*
47. ในเรื่องเกี่ยวกับนโยบายปฏิรูปของพระเจ้ามินดงนี้ ได้มีผู้เปรียบเทียบกษัตริย์พม่าองค์นี้กับรัชกาลที่ 4 ของไทยไว้คือ จอห์น เคดี (ภรณ์ กาญจนัชชิตติและชินจิตต์ อ่ำไพพรรณ แปล), *ไทย พม่า ลาว และกัมพูชา, มุลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*, 2520, ดูปทที่ 5
48. ในเรื่องความล้มเหลวของกษัตริย์พม่า คือพระเจ้าธีบอ ผู้อยู่ได้อานาจพระมเหสีคือ พระนางศุภยลัตนั้น ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้เก็บเกร็ดต่าง ๆ จากข้อเขียนของชาวต่างประเทศ (แต่ไม่ทราบว่าของผู้ใดแน่) นำมาเขียนเล่าไว้อย่างครั้นครนในเรื่อง *พม่าเสียเมือง*, สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, 2512
49. Hall, *อ้างแล้ว*, บทที่ 36-37
50. *เหิงอ้าง*, หน้า 654
51. *เหิงอ้าง*, หน้า 684-687
52. *เหิงอ้าง*, โปรดดูบทพิเศษของเหตุการณ์ ร.ศ. 112 "Paknam and after" หน้า 694-701
53. Furnivall, *อ้างแล้ว*, บทที่ 2
54. หนังสือเล่มสำคัญเกี่ยวกับการบุกเบิกที่ดินในดินแดนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำอิรวดีนั้น โปรดดู Micheal Adas, *The Burma Delta Wiscousin* : 1974 หนังสือเล่มนี้ดีมากในแง่ของการเสนอประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ พร้อมทั้งพูดถึงชีวิตของผู้คนทั่วไป โดยเฉพาะชาวนาพม่าที่ตกอยู่ในสถานการณ์ใหม่ของเศรษฐกิจแบบการเพาะปลูกเพื่อส่งสินค้าออก

ส่วนงานเขียนที่เกี่ยวกับการบุกเบิกที่ดินในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยานั้น โปรดดู ซีเกฮาร์ ทานาเป้, "การชลประทานเพื่อการเกษตรในประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย" *วารสารธรรมศาสตร์* 5:2 (ตุลาคม 2518-มกราคม 2519), หน้า 85-94 และ ดูสุนทรี อาสะโวทย์, *ประวัติศาสตร์ของรังสิต: การพัฒนาที่ดินและผลกระทบต่อสังคม พ.ศ. 2437-2457*, สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2530

55. Adas, *เพ็งอ้วง*, หน้า 58-62
56. *เพ็งอ้วง*, บทที่ 2
57. โปรดดูงานที่ประเมินประชากรไทยได้จาก Skinner, *อ้วงแล้ว*, หน้า 68-70 Skinner ได้อ้างหลักฐานต่าง ๆ ที่มีการคำนวณประชากรไทยสมัยโบราณไว้ หลักฐานเหล่านี้มักไม่ตรงกัน อนึ่งเมืองไทยเองก็ยังมีได้มีการสำรวจประชากร จนกระทั่งสมัยหลังการปฏิรูปในรัชกาลที่ 5 แล้ว โปรดดูประกอบจาก R. Thoms-
linson, *Thailand's Population 1971* และ McEvedy, *อ้วงแล้ว*, หน้า 92-194
58. Adas *อ้วงแล้ว*, บทที่ 4
59. Furnivall, *อ้วงแล้ว*, หน้า 303-305 Furnivall เป็นผู้เริ่มต้นเกี่ยวกับเรื่องของ Plural Society ซึ่งทำให้เกิดการถกเถียงกันอย่างมากในวงวิชาการ โปรดดู Keyes, *อ้วงแล้ว*, หน้า 277-281
60. Keyes *เพ็งอ้วง*, หน้า 99
61. Adas *อ้วงแล้ว*, หน้า 65-66
62. Keyes *อ้วงแล้ว*, หน้า 98
63. ในเรื่องเกี่ยวกับอิทธิพลของญี่ปุ่นในสงครามโลกครั้งที่ 2 และ การสลายตัวของ ลัทธิอาณานิคมนั้น โปรดดูผลงานที่เขียนคลุมอย่างกว้าง ๆ โดย Rupert Emer-
son, *From Empire to Nation*, Boston : 1964
64. Maung Maung Pye, *Burma in the Crucible*, Rangoon : 1951 หน้า 166
65. ดูหม่องทินอ่อง (เพ็ชรี สุมิตร แปล) *ประวัติศาสตร์พม่า*, มูลนิธิโครงการตำรา
สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ 2519 หนังสือเล่มนี้เขียนโดยคนพม่าเอง ดังนั้น
จึงมีข้อดีอยู่ที่ช่วยเหลือคนพม่า แต่ก็มีส่วนข้อดีอยู่ที่ว่าหม่องทินอ่อง
มีทัศนะเชื้อชาตินิยมอย่างมาก ทำให้งานประวัติศาสตร์มีข้อบกพร่องแบบงาน

ด้านประวัติศาสตร์ของหลวงวิจิตรวาทการ

66. John F. Cady, *A History of Modern Burma*, Ithaca : 1958 หน้า 190
67. หม่องทินอ่อง, *อ้วงแล้ว*
68. *เพ็งอ้วง*
69. *เพ็งอ้วง*, ในเรื่องเกี่ยวกับสมัยอังกฤษปกครองพม่าอยู่นั้น บังเอิญว่า จอร์จ ออร์เวลล์ นักประพันธ์ชื่อของอังกฤษได้ผ่านเข้าไปมีประสบการณ์ร่วมด้วย ออร์เวลล์เขียนบทความไว้เรื่องหนึ่งชื่อ Shooting an Elephant เป็นเรื่องเกี่ยวกับข้าราชการอาณานิคมอังกฤษในพม่าตอนล่าง ซึ่งให้เห็นความเกลียดชังของชาวพม่าต่ออังกฤษ และชี้ให้เห็นถึงลักษณะอันกลืนไม่เข้าคายไม่ออกของเจ้าหน้าที่อาณานิคมอังกฤษ บทความนี้มีกวีตีพิมพ์รวมกับผลงาน Short Stories ของออร์เวลล์ นอกจากนี้ออร์เวลล์ยังเขียนนวนิยายสำคัญเกี่ยวกับพม่าไว้อีกเรื่องด้วย ชื่อ *Burmese Days* ซึ่งตื่นเต้น ผจญภัยและเปรียบเทียบกับชาวอังกฤษกับพม่าไว้อย่างแหลมคม ตามสายตาของนักประพันธ์เอกอย่างออร์เวลล์
70. Hall, *A History อ้วงแล้ว*, หน้า 742
71. *เพ็งอ้วง*, หน้า 740-742
72. Scott, *อ้วงแล้ว*, หน้า 149-156 เป็นที่น่าสังเกตว่าในทศวรรษ 1830 ที่ตรงกับเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลกนี้ นอกจากจะมีขบถของอาจารย์ชานแล้ว ในเวียดนามก็มีการลุกฮือของชาวนาเช่นกัน โดยเฉพาะที่เมืองเจอานและฮาติน โปรดดู *เพ็งอ้วง* และที่น่าสนใจก็คือการปฏิวัติ 2475 ในประเทศไทย ก็อยู่ในช่วงระยะเวลาเดียวกันกับขบถอาจารย์ชานและขบถเจอาน-ฮาติน นาย Carl Zimmerman ซึ่งเข้ามาสำรวจสภาพเศรษฐกิจของไทยในสมัยรัชกาลที่ 7 ได้ทำรายงานที่น่าสนใจจะนำไปเปรียบเทียบกับสภาพของพม่าและเวียดนามได้ รายงานของเขาชื่อว่า Rural Economic Survey, 1930-1931, Bangkok : 1931 ซึ่งพิมพ์ใน พ.ศ. 2474 ก่อนการปฏิวัติเล็กน้อย หนังสือเล่มนี้เคยมีผู้แปลเป็นภาษาไทยแล้วบางตอน คือ ชิม วีระไวทยะ *การสำรวจเศรษฐกิจในชนบทแห่งสยาม*, พิมพ์ล่าสุด, 2525

นาย Zimmerman กล่าวว่า สภาพของชาวนาไทยนั้นตกอยู่ในฐานะ

เป็นผู้ไร้ที่ดินทำกินอย่างมาก โดยเฉพาะในภาคกลาง คือประมาณ 36 เปอร์เซ็นต์ ของชาวภาคกลางต้องเช่าที่ดินทำกิน ในภาคเหนือนั้น 27 เปอร์เซ็นต์ ภาค อีสาน 18 เปอร์เซ็นต์ ส่วนภาคใต้ 14.5 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งนับได้ว่าภาคกลางซึ่งมีการ บุกเบิกที่ดิน การขุดคลอง และการผลิตข้าวเพื่อส่งออกต่างประเทศนั้น ได้นำมา ซึ่งปัญหาเจ้าที่ดิน และชาวนาไร้ที่ดินเป็นเวลานานมาแล้วทีเดียว

อนึ่งนาย Zimmerman กล่าวว่าหากทำการสำรวจโดยละเอียดที่หมู่บ้าน 2 หมู่บ้านใกล้กรุงเทพฯ นั้น ปรากฏว่า 78 เปอร์เซ็นต์ของคนในหมู่บ้านหนึ่ง เป็นชาวนาไร้ที่ทำกิน และอีกหมู่บ้านหนึ่งมี 54 เปอร์เซ็นต์ที่ไร้ที่ทำกิน บริเวณ ของที่นาคลองรังสิตที่เปิดใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 5 นับว่ามีปัญหานหนักที่สุด

นอกจากนั้นนาย Zimmerman ยังคำนวณไว้ว่า อัตราหนี้สินต่อครอบครัว ของชาวนามีดังนี้

ครอบครัวชาวภาคกลางเป็นหนี้เฉลี่ยแล้ว	190 บาท
ครอบครัวภาคเหนือ	30 บาท
ครอบครัวภาคอีสาน	14 บาท
ครอบครัวภาคใต้	10 บาท

ภายหลังการปฏิวัติ 2475 และหลังการสำรวจ ของนาย Zimmerman แล้วนั้น ได้มีคณะสำรวจอีกชุดของ James M. Andrews, "Siam : Second Rural Economic Survey, 1934-1935, Bangkok : 1935

โปรดอ่านสรุปการสำรวจได้จาก James C. Ingram, *Economic Change in Thailand 1850-1970*, Stanford : 1971 (1955), บทที่ 3 โดยเฉพาะ หน้า 60-70 และจากหนังสือของนักวิชาการฝรั่งเศส Pierre Fiestie, *L'Evolution de la Thaïlande Contemporaine*, Paris : 1967, หน้า 76-78

ส่วนเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ *ขบถผู้มีบุญ* ในภาคอีสานของไทยในสมัยรัชกาล ที่ 5 นั้น โปรดดูได้จากบทความต่าง ๆ คือ เดช บุณนาค, "ขบถผู้มีบุญภาคอีสาน ร.ศ. 121," *สังคมศาสตร์ปริทัศน์*, 5 (2510), Charles F. Keyes, "Power and Merit," *Viskha Puja*, 1973 ; และ "Millennialism, Theravada Buddhism, and Thai Society," *Journal of Asian Studies*, 36 : 2 (February 1977)

- John Murdoch, "The 1901-1902 Holy Man's Rebellion," *Journal of the Siam Society*, 62, 1974 ; Yoneo Ishii, "A Note on Buddhistic Millennialism Revolts in Northeastern Siam," *Journal of Southeast Asian Studies*, 6 : 2 (September 1975).
73. Hall *A History... อังแล้ว*, หน้า 740-743
74. Silverstein, *อังแล้ว*, บทที่ 1
75. Hall, *A History อังแล้ว*, หน้า 838-845 ในเรื่องเกี่ยวกับประวัติขององชาน "บิดาแห่งเอกราชพม่า" นั้น โปรดดูบทความภาษาไทยใน สุชาติ สวัสดิ์ศรี, บก., *วิชนอาเซียน*, สมาคมสังคมนิยมแห่งประเทศไทย, 2517
76. Silverstein, *อังแล้ว*, บทที่ 3
77. เฝ้าอัง สำหรับงานที่เป็นภาษาไทยเกี่ยวกับพม่าสมัยใหม่นั้น โปรดดูหนังสือ ประกอบการเรียนของมหาวิทยาลัยรามคำแหง โดย อรอนงค์ วัจนะพุกกะ และคณะ, *การเมืองสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ การเมืองพม่า การเมืองมาเลเซีย การเมืองอินโดนีเซีย* (ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์)
78. ในระหว่างสงครามกลางเมืองในพม่า นั้น มีนักหนังสือพิมพ์ไทยคนหนึ่งได้เข้าไปเห็นเหตุการณ์และได้บันทึกไว้อย่างน่าอ่าน คือ สมบูรณ์ วรพงษ์, *รอยเที่ยวสุดท้ายจากตองยี*, 2492
79. Silverstein, *อังแล้ว*, หน้า 79
80. เฝ้าอัง, บทที่ 4-5

รายนามคณะกรรมการบริหาร

มูลนิธิโครงการตำรา สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

นายเสน่ห์ จามริก	ประธานกรรมการ
นางเพ็ชรี สุมิตร	รองประธาน
นางสาวกุสุมา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา	กรรมการ
นายธวัชชัย ยงกิตติกุล	กรรมการ
นายบรรณิทธิ เศรษฐบุตตร	กรรมการ
นายสุลักษณ์ ศิวรักษ์	กรรมการ
นายวิทยา สุจริตธนารักษ์	กรรมการ
นางอมรา พงศาพิชญ์	กรรมการ
นายเกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม	กรรมการ
นายรังสรรค์ ณะพรพันธุ์	กรรมการ
นางสาวศุภลักษณ์ เลิศแก้วศรี	กรรมการและเหรัญญิก
นายชาญวิทย์ เกษตรศิริ	กรรมการและเลขาธิการ
นายทรงยศ แวงหงษ์	กรรมการและผู้จัดการ
นายเฉลิม ทองศรีพงศ์	ที่ปรึกษาภายนอก
นายบดินทร์ อัคราณิชย์	ที่ปรึกษาภายนอก

สำนักพิมพ์ประพันธ์สาส์น ใคร่เชิญชวนท่านสัมพันธ์งานของนักเขียนญี่ปุ่นอันเรื่อรนาม
ผู้บรรยายรายละเอียดสวยงาม รวักบัจิตรกรป้ายพู่กันบนผืนผ้าใบอย่างบรรจง ทั้ง
สะท้อนภาพลักษณ์ของวัฒนธรรมญี่ปุ่น และการเปลี่ยนแปลงตามแนวสังคมตะวันตก
อย่างเร้าร้อนรุนแรง

รักหลังเลือด

รวมเรื่องสั้นของ *ยุคิโอะ มิชิมา* นักเขียนรางวัลดีเด่นของญี่ปุ่น
งานแปลขึ้นสำคัญของ *ร.ศ. รื่นฤทัย สัจจพันธุ์*
แห่งคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ผู้จัดรายการ “แหวดวงวรรณกรรม” ทางสถานีโทรทัศน์ ช่อง 11

ราคาปก 48 บาท

สั่งซื้อโดยตรงในราคาลดพิเศษ 20% เหลือ 39 บาท ไม่คิดค่าส่ง

ส่งธนาณัติ หรือ ตัวแลกเงินไปรษณีย์ สั่งจ่าย ปท.หน้าพระลาน
ในนาม นางสาว พรทิพย์ บุญมงคล
บริษัท ประพันธ์สาส์น มาร์เก็ตติ้ง จำกัด
413/26 ถนนอรุณอมรินทร์ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ 10700
โทรศัพท์ 4341347 โทรสาร 4341346

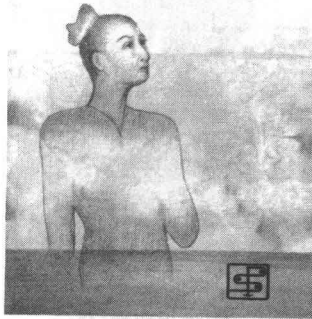
ชาร์ลอตต์ เพอร์กินส์ กิลแมน

ห้องสีเหลือง

กับ

ผู้หญิงคนนั้น

จอร์จันท์ พิตรปริชา แปล

วางแผงแล้ววันนี้

ห้องสีเหลืองกับผู้หญิงคนนั้น

จอร์จันท์ พิตรปริชา แปล

จาก THE YELLOW WALLPAPER

ของ CHARLOTTE PERKINS GILMAN

พิมพ์ครั้งที่สอง

จำนวน ๗๒ หน้า ราคาปก ๒๓ บาท

สั่งซื้อโดยตรงในราคาลด ๒๐% เหลือ ๑๘ บาท (ไม่คิดค่าส่ง)

ส่งธนาคัตหรือตัวแลกเงิน

สั่งจ่าย ปท.หน้าพระลาน ไนนาม น.ส.พรทิพย์ บุญมงคล

๔๑๓/๒๖ ถนนอรุณอมรินทร์ บางกอกน้อย กทม. ๑๐๗๐๐

โทร. ๔๓๔-๑๓๔๗

ทางสายไปไม่ร่วง

คือทางที่นำไปสู่หนไหน?

เชิญท่านร่วมเดินทางไปด้วยยานอักษร
ของกวีร้อยแก้วแห่งสยามประเทศ

ทางสายไปไม่ร่วง

บทราฟิ่งจากห้วงลึก ของ พจนา จันทรสันติ

ราคาปก 42 บาท

สั่งซื้อโดยตรงในราคาดพิเศษ 20 %

เหลือ 34 บาท ไม่คิดค่าส่ง

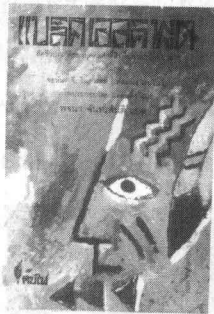
ส่งธนาคัติ หรือ ตั๋วแลกเงินไปรษณีย์ สั่งจ่าย ปท. หน้าพระลาน

ในนาม นางสาว พรทิพย์ บุญมงคล

บริษัท ประพันธ์สาส์น มาร์เก็ตติ้ง จำกัด

413/26 ถนนอรุณอมรินทร์ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ 10700

โทรศัพท์ 434-1347 โทรสาร 434-1346

ผลงานแปลอีกเล่มหนึ่งโดยฝีมือ พงนา จันทรสันติ
เรื่องราวจากคำบอกเล่าของอินเดียนแดงชรา
ซึ่งเล่าผ่าน จอห์น จี. ไนฮาร์ครด์ (เฟลมมิ่ง เรนโบว์)
เขียนให้เป็นหนังสือชื่อ

แบล็ดโอดด์ พุด

อัตชีวประวัติของบุคคลศักดิ์สิทธิ์

แห่งเผ่าโอกลาลาซู

ราคาปก 95 บาท

สั่งซื้อโดยตรงในราคาลดพิเศษ 20 %

เหลือ 76 บาท ไม่คิดค่าส่ง

สงวนลิขสิทธิ์ หรือ ตัวแลกเงินไปรษณีย์ สั่งจ่าย ปท. หน้าพระลาน

ในนาม นางสาว พรทิพย์ บุญมงคล

บริษัท ประพันธ์สาส์น มาร์เก็ตติ้ง จำกัด

413/26 ถนนอรุณอมรินทร์ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ 10700

โทรศัพท์ 434-1347 โทรสาร 434-1346

เราคงดที่จะกล่าวถึงหนังสือเล่มนี้ไม่ได้
ทั้งที่แค่นามของผู้เขียน ก็สามารถรับรองคุณภาพในตัวเองแล้ว
แต่เนื่องจากมันไม่ใช่งานของรัสเซียในรูปแบบที่คุณคุ้นเคย
ทั้งในฐานะนักคิด นักปรัชญา หรือนักคณิตศาสตร์อย่างแน่นอน
เพราะ มันคือ นวนิยายที่รัสเซียใช้พลังจินตนาการ
วิพากษ์ระบบสังคมหนึ่ง ได้อย่างมีชีวิตชีวา.

ช อ ฮ า โ ต โ พ ล ์ ค

เท พ เจ้า จ อ ม ม า ย า

นวนิยายเอกอุของนักคิดระดับโลก เบอรัร์นันด์ รัสเซล เขียน

ผลงานแปลชิ้นเยี่ยมของ

ภัก ว ดี วี ระ ภา ส พ ง ษ์

สำนักพิมพ์ประพันธ์สาส์น

กระดาษปอนด์ 80 หน้า มีภาพประกอบ ราคาปก 30 บาท

สั่งซื้อโดยตรง ในราคาลดพิเศษ 20% เหลือ 24 บาท (ไม่คิดค่าส่ง)

ส่งธนาคณัติ หรือ ตัวแลกเงินไปรษณีย์ สั่งจ่าย ปท.หน้าพระลาน

ในนาม น.ส.พรทิพย์ บุญมงคล บริษัท ประพันธ์สาส์น มาร์เก็ตติ้ง จำกัด

413/26 ถนนอรุณอมรินทร์ เขตบางกอกน้อย กทม. 10700

โทรศัพท์ 434-1347 โทรสาร 434-1346

พิมพ์ที่

บริษัท ธรรมสาร จำกัด

83 ถนนบำรุงเมือง เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200

“ไทยและพม่าได้ขาดการติดต่อกันไปชั่วระยะเวลาหนึ่ง แต่เราคงปฏิเสธไม่ได้ว่า ในสมัยปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายหลังความล้มเหลวของระบบสังคมนิยมทหารคอมมิวนิสต์ของนายพลเนวิน ทำให้พม่าจำเป็นต้องเปิดประเทศหลังจากที่ปิดมาถึง 26 ปี และในปัจจุบันความสัมพันธ์ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและการเมืองระหว่างสองประเทศนี้ก็ยิ่งทวีความเข้มข้นขึ้น ความต้องการทรัพยากรธรรมชาติของไทยที่จะเอามาป้อนอุตสาหกรรมและการผลิตของเรา ในขณะเดียวกันสินค้าเครื่องอุปโภคบริโภคที่พม่าต้องการจากไทย ก็ยิ่งจะทำให้ประเทศทั้งสองต้องหันมาติดต่อซึ่งกันและกันมากขึ้น ยุคสมัยที่ถูกปิดกั้นโดยลัทธิอาณานิคมหรือลัทธิการเมือง ดูจะจบลงแล้ว เมื่อเป็นเช่นนี้ ความรู้เรื่องเกี่ยวกับพม่าก็กลายเป็นสิ่งจำเป็น ซึ่งทำให้ข้าพเจ้าเชื่อว่าหนังสือเล่มนี้จะมีเพียงมีประโยชน์ต่อการศึกษาในห้องเรียนเท่านั้น แต่จะช่วยสร้างความเข้าใจให้กับมหาชนทั่วไป ...”

